

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

अथ

सटीकं सोदाहरण
मनुष्यजातकम् ।

तदेतत्

श्रीकृष्णदासात्मज-गङ्गाविष्ण्वध्यक्षक

“ लक्ष्मीवेङ्कटेश्वर ” मुद्रणालये

मेनेजर पं० शिवडुल्लोर वाजपेयीत्यनेन स्वाम्यर्थे

मुद्रयित्वा प्रकाशितम् ।

शकाब्दाः १८३७, संवत् १९७२.

कल्याण-मुंबई.

All rights reserved by the publisher.

जाहिरात.

लघुसंग्रहः

भाषाटीकोपेतः ।

विदित हो कि आजकल क्या सदैवसे पंडित उमीको करते आये हैं जो कि ज्योतिषशास्त्रमें अभिज्ञता रखता हो क्योंकि संसारमें सब वर्ण और सब जातियोंके गर्भमें प्रवेश करनेके समयसे लेकर परलोक जानेके पश्चात् तक जितने कार्य हैं वह सब ज्योतिषशास्त्रसे संबन्ध रखते हैं अत एव दुग्धसे घृत और पुष्पोंसे मधु निकालनेके समान ज्योतिषशास्त्रसे सार २ लेकर लघुसंग्रह नाम ग्रंथ संगृहीत हुआ है इसमें चक्रवर्त्तोंसे लेकर रंकर्यन्तके प्रतिदिन वर्त्तवमें आनेवाले फायोंके मुहूर्त्तोंका समावेश किया है इसके अतिरिक्त औरभी वातक तथा प्रश्नशास्त्रके आवश्यकीय विषय जिनका प्रतिदिन पंचांग देखनेवालोंका काम पडता है सबही और लिये गये हैं हमारी सविनय प्रार्थनासे दार्जीलिंगमवास्तव्य पंडितवर्य काशीरामजीने अतीव परिश्रमसे संशोधन कर सरल हिन्दी भाषाटीकासे सुशोभित करनेपरमी कहीं २ कठिन विषयके चक्रमी लगा दिये हैं इससे पंचांगसे कुछभी बोध रखने-वालामी ज्योतिषी कहलाकर लाम उठा सक्ता है । हमारी नमस्तिसे प्रत्येक गृहस्थ और विद्वान् मात्रको केवल इसी ग्रंथको पास रखनेसे मुहूर्त्तविषयिक किसी ग्रंथके रखनेकी आवश्यकता नहीं । आप सज्जनोंके सुमीतिके लिये मनोहर

टाइप और ग्लेज कागजपर छपनेपरमी मूल्य पुस्तकके गुण देखकर थोडाही है । उपसंहारमें प्रार्थना है कि उक्त ग्रंथसे लाभ उठाकर गुणग्राहकसज्जन ग्रंथसंग्रहकर्ता तथा संशोधन-पूर्वकभाषानुवादक और मुद्रणकर्ताको आशीर्वाद देंगे । आशा है कि ग्रंथकी श्रुतिको सूचित कर कृतार्थ करेंगे । की. १-६.

जातकसंग्रह भाषाटीकोपेत ।

संसारमें विशेषकरके उसी ग्रंथका समादर है जो कि अपने सजातीय ग्रंथोंमें साररूप है क्योंकि कालचक्रकी विक्राल गतिसे अब वह समय नहीं है, जिसमें समस्त शास्त्रोंके रहस्यके जाननेकी बुद्धि शक्ति सामर्थ्य प्रागल्भ्य धारणा दीर्घायुरूप सामग्री प्राप्त हो, आधुनिक समयके मनुष्य प्रयमता अल्पायु होते हैं तिसपरभी अनेकानेक रोगभय फिर बहुधा विघ्न इतनेपरभी दुर्भाग्य और बुद्धिहीनता आदिसे संकुचित होते चले जाते हैं, फिर कहिये समस्त शास्त्रोंका तत्त्वज्ञान एक व्यक्तिमें किस प्रकार आ सकता है इसी कारण समस्त जातकग्रंथोंसे सार २ लेकर जिन विचारोंकी कि जन्मपत्रफलादेशमें आवश्यकता होती है वह मवही समस्त जातकग्रंथोंसे लिखे गये हैं जैसे प्रथमभावके विचारमें रूप, वर्ण, चिह्न-जाति, आयु, सुख, दुःख इत्यादि; द्वितीयभावके विचारमें धन-सुख, नेत्रावयव इत्यादि; तृतीयभावके विचारमें भ्रातृपराक्रम इत्यादि; चतुर्थभावके विचारमें गृह, ग्राम, चतुष्पदवाहन,

शुभ, मित्रभावपितृसुख इत्यादि; पंचमभावके विचारमें रोग, शत्रुपीडा इत्यादि सप्तमभावके विचारमें जाया, व्यापार, गमन, आगमन इत्यादि; अष्टमभावके विचारमें दुर्ग, स्वल्प, कष्ट मरणहेतु इत्यादि; नवमभावके विचारमें भाग्य, तीर्थ, धर्मसंबंधि कार्य इत्यादि; दशमभावके विचारमें, राज्य, मुद्रा, व्यापार राजमान, महत्पद, पितृसुख इत्यादि; एकादशभावके विचारमें गज, अश्व, सुवर्ण, वस्त्र लाभालाभ इत्यादि; द्वादशभावके विचारमें हानि, दान, व्यय, कपट इत्यादि विषय प्रसिद्ध २ जातकग्रंथोंके प्रमाणसे संगृहीत हैं इसके आतिरिक्त पंचमहा-पुरुषलक्षण और चौरासी योग और सब प्रकारके राजयोग प्राचीन महर्षिप्रणीत जातकग्रंथोंसे लिखे गये हैं, कोई विशेष बात छोड़ी नहीं गई है जो अन्य जातकग्रंथोंमें पाई जावे। यह ग्रंथ मूलमात्र तो छपही चुका था परन्तु इसमें सर्वत्र गूढ २ अर्थ होनेसे भाषाटीकासहितकी विशेष मांग आनेके कारण टाडौलियामवास्तव्य पंडितवर्य ज्योतिर्विद काशीरामजी पाठक-द्वारा सुललित हिन्दीभाषाटीका इस रीतिसे कराई है कि प्रथम मूलार्थविवरण नीचे मूल श्लोक फिर हिंदी अनुवाद विराजमान है। उक्त टीकाकार महानुभावनेभी केवल अपनीही बुद्धिसे नहीं किन्तु मूलपरिशोधनपूर्वक अन्य जातकमतोंसे सामानाधिकरण्यसे टीकाकी रचना की है। मैंनेभी ग्राहकसज्जनोंके प्रमोदाय सुन्दर टाइप और ग्लेज कागजपर छापकर तैयार किया है। दाम २॥ रु.

चर्याचन्द्रोदय ।

प्रियवर महाशय ! धर्म अर्थ काम मोक्षोंका उत्कृष्ट साधन एक शरीरके बिना दूसरा कोई नहीं है उस शरीरका स्वास्थ्य रखनेके लिये वैद्यशास्त्रोदित उपायही मुख्य साधन है, वैद्यशास्त्रमें आजतक महा २ विद्वानोंने बड़े २ ग्रंथ बनाये हैं, परन्तु उनमें दिनरात्रिके आचरणका विशेष रूपसे वर्णन न होनेसे शरीरस्वास्थ्य रहनेमें उनका यथायोग उपयोग नहीं होता इस लिये पाठकज्ञातीय माथुर श्रीकृष्णलालात्मज दत्तरामजीने चर्याचन्द्रोदय नामक ग्रन्थ संकलित किया और संस्कृतानभिज्ञ लोगोंके उपकारार्थ भाषाटीकासे विभूषित किया है, इस ग्रंथसे पूर्वोक्त विषयसे अत्यन्तही उपकार हो सकता है । क्योंकि इसमें १ ऋतुचर्या २ दिनचर्या ३ पाकविधान ४ अमानुषीय भक्षण ५ कुट्टिबर्जनादि अघ्याय ६ इन्द्रियोपक्रमणाध्याय इतने प्रकरण वर्णित हैं । इन सबमें अवश्य जानने योग्य शौचादि विचार, रसोई करनेका स्थान, सूपकारलक्षण, नानाविध पाकदूधोंके लक्षण, अन्नपरीक्षा, स्त्रीसेवनविधि, रजस्वलागमननिषेध, रात्रि जागरणमें दोष इत्यादि बहुतसे विषय सममाण वर्णित हैं इस लिये महाशय इस निरुपम ग्रंथका संग्रह कर उक्त हेतुको सफल करेंगे । की० १॥ रु० ।

पुस्तक मिलनेका ठिकाना—गंगाविष्णु श्रीकृष्णदास,
“ लक्ष्मीवेंकटेश्वर ” छापाखाना, कल्याण-मुंबई.

॥ श्रीः ॥

मनुष्यजातकम्.

इदं हि त्रिलोकीललंतीकायमानेन अधिगतसकलाचार-
रवरदिनकरप्रवरग्रहनिकरशास्त्रसंभारेण श्रीमत्सामंतचूडामणेः
श्रीचंद्रदेवस्य अमिजने निवसतः श्रीशोभनदेवस्य पंडितमंड-
लीरल्लकस्य तनयसुमेरोः श्रीकुमारासिहतनयेन श्रीमत्समरासिहेन
ताजिकपद्मकोशाद्भव्यभृंगानाममंदमतिमकरंदावितरणाय निजो-
द्योगव्योमगमाविष्कृत्य जन्मफलोपदेशदेशिकोपमितं विंशत्य-
धिकाराधिकृतं विरचितं-तच्च ज्योतिर्विचक्ष्णीमच्छ्रीधरपंडितेन
निजमतिमंदिरे समानीयोदाहरणदिप्पणैः परिष्कृत्य प्रथमं
जगदीश्वरमुद्रणालये मुद्रापितम् । ततः पश्चात् बृहत्पाराशरहोरा-
हठयोगप्रदीपिकादिकतिपयग्रंथैः सहेदं सोदाहरणं मनुष्य-
जातकं सस्वत्त्वं श्रीधरपंडितेन मह्यं दत्तम् । मया च खानदेशी-
यरावेरग्रामनिवासिना परशुरामात्मजगोविंदशर्मणा शास्त्रिणा
संशोध्य कल्याणनगरे स्वकीये श्रीलक्ष्मीविकटेश्वरमुद्रणयंत्रालये
मुद्रितम् । तदेतत् विदुषामग्रतः प्रत्यर्पितं समुल्लसतुतराम् ।
इति प्रार्थयते मुंबइस्थः श्रीविकटेश्वर (स्टीम्) मुद्रणयंत्रालयाध्यक्षः
कल्याणस्थः श्रीलक्ष्मीविकटेश्वराध्यक्षश्च ।

श्रीकृष्णदासात्मजखेमराजः.

॥ श्रीः ॥

अथ मनुष्यजातकज्योतिःशास्त्रस्थ-
विषयानुक्रमणिका.

विषयाः.	पृष्ठांकः.	विषयाः.	पृष्ठांकः.
अथकर्तुर्गणेशगुरुवन्दन-		हृद्वाधिपनिर्णयः	.... ८
मंगलाचरणम्	.... १	» चक्रम्.	.... ११०
राशीनामंगलनिर्देशः	.... ३	नवांशद्वेषकाणेशनिर्णयः	९
राशीना पुरुषादिसंज्ञाः	४	» चक्रे	.... १११-११२
राशीनां पादनिर्णयः	.... ॥	त्रैराशिकनिर्णयः	.... १०
राशीना वर्णनिर्णयः	.... ५	यवनमते दृक्काणपनिर्णयः	»
एतस्य श्लोकस्य चक्रम्	.... १८९	त्रिराशिपतयः	.... ११
राशीना बहुप्रजत्वल्प-		लग्नतश्चतुर्दिग्विभागनिर्णयः	»
प्रजत्वबन्धत्वदग्धत्व		» चक्रम्.	.... १८९
संज्ञाः	.... ६	अंधांशनिर्णयः	.... १२
राशीनां सशब्दत्वमूकत्व-		सूर्यादीना हर्षस्थानानि	... १३
बहुसंगत्वबहुप्रसवत्व-		इति प्रथमोऽधिकारः	१.
संज्ञाः	.... ॥	ग्रहाणां वर्णाः	.... १४
राशीनां पंचांगत्वप्रकारः	७	ग्रहाणा व्योमानम्	.... १५
सूर्यादिग्रहाणां स्वग्रहाणि	»	ग्रहाणा स्थानजातिनिर्णयः	»
» चक्रम्.	.... १८८	ग्रहाणा धातुप्रकृतिनिर्णयः	»
सूर्यादीना उच्चग्रहाणि	.... ७	तत्त्वनिर्णयश्च	.... १६
» चक्रम्.	.... १९०	ग्रहणामाकृतिनिर्णयः	.... ॥

विषयाः.	पृष्ठांकः.	विषयाः.	पृष्ठांकः.
लग्ने दशमे च यो ग्रहस्तस्य		रहयोगलक्षणम्.	२६
फलम्.	१७	दुःफालियोगलक्षणम्.	११
सूर्यादीनां कट्टादिरसनिर्णयः		तंबीरयोगलक्षणम्	२६
ग्रहयोनिमेदश्च.	१८८	दुरःफयोगलक्षणम्.	११
ग्रहदृष्टयः	१८	चंद्रस्य स्थानपरत्वेन	
॥ चक्रम्....	१८८	संज्ञाविशेषः....	२९
सूर्यादीनां दृष्टिषु बलावल-		चंद्रस्य सुष्टुदुष्टत्वादि-	
निर्णयः	१८	प्रकारः	११
सूर्यादीनामंशनिर्णयः	१९	लग्नस्वामिबलाबलविचारः ३०	
सूर्यादीनामुदयादारभ्य		इति तृतीयोऽधिकारः ३.	
स्थाननिर्देशः	११	पुण्यादिद्वात्रिंशत्सहमानि ३०	
इति द्वितीयोऽधिकारः २.		॥ चक्रम्	१९९
इक्ष्वालादिषोडश योगाः २०		पुण्यादिसहमानां लक्षणानि ३१	
इक्ष्वालादीनां स्थानानि. ११		इति चतुर्थोऽधिकारः ४.	
इक्ष्वालैर्दुवारयोर्लक्षणे.... ११		लग्नशुद्धिप्रयोजनम्.	३६
तत्रैतद्यशाललक्षणम्.	११	लग्नतः बालकस्य गभेऽ-	
ईसराफलक्षणम्.	२२	वस्थानदिनसंख्या.	३६
नक्तयोगलक्षणम्	११	होरासाधनम्	११
यमवायोगलक्षणम्	२३	होरास्पष्टीकरणोदाहरणम्. ३७	
मण्डयोगलक्षणम्.	११	इति पंचमोऽधिकारः ५.	
कंबूलयोगलक्षणम्.	२४	आयुःपरीक्षणम्.	४०
पापकंबूलयोगलक्षणम्....	११	लग्नेशादिपरीक्षणम्.	४१
खल्लासरयोगलक्षणम्.	११		

विषयाः	पृष्ठाः	विषयाः	पृष्ठाः
ग्रहसहमादीनां पापित्व- बलिष्ठत्वेऽनुरूपं फलम् ४१		पुत्रपौत्रदर्शनयोगाः ५९	
दग्धयोगलक्षणम्. ४२		चिरायुप्रयोगः ६०	
विनाशनिमित्तम्. ४३		इति सप्तमोऽधिकारः ७.	
बन्मकालीनमृत्युयोगः ४४		जातस्य शिशोर्वर्णा-	
अल्पायुष्ययोगः ४४		कृतिभेदः ६०	
चिरजीवित्ययोगः ४६		तत्तद्ग्रहघातुजस्य वर्णोक्त-	
ग्रहबलादायुषो न्यूना-		तिचेष्टास्वभावगुणाः ६१	
धिकते. ४८		इत्यष्टमोऽधिकारः ८.	
द्रेष्काणफलानि. ४९		हिंसाजनिर्णयः ६४	
ग्रहबलेन दुग्धपानम्. ५२		हिंसाजस्पष्टीकरणम् ६	
शरीरदादयोनियमः ५३		हिंसाजस्य दिनाक्रमः ६६	
ग्रहदोषेण यादृशसख्या-		हिंसाजस्य रात्रिक्रमः ७	
गणनयागच्छेसेनायुः-		हिंसाजफलम् ६७	
प्रमाणनिश्चयः ५३		हिंसाजतो वर्षगणनाप्रकारः, ७	
शरीरकार्श्ययोगः ५४		चंद्रस्य हिंसाजत्वे फलम्. ६७	
शरीरे कष्टम्. ५५		हिंसाजाधिकारेण	
पितृभ्या यादृशयोग आगते		फलानि. ७०	
त्यज्यते स योगः ५५		आयुर्दिने मासयोगः ७१	
पितृमर्नाक्षी जारजन्यत्व		अविनाशकयोगः ७२	
शंकाजन्मयोगः ५५		हानिकराहानिकरयोगाः. ७३	
इति षष्ठोऽधिकारः ६.		अहानिकरयोगः	
आयुःप्रदयोगः ५६		आयुर्हानिकरो योगः ७५	
कष्टद्विव्ययोगः ५८			

विषयाः.	पृष्ठांकः.	विषयाः.	पृष्ठांकः.
-यथा ग्रहस्तस्या फल- मिति कथनम् ७५		विपर्यस्तदृष्टियोगः ८८	
इति नवमोऽधिकारः ९.		अंधयोगः ८९	
अहर्गणसाधनप्रकारः ७६		कर्णदोषः ८९	
अहर्गणसाधनोदाहरणम् ७७		उच्चस्वरेण श्रवणम्. ९०	
बुधदशाफलम्..... ७७		जिह्वादोषः ९१	
सूर्यादीनां निसर्गदशा- वर्षाणि. ७८		गद्गदवाक्त्वदोषः ९१	
रात्रिजन्मनि दशायोगः ७८		कुब्जदोषः ९१	
हृद्दशाज्ञानाय चक्रम्. २०७		कुष्ठयोगः ९२	
अर्कादीनां दशांतर्दशा- परत्वेन फलानि ७९		व्रणगंडमालादिदोषः ९२	
इति दशमोऽधिकारः १०.		मतिमांद्ययोगः ९३	
अहर्गणानुमानेन सूर्यादीनां- स्थित्या तत्तद्रागजन्य- निधनफलम्. ८१		पातकयोगः ९४	
इत्येकादशोऽधिकारः ११.		पक्षाघातयोगः ९५	
ग्रहाणां स्थानदृष्टिक्रौर्यता- दिभिर्नैत्रदोषः ८४		अंगशूल्योगः ९६	
जिह्वारुग्गुदतिशेहादि- रुग्योगः ८५		पापाणिकारुग्योगः ९७	
अन्यग्रंथप्रमाणेन नैत्ररोगः ८५		अंगपीडायोगः ९७	
अक्षिरोगयोगः ८६		हृदयोदरदोषः ९८	
वामाक्षिकाणत्वयोगः ८७		शूल्योगः ९८	
नैत्रपुष्पयोगः ८७		श्लिहिपित्तयोगः ९८	
		कफविकृतिरोगयोगः ९९	
		तुंदिलरोगयोगः.... ९९	
		पंडत्वयोगः ९९	
		कामातुरयोगः १०१	
		अशौरुग्योगः १०१	
		व्रणदोषयोगः १०२	

विषयाः.	पृष्ठांकः.	विषयाः.	पृष्ठांकः.
दद्दुदोषाद्विदोषयोगः	.... १०३	मिथ्याभाषियोगः	.... ११४
स्वत्वयोगः	.... ..	हास्ययोगः	.... ..
खल्व्याययोगः	.... ..	द्रोहयोगः	.... ११५
सुखदुर्गन्धयोगः	.... १०४	चौरयोगः	.... ..
शरीरकार्थयोगः	.... ..	पारदारिकयोगः	.... ११६
अगभंगयोगः	.... १०५	स्त्रियाः परपुरुपरतियोगः	..
अतिद्विस्वतायोगः	.... १०६	परदारपराहमुखयोगः	.... ११७
धार्मागदक्षिणांगपोडायोगः	..	दातृत्वयोगः	.... ११८
दोषोत्पत्तिसमयः	.... १०७	इष्यालुयोगः	.... ..
इति द्वादशोऽधिकारः १२.		इति त्रयोदशोऽधिकारः १३.	
नरस्य हृदाधिपप्रकृतित्व- कथनम्	.... १०८	उपजीविकाप्रशस्ता	.... १२०
तथाविधप्रकृतित्वे उदा- हरणम्.	.... ..	हृद्देशानुसारादुपजीविका- निर्णयः	.... ..
द्विपधात्वनुरूपफलोपदेशः	..	सौभाग्ययुक्तत्वयोगः	.... १२१
दशाधिपधातुर्जं फलम्.	१०९	व्यभिचारत उपजी- विकायोगः	.... ..
ग्रहाणा स्थानवशात्फलानि.	..	नापकत्वगौरवादियोगः	१२२
कातरयोगः	.... ११०	उपजीविकावयोनिर्णयः	..
शकटयोगः	.... १११	गुणियोगः	.... ..
क्षमायोगः	.... ११२	शकटजीविकायोगः	.... १२३
मुखरयोगः	.... ..	हृद्देशानुरूपं शुभमशुभं वा फलमातुः	.... ..
लज्जायोगः	.... ११३	कर्मणः प्रकृत्योनिर्णयः	.... ..
वानपटुसुभगकृपालुयोगाः	..	शुद्धिसीमंगलत्वयोगः	.... १२४
अय कपट्योगः	.... ११४		

विषयाः.	पृष्ठांकः.	विषयाः.	पृष्ठांकः.
वयोमानतो लाभयोगः ...	१२४	वैणिकनर्तकयोगी	.... १३५
रत्नस्वर्णलाभयोगः	”	दयावत्त्वादियोगः	.... ”
लाभयोगः	१२५	प्राड्विवाकयोगः.....	.... १३६
राज्यप्राप्तियोगः	१२७	धर्मशास्त्रज्ञत्वयोगः	.... ”
धनप्राप्तियोगः	१२८	कर्मदलीलस्य बह्वीक्षितत्वे	
स्त्रीद्वारा धनलाभयोगः.....	”	बहुकर्मकारित्वयोगः.	१३७
दारिद्र्ययोगः	१२९	अंलकर्मिणतायोगः	.... ”
सौभाग्यदाढ्ययोगः	”	वाणिज्यव्यवसाययोगः.....	१३८
कर्मदलीलानां यस्यां दिश्य-		फलविक्रययोगः.....	.... १३९
वस्थितिस्ततो लाभ-		कौटुंबिकयोगः.....	.... ”
योगः	”	रंगाजीवकर्मकारित्वयोगः	१४०
चतुर्विधकर्मज्ञानोपदेशः	१३०	स्थूलकौशेयरक्तवस्त्रविक्रे-	
कर्मज्ञानकरणे भोमशुक्र-		त्योगः	.... १४१
बुधचंद्रग्रहातिरिक्ता-		आधिकौप्रकादिकंबलविक्रे-	
नामीक्षणम्.....	”	त्योगः	.... ”
कर्मेशानुसारात्फलम्	.... १३१	धान्यविक्रेत्योगः	.... १४२
कलाज्ञत्वयोगः	१३३	चर्मोपानदिक्रेत्योगः अध-	
शास्त्रज्ञानाणककरकेदार-		प्रावरणविक्रेत्योगः.....	१४३
कर्मकरपक्षिज्ञानकौ-		उग्रगर्दमादिचतुष्पादिक-	
शस्यसांयात्रिकलेखन-		त्योगः	.... ”
गणनपटीयस्तुत्रयोगाः	”	हीरकादिमणिविक्रेत्योगः	१४४
इति चतुर्दशः....	कारः १४.	सुवर्णकारतारक्रयिकधातु-	
आजीविकोपाययोगः.....	१३४	शोधकयोगः	.... १४५
वामात्यत्वादियोगाः	१३५	कास्कयोगः	.... ”

विषयाः.	प्रष्ठाकः.	विषयाः.	प्रष्ठाकः.
शिल्पिचित्रकारयोगो.	१४६	पूर्व धनवृद्धिः पश्चाद्दरिद्रः २५५	
लोहकारशस्त्रकारवीणादि-		सर्वदा दरिद्रो सर्वदा	
वाद्यकारभवनकर्मकार-		धनी च १५६	
देवाल्यकर्मकारयोगाः ॥		इति षोडशोऽधिकारः १६.	
चर्मकारवृक्षारोपणकर्म-		सहजवर्णनम्. १५७	
कारयोगो. .... ॥		भ्रातृबाहुल्ययोगः स्वसृ-	
नालपातवस्त्रकारयोगो	१४७	बाहुल्ययोगश्च .... ॥	
लोहसुवर्णरोप्यखनिपरि-		भ्रातृस्वसृमृत्तियोगः १५८	
खासुरंगखननतौका-		पुण्यभ्रातृयोगः .... ॥	
कर्मकारयोगाः .... ॥		वृद्धमगिनौतो भाग्योदयः. १५९	
लोहकारशस्त्रकारपेयी-		अभ्रातृकमृतभ्रातृकयोगः. १६०	
घटकयोगाः....	१४८	भ्रातृतो धनात्तियोगः	
वीणानृत्यपणवज्ञयोगः	१४९	भ्रातृमीतियोगश्च १६१	
धातुमारकभिषकसूतिका-		भ्रातृसुखं भ्रातृसौभाग्यं च. ॥	
शैद्रजालिकयोगः .... ॥		भ्रातृदारिद्र्ययोगः १६२	
दूष्टनिर्निर्माणः	१५०	भ्रातृवैरयोगः १६३	
नेत्रवैद्यमृगाद्यास्वेत्कर-		भ्रातृदारिद्र्यम् .... ॥	
धीवरपंजरधरयोगाः ॥		कुत्त्यसेनकल्पनाः १६४	
व्याघ्रपंजरिचालवातयोगो. १५१		पितृमात्रोः सौख्ययोगः.... ॥	
अधिकारोपसंहारः .... ॥		इति सप्तदशोऽधिकारः १७.	
इति पंचदशोऽधिकारः १५.		पित्रोररिष्टोपोद्गतः १६५	
दारिद्र्ययोगः १५२		पितुःसुखं मातुः सुखम् ... ॥	
पूर्व दारिद्र्यं पश्चाद्दनवृद्धिः १५४		मातृश्विरप्रसक्त्योगः १६६	
		मातापितृप्रसुत्त्वयोगः १६७	

विषयाः.	पृष्ठांकः.	विषयाः.	पृष्ठांकः.
मातापितृनीचत्वयोगः	१६८	द्विभर्तृकायोगः	१७९
मातापित्रोः कुत्सितागत्व- योगः परकैर्कर्ययोगश्च.	१६९	अनपत्यत्वयोगः	”
अपितृकयोगः	”	गर्भधारित्वयोगः	१८०
मातापित्रोः परस्परं स्नेहः योगः झकटयोगश्च	”	असाध्वीयोगः	”
जातकेन सहवैर- योगश्च.	”	साध्वीयोगः	१८१
जातकत्यागयोगः	१७०	ससौख्यायोगः	”
अन्यषोष्ययोगः	”	इत्येकोनविंशोऽधिकारः	१९-
पितुर्द्रव्याप्तिः मातृपक्षाद्- नाप्तिः पितृद्रव्यनाशः.	१७१	अथ मिश्रप्रकीर्णाधिकारः	१८२
पितृवैरयोगः	१७२	ग्रहादिवशात्सुखिदारिद्र- वर्णनम्	”
पितृद्रव्यनाशयोगः	”	जन्मतः सौख्यदोर्गत्ययोगः	”
पितुर्धनाप्तियोगः	१७३	राज्ञोऽपि दास्त्रिययोगः	१८३
पित्रोः कष्टयोगः	”	नीचकुलीनस्यापि राज्य- प्राप्तियोगः	”
पित्रोर्मृत्युयोगः	१७५	दिवसरजनीविभेदेन ग्रहा- णां बलावलविचारः.	१८४
इत्यष्टादशोऽधिकारः	१८.	ग्रंथप्रशंसोपसंहारौ ग्रंथा- लंकाराः	”
स्त्रीजातकाधिकारः	१७८	इति विंशतितमोऽधिकारः	२०
सद्भर्तृकायोगः	”	अस्य ग्रंथस्य स्वकृतो- दाहरणानि	१८६
विभर्तृकायोगः	१७९		

इति मनुष्यजातकस्यविषयानुक्रमणिका समाप्ता ।

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

अथ

सटीकं सोदाहरणं

मनुष्यजातकम् ।

नत्वा गिरं गणपतिं ब्रह्मवर्गमुख्यं
तं कर्मसाक्षिणमलक्ष्यगुणं गुरुं च ॥
श्रीसिद्धिकोक्तगुरुताजकतंत्रदीपात्
कर्मप्रकाशमणुर्दीपकमुद्गिरामि ॥ १ ॥

उद्यत्कोटिदिवाकरद्युतिनिभं रक्तागरागाशुकं
हस्तैर्मोदकपाशकाकुशवरं वीणाढ्यगीःसंयुतम् ॥
ब्रह्मद्रुप्रमुखैश्च किन्नरगणैः सिद्धैश्च विद्याधरैः
सेव्यं सत्सुखदं गजेन्द्रवदनं वाक्सिद्धिदं तं भजे ॥ १ ॥

व्याख्या—अहं गजेन्द्रवदनं भजे ध्यायामि । कथंभूतं वाक्सिद्धिदं वाचा सिद्धिः वाक्सिद्धिः वाक्सिद्धिं ददातीति वाक्सिद्धिदस्तम् । पुनः कथंभूतं उद्यत्कोटिदिवाकरद्युतिनिभम् । पुनः कथंभूतं रक्तागरागाशुकम् । पुनः कथंभूतं हस्तैर्मोदकपाशकाकुशधरम् । पुनः कथंभूतं वीणाढ्यगीःसंयुतम् । पुनः कथंभूतं ब्रह्मद्रुप्रमुखैः किन्नरगणैः सिद्धैः विद्याधरैश्च सेव्यम् । पुनः कथंभूतं सत्सुखदं सता सुखदमित्यर्थः ॥ १ ॥

इदानीं निर्विघ्नेन ग्रंथसमाप्त्यर्थं ग्रंथादौ मंगलाचरणं नम-
स्काररूपं करोमि ॥ गिरीशं दिनेशं गिरं विष्णुगमां गुरुं
खिदिकं रोमकाचार्यवर्यान् ॥ प्रणम्याथ कर्मप्रकाशस्य
वृत्तिं करोमीह वालावबोधाय सम्यक् ॥ २ ॥

व्याख्या—गिरीशमिति । गिरीशादीन्नत्वा कर्मप्रकाशस्य
वृत्तिं वालावबोधाय अहं कुर्वे । गिरीशमित्यनेन श्लोकेन वृत्तिं
करोमीति या प्रतिज्ञा सा शिष्यादिवोधनार्थम् ॥ २ ॥
नत्वेति कर्मप्रकाशकवृत्तेः प्रथमंश्लोको व्याख्यायते ।
गिरां नत्वा पुनः किं कृत्वा गणपतिं नत्वा ग्रहवर्गमुख्यं सूर्यं
नत्वा गुरुं नत्वा । कथंभूतं गुरुं अलक्ष्यगुणं लक्षितुं योग्या
लक्ष्याः न लक्ष्या अलक्ष्या अलक्ष्या गुणा यस्य सोऽलक्ष्य-
गुणस्तं अलक्ष्यगुणम् । श्रीखिदिकोक्तगुरुताजकतंत्रदीपात्
कर्मप्रकाशनामानं अणुदीपकं च उद्धरामि । श्रिया युक्तः
खिदिकः श्रीखिदिकस्तेन उक्तो यो गुरुताजकतंत्रदीपस्तस्मात्
दीपात् कर्मप्रकाशनामानं अणुदीपकं कर्म प्रकाशयति तत्कर्म-
प्रकाशम् । एतादृशमणुदीपकं नाम पूर्वकर्मातीतकर्मण उद्यो-
तकं करोमीत्यर्थः ॥ १ ॥

श्रीगर्गादिमुनिप्रणीतमखिलं सत्यादिभिः
कीर्तितं शास्त्रं जातकशास्त्रमाद्ययवनैर्यद्रोम-
काद्यैः कृतम् ॥ तद्भोराजलघेरुदस्य परमं

नत्वा पदाब्जं गुरोर्वक्ष्ये मोदरसादितस्तनु-
भृतां नित्यं चमत्कारिकम् ॥ २ ॥

श्रीगर्गादिमुनिप्रणीतेति स्पष्टोऽर्थः ॥ २ ॥

यत्कर्मैत्यभिधीयतेऽखिलबुधैर्दुर्वोधमध्या-
त्मिकैरत्यासन्नफलं ध्रुवं बलवते कस्मैचिद्-
स्मै नमः ॥ यद्वा यद्विहितागमेषु गणकश्रेष्ठैः
स्फुटं दृश्यते रूपं निर्मलदर्पणेष्विव जनै-
स्तेभ्यो महद्भ्यो नमः ॥ ३ ॥

अखिलैः बुधैः यत्कर्म इति अभिधीयते किलेति निश्चयेन
अध्यात्मिकैर्दुर्वोधमित्यभिधीयते । कथंभूतं कर्म अत्यासन्नफ-
लम् । पुनः कथंभूतं कर्म ध्रुवमुत्पत्तिनाशगहितमित्यर्थः । बल-
वते कस्मैचिद्स्मै नमः । यद्वा यद्विहितागमेषु यैर्विहिता आगमा
यद्विहितागमास्तेषु यद्विहितागमेषु यैर्गंगासिप्रवाराशरोम-
काखिदिकादिभिर्विहितेषु आगमेषु जातकताजिरेषु गणक-
श्रेष्ठैः स्फुटं अत्यासन्नफलं संवादि दृश्यते केषु कामिव निर्म-
लदर्पणेषु रूपमिव दृश्यते इति कृत्वा तेषु आचार्येषु विषये
नमस्करोमीत्यर्थः ॥ ३ ॥

शार्पिं शंवांसावुरो तुदंपृष्टे पार्श्वो गुह्यं
चौरुजानुद्वयं च ॥ जंवे पादौ लग्नपुंसो
द्वजाद्या हात्मानो राशयो द्वादश स्युः ॥१॥

मेषादिषु ये पापास्तेष्वंगेषु घातं कुर्वतीत्यग्रे वक्ष्यति
 व्याधौ तदंगे पीडा युद्धादौ तस्मिन्नंगे घातः तस्मिन्नंगे
 तिलमशकादिचिह्नानि तादृशान्यंगान्युच्यन्ते । मेषः शिरः ।
 वृषो ग्रीवा । मिथुनः अंसी । कर्को हृदयम् । सिंहो वक्षः-
 सनाभ्युदरम् । कन्या वामदक्षभागयुतपृष्ठिवंशः । तुला कक्ष-
 योधःस्थितास्थनां पार्श्ववित्याभिधीयते । वृश्चिको गुह्यामित्य-
 नेन सगुदमेद्रमुष्का । धनुः ऊरुद्वयम् । मकरो जानुद्वयम् ।
 कुम्भो जंघा । मीनः पादौ । लग्नपुरुषस्य मेषादि द्वादश
 राशयो देहांगानि भवन्ति ॥ ४ ॥

विपमाः पुरुषाः समः स्त्रियोऽन्ये प्रमुखास्ते च
 चरस्थिरद्विदेहाः ॥ विपमोदयिनो मृगादयः
 पट्टलघवोऽन्ये च समोदया महांतः ॥ ५ ॥

मेष १ मिथुन ३ सिंह ५ तुला ७ धन ९ कुंभाः ११ एते
 विपमाः पुरुषाश्च । अन्ये २, ४, ६, ८, १०, १२, समाः
 स्त्रियश्च । ते मेषादयः क्रमेण चरस्थिरद्विदेहा ज्ञेयाः । मृगमा-
 रभ्य कर्कावधि विपमोदयिनः लग्नश्च । कर्कमारभ्य मृगावधि
 समोदया महांतश्च ॥ ५ ॥

अजवृषहरयश्चतुष्पदाख्याः समकरधनुष्प-
 रार्धका पदाढ्या ॥ सततमलिकुलीरका वि-
 पादौ झपकलशावपरे द्विपादकाः स्युः ॥ ६ ॥

मेषवृषसिंहाश्वत्थपदाः, मकरधनुषोरुत्तरार्द्धौ, पदाद्वयौ कर्क-
 वृश्चिकी पदाहितौ, कुंभमीनौ च मिथुनकन्यातुलाधनुःपूर्वार्द्धं
 कुंभोत्तरार्द्धं च द्विपादाः ॥ ६ ॥

रक्तः श्वेतः कीरंरुक्पाटलांभो धूम्रः पांडुः
 कर्बुरः श्यामलश्च ॥ हैमः पिंगः कंबुरो वधु-
 रते मेषादीनां देहवर्णाः क्रमेण ॥ ७ ॥

मेषमारभ्य रक्तः श्वेतः शुक्रतनुनिमः श्वेतरक्तः धूम्रः
 धूम्रवर्णः शुद्धाधिकलोध्रवर्णः मरक्तकृष्णः ईषत्कृष्णः
 गोधूमदीप्तिमान् श्वेतः मधुपिंगः कर्बुरः पीतश्यावरक्तयोगे
 बभुः एते क्रमेण देहवर्णा ज्ञेयाः ॥ ७ ॥

चत्वारः सहस्रपंचमैः सनवमैर्मेषादयोऽग्निः शि-
 तिर्वायुर्वारि च नृस्त्रियो दिननिशो मित्राद्विषो
 च क्रमात् ॥ स्युस्त्रैराशिकसंज्ञकाद्रिकुवनाऽ-
 पश्चैन्द्रदित्तो दिशो रूक्षोपणा हिमरूक्षको-
 ष्णसुरुचो स्निग्धा दृक्काणाश्च ते ॥ ८ ॥

मेषमारभ्य फर्कताश्चत्वारः स्वस्वपंचमनवमैः मादिनाः यथा
 मेषमिहधर्माणि अग्निः वृषकृत्वामकगः शितिः मिथुनतुलाकुंभाः
 वायुः कर्कवृश्चिकमीनाः जलराशयः १ । ५ । ९ । मित्राणि
 पुरुषाः २ । ६ । १० द्विद्विस्त्रियः ३ । ७ । ११ मित्राणि
 पुरुषाः ४ । ८ । १२ द्विद्विस्त्रियः । मेषमिथुनमिहत्तुलाधनकुंभाः

दिवावलिनः वृषकर्ककन्यावृश्चिकमकरमीनारात्रौ बलिनः । १ ।
 ५ । ९ मित्रं २ । ६ । १० द्विद् ३ । ७ । ११ मित्रं ४ ।
 ८ । १२ द्विद् १ । ५ । ९ गिरिचारी २ । ६ । १० भू-
 मिचारी ३ । ७ । ११ वनचारी ४ । ८ । १२ जलचारी ।
 एतत्संज्ञानां प्रयोजनं आखेटकगतद्रव्यलाभादिस्थाननिश्चयार्थं
 ज्ञेयम् । दिशश्च १ । ५ । ९ पूर्वे २ । ६ । १० याम्ये ३ ।
 ७ । ११ पश्चिमायाम् ४ । ८ । १२ उत्तरस्याम् प्रकृतयः
 १ । ५ । ९ रूक्षोष्णाः २ । ६ । १० रूक्षशीतलाः ३ । ७ ।
 ११ उष्णसुरुचः ४ । ८ । १२ स्निग्धस्निग्धाः । पूर्वोक्तानि
 निमित्तानि एषां दृकाणोऽपि योज्यानि ॥ ८ ॥

कौर्पिः कुलीरघटमीनमृगाः प्रजाख्या
 मेपो घटश्च वृषभोऽल्पकसूतयोऽमी ॥
 कन्या हरिर्मिथुनचापधरो च वन्ध्याः
 पूर्वापरार्द्धमलितौलिगतं च दग्धम् ॥ ९ ॥

वृश्चिककर्कटकुंभमीनमकरा बहुप्रजाः मेपतुलावृषा अल्पप्र-
 सवाः कन्यासिंहधनुर्वध्याः वृश्चिकस्य पूर्वार्द्धं तुलायाः परार्द्धं
 दग्धं निर्वीर्यं ज्ञेयम् ॥ ९ ॥

अजगोयुगासिंहतुलाधनुषां ध्वनिरर्द्धरवा मृग-
 कन्यघटाः ॥ अलिकर्कटकानिमिषा विरवा
 बहुसंगवहुप्रसवाः स्युरिमे ॥ १० ॥

मेपवृषमिथुनासिंहतुलाधनूषि एते सशब्दाः मृगङ्ग्याघटा
अर्द्धशब्दवन्तः आलिकर्कमीनाः शब्दरहिताः बहुसंगाः अन्यत्र
प्रसवावसरे सशब्दानिःशब्दता अनेनैव वाच्या ॥ १० ॥

गृहोच्चहृद्दांशनवांशकाश्च त्रैराशिकानि ग्रह-
पंचवर्गी ॥ खंरामखांक्षीन्द्रियभूमिभूतपत्तंयं-
शकास्तैः क्रमशो विशेषः ॥ ११ ॥

बलाधिचारार्थं पंचवर्गीमाह । गृहोच्चहृद्दाद्रेष्काणमुशल्लहाः
एते पंचाधिकाराः स्वकीया यदा भवन्ति तदोत्तमबलं ३०
स्वमे २० उच्चे १५ हृद्दे १० द्रेष्काणे ५ मुशल्लहे मित्राधिकारे
इमानि बलानि पादोनानि सममेऽर्द्धं शत्रुभेऽघ्नयः एवं क्रमेण
बलान्यानीय उच्चबलं नीलकण्ठोत्तरीत्या कार्यम् । अत्र मित्रा-
मित्रचक्रं दृष्टिवशात् ज्ञेयम् ॥ ११ ॥

सिंहः कर्को वृश्चिकमेषौ युग्मकन्यके धनुर्मी-
नौ ॥ वृषभतुले मृगकुंभौ स्वर्गहं क्रमशः
खगादीनाम् ॥ १२ ॥

अथ सूर्यादीनां स्वर्गहोचनीचावाह । सिंहः सूर्यस्य गृहं
कर्कश्वंद्रस्य मेपवृश्चिकौ भौमस्य मिथुनकन्ये बुधस्य धनुर्मीनी
गुरोः वृषभतुले शुक्रस्य मृगकुंभौ शनेः क्रमश इमानि
गृहाणि ॥ १२ ॥

अंजवृषंमृगं कन्याकर्कटं मीनं तुलाः क्रमा-

दुष्ठाः ॥ दशांशिरव्यष्टाविंशतितिथिशरंभनं-
खांशतो नीचाः ॥ १३ ॥

मेघः सूर्यस्य वृषश्चंद्रस्य मकरो भौमस्य कन्या बुधस्य
कर्कः पुरोः मीनः शुक्रस्य तुला शनेः क्रमशः एषु परमोच्चानि
१० । ३ । २८ । १५ । ५ । २७ । २० एभ्यः सप्तमस्थानानि
एभिरंशैः परमनीचानि ॥ १३ ॥

अथ हृदा ।

पट्टं तु वसुशरेन्द्रियाणि मेघे गुरुसितवित्कु-
भ्रुवा यमस्य चांशाः ॥ गर्जनगर्जवाणवाहवो
गौः सितबुधवाक्पतिपंगुभूसुतानाम् ॥ १४ ॥

रसरसंशरशैलं षट्कयुग्मे बुधगुरुभार्गवभूमि-
जार्कजानाम् ॥ नगरसंपडगांघयः कुलीरे
कुजसितसोमसुतेज्यसूर्यजानाम् ॥ १५ ॥

पंडिषुं नगरसंत्तं वंश्च सिंहे गुरुसितसूर्यसुतज्ञ-
मंगलानाम् ॥ नगंदिगुंदधिंशैलं हृकयुवत्यां
ज्ञसितबृहस्पतिभूसुतासितानाम् ॥ १६ ॥

पंडिर्भनगंनगेशं तुलायां शनिबुधजीवासिता-
व नीसुतानाम् ॥ नगंयुगं गजवाणपट्टं तथा लो

कुजकविसौम्यसुरेज्यसूर्यजानाम् ॥ १७ ॥
 रविशरयुगवाणवांधयोऽश्वे गुरुसितसौम्यय-
 मावनीसुतानाम् ॥ गिरिगिरिकरिवेदवांधिन-
 के बुधगुरुभार्गवपंगुमंगलानाम् ॥ १८ ॥
 नगपंडगंशरेपवश्च कुंभे बुधसितजीवमहीसु-
 तार्कजानाम् ॥ रवियुगंशिखिनन्दवाह्वोऽत्ये
 सितसुरपूज्यबुधारभास्कराणाम् ॥ १९ ॥

इति हृदाधिपाः ।

पङ्क्तिः श्लोकैः मेपादीनां ये हृदांशा अधिपाश्च मूलेनैव
 व्याख्याता एषां प्रयोजनं वक्ष्यमाणतः सीरदशा तत्र
 लग्नहृदांशमारभ्य ये अंशास्तानि वर्षाणि तत्र ये अधिपास्ते
 दशाधिपतयः एतद्वक्ष्यमाणं अत्रैव बोध्यम् ॥ इति हृदा-
 धिपाः ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

अथ नवांशद्रेष्काणौ ।

अजमकरतुलाकुलीरपूर्वा नवलवजाश्च चतु-
 स्त्रिराशिकस्य ॥ पतिरवनिसुताश्च पष्टपष्टो-
 ऽप्यजमुखपट्टकृत्तिका दृकाणकानाम् ॥ २० ॥

इति नवांशद्रेष्काणौ ।

पूर्वं चानि चत्वारि त्रैराशिकान्युक्तानि तत्र नवांशक्रमो लि-
ख्यते, तद्यथापि मेषासिंहधनुःषु मेषाद्या नव नवांशा ज्ञेयाः
वृषकन्यामकरेषु मकरमारभ्य प्रत्येकनवनवांशा ज्ञेयाः मिथुन-
तुलाकुंभेषु तुलाद्या नवनवांशा ज्ञेयाः कर्कवृश्चिकमीनेषु कर्काद्या
नवनवांशा ज्ञेयाः कर्कवृश्चिकमीनेषु कर्काद्या नवनवांशा ज्ञेयाः ।
अथ द्रेष्काणक्रमः ॥ अजमुखं मेषाद्यं द्रेष्काणमारभ्य षट्-
त्रिंशद्द्रेष्काणानां भौमात् पृष्ठपष्ठाधिपो ज्ञेयः तद्यथा मेषस्य
प्रथमद्रेष्काणेशो भौमः द्वितीयेशो रविः तृतीयो द्रेष्काणेशः
शुक्रः एवं क्रमेण सव व्याख्याताः । एषां प्रयोजनं ग्रहाणां
बलार्थं जातकस्य स्वरूपादिविषयार्थं च ॥ २० ॥

मेषादिचतुरस्रैराशिकेश्वरारविसिताकिंभृगवो-
ऽह्नि ॥ गुरुशशिवुधभौमा निशि शनिकुज-
गुर्विन्दवः सततम् ॥ २१ ॥

पूर्वोक्तत्रिराशिचतुष्काणां दिवारात्रौ सदेशाः तद्यथा दिवा
रविशुक्रशनिशुक्राः रात्रौ गुरुशशिवुधभौमाः सदेशाः शनिमं-
गलगुर्विन्दवः तद्यथा मेषासिंहधनुषां दिवा रविः रात्रौशो गुरुः
सदेशः शनिः एवं सर्वेषां ज्ञेयम् । यवनमतमेतत् ॥ २१ ॥

द्रेष्काणेषां यवनमते ।

अजे दिवाको निशि वाक्पतिस्तौ हरोर्वलोमो
धनुषः सदाकिः ॥ वृषस्य शुक्रोऽह्नि विधुर्नि-

शायां स्त्रियोऽन्यथारः सततं मृगेशः ॥ २२ ॥
 युग्मस्य मन्दोऽह्नि निशीश्वरो ज्ञोऽन्यथा तु-
 लाया घटपः सदेज्यः ॥ कर्कस्य शुक्रोऽह्नि कुजो
 निशायामलेर्विलोमौ झपपः सदेन्दुः ॥ २३ ॥

इति त्रिराशिपतिः ।

अजेति । मेषमारभ्य 'कर्कपर्यतं' सूर्यशुक्रशनिशुक्राः दिवा
 रात्रौ बृहस्पतीद्बुधभौमाः सिंहमारभ्य गुरुचंद्रबुधभौमाः दिवा ।
 रात्रौ सूर्यासितार्किशुक्राः परेषु आर्किक्लुजेज्यचंद्राः नित्यं दिवा-
 रात्रौ च ये समरसिंहोक्तास्त्रिगशिपाः एत एव रोमकोक्ता
 रविरित्यत्र ज्ञेयाः ॥ २२ ॥ २३ ॥

लग्नांकांशांतरैन्द्री दिक् खंड्यूनांतश्च दक्षिणा ॥
 धूनातुर्यं प्रतीची तु तुर्याल्लग्नान्तरुत्तरा ॥ २४ ॥
 इति लग्नाच्चतुर्दिशाविभागः ।

सप्तिकागृहद्वारशय्यादीनां दिग्गानार्थमाह । लग्नमुक्तांश-
 मारभ्य दशमभोग्यांशावाधि पूर्वा दिक् । दशममुक्तांशमारभ्य
 सप्तमभोग्यांशपर्यतं दक्षिणा दिक् । सप्तममुक्तांशमारभ्य
 चतुर्थभोग्यांशपर्यतं पश्चिमा दिक् । चतुर्थमुक्तांशमारभ्य
 लग्नभोग्यांशपर्यतं उत्तरा दिक् ज्ञातव्या ॥ २४ ॥

अथांधांशाः ।

षड्भ्यो दशांतं वृषभग्रहेभ्यस्तिथ्यंतमंधा
मिथुने च भागाः ॥ कर्के हरौ च स्मृतिभा-
ष्टविंशा अर्धौ भेनार्गाक्षिमृगांककाष्टाः ॥ २५ ॥

अनेनांधभागा उच्यन्ते वक्ष्यमाणकाणांधयोगे विवक्षि-
तत्वात् वृषे षडंशमारभ्य दशमपर्यंतमंधभागाः मिथुने नवम-
भागमारभ्य पचदशांतमंधभागाः कर्के सिंहे च अष्टादशसप्त-
विंशाष्टाविंशतितमा अंधभागाः वृश्चिके सप्तविंशाष्टाविंशमथ-
नदशमा अंधभागाः ॥ २५ ॥

मृगेऽगर्वाहुप्रभृतेर्नवोद्विप्रांतं घटेऽष्टौ दशहं-
स्तिचंद्राः ॥ नवोदुंपश्चेति विवस्वदिद्वोर्भागा
भवेयुर्द्वितयस्य चांधाः ॥ २६ ॥

मकरराशौ षड्विंशतितममारभ्य एकोनत्रिंशांतमंधभागाः
कुंभेऽष्टमदशमाऽष्टादशैकोनविंशतितमा अंधभागाः एते चै-
धभागा उक्तास्ते चंद्रसूर्ययोरेव ज्ञेयाः ॥ २६ ॥

क्षीणे विधौ भूकरवाहुनेत्राग्रहद्विशून्यांत्रिवृषेऽ-
थ कर्के ॥ नवोदुंविंशांदशांतो नृपांतं हरौ
स्त्रियां नदंशाशित्रयं च ॥ २७ ॥

अथ क्षीणचन्द्रे विशेषमाह । वृषे एकाविंशद्वाविंशकोनविंश-
त्रिंशतितमाश्चांधभागाः । अथ कर्के एकोनविंशतिविंशतितमाव-
ंधभागाः । सिंहे दशममारभ्य षोडशांतमंधभागाः । कन्यायां
एकोनविंशतिमारभ्य एकाविंशत्यंतमंधभागाः ॥ २७ ॥

चापे नखाद्यं त्रिभुजांतमाद्यद्वितुर्यपंचाथ षट्-
ऽधभागाः ॥ सम्यग्विलोक्येन्दुरविस्थराशी-
न्फलं वदेद्दृष्टिवशाद्ग्रहाणाम् ॥ २८ ॥

धनुषि विंशतिमारभ्य त्रयोविंशत्यंतमंधभागाः । कुम्भे आच-
मारभ्य पंचमांतास्तृतीयरहिता अंधभागाः । इंद्रावैस्वराशन्
सम्यग्विलोक्य वक्ष्यमाणरीत्या ग्रहाणां दृष्टिवशात्फलं वदेत्
उक्तं च । एतेषु चांधभागेषु सूर्यचंद्रौ तु लग्नौ ॥ द्वितीयद्वा-
दशस्थौ चेन्नेत्रनाभं तदा वदेत् ॥ यदा तौ गुरुशुक्राभ्यां
दृष्टा चेत् स्वल्पदोषता ॥ बुधेन तिमिराक्षः स्यात्पापैर्दृष्टे विना-
शकृत् ॥ २८ ॥

तनुर्धनसहजसुहृत्सुंतरिपुंजायामृत्युधर्मकं-
र्मायाः ॥ व्यंय इति लग्नाद्वादश गृहाः स्वना-
मरूपफलभाजः ॥ २९ ॥

तनुधनेत्यादिश्लोकः स्पष्टार्थः ॥ २९ ॥

सूर्यादेर्नवमं त्रिंशत्तनवो लग्नांतमंजात्यां
गृहा हर्षस्थानमिति क्रमात्प्रथमकं द्वितीयकं

स्वं गृहम् ॥ तार्तीयं दिवसे नृणामपरथा
स्त्रीणां चतुर्थं नृणां खंलग्नं च भुवो धुनं धृ-
तिपदं शेषा गृहा योपिताम् ॥ ३० ॥

इति श्रीकुमारसिंहात्मजसमरसिंहसमुद्धृते ताजि-
कतंत्रसारे कर्मप्रकाशिकायां मनुष्यजातके
राश्यधिकारः प्रथमः ॥ १ ॥

अथ सूर्यादीनां हर्षस्थानान्याह । नवमवृत्तीयपष्टलत्रैकादश-
चमद्वादशानि हर्षस्थानानि अन्यानि च स्वगृहाणि अन्यत्र
वृतीयं हर्षत्रलं दिवा पुरुषाणां रात्रौ स्त्रीग्रहाणाम् । दशम-
भोग्यांशमारभ्य लग्नमुक्तांशावधि चतुर्थभोग्यांशमारभ्य सप्त-
ममुक्तांशावधि पुरुषाः अन्यत्र स्त्रीग्रहा इत्यत्र लग्नभोग्यांश-
मारभ्य चतुर्थमुक्तांशावधि सप्तमभोग्यांशमारभ्य दशममुक्तां-
शावधि स्त्रीग्रहा बलिनः चतुर्थहर्षबलेन हर्षिताः एवंप्रकारेण
चत्वारि हर्षबलानि ॥ ३० ॥

इति श्रीतामुद्रिकेयनारायणनाम्ना कृते कर्मप्रकाशिका-
वृत्तौ प्रथमाधिकारः ॥ १ ॥

अथ ग्रहाणां वर्णाः ।

वर्णाः पाटलगौररक्ताशितयः पीतश्च गौरोऽसि-
तोऽर्कादीनां रविभार्गवासृगसुरार्कीन्दुज्ञजी-

वाः क्रमात् ॥ प्रागाद्याः क्षयिचन्द्रभौमरविजा
 राहुश्च पापा मताः सूर्यासृग्गुरवो नराः प्रव-
 यसः सूर्येन्दुजीवार्कजाः ॥ १ ॥

सूर्यादीनां वर्णाः । सूर्यः पाटलः गौरश्वंठः हरिद्रानिभ उक्तः
 जपाकुसुमनिभो भौमः बुधः ईपतइयामश्वेतः पीतः कुंकुमामो
 गुरुः गौरः शुकः कृष्णः शनिः राहुः कृष्णवर्णः अर्कादीना-
 मिमे वर्णाः तेषा वातुपक्षयोः प्राच्यादीना क्रमेण ईशाः । रवि ।
 शुकभौमराहुगर्नादुबुधगुः वः एते क्रमात्प्रागादिदिगीशाः । अथ
 क्षीणचंद्रभौमशनिराहवः एते पापाः सूर्यबुधगुरुशुक्राः शुभाः
 सूर्यभौमगुरवः पुरुषाः अन्ये स्त्रियः, सूर्येन्दुजीवशनैश्चरा
 वृद्धा वृद्धवयस्काः ॥ १ ॥

शुक्रश्च मध्यमवयाः शिशुरिन्दुजन्मा
 भौमो युवा शशिजदेवगुरु प्रभातम् ॥

मध्यंदिनं रविकुजावपरं सितेदू

संध्याकिरर्ककुजसूर्यसुताश्च वन्याः ॥ २ ॥

शुक्रो मध्यवयस्कः बुधो बालः भौमो युवा । बुधगुरु
 प्रभाते बालिनौ रविकुजौ मध्यंदिने बालिनौ अपराह्णे सितेदू
 शालिनौ संध्यायामार्किः । अर्ककुजशनयो वन्याः ॥ २ ॥

इन्दुः सितश्च जलगौशशिनामरेज्यो
 सद्भूमिगौ सुरगुरुशनसो च विप्रौ ॥

क्षत्रं रविः क्षितिसुतश्च विशौ ज्ञचन्द्रौ
शूद्रोऽर्कजः कुजसहस्रकरो च पित्तम् ॥ ३ ॥

इंद्रासितौ जलचरौ बुधगुरु सद्रवारिणौ । गुरुशुक्रौ विप्रौ
रविभौमौ क्षत्रियौ बुधचंद्रौ वेश्यौ शनिः शूद्रः । सूर्यकुजौ
पैत्तिकौ ॥ ३ ॥

श्लेष्मा सुधाकरसितौ रविजः समीरो
ज्ञेज्यौ समौ रविकुजौ च चतुःपदाख्यौ ॥
सर्पः शशी बुधयमौ विहगौ सितेज्यौ
मर्त्या महःक्षितिखवार्मरुतां कुजाद्याः ॥ ४ ॥

चंद्रशुक्रौ श्लेष्मा शनिर्वायुः ज्ञेज्यौ समौ समधातुगौ रविकुजौ
चतुष्पदौ चंद्रः सर्पः शनिबुधौ पक्षिणौ शुक्रगुरु मर्त्या ।
अथ भौमादीनां तत्त्वानि । भौमस्य महः । बुधस्य पृथिवी
गुरोराकाशम्, शुक्रस्य जलम्, शनेर्वायुः ॥ ४ ॥

रविभूमिसुतो शशिसौम्यसिता रविजो धिष-
णश्च मताः क्रमज्ञः ॥ चतुरस्रसुवर्तुलदीर्घ-
घनाः शनिवत्तमसोऽपि हि रूपगुणाः ॥ ५ ॥

रविभौमौ चतुरस्रौ चंद्रबुधशुक्राः वर्तुलाः शनिदीर्घः गुरु-
र्वनः राहोऽपि शानवद्रूपगुणा ज्ञेयाः ॥ ५ ॥

शीतो रूक्षोऽसितमलिनरूक्षपिंगलो दक्षकणे
 चिह्नी मूर्खा ग्रथिलकूपणः शान्तको भीरु-
 राकिः ॥ स्निग्धो रक्तो गुरुजठरकः सव्यकणे
 च चिह्नी धर्मा ज्ञानी प्रहसितमुखः सत्यवा-
 दी घृणज्यः ॥ ६ ॥ उष्णो रूक्षो झकटकर-
 तिर्निघृणस्तीक्ष्णरोद्रो युद्धोत्साहोऽवितथ-
 वचनः स्कन्धिलश्चावनेयः ॥ रूक्षोष्णोहो
 वपुषि बलवान् दुर्जया सर्वरोपी सूर्यश्चात्मा-
 द्विनिमित्तगुणो भूरिशुकश्च शुकः ॥ ७ ॥
 वक्ता भास्वद्शनरसनाजंपिकः सूक्ष्मदर्शी
 शास्त्रार्थेन प्रतिहतपरोक्तिर्बुधो लेखकश्च ॥
 स्निग्धः शीतः सजलनयनो निर्बलः कार्यसि-
 द्धिर्मान्यो लोकैरपटुरसनो तालकश्चंद्रमाश्च ॥ ८ ॥

लघ्ने दशमे यो ग्रहः स्वाधिकांण बला तस्य जातस्य
 शीतो रूक्षस्वभावो वाच्यः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

कटुलवणतिक्तमिथ्रितमधुराम्लकपायका रसाः
 सूर्यात् ॥ अयनमुहूर्तदिवाऋतुमासतदद्धान्द-
 संख्याश्च ॥ ९ ॥

सूर्यादीनां कटुकलवणतिक्तारसाः अयनादिकालो ज्ञेयः ॥ ९ ॥

इति ग्रहयोगनिर्देशः ।

अथ दृष्टयः ।

नवपंचमतृतीयैकादशदशमचतुर्थिकाः सकला ॥

एकैर्क्षस्थाश्चैवं खेटानां पंचधा दृष्टिः ॥ १० ॥

अथ दृष्टयः स्पष्टार्थः ॥ १० ॥

पूर्वाभिर्हीना सबला समक्षस्नेहप्रदा संगमदृष्टि-

संज्ञा ॥ द्वितीयका त्र्यंशपडंशदृष्टिः सर्वार्थ-

कृत्स्नेहकरी च गुप्ता ॥ ११ ॥ तृतीयकापाद-

दंगुच्यते च गुप्ता रिरन्योभयसप्तमी च ॥

विवादयुद्धादिकरी तथैकराशिस्थदृक्सर्व-

दृशां बलिष्ठा ॥ १२ ॥

नवपंचमी बलवती पादोना प्रत्यक्षस्नेहप्रदा मित्रप्रदा संज्ञा

तृतीयैकादशिका त्र्यंशपडंशदृष्टिः सर्वार्थकृत् गुप्तस्नेहकरी दश-

मचतुर्थी पादमिता दृष्टिः गुप्ता रिभावा सप्तमे संपूर्णा दृष्टिः

विवादयुद्धादिकरी प्रत्यक्षशत्रुदृष्टिः प्रदिष्टा एकैर्क्षे च संपूर्णा

दृष्टिः बलिष्ठा तद्यथा । मुकारिणी स्यादेकैर्क्षे सप्तमे स्यान्मु-

काविला ॥ तरव्यादि चतुर्थे तु तिस्रः प्रोक्ता भयप्रदाः ॥

तृतीयैकादशे दृष्टिस्तस्दीप् प्रोक्ता महोत्तमा ॥ एतेन पूर्व-

वांशकेन नवपंचमेति श्लोकोऽपि व्याख्यातः ॥ ११ ॥ १२ ॥

चक्रस्य वामदृष्टेर्दक्षिणदृष्टिर्बलीयसी त्वाशु ॥

यदि शीघ्रमंदमध्ये द्वादशभागास्तदातिबला १३

लक्ष्मणमारभ्य सप्तमावधि दक्षिणा दृष्टिः सबला सप्तमाल्प्रा-
वधि वामदृष्टिः सा निर्वला द्वादशभागगा दृष्टिस्तदाऽतिबला
दृष्टिः ॥ १३ ॥

तिथ्यैर्कैवैस्वर्वाद्रिनैवापिनैदाः सूर्यादिकानां नि-
जदीप्तिभागाः ॥ त्रिंशांशमध्ये पुरतश्च पृष्ठे
पतन्ति योगास्तदुपाश्रयेण ॥ १४ ॥

अथ सूर्यादीनां दीप्तांशानाह । तिथ्यैर्कैति स्पष्टोऽर्थः ।
त्रिंशमध्ये मंदाश्रितमंशमारभ्य पंचदशभागः पृष्ठे अग्रे पंच-
दशभागमाश्रित्य योगा भवन्ति ॥ १४ ॥

उदयवियंदस्तंभूशिंवंसुतेनवंसु यथादिमं व-
ली योगः ॥ सप्तानां चन्द्रस्य तु सधनत्रिषु
सत्रिषु कुजस्य ॥ १५ ॥

उदयमारभ्य यानि स्थानान्युक्तानि तेषु नवमंमारभ्य
पूर्वस्थाने योगो बली भवति चन्द्रस्य पूर्वोक्तसप्तसु स्थानेषु
द्वितीये तृतीये च योगो बलीयान् । कुजस्य यानि पूर्वसप्त-
स्थानान्युक्तानि तेषु तृतीये च योगो बलीयान् ॥ १५ ॥

स्वगृहोच्चनवांशेषु त्रिपदतुर्यदशांशकैः ॥

येऽर्केदुर्दिशिनो दक्षे तेऽत्र दक्षिणहस्तगाः ॥१६॥

इति क्रमप्रकाशिकायां ग्रहाधिकारो द्वितीयः ॥२॥

स्वग्रहोच्चस्वनवांशेषु त्रिपदतुर्यदशांशकैः कृत्वा ये अर्के-
दुदर्शनादक्षे दक्षिणभागे नाम सूर्यात् ये द्वादशैकादशदश-
मयुतास्ते दक्षिणहस्तगाः शुभप्रदा ज्ञेयाः ॥ १६ ॥

इति सामुद्रिकेयनारायणकृते कर्मप्रकाशिकावृत्तौ
ग्रहबलयोनिभेदाध्यायो द्वितीयः ॥ २ ॥

अथ षोडशयोगाः ।

इक्कवालेंदुवारौ तथेत्यशालश्च ईशराफश्च ॥

नक्तं यमयां मणऊः कंबूलं गैरिकंबूलम् ॥ १ ॥

अथ षोडश योगा व्याख्यायन्ते ॥ इक्कालेति श्लोकद्वयेन
योगानाह । इक्कवालः १ इंदुवारः २ इत्यशालः ३ ईशराफः ४
नक्तं ५ यमया- ६ मणऊः ७ कंबूलं ८ गैरिकंबूलं ९ ॥ १ ॥

खल्लांसरं च रंहं दुस्फालिकुत्थं च दुत्थोत्थं-
दिवीरं ॥ तंवीरं कुत्थंदुरकौ षोडश योगाः
स्मृतास्तज्ज्ञैः ॥ २ ॥

खल्लासरं १० रंहं ११ दुस्फालिकुत्थं १२ दुत्थोत्थदिवीरं
१३ तंवीरं १४ कुत्थं १५ दुरकं १६ एते षोडश योगाः ॥ २ ॥

अथेषां लक्षणम् ।

केन्द्रं द्वितीयान्वितमिक्कवालमापोक्तिमं चा-
खिलमिंदुवारः ॥ एवं स्मृता द्वादश धाम-
संज्ञाः पूर्वः शुभश्चाशुभतो द्वितीयः ॥ ३ ॥

एतेषां मध्ये आदौ इकालस्तस्य लक्षणमाह । द्वितीयाचि-
 त्केन्द्रं १ । २ । ४ । ५ । ७ । ८ । १० । ११ । एतानि इक्ष-
 वालस्थानानि अष्टमं विना एषु गताः शुभाः आखिलाः आपो-
 क्लिप्तस्थानानि ३ । ६ । ९ । १२ । एतद्गत इन्दुवारः नवमं
 विनाऽशुभ इत्यर्थः । अथेन्द्राखिलेन्दुवारयोः फलानि ग्रंथान्तराह-
 र्ण्यते 'योगेन्द्राखिले भवति प्रतापी राजा भवेद्भार्मिर्ऋतुरवृत्तिः ॥
 बह्वर्थभोगी सुतदारवांश्च रत्नाश्वनायः क्षपितारिवर्गः ॥' अथेन्द्र-
 वार आपोक्लिप्तगाः सर्वे ग्रहाः नवमं विना स्वाधिकारराहेताश्चे-
 दिन्दुवारः स्वफलदः नो चेदल्पफलप्रदः । 'इन्दुवारे नगे जातो
 दुःखितो धनवर्जितः ॥ स्वशुभलहहस्थः शुभदः परिकी-
 र्तितः ॥' इति ॥ ३ ॥

यद्यल्पभागैरुपगम्य मंदं शीघ्रो घनांशं निज-
 दीप्तिमस्मे ॥ दत्ते स चोक्तो ध्रुवमित्थशाल-
 स्तुल्यांशको मुत्थशिलः स एव ॥ ४ ॥

अथेत्थशालस्य लक्षणमाह । यदि अल्पभागैः शीघ्रः घनांशं
 मंदं उपगम्य प्राप्य निजदीप्तिं तर्हि स इत्थशाल उक्तः तद्यथा
 राशिदृष्टौ सत्यां दीप्तांशदृष्टिसद्रावेन उपचरिमानायां
 दृष्टौ सत्यां इत्थशालः अथ च शीघ्रे गश्यंतगोऽन्यगाशिगा-
 मिनि मंदे

भागयोरुपः

अपि भविष्यति इत्थशालः पूर्वं राशिदृष्टिसद्रावे दीप्तांशदृष्टमावे

दीप्तांशप्रवेशाभिलाषिणि राशावपि शीघ्रे भविष्यदित्यशालः
 दीप्तांशप्रवेशाभिलाषस्तु एकनवांशे संभवति परगात्र्यभिलाषे
 तथाऽदृष्टत्वात् शीघ्रमंदाक्रांतभागस्थे पूर्णं भूतसंज्ञमित्यशालं
 भविष्यद्भूतयोरन्यद्वर्तमानं एवं मुत्थशिलं त्रिविधम् ॥ ४ ॥

हीनोऽथ पृष्ठे स यथोक्तभागै राश्यंतगो वा
 तदसौ भविष्यत् ॥ यद्येकमप्यंशमसौ पुर-
 स्तात्प्रयाति मंदाच्च तदेशराफः ॥ ५ ॥

हीनः पृष्ठे यथोक्तभागैः कलाराश्यंतगः असौ भविष्यदिति
 पूर्वमेव व्याख्यातम् । यदि एकमंशं पुरस्तादभ्येति तदा
 ईशराफः । अथाऽल्पभाः शीघ्रः स्वदीप्तिभागैः कृत्वा अधिक-
 भागं मंदं अभ्येत्य तेजः प्रयच्छति तदा इत्यशालः । स
 चेदुत्कटस्थानस्वाधिकारस्थस्तदा उत्तमफलदः नो चेदल्पफ-
 लदः । अथास्य फलम् । 'योगेत्थशाले च नरः प्रसूतौ धर्मा-
 र्थयुक्तश्च सुखान्वितश्च ।' अथेशराफः । राशिदृष्टिसद्भावे दीप्तां-
 शदृष्टिसंभवे अपचीयमानायां दृष्टौ सत्यां तदा ईशराफः ।
 शीघ्रे मंदाक्रांतभाभस्थे सति तदा भविष्यदीशराफः तस्माद्-
 न्यत्र वर्तमानः दीप्तांशचरमभागस्थीभूतः एवंभूतभविष्यद्वर्त-
 मानत्वेन त्रिविध ईशराफो ज्ञेयः ॥ ५ ॥

द्वयोश्च हृग्वर्जितयोर्यदान्यः पश्यन्नुभौ शीघ्र-
 तरोऽन्तरस्थः ॥ पश्चात्ततोऽभ्येत्य महो गृहीत्वा
 ददाति मन्दाय स नक्तयोगः ॥ ६ ॥

द्वयोल्लसपकार्यपयोरिस्थशालाभावे तृतीयः शीघ्रः उभयोः
इत्यशालं करोति तदा नक्तयोगः । इदं तु तदेष संभवति
शीघ्रेणादौ संयुज्य पश्चान्मंदेन मिलति तदा ज्ञेयम् ॥ ६ ॥

मन्दोथवेत्थं द्वितयं च पश्यन्स्थानस्थितोऽ-
थात्मयथोक्तदीप्त्या ॥ शीघ्राद्गुपादाय ददाति
तेजो मंदाय स स्याद्यमयाभिधानः ॥ ७ ॥

एवं लग्नपः कार्यपं पश्यन् एकस्थानस्थितो वा उभयोः
साकं इत्यशालं करोति शीघ्रतस्तेजो गृहीत्वा मंदाय प्रयच्छति
तदा यमया अयं योगः तदा ज्ञेयः लग्नेशकार्येशयोर्मध्ये यः
शीघ्रस्तेन सह मिलित्वा पश्चान्मंदेन सह मिलति तदा
यमया ॥ ७ ॥

जातेऽपि योगे रविजोऽथ भौमः शीघ्रस्य
पृष्टेऽथ पुरोऽरिदृष्ट्या ॥ स्वांशर्महो ह्येकग-
तस्तु हीनाधिकैश्च स स्यान्मणऊर्न शस्तः ॥ ८ ॥

इत्यशालमद्रावं भौमः अनिर्वा शश्रुदृष्ट्या एकक्षदशापि
शीघ्रात्तेजां गृह्णाति तदा मणऊः । अत्र एरक्षदृष्टेः केषांचि-
न्मते मित्रदृष्टिवात् पृथक् कथनं ज्ञेयं अयं तदेष संभवति
यदि शीघ्रयोः अन्ययोः अन्यतरेणादा मिलित्वा पश्चान्मंदेन मिलन-
पूर्वपरभावस्त्वंशतात्सम्याऽज्ञेयः ॥ ८ ॥

कंबूलमेतद्विगतेत्यशाले चन्द्रोऽपि चेन्मुत्थ-
शिलं विधत्ते ॥ मिथः स्वगेहोच्चगताः प्रधानं
मध्यं त्रिकाद्ये त्वधमं परर्क्षे ॥ ९ ॥

अनयोर्द्वयोरित्यशालसद्भावे अन्यतरेण चंद्र इत्यशाली
तदा कंबूलम् । एतच्चंद्रेत्यशालवतो ग्रहस्य चंद्रस्य वाऽधिका-
रभेदसंबंधान्नानाविधिः । तत्राधिकारश्चतुर्विधः स्वोच्चं, स्वक्षेत्रं,
उत्तमाधिकारः स्वहृद्द्वैराशिकः, मुशल्लहः, मध्यमाधिकारः
मित्रं, समो स्वक्षेत्रादि, हीनोऽधिकारः नीचं, शत्रुक्षेत्रं, अधमो-
ऽधिकारः एवं अधिकारस्य चतुर्विधत्वात्षोडशधा कंबूलम् ॥९॥

शून्ये पथीन्दुस्तदनित्यशालः कंबूलमन्येन
समं करोति ॥ तद्वैरिकंबूलमिति स्वगेहे स्वो-
च्चेऽथ भद्रं न परग्रहर्क्षे ॥ १० ॥

इत्यशालसद्भावे चंद्रः शून्याध्वगः उभयोरन्यतरेणेत्य-
शालोऽपि राश्यंतगोऽन्येन केनचिदाद्ययोरन्यतरेणेत्यशालवता
उत्तमाधिकारस्थेनेत्यशाली तदा वैरिकंबूलं यतोऽत्र कंबूलाभ-
वोऽपि चतुर्थग्रहपापकंबूलं निष्पाद्यते ॥ १० ॥

शून्याध्वगो मुत्थशिलो न युक्तो दृष्टो न केनापि
शर्शा न चान्यः ॥ खल्लासराख्योऽशुभकृत्स
योगः सर्वेऽपि यस्मिन्स्थागिता ग्रहाःस्युः ॥११॥

इत्यशालसद्भावे पूर्वयोगोक्तयमयाकारकश्चतुर्थो यथाद्यो-
रन्यतरेणाप्यनित्यशालित्वाद्यमयाकारको न स्यात् । उभयो-
रन्यतरेण चतुर्थेन वा भावीत्यंशालं वा न स्यात्तदा खल्लातरः ।
परमेतदेव यदाद्यौ चंद्रस्पृतीय पते त्रयोऽपि बलहीनतया
सबलग्रहानित्यशालितया च अशुभत्वं प्राप्ताः स्युः अन्यथा
इत्यशालसंभवाद्वाशुभता ॥ ११ ॥

वक्रस्य चास्तस्य मृतिस्थितस्य द्वयोस्तु
योगः पतितस्य यः स्यात् ॥ स रद्दनामा ह्य-
शुभः सदैव शीघ्रे शुभे पूर्वमथापरे ते ॥ १२ ॥

इत्यशालसद्भावे द्वावप्यस्तगतौ वक्रगौ नाचगौ शत्रुक्षेत्रगौ
षष्ठाष्टमद्वादशस्थौ एतद्वै तदा रद्दयोगः । यदा द्वौ सबलौ
मध्यबलौ वा तदा शीघ्रे केंद्रगे मंदे आपोह्निमगे आदौ
सिद्धयुन्मुखता अंते नाशः मंदे केंद्रगे शीघ्रे आपोह्निमगे
आदौ कार्यनाशोन्मुखता । अंते कार्यस्य सिद्धिः इदमपि
द्वयं रद्दांतर्भूतम् ॥ १२ ॥

मन्देऽधिकारिण्यधिकारहीने शीघ्रे च योगः
स दुःफालिकुत्थः ॥ द्वयोरथान्यो बलयोः प-
रेण स्वेच्छेन योगो दुत्योत्थदिवीरः ॥ १३ ॥

इत्यशालसद्भावे मंदोऽधिकारी हीनोऽधिकारः शीघ्रस्तदा
दुःफालिकुत्थः इत्यशालसद्भावे द्वावप्यबलौ तयोर्न्यतरः केन-
चिद्बल्यदित्यशाली तदा दुत्योत्थदिवीरः ॥ १३ ॥

अन्यर्क्षगामी मकबूलखेटस्तथोपरिष्ठात्रिज-
दीप्तिभागैः ॥ ददाति तेजोऽपि विनेत्थशालं
तं वीरयोगः कथितः स तज्ज्ञैः ॥ १४ ॥

इत्थशालसद्भावे चन्द्रेत्थशालवता चतुर्थेनोक्तयोरन्यतरो
बली राश्यंतगोऽन्यर्क्षगामी चतुर्थेन भावीत्थशालवान् तदा
वीरयोगः कथितः ॥ १४ ॥

स्वर्क्षोच्चादिग इक्कवालग इनाद्वकाच्च बाह्यो
बली नापि क्रूरयुतेक्षितो मुथशिली नो नीच-
खेटेन च ॥ मन्देज्यावपरत्र नक्तमुदितौ प्रा-
क्शुक्रसौम्येन्दवः पुंसः पुंसि दिवा स्त्रियो-
युवतिभे रात्रौ बलं च स्थिरे ॥ १५ ॥
तुल्यांशे च रवेर्नराश्च गगनाद्भ्रात्रंतमन्ये भुवो
मार्गीतं बलिनश्च कुत्थमुदितं ह्येवं बलस्था-
पनम् ॥ अस्मात्पोडशकंदुरःफामिद् चेतप्रा-
ग्व्यत्ययात्स्वेचरा निःप्राणाः स्वगृहास्तगाश्च
तमसः पुच्छस्थिताश्चाबलाः ॥ १६ ॥

अथ कुत्थविचारः । तत्र कुत्थं नाम यस्मिन्विद्यमानो ग्रहः
कार्यं कर्तुं क्षमो भवति तादृशं बलं कुत्थम् । अथ तस्य
विचार एकादशप्रकारैः । स्वर्क्षोच्चहृद्द्वैराशिकदुशल्लहगतत्वे

प्रथमः १ इक्ष्वालगते सति लग्नदार्ढ्यत्वं द्वितीयः २ एतेन द्वितीयाष्टमयोरिष्यवालमध्यवर्तित्वेऽपि न बलवत्त्वम् । वार्द्धकास्तवाल्यवक्रवर्जितत्वे सति शीघ्रविकलगतिवर्जितत्वं तृतीयः ३ क्रूरग्रहयुतिक्रूरग्रहसकलतुगीयदृष्टिवर्जितत्वं चतुर्थः अत्र युतिर्दांसागावाधिरिति ज्ञेयम् ४ । नीचखेटो नाम क्रूरग्रह उत्सर्गतः क्रूरः शुभो वा नीचगतः आपोह्निमगश्च स्वर्क्षात्सप्तमस्थितः स्वहर्षस्थानात्सप्तमगश्च एतादृशेन ग्रहेणेत्यगालवर्जितत्वं पंचमम् ५ । ग्रहस्योऽयश्चतुर्धा संभवति पूर्वाह्ने उदयः आद्यः अपराह्णेऽयः द्वितीयः पूर्वरात्रोदयस्तृतीयः अपरात्रोदयश्चतुर्थः सूर्यादग्रतस्तस्य त्रिमान्तरवर्तिनः पूर्वाह्ने उदयः प्रायः सम्भवति त्रिमितादग्रे आपङ्गसूर्यादंतरिगते ग्रहे अपराह्ने उदयस्तस्य ग्रहस्य पङ्गादूर्ध्वं नवमावाधि पूर्वरात्रोदयः नवमादूर्ध्वमाचक्रसमाप्ति अपररात्रोदयः सपङ्गसूर्यादधिका भौमगुरुशनयो दक्षिणहस्तस्थाः तत्रापि सनवमसूर्यादाधिकत्वे बलवत्त्वमेतेषा प्रायः एतेषामपररात्रे उदये सत्येतद्बलं संभवति अपररात्रोदयस्तु तदैव भवति सनवमसूर्यादाधिकत्वे नति यावत्सूर्यादल्पत्वं यदा तदा अपररात्रोदयः तदा अपराह्णे अस्तः सूर्याक्रातनवाशासक्तराशेः सप्तमनवमाशकराशिरस्तसंज्ञः । बुधशुक्रौ प्राच्या तदैवोदयं व्रजतः यदा सूर्यादल्पौ तादृशां तौ पूवादयात्पूर्वास्तं यावदेव तदा दक्षिणहस्तस्था ज्ञेयौ तत्र तयोर्न बलवत्त्वम् । यदा तयोः पश्चिमोदयस्तत आरभ्य पश्चिमास्त यावत् सूर्यादधिकयोस्तयोः पूर्वाह्णेऽयः

पूर्वगत्रौ दर्शनमस्तश्च संभवति तौ द्वावेतौ वलिनी चंद्रश्चैवं
 शुक्रपक्षाष्टमी यावत् अस्मिन् श्लोके मंदेज्यग्रहणेन खेखर्ध्वक-
 क्षत्वाद्भौमस्यापि ग्रहणम् । यतो खेखर्धःस्थानां शुक्रबुधचंद्राणा-
 मधोभ्रमत्वमुक्तम् ६ । पुंग्रहाः पुरुपराशौ दिवा वलिनः ७
 स्त्रीग्रहाः स्त्रीराशौ रात्रौ वलिनः एवं वलद्वयम् ८ । सूर्यो यत्र
 कुत्रचिद्राशौ स्थितः यस्य राशेर्नवांशो भवति तद्राशिनवांश-
 गोऽस्तं गतः वली च यस्मिन् कस्मिंश्चिद्राश्यवस्थितोऽपि
 अनस्तीशसंज्ञां लभते सूर्याक्रान्तनवांशासत्तराशेः सप्तमो
 नवांशासत्तराशिरस्तसंज्ञः तद्राशिनवांशे स्थितं कंबूलं नराः
 पुरुषाः रविभौमगुरवः दशमाद्भ्रात्रंतं नाम दशमभोग्यभागाः
 दशमचतुर्थयोर्मध्यस्थिता राशयः चतुर्थमुक्तभागाश्च वलिनः ९ ।
 अन्ये भुवःमार्गांतं नाम पूर्वाक्तवैपरीत्येन स्थिताः वलिनः १० ।
 सर्वे ग्रहाः स्थिरराशौ वलिनः द्विस्वभावे मध्यवलाः ११ ।
 एवमेकादशधा कुत्थवलस्थापनम् । अस्माद्विपरीतं दुरफं
 निर्वलास्थापनम् । स्वोच्चत्रिकोणस्वगृहहृद्द्रेष्काणकेंद्रस्थनवां-
 शकेषु श्रेष्ठवलम् । सप्तसु नीचशत्रुभे तत्तन्नवांशे पतिते च
 निद्यं तदेकादशविधम् । कुत्थव्यत्ययेन तद्यथा पंचवर्गा-
 वलहीनत्वमाद्यम् १ । इंदुवारलप्रादर्शित्वे द्वितीयम् २ । वार्द्धका-
 स्तपाल्यवक्रयुतत्वं शीघ्रविकल्गतिमत्त्वम् ३ । पूर्वकूरग्रहयुतिकृ-
 रग्रहसकलतुरीयदृष्टिसहितत्वम् ४ । नीचखेटेत्यशालित्वम् ५ ।
 भौमगुरुशनीनां पूर्वरात्रोदायित्वं चंद्रबुधशुक्राणामपररात्रोदायि-
 त्वम् ६ । पुरुषग्रहाणां समराशिस्थत्वे रात्रौ च निर्वलत्वम् ७ ।

स्त्रीग्रहणां विषमराशिस्थितत्वं दिवानिर्वलत्वम् ८ । नराः सु-
खान्मार्गति स्त्रियः गगनाद्वात्रतम् ९ । चरराशिस्थितत्वं दश-
मम् १० । सूर्याश्रितराशिनवांशराशिस्थितत्वम् ११ । एवं
एकादशधा अथ विशेषो निर्वलत्वे केतुयुता निर्वलाः अर्थाद्रा-
हुयुता सवलाः ॥ १५ ॥ १६ ॥

सूर्याकांशगतो विधुंतुदमुखांतद्वाद्दशाभ्यंतरे
कूरान्मूसरिफस्तथा मुथशिल्स्तद्वष्टिदृष्टोऽ-
शुभः ॥ स्वक्षास्तांतिमभागगोऽस्तपथगो
नान्येक्षितोऽब्जो बलः शुक्ले भूमिभुवापरे रवि-
भुवा युक्ते क्षितश्चाऽशुभः ॥ १७ ॥

अथ चंद्रस्य विशेषः सूर्याद्वादशभागान्तरे पूर्व परतो वा
व्यवस्थितः अयं अमाशुक्रप्रतिपदाः मम्मवति एवमेव गद्वाद्वा-
दशांशमध्यवर्ती प्रथं वा पश्चात् ऋग्मृगशिलः ऋग्मृगशिलश्च
सकलतुर्यदृष्ट्या पार्षदृष्टः स्वक्षांस्ते मकरम्यः यस्मिन् कस्मिंश्चि-
द्वादांशं त्रिंशत्तमभागस्थग्रन्थभागो नाम शुभाशुभाधिकारवर्जिनः
अन्येनेक्षितो नाम कलापि ग्रहण न दृष्टः शुक्रपक्षे भीमेन दृष्ट-
कृष्णपक्षे शनिना दृष्टः ॥ १७ ॥

पूर्वे पक्षे पुंगते भानुपुत्रे भौमेऽन्यस्मिन्त्रीगते
चाल्पदोपः ॥ ज्ञेयस्तोलेश्वापराद्धं पुराले
राशिप्रति क्षीयमाणश्च दुष्टः ॥ १८ ॥

पूर्वे पक्षे इति । शुक्रपक्षे पुराशिगतेन शनिना दृष्टे अल्पदोषः
 कृष्णपक्षे स्त्रीशिगतेन भौमेन दृष्टे अल्पदोषः तुलाया उत्तरार्द्धे
 वृश्चिकस्य पूर्वार्द्धे स्थितः राशेर्नवमनवांशे स्थितः क्षीयमाणः
 एतादृशश्रेणो निर्वलो दुष्टश्च ॥ १८ ॥

स्वोच्चत्रिकोणस्वगृहं स्वहृद्द्विष्काणकेन्द्रस्व-
 नवांशकेषु ॥ श्रेष्ठं बलं सप्तमनीचशत्रुभे तत्त-
 न्नवांशे पतिते च निघ्नम् ॥ १९ ॥

स्वोच्चेति ॥ १९ ॥

धनाधिकारोऽपि हि यो विलग्नं न वीक्षते
 तस्य बलं न वाच्यम् ॥ अल्पाधिकारस्य
 च लग्नदृष्टौ बलं प्रदिष्टं यवनप्रधानैः ॥ २० ॥
 इति षोडशयोगाधिकारस्तृतीयः ॥ ३ ॥

धनाधिकार इति स्पष्टोऽर्थः ॥ २० ॥

इति सामुद्रिकोपनामकनारायणकृतायां कर्मप्रकाशि-
 कावृत्तौ तृतीयाध्यायः ॥ ३ ॥

अथ द्वात्रिंशत्सहमानि ॥

पुण्यं वित्प्रणयौ च शौर्ययशसी स्वं बन्धनं
 पैतृकं मातृभ्रातृविभूतिदारमरणाध्वाशानृ-

पारी सुताः ॥ पुत्री कर्म तथा क्षमा च
गुरुता जीवो गदा मित्रकृतसोद्दाहश्रुतवास-
नावलवपुर्व्यापारहस्तक्रियाः ॥ १ ॥

अथ सहमाधिकारो व्याख्यायते ॥ तद्यथा पुण्यं १ वित्
२ प्रणयः ३ शौर्यं ४ यशः ५ स्वं ६ बंधनं ७ पैतृकं ८ मातृ
९ भ्रातृ १० विभूतिः ११ दाराः १२ मरणं १३ अध्वा १४
आशा १५ नृपः १६ अरिः १७ सुतः १८ पुत्री १९ कर्म
२० क्षमा २१ गुरुता २२ जीवः २३ गदः २४ मित्रं २५
सोद्दाहः २६ श्रुतं २७ वासना २८ बलं २९ वपुः ३०
व्यापारः ३१ हस्तक्रिया ३२ ॥ १ ॥

सूर्यादङ्घ्रि विधुं च नक्तमतथा पुण्यं च तद्व्य-
त्ययाद्विद्याख्यं सुकृतात्तदंतमहानि प्रीतिर्निशि
व्यत्ययात् ॥ शौर्याख्यं दिवसे कुजाच्च सुकृतं
निश्यन्यथेतद्यशः पुण्याज्जीविमतोऽन्यथा निशि
घनं त्वीशाद्धनाख्यं सदा ॥ २ ॥

अथैषां लक्षणानि । अत्र पंचम्यतः शोध्ये द्वितीयांतः शुद्ध्या-
श्रयः तद्यथा विधोः सूर्य अपास्य रात्रौ विलोमं लग्नयुक् पुण्य-
सहमं भवति १ दिवा सूर्यादङ्घ्रि अपास्य रात्रौ विलोमं लग्न-
योगो विद्याख्यो भवति २ विद्यासहमात् पुण्यं विशोध्य
दिवा लग्नयुक् रात्रौ विलोमं प्रीतिसहमं भवति ३ सुकृतात् कुर्ज
अपास्य दिवा लग्नयुक् निशि अन्यथा शौर्यसहमं भवति ४

जीवात्पुण्यं अपास्य दिवा लग्नयुक् निशि अन्यथा यशः सहमं
भवति ५ धनेशं धनाद्विशोध्य सदा लग्नयुक् धनसहमं
भवति ६ ॥ २ ॥

बन्धश्चाहनि भास्करेश्च सुकृतं रात्रौ विलोमं
दिवा पित्रारख्यं तरणेर्यमांतमतथा नक्तं सिते-
द्रोरिति ॥ मात्रारख्यं सहजं शनेर्दिननिशं
जीवं विभूतिगुरोः शन्यतं निशि चान्यथा तु
सततं सूर्यात्सितं स्रयाह्वयम् ॥ ३ ॥

पुण्याद्भास्करं विशोध्य लग्नयुतं दिवा रात्रौ विलोमं बंधन-
सहमं स्यात् ७ शनितः सूर्यं विशोध्य लग्नयुक् दिवा रात्रौ
विलोमं पित्रारख्यम् ८ सितादिभुं विशोध्य लग्नयुक् मात्रारख्यं
रात्रौ अन्यथा ९ जीवात् शनिं विशोध्य लग्नयुतं अहोरात्रौ
सहजम् १० शनेः गुरुं विशोध्य लग्नयुतं दिवा विभूतिः रात्रौ
विपरीतम् ११ सितात् सूर्यं विशोध्य लग्नयुक् अहोरात्रे
दारासहमम् १२ ॥ ३ ॥

मृत्युः संततामिन्दुतो मृतिगृहं योगः शनेर्मार्ग-
कृत् मार्गेशात्रवमं नृपारख्यमहनि व्रधात्स-
मुच्चं भवंत् ॥ गोरंशत्रयमिन्दुतो निशि भवे-
दाशासिताच्चासितं शत्रुर्नित्यमिनात्मजात्क्षि-
तिसुतं पुत्रः सदेन्दोर्गुरुम् ॥ ४ ॥

अष्टमाचंद्रं विशोध्य शनियुक् अहोरात्रं मृत्युः १३ नव-
मात्रवमेशं विशोध्य लग्नयुक् अहोरात्रं मार्गाभिधम् १४ सूर्यो-
च्चात्तत्सूर्य अपास्य लग्नवियुक् दिवा नृपाख्यं रात्रौ चंद्रोच्चाच्चं-
द्रमपास्य लग्नयुक् नृपाख्यम् १५ असितात्सिततमपास्य
लग्नयुक् आशाख्यम् १६ मौमाच्छनिमपास्य लग्नयुक्
अहोरात्रे शत्रुसहमम् १७ गुरुतः इंदुमपास्य लग्नयुक् अहोरात्रं
पुत्रसहमम् १८ ॥ ४ ॥

कन्येन्दोर्भृगुजं च कर्मशशिजाद्रोमं विलोमं
निशि क्षांतिर्भूमिसुताद्गुरुं च गुरुतोऽब्जा-
जीवमर्कान्निशि ॥ वातोऽर्काच्छशिनं च जी-
वनमिदं जीवाद्यमं चान्यथा रोगोऽब्जाद्दयु-
निशं तनुं च दिवसे मित्रं च पुण्याद्गुरुम् ॥५॥

भृगुजादिंदुलग्नयुक् अहोरात्रं कन्यासहमम् १९ मौमाद्गुधं
विशोध्य लग्नयुक् दिवा कर्मसहमं रात्रौ विलोमं २० गुरुतो
मौमं विशोध्य अहोरात्रे क्षांतिसहमं स्यात् २१ जीवात्सूर्य
विशोध्य चंद्रयुक् गुरुतासहमं रात्रौ गुरुतश्चंद्रं विशोध्य सूर्य-
युक् गुरुतासहमम् २२ यमाजीवं विशोध्य लग्नयुक् दिवा
जीवितं सहमं रात्रौ विलोमम् २३ लग्नाचंद्रं विशोध्य अहोरात्रं
लग्नयुक् रोगः स्यात् २४ गुरोः पुण्यं विशोध्य लग्नयुक् दिवा
मित्रसहमं रात्रौ विलोमम् २५ ॥ ५ ॥

उद्वाहो द्युनिशं शनेस्सितमिति श्रद्धा
 सिताद्भूसुतं शास्त्रं चाह्नि शनेः सुरेज्यमतथा
 सौम्याद्विशुद्धेर्वलम् ॥ पुण्याद्वाक्पतिमहि
 नक्तमतथा चैवं वपुर्व्यावृत्तिर्नित्यं ज्ञात्क्षितिजं
 शनेश्च शशिनं स्याद्धस्तकर्माऽहनि ॥ ६ ॥

द्युनिशं सिताच्छानिं विशोध्य लग्नयुक् उद्वाहः २६ भूसुता-
 त्सितं विशोध्य अहोरात्रं श्रद्धा स्यात् २७ सुरेज्याच्छानिं
 विशोध्य लग्नयुक् दिवा शास्त्रं रात्रौ विलोमम् २८ गुरोः पुण्यं
 विशोध्य बुधयुक्तम् अह्नि वलं रात्रौ विलोमम् २९ वपुरेवमेव
 ३० भौमाद्बुधं विशोध्य नित्यं लग्नयुक् व्यापारसहस्रम् ३१
 चंद्राच्छानिं विशोध्य दिवा लग्नयुक् हस्तकर्म रात्रौ विलो-
 मम् ३२ ॥ ६ ॥

भोग्याद्भुक्तममूनि यावदखिलान्यंतर्भयुक्ता-
 न्यतो लग्ने बाह्यगतेऽस्य भुक्तसहितं भोग्यो-
 नमंतस्थिते ॥ कृत्वा राशिमपासिते खदह-
 नैर्लगाद्वितीयाच्च तत्पुण्याद्यानि भवंति तत्र
 सहमान्यंशे विरामो यतः ॥ ७ ॥

इति कुमा० द्वात्रिंशत्सहस्राधिकारश्चतुर्थः ॥ ४ ॥

अथ सहस्रेषु विशेषसंस्कारमाह । पंचम्यंतस्य भोग्यात्
द्वितीयांतस्य भुक्तं यावत् पंचम्यंतभोग्यांशाः मध्ये राशयः
द्वितीयांतस्य भुक्तांशाः संति एषा योगः पंचम्यंतद्वितीयां-
तयोर्वाह्यगते लग्ने लग्नस्य भुक्तांशाः योगे योज्याः मध्यस्थिते
लग्ने लग्नस्य भोग्यांशाः यागा बोध्याः तान् सकलान् योगेन
सिद्धान् त्रिंशता विभज्य लब्धं राशयो लग्नाद्भवति प्रथमपक्षे
यदाह समरसिंहः । 'दिवसे दिनपातीभोग्यान् शशिभुक्तानंशकाश्च
समीक्ष्य ॥ अंतस्थितराशियुतांश्चिंशता सहैकतः कृत्वा ॥१॥
यश्चतत्तानृपतं (?) न भवति लग्नं तदास्य भुक्तांशाः ॥ मध्ये
क्षेप्या मध्यस्थिते तु भोग्यांशकाः पात्याः ॥२॥ लग्नाद्वितीयभ-
वनाद्वात्रिंशत्प्रत्येकस्वोऽधिको यत्र ॥ विश्राम्याति यत्रर्क्षे विज्ञेयं
पुण्यसहस्रमिति ॥३॥' द्वितीयपक्षे द्वितीयाद्गण्यमाने यस्य राशेः
अंते विरामस्तस्य मेषादिगणनया वा या संख्या सा अवाशिष्टस्य
अंशादिकस्योपरि स्याप्या एवं राश्यादीनि सहमानि स्युः ॥७॥
इति कर्मप्रकाशिकाया चतुर्थोऽधिकारः ॥ ४ ॥

अथ निपेकाधिकारः ।

विज्ञायते ज्ञानिभिरत्र पुंसां शुभाशुभं जन्म-
फलं विलग्रात् ॥ तदुच्यते ताजिकनायको-
क्ता निपेककालादिह तस्य शुद्धिः ॥ १ ॥

अथ निपेकाधिकारो व्याख्यायत । विज्ञायते इति ।
ज्ञानिभिः लग्नात्पुरुषाणां शुभाशुभं जन्मफलं ज्ञायते तस्मात्

कारणात् तस्य लग्नस्य शुद्धिः ताजिकनायकोक्तयुक्त्या निषे-
ककालात् गर्भस्थितिकालादुच्यते ॥ १ ॥

लग्नांशगोऽब्जे गुणतारकाणि गजेषुनेत्राणि
मदांशगे च ॥ रंध्राध्वनोर्हस्तिगजेक्षणानि
दिनानि बालः खलु मातृकुक्षौ ॥ २ ॥

आधानलग्नं यादृशं राश्यादि यस्मिन्नंशे वर्तते तस्मिन्नंशे
चंद्रे गुणतारकाणि २७३ दिनानि मातृकुक्षौ तस्य बालकस्य
स्थितिः सप्तमभावांशादिना समे चंद्रे गजेषुनेत्राणि दिनानि
२५८ मातृकुक्षौ बालकस्य स्थितिः अष्टपंचाशदधिकशतद्वय-
दिनपर्यंतं तिष्ठति अष्टमनवमभावाश्रितांशसमे चंद्रे हस्तिगजे-
क्षणानि अष्टाशीत्यधिकशतद्वय २८८ दिनानि यावन्मातृकुक्षौ
स्थितिः ॥ २ ॥

विनोक्तयोगैरिह भूर्ध्वतोऽधो लग्नाब्जयोश्चां-
तरभांशराशोः ॥ दिनेशलब्धं दिवसादि शेषं
जिनेर्हतं सूर्यहृतं च होरा ॥ ३ ॥

उक्तान्यतमभागगे चंद्रे सति गणितेनोच्यते भूर्ध्वं अधो
वा चंद्रः लग्नं अथवाऽब्जः अनयोर्मध्ये ये अंशा राशयश्च
तेषां सर्वेषां अंशाः कार्याः अनयोर्योगः कार्यः द्वादशभिर्भक्ते-
लब्धं दिनादिशेषं द्विगुणितं होरा ॥ ३ ॥

द्विस्थं ततः सर्वमुपैति होरां विधाय तस्मा-
त्तिथिभागलब्धम् ॥ विशोध्य पूर्वार्धेति वि-
स्फुटाः स्युर्धन्नाः सहोरा ध्रुवयोगयोग्याः ॥ ४ ॥

द्विस्थामित्येतेन स्पष्टीकरणमाह । होरासहितं यल्लब्धं तद्वि-

स्थं स्थानद्वये स्थाप्यं नाम उपेतहोरां सावयवं यत्पूर्वं लब्धं
दिनादि तत्स्थानद्वयस्थं कृत्वा द्वितीयस्थानस्थस्य तिस्रिमागेन
नाम पंचदशांशेन यद्दिनादि लभ्यते तत्प्रथमादि शोध्य ते
दिवसाः सावयवाः स्पष्टाः ध्रुवयोगयोग्याः स्युः ॥ ४ ॥

रामाद्रिपक्षैरिह पूर्वयोगे खोर्ध्वे च योगाच्च ग-
जेषुदोर्भिः ॥ स्फुटद्युहोरासहितैर्विहीनो दि-

वागणो यः स्फुटचन्द्रमाः स्यात् ॥ ५ ॥

तत्तुल्यमध्ये यदि जन्मलग्नं सत्यं ततो वा
विनिपेककाले ॥ लग्नं भवेद्यादृशमस्य

तुल्यं चले च सम्यग्यवना वदन्ति ॥ ६ ॥

कैश्चिन्मतं जन्मत एव पूर्वं पूर्णार्थं दर्शो जनि
यत्र राशौ ॥ तस्माद्विशोध्यं भगणभ्रमेण

यत्राविशुद्धिः स तु जन्मलग्नम् ॥ ७ ॥

लम्नादग्रे नाम द्वितीयादिराशिपदके यदा चंद्रस्तदा लग्नो न
चंद्रमागेभ्यः इदं कर्म कृत्वा यानि स्पष्टानि ध्रुवयोग्यानि

दिनानि स्युस्तानि स्थाप्यानि लग्नाद्दृष्टितः वा पूर्वतः द्वादशा-
दिषु पट्सु स्थितेदौ सप्तमचंद्रांतरांशेभ्यः स्पष्टानि दिनानि
साध्यानि तैर्दिवसैः स्फुटैः सावयवैः लग्नादधः स्थिते चंद्रे चेदाधि-
कंदौ रामाद्रिपक्षादिने २७३ शोघ्याः अथ च सप्तमादग्रे अष्टम-
भावात् पूर्वं यदा चंद्रस्तदा लग्नचंद्रांतरांशाः राशिपट्कांश-
हीनाः कार्याः यच्छेषं त्र्यंशादि तावन्मितं दिनादिं गजेषुदो-
र्मितेषु २५८ दिनेषु योज्यं गर्भस्थितिदिनानि भवन्ति यदा
अष्टमभावादग्रे नवमभावपर्यंतं चंद्रस्तदा तत्संस्कारो न कर्तव्यः
अष्टादशादिनाधिकनवमासपर्यंतं जंतोर्गर्भस्थितिः पुनर्नवमभा-
वादग्रे स्वाधरेखोर्द्ध्वं च एवं सप्तमचंद्रांतरलब्धैः स्फुटैर्दिनैर्युतानि
गजेषुनेत्राणि २५८ मितानि दिनानि गर्भस्थितियोग्यानि
आधानलग्नानित्यर्थः । स्फुटद्युहोरोति निषेककालेति निषेककाले
राश्यादिर्यः स्फुटश्चंद्रस्तत्तुल्यं वेज्जन्मलग्नं तदा शुद्धम् । निषे-
ककाले यद्राश्यादिलग्नं तावज्जन्म निश्चंद्रं तदा शुद्धम् । अथैतद्ग-
णितेन साध्यते यदि निषेककालो ज्ञातस्तदा यथोक्तमेव ।
यदा निषेककालो न ज्ञायते जन्मकालो ज्ञातोऽस्ति तदा
जन्मकालिकस्फुटं चंद्रनिषेकलग्नं प्रकल्प्य जन्मकालिकलग्नं निषे-
ककालिकं चंद्रं प्रकल्प्य पूर्वोक्तवद्गर्भस्थितिदिनानि साध्यानि
एवं प्रकारद्वयं जातम् । पूर्वप्रकारे आधानकालिकोऽहर्गणे स्फुट-
गर्भस्थितिदिनादिना सहितेऽवस्थिते जन्मकालिकोऽहर्गणो
भवति तस्मात्स्पष्टचंद्रः साध्यः स चेन्निषेकतुल्यः स्यात्तदा
जन्मलग्नं शुद्धम् । द्वितीयप्रकारे स्फुटगर्भस्थितिदिनादिना रहितो

जन्मकालिकोऽहर्गणो निपेककालिकोऽहर्गणो भवति तस्मात्
स्फुटश्चंद्रः साध्यः तत्तुल्यं यदि लग्नं तदा शुद्धो जन्मकालः
शुद्धो निपेककालश्च अन्यथा सांतरः तस्य अंतरस्य निरासार्थं
निपेककालोऽग्रे पृष्ठतो वा तथा चालनीयः यथा निपेककालिक-
लग्नतुल्यो जन्मचंद्रः निपेकचंद्रतुल्यं जन्मलग्नं स्यात् तदा
स्पष्टता जन्मतः पूर्वं यस्य पर्वणः अंते तत्काले यलग्नं संपूर्ण-
मायाः दर्शस्य वा अंतैतरयोऽशस्तस्य ये पंचाधिकारिणस्तेषां
मध्ये योऽधिकवलयस्तस्य राशौनपास्य यदंशादि तत्तुल्यं लग्नं
दशमं वा स्यात्तदा जन्मकालः शुद्धः इदमेव भगणभ्रमेण
शोधनम् ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

आधानलग्नमपि पूर्वमवेक्ष्य सम्यक्

तत्कालखेचरयुतं सुधिया समुह्यम् ॥

तन्वादिभावफलमत्र च वक्ष्यमाणं

जन्मोक्ततुल्यमथ निश्चयमस्य कुर्यात् ॥ ८ ॥

इति कुमारसिंहात्मजसमरसिंहसमुद्धृते ताजिक-

तंत्रसारे कर्मप्रकाशिकापरनाम्नि मनुष्यजातके

निपेककालाधिकारः पंचमः ॥ ५ ॥

एवममुना प्रकारेण आधानलग्नं निश्चिन्य आधानकालेऽपि
ग्रहान् प्रसाध्य जन्मोक्तफलवत्सर्वं फलं विचारणीयम् उदाह-
रणं रोमकेन जन्मलग्नचंद्रांतरेण भागा एतं द्वादशभिर्भागे गृहीते
शेषं चतुर्विंशतिभिः संगुण्य द्वादश १२ भिर्भागैर्लब्धं दिन १०

मुहूर्त १४ एतान् दिनमुहूर्ता १४ श्रुतविंशतिभिः संगुण्य
 सर्वहोराः द्विष्टः २५४ पंचदशभिर्भागे लब्धं १६ । ५६ एते
 सर्वहोरा पात्याः २८२।५।२३।२२।२०।२।३७।४ चतुर्विंशति-
 तष्टं दिन ९ होरा २१ मुहूर्ता ४ एतानि दिनानि २७३
 संभवन्ति २१।४।२१।१५।०।४।६।१६।४।१।१।१४।१।
 एते चंद्रजन्मकालिका त्याज्याः शेषं च स्फुटः मातृकुक्षौ
 चेत् कालं बाले आसीदेतत् दिनमुहूर्ता अहर्गणा त्याज्याः
 शेषेण स्पष्टचंद्रं गणयेत् यादृशश्चंद्रस्तादृशं लग्नं यद्यागच्छति
 तदा सत्यमथ तेषां दिनासक्तचंद्रं मेलयित्वा जन्मकालांत्या-
 त्याज्यशेषं ग्राह्यलग्नं भवति । अन्येषां पुनरेवं मतं जातकाग्रे
 पूर्णिमावास्याभ्रताद्वृता तस्यैव तुल्यभागैर्लग्नं साधयेत् ।
 जन्माहर्गणो १३ । ५५३ दिन २८२ मुहूर्त २१ पात्यं शेष-
 महर्गणः १३४२७० मुहूर्तः ३ एभिश्चंद्रो भवति मुहूर्तघटिकां
 कृत्वा उत्क्रमो लिख्यते २२ । ३७ आ ७ । ७ । ३७ चंद्र
 ५ । ५ । ४६ आ ५ । १० मू ५ पूर्वाचार्यैश्चतुःप्रकारं जीवे-
 तिनिर्णयितुमायुर्दाय उत्तमो मध्यमो ज्ञातव्यः ॥ ८ ॥

इति कर्मप्रकाशिकावृत्तौ निषेकाध्यायः ॥ ५ ॥

अथ अरिष्टाधिकारः ।

किं जातमात्रस्य भवेद्विनाशो बाल्ये च किं
 द्रक्ष्यति यौवने च ॥ किं वा चिरायुर्भवि-
 तायमित्थमायुश्चतुर्धा प्रथमं परीक्ष्यम् ॥१॥

अथ अरिष्टाविकारो व्याख्यायते । जन्मसमये किं तावदी-
क्ष्यमित्याह किं जातमात्रस्येति । इत्थं वक्ष्यमाणप्रकारेण
तावदायुः परीक्ष्यं न तु भाग्यादिकम् । सति तस्मिन् तत्सं-
म्बादित्यर्थः । तद्यतुर्द्धा तल्लक्षणं बाल्ययौवनवार्द्धक्य-
मेदात् ॥ १ ॥

लग्नेशलग्नौ गतपूर्णदर्शभागे रवीन्दुसहमेस्त-
दीशैः ॥ अष्टौ त्रिकेशाश्च गवेषणीयाः सर्वत्र
संजीवितनिर्णयाय ॥ २ ॥

तत्र तावत्सद्योऽरिष्टयोगमाह लग्नेशलग्नौति । सर्वत्र चतुःप्रका-
रादरिष्टे च सति संजीवितनिर्णयाय लग्नं १ यत्तदीशः २ गत-
पर्वातलग्नं ३ तदीशः ४ पुण्यसहमं तदीशः याद्दिवा जन्म
तदार्कः निशि इन्दुः तद्वाशीशाः एषां मेपादिचतुस्त्रैराशिकेश्वराः
रविसितार्किभृगवोऽद्भि इति त्रैराशिकेशाश्च गवेषणीयाः ॥ २ ॥

एतैर्विनष्टैः सहसा विनाशः पार्ष्वलिष्टैश्च वि-
शेषतः स्यात् ॥ चन्द्रे चतुर्थेऽस्तमिते सपापे
दग्धेषु सर्वेष्वपि हृदयेषु ॥ ३ ॥

तत्र प्रकारमाह एतैर्विनष्टैरीति । विनष्टलक्षणं यथा 'कूरा-
क्रांतः कूयुतः कूरदृष्टश्च यो ग्रहः ॥ विरश्मितो मपन्नश्च स
विनष्टो बुधः स्मृतः ॥' तत्र विशेषमाह पार्ष्वलिष्टैरीति । सहसा
तल्लक्षणमेव योगांतग्माह चन्द्रे चतुर्थे इति । अस्तमिते गवि-

रश्मिप्रविष्टे सपापे पापाक्रांते एवंविधे चन्द्रे लग्नचतुर्थे सहसा
 विनाश इत्यनुवर्तते । योगांतरमाह दग्धेष्विति । लग्नलग्न
 इत्यादिना ये द्वादशास्तेषु सर्वेषु दग्धेषु । दग्धलक्षणं यथा 'यः
 क्रूरेण युतेक्षितश्च गतरश्मिः स्याद्विनष्टः स हि क्रूराक्रांत
 इतीष्यतेऽतिक्रगतः क्रूरेण यो जीयते । यः क्रूरेक्षितमंशमा-
 श्रयति सकूरान्वितः कथ्यते यः क्रूरेण विलोकितोऽखिलदृशा
 क्रूरेक्षितोऽसौ मृतः ॥' इति । दग्धलक्षम् । 'सह साकं पतति'
 च सति सहसा विनाशः । 'विरश्मिलक्षणम् । 'यो
 भानोर्भुवनं गते जिगमिषुर्वासी विरश्मिर्मृतः ।' इति ॥ ३ ॥

त्रैराशिकेशे शशिनो र्वेश्च क्रूरादिते क्रूरकृ-
 तेत्यशाले ॥ दग्धे विनष्टे नवमेश्वरे च क्रूर-
 द्वयाक्रांतिभृतोस्तयोश्च ॥ ४ ॥

योगांतरमाह त्रैराशिके इति । प्रागुक्तानां त्रैराशिकेशे द्रेष्का-
 णेशे क्रूरादिते क्रूरयुतेक्षिते क्रूरकृतेत्यशाले विनाश इत्यर्थः ।
 योगांतरमाह शशिन इति । ईश इत्यनुवर्तते निशि जन्मनि
 शशिनो राशीशे दिवा जन्मनि रवेः राशीशे च क्रूरादिते सति
 सहसा विनाशः । योगांतरमाह दग्ध इति । प्रागुक्ताद्यानां नवमे-
 श्वरनवांशेशौ दग्धौ विनष्टौ वसतः सहसा विनाशः । योगां-
 तरमाह क्रूरद्वयेति । तयोः रीमकौक्तनवमेगयोरपि क्रूरद्वयाक्रां-
 तिभृतोः क्रूरद्वयस्य आक्रांतिः आक्रमणं विभ्रतः तादृशयोः
 सतोः सहसा विनाशः ॥ ४ ॥

सर्वे रिपुद्वादशगैरदृष्टैर्लग्नस्य पत्या पतितैश्च
सौम्यैः ॥ चन्द्रे सपापे पतितेऽथ लग्ने नभो-
गयोगे च भवेद्विनाशः ॥ ५ ॥

योगांतरमाह सर्वैरिति । प्रागुक्तलग्नादिपैः सर्वैः रिपुद्वाद-
शगैः लग्नात् व्यथगैः तथा लग्नाधिपत्या अदृष्टैः लग्नेदोनेक्षितैः
सहसा विनाशः । योगांतरमाह पतितैरिति । सौम्यैः पतितैः
अशोभनैः पष्ठाष्टमद्वादशस्थानस्थैः सहसा विनाशः । योगां-
तरमाह अथेति । सपापे चन्द्रे लग्ने अथवा नभोगयोगे नभो
दशमं तद्वतो यः पापचंद्रयोर्योगः तदापि सहसा विनाशः ॥५॥

लग्नेऽथ तस्यांतरगैरसौम्यैः सङ्क्रूरकेन्द्रे शशि-
नीक्षिते च ॥ खे भौमविध्वोर्मृतजन्म वाच्यं
लग्ने शनौ तद्विपरीतके वा ॥ ६ ॥

योगांतरमाह लग्न इति । असौम्यैर्लग्ने विद्यमानैः अथवा
तदंतरगतैस्तस्य लग्नस्यांतराणि हृद्दोषकाणमुशलहानि तद्वतैः
सहसा विनाशः । योगांतरमाह सङ्क्रूरकेंद्र इति । शशिनि
सङ्क्रूरकेंद्रे असौम्यैः ईक्षिते च सहसा विनाशः । योगांतर-
माह खे इति । खे लग्नादशमं भौमविध्वोः चंद्रभौमयोः
संबोः गर्भे मृतिभ्यः खंडखंडप्रकारेण जन्मवाच्य-
मित्यर्थः । योगांतरमाह लग्नेति । शनौ लग्ने मति मृतजन्मवा-
च्यम् । वा अथवा तस्य लग्नस्य विपरीतं मत्तमस्थानं तद्वते

वा शनौ मृतजन्मवाच्यम् । गुरुसितदृष्टेन इति सद्योरिष्ट-
योगाः ॥ ६ ॥

कैश्चिद्बलिष्ठैर्बहुभिर्विनष्टैस्त्रैराशिकस्वामिभि-
रल्पमायुः ॥ चंद्रार्कयोर्लग्नयोर्द्वयोर्वा सभौ-
मयोर्वर्कितदंतरिंदौ ॥ ७ ॥

अथाल्पायुर्योग माह कैश्चिदिति । प्रागुक्तानां ये त्रैराशिके-
शास्तन्मध्ये कैश्चिदल्पैर्बलिष्ठैर्बहुभिर्विनष्टैः अल्पायुर्भवति ।
योगांतरमाह चंद्रार्कयोरिति । चंद्रार्कयोर्द्वयोर्वा सभौमयोर्लग्न-
गयोर्ल्पायुः । योगांतरमाह अर्कैति । अर्केण द्वादशभागेन
तस्य अर्कस्य अंतर्मध्ये इंदौ अल्पायुः ॥ ७ ॥

चन्द्रे खमस्योपरिगे शनेश्च त्रैराशिके तद्युति
चाशुभर्क्षे ॥ क्रोडार्कयुक्तेऽस्तगृहे त्रिषष्टम-
वेक्ष्यमाणे विचिरं न जीवेत् ॥ ८ ॥

योगांतरमाह चंद्र इति । चन्द्रे सूर्योपरिगे निःसृते शनेस्त्रै-
राशिके द्रेष्काणे विद्यमाने जातोऽल्पायुः । योगांतरमाह तद्यु-
तीति । तेन शनिना युति युक्तं अशुभर्क्षं नीचादिदुष्टस्थानगे
चन्द्रेऽल्पायुः । योगांतरमाह क्रोडेति । शन्यर्काभ्यांयुक्ते अस्त-
गृहे लग्नत्सप्तमस्थानस्थिते एतादृशे चन्द्रे स्वदीप्तभागेः त्रिषष्टं
अवेक्ष्यमाणे ईक्ष्यमाणे चिरं न जीवेत् ॥ ८ ॥

लग्ने कुजे क्रोडयुतेऽत्यपष्टरंभ्रस्थिते तद्बृहगोदु-
रव्योः ॥ राकापतौ क्रूरदृशोभयेऽपि तस्यां
च दर्शं च तनौ न जीवेत् ॥ ९ ॥

योगांतरमाह लग्ने इति । लग्ने कुजक्रोडयुते शनिभौमयुते
अंत्य १२ पष्ट ६ रंभ्र ८ स्थिते तद्बृहगयोः इंदुरव्योः चंद्रार्कयोः
स्वल्पं जीवति । योगांतरमाह राकेति । राकापतौ पूर्णिमांतल-
ग्नेशौ क्रूराणां पापग्रहाणां समनसमदृष्टिताहिते महार्थतया चिरं
जीवेत् । योगांतरमाह उभय इति । उभयं द्वितयस्थानं च क्रूरदृशा
सहितं चेत्तदा स्वल्पं जीवति लग्नादष्टमस्थैः पापग्रहैरयं योगः
फलितोऽर्थः । योगांतरमाह तस्यामिति । तस्यां राकायां अंतः-
तनौ पूर्णिमांतलग्ने क्रूरदृशा सहिते चिरं न जीवेत् । योगा-
ंतरमाह दर्शंति । अमावास्यायां अंतस्तनौ क्रूरदृशा सहितं
चिरं न जीवेत् ॥ ९ ॥

एकांशगार्किक्षुतदृक्सभानुचन्द्रेऽजगे वा
कुजशत्रुदृष्ट्या ॥ विलग्नपुण्येन्दुरवीश्वरेषु
सूर्यांशगेषु ध्रियते न दीर्घम् ॥ १० ॥

योगांतरमाह एकांशगेति । एकांशगेनार्किणः शनेः क्षुत-
दृशा च सहिते सभानुचन्द्रे चिरं न जीवेत् । योगांतरमाह
अजग इति । चन्द्रे अजगे मेघस्थे भौमसमदृष्ट्या सहिते चिरं
न जीवेत् । योगांतरमाह । विलग्नः पुण्यसहमे दिवा जन्मानि

रविराशीशः रात्रौ चंद्राशीशः एषु अस्तमितेषु दीर्घं न ध्रियते
ध्रियते स्वल्पं जीवतीत्यर्थः ॥ १० ॥

क्रूरद्वये तुर्यगते तदंतः क्षीणे विधौ द्यूनगतै-
श्च पापैः ॥ दृष्टेऽरिदृष्ट्याथ च केन्द्रपापह-
दास्थिते जीवति नैव जातः ॥ ११ ॥

योगांतरमाह क्रूरद्वय इति । क्रूरद्वये शनिभौमे तुर्यगते
लग्नाच्चतुर्थस्थे तदा न जीवेत्स्वल्पं जीवतीत्यर्थः । योगां-
तरमाह तदंतरिति । तदंतः शनिभौमयोरंतरमध्ये क्षीणे विधौ
चिरं न जीवेत् । योगांतरमाह द्यूनगतरिति । द्यूनगतैः संस-
मस्थैः पापैररिदृष्ट्या दृष्टे चंद्रे स्वल्पायुः । योगांतरमाह अथेति ।
केन्द्रपापहदास्थिते केन्द्रस्थितस्य पापस्य हदास्थिते चंद्रे जातो
नैव जीवति ॥ ११ ॥

अथारिष्टभंगः ।

शुभे शनौ लग्नवांशनाथाः केन्द्रस्थिता
जीवति नाऽवलिष्टाः ॥ षष्ठेऽस्तगे षष्ठगल-
त्रपेऽस्ते पापेषु लग्नेऽपि स्वशत्रुगेन्दो ॥ १२ ॥

अथारिष्टभंगमाह । शुभे ईश्वराले पूर्वं शुभः इति प्रागुक्तं
कृत्वा शनौ सति एकः प्रसिद्धः द्वौ रोमकोक्तावेवं त्रयोऽपि
लग्नवांशनाथाः केन्द्रस्थिताश्चेद्भवन्ति तदा जीवति । कीटशाः
नावलिष्टाः न अवलिष्टाः किंतु वलिष्टा इत्यर्थः । निरनुबंध-

त्वाद्नादेशाभावः नैकधेत्यादिवत् । पुनरप्यरिष्टयोगांतरमाह
पष्ठ इति । अस्तमे अस्तमिते लग्नेश्च पष्ठमे लग्नात्पष्ठस्थिते वा
लग्नयोर्वारिष्टमित्यर्थः । योगांतरमाह अस्त इति । अस्ते
सप्तमे नवमे वा पापेषु सत्सु चंद्रे स्वशत्रुगे च सति लग्नात्पष्ठे
दशमे च तर्हि जीवति ॥ १२ ॥

सौम्योपरिष्ठाच्च खेरसौम्याः क्षिपन्ति तेजस्त-
दुपैति नाशम् ॥ क्रूरोपरिष्ठात्पतिते शुभानां
तेजस्यसौ जीवति वर्द्धते च ॥ १३ ॥

योगांतरमाह सौम्य इति । असौम्याः खेर्द्वादशमागाः
सौम्योपरिष्ठात्तेजः स्वदीप्तिमार्गं क्षिपन्ति तदा नाशं उपैति
एतद्वैपरीत्येन शुभानां तेजसि प्रागुक्तप्रकारेण क्रूरोपरिष्ठात्
क्रूरोपरि पतिते सदा असौ जातः जीवति वर्द्धते च
इदमुक्तम् । सौम्यात् क्रूरे मूत्सरिके त्वरिष्टम् । क्रूरात्सौम्ये
मूत्सरिके अरिष्टभंग इति ॥ १३ ॥

मार्तण्डसूनावुदयाभिलापिण्यब्जे धराधोऽ-
स्तमिते च मृत्युः ॥ त्रैराशिकेशे पतिते च
मूर्त्तस्तदूर्ध्वमुद्गात्यशुभे च तेजः ॥ १४ ॥

पुनरिष्टयोगमाह मार्तण्डेति । मार्तण्डसूनौ शनौ उदयाभि-
लापिणि लग्नाद्वादशस्थे तथा अब्जे चंद्रे धराधः लग्नात्पंचमे
अस्तामिते च सति स्वल्पं जीवति । आभिलापिणीत्यनेनामार्ग-

गामित्वं सूचितम् । योगांतरमाह त्रैराशिकेश इति । मूर्तल-
ग्रस्य त्रैराशिके पतिते षडष्ट्ययगे तथा अशुभे पापे तदूर्ध्व-
लग्नोपरि तेजः स्वदीप्तिभागं उद्भाति सृजति सति स्वल्पं
जीवति ॥ १४ ॥

विनाशिते शीतरुचावसौम्यैर्निरायुषो निश्च-
यमत्र कुर्यात् ॥ न द्वादशाब्दानिह बभ्रमीति
समग्रभावाननुवर्षमिन्दुः ॥ १५ ॥

अथ चंद्रारिष्टे विशेषमाह विनाशित इति । शीतरुचौ
चंद्रे असौम्यैः पापैर्विनाशिते निरायुषः पुरुषस्य निश्चयं जीव-
ननिर्णयं न कुर्यात् । कियत्कालमित्याह न द्वादशाब्दानिति
यावद्द्वादशाब्दं पूर्णं स्यादित्यर्थः । कालाध्वनोर्नैरंतर्ये द्वितीया ।
तर्हि किं कुर्यादित्याह बभ्रमीति । इहास्मिन् योगे अनुवर्षं प्रति-
वर्षं इंदुः समग्रमावान् यथा बभ्रमीति तथा वक्ष्यमाणेन प्रका-
रेण भ्रामयेदित्यर्थः । इदमुक्तं तस्मिन् काले विनष्टं चंद्रं
भ्रामयेत् यत्राब्दे विनष्टः स्यात्तत्राब्दे रिष्टमिति ॥ १५ ॥

लग्नादृक्काणाश्च पुरा परीक्ष्याः शिशोरारिष्ट-
स्फुटनिश्चयाय ॥ अथायुषो निश्चिनुयात्प्र-
माणं न्यूनाधिकं खेटवलाद्यथोक्तम् ॥ १६ ॥

अथ द्रेष्काणारिष्टमाह लग्नेति । शिशोः अरिष्टस्फुटनिश्चयाय
लग्नद्रेष्काणाः प्रथमं परीक्ष्याः । अथारिष्टविचारानंतरं आयुषः

प्रमाणं निश्चिनुयात् निर्णयेत् । कीदृशं खेटबलानुमानात्
न्यूनाधिकं यथोक्तं यादृशं उक्तमित्यर्थः ॥ १६ ॥

आजे हकाणे व्रणरुक् द्वितीये वृषस्य पूर्वे
पिटकाः कटौ रुक् ॥ द्वितीयके मृत्युसमं च
माद्यं स्यात्पंचमे मासि गदस्तृतीये ॥ १७ ॥

अयं मेषस्य द्वितीयतृतीययोः वृषस्य प्रथमद्वितीय-
योद्रेष्काणयोः फलमाह—आजेति । आजे मेषस्य द्वितीये
द्रेष्काणे जातस्य व्रणरुग्भवति । अथ वृषस्य प्रथमद्रेष्काणे
जातस्य पिटकाः शीतलाद्युपदंशाः कटौ रुक् च भवति ।
द्वितीये मृत्युसमं माद्यम् । तृतीये मेषस्यैव तृतीयद्रेष्काणे
पंचमे मासि गदः स्यात् ॥ १७ ॥

युजो धुरि प्राक् फलमेव सार्द्धमब्दं द्वितीये
सदलत्रयाब्दम् ॥ सप्तानि वर्षाणि रुजश्च
खर्जूरंत्ये गदोऽब्दं चतुरब्दके भीः ॥ १८ ॥

अथ मिथुनद्रेष्काणफलमाह—युज इति । युजो मिथुनस्य
धुरि प्रथमे द्रेष्काणे सार्द्धमब्दं यावत् प्राक् फलमेव पंचमे
मासि गद इत्यर्थः । द्वितीये सदलत्रयं सार्द्धत्रिवर्षं गदः ।
सप्त वर्षाणि यावत् वातरुजः खर्जूश्च भवति । अंत्ये तृतीये
प्रथमवर्षं यावद्गदः चतुरब्दके चतुर्वे वर्षे भीतिश्च ॥ १८ ॥

कर्के गदोऽब्दात्प्रथमे षडब्दं मध्ये शरत्सप्त-

कतोऽल्परोगः ॥ हरेश्च पूर्वेऽर्द्धऋतौ व्रणा-
दिवाधा द्वितीये ऋतुसप्तकं च ॥ १९ ॥

अथ कर्कप्रथमद्वितीययोः फलमाह । कर्क प्रथमे द्रेष्काणे
अब्दात् प्रथमवर्षमारभ्य ल्यप्लोपे पंचमी । षडब्दं यावद्भदः
मध्ये द्वितीये शरत्सप्तकतः सप्तभिर्वर्षैः हेतौ पंचमी । अल्प-
रोगी भवति । अथ सिंहस्य प्रथमद्वितीययोः फलमाह—हरे-
रिति । हरेः सिंहस्य पूर्वे प्रथमद्रेष्काणे अर्धऋतोः षड्भिर्मासैः
व्रणादिवाधा । द्वितीये ऋतुसप्तकं सप्तवर्षपर्यंत व्रणादि-
वाधा ॥ १९ ॥

आद्ये तुलाया द्व्यदुग्धपायी मासत्रये शूल-
मथ त्रिमासैः ॥ नाशः शिशोद्विचर्षशरच्च
सार्द्धमन्दद्वयांते खलु जीविताशा ॥ २० ॥

अथ तुलाप्रथमद्रेष्काणफलमाह—आद्येति । तुलायाः आद्ये
द्रेष्काणे द्व्यदुग्धपायी द्वयोर्जननाधाभ्यामदुग्धपायी, तथा
मासत्रिके शूलं अथवा नवमं माने शूलमित्यर्थः । तथा
शिशोः द्व्यर्द्धशरत्सार्द्धद्विवर्षमध्ये नाशः, सार्द्धद्विवर्षानंतरं जी-
विताशा भवतीत्यर्थः ॥ २० ॥

अलेश्च पूर्वे ऋतुपंचकं रुक् चापे विपत्तत्त्व-
दिनानि पूर्वे ॥ संपत्तिमासाब्दकमेव जीवे-
न्मध्येऽर्कवर्षैः परतोऽब्धिर्नास्ति ॥ २१ ॥

अथ वृश्चिद्रूपमद्रेष्काणफलमाह—अलेरीति । धलेः वृश्चिकस्य पूर्वे प्रथमे द्रेष्काणे ऋतुपंचकं पंचवर्षाणि यावत् रुक् रोगः । अथ धनुर्द्रेष्काणफलमाह—चाप इति । चापे धनुषि पूर्वे प्रथमे द्रेष्काणे ऋतुपंचकं पंचवर्षाणि यावत् रुक् रोगः । पंचविंशतिदिनानि विपत् तथा संपत्तिमासाब्दक्रमेव दशमास-सहितं वर्षमेव जीवेत् । मध्ये द्वितीये अर्कवर्षेर्द्वादशवर्षेर्विपत् अपरे तृतीये अधिमासेऽथतुर्भिर्मासेर्विपत् ॥ २१ ॥

मृगस्य पूर्वे च सकष्टवृद्धिं मध्ये द्विवर्षं मर-
णस्य भीतिः ॥ अंत्ये दृक्काणे पितरौ म्रियेते
सौम्या यदि स्युः स्वबलेन हीनाः ॥ २२ ॥

अथ मकरद्रेष्काणफलमाह । मृगस्य पूर्वे प्रथमे द्रेष्काणे सकष्टवृद्धिः कष्टेन वर्द्धते इत्यर्थः । मध्ये द्वितीये द्विवर्षं वर्षद्वयपर्यंतं मरणस्य भीतिः अंत्ये तृतीये द्रेष्काणे पितरौ मातापितरौ म्रियेते । अथ सर्वाङ्गप्रसंगमाह—सौम्या इति । सौम्याः शुभग्रहाः स्वबलेन केंद्रादिस्थानबलेन यदि हीनाः स्युस्तदारिष्टं नान्यथेत्यर्थः ॥ २२ ॥

रुक् पंक्तिमासान्प्रथमे घटस्य मध्येऽङ्गसं-
ख्याश्च पितृप्रकोपी ॥ सप्ताब्दकं रोगहतस्तृ-
तीये नोक्तानि कन्याङ्गपयोः फलानि ॥ २३ ॥

अथ कुंभद्रेष्काणफलमाह—रुगिति । घटस्य कुंभस्य प्रथमे द्रेष्काणे पंक्तिमासान् दशमासपर्यंतं रुक् रोगः । मध्ये द्वितीये

अंगसंख्याः षण्मासाः यावता येन प्रकोपी पितुर्दुःखदः ।
 तृतीये सप्तम्वदकं सप्तवर्षपर्यन्तं रोगहतः रोगात्पीडितः ।
 कन्यापयोः फलानि नोक्तानि अनभिधानादित्यर्थः । अरि-
 ह्मावत्वात् ॥ २३ ॥

त्रीन्वासरान् खाब्धिमितान्यहानि क्रमाच्छ-
 शीक्ष्यः स्फुटनिश्चयाय ॥ त्र्यहे मिलन्ति ग्रह-
 धातवो हि जंतोस्तदा स्तन्यरसं स वेत्ति ॥ २४ ॥

अथ वृद्धयोगानाह-त्रीनिति । त्रीन् वत्सरांस्त्रिदिवसान्
 वर्षाण्यहो मरणायेति वक्ष्यमाणत्वात् खाब्धिमितानि चत्वारिं-
 शत्परिमितानि दिनानि यावत् स्फुटस्य प्रफुल्लस्य वर्द्धनस्येति
 यावत् । स्फुटो प्रफुल्लयोरिति मेदिनीकोशः । निश्चयाय ज्ञानाय
 चंद्रशिरोः क्रमात्तृतीयादिवसमारभ्य चत्वारिंशद्दिनपर्यन्तं ईक्ष्यः
 कुर्युते ईक्ष्यस्य इति वीक्ष्यम् । त्र्यहे जन्मतस्तृतीये दिने
 ग्रहधातवः ग्रहाणां धातवः स्वभावा जंतोर्जायमानस्य मिलन्ति
 ततः स जंतुस्तन्यरसं दुग्धरसं स्वादु वेत्ति जानाति न तत्प्रा-
 गित्यर्थः ॥ २४ ॥

सप्तद्युभिश्चक्रचतुर्थभागं भुनक्ति शीतांशुर-
 तोऽस्य दाढर्यम् ॥ दोषान्गुणान्प्रत्यवलं
 स्फुटं च तल्लघनाज्जातकजीविताशा ॥ २५ ॥

अथ दाढर्यनियममाह-सप्तद्युभिरिति । सप्तद्युभिः अस्य
 जंतोः दाढर्यं स्यात् । अत्र हेतुमाह-चक्रेति । यतः शीतांशुः

सप्तदिनैः चक्रचतुर्थभागानामंतिमभागं भचरुस्य चतुर्थांशं
 भुनक्ति इत्यतो हेतोरित्यर्थः । तथा सप्तद्युभिः स्तनसंबन्धिनः
 दोषान् गुणांश्च प्रतिक्रमेण अबलं कार्श्यं स्फुटत्वं मफुल्लत्वं
 च जानाति । तस्य सप्तदिनस्य लंघनाज्ञातकस्य जातस्य
 जीविताशा स्यात् ॥ २५ ॥

स्वांभोधिसंख्ये द्युगणे समग्रधातूकरस्त-
 न्यधरस्ततोऽसौ ॥ जानाति संसारसुखामु-
 खानि वर्षाण्यहोभिर्गणयेत्रिकेऽपि ॥ २६ ॥

स्वांभोधीति । स्वांभोधि ४० संख्ये द्युगणेऽहर्गणे संज्ञा
 तत्समग्रधातूनां उक्तदोषत्वात्तादृशस्तन्यधरश्च स्यात् । ततः
 असौ जातः संसारसुखामुखं जानाति । वर्षत्रिकेऽपि अहोभिः
 एव वर्षाणि गणयेत् ॥ २६ ॥

पूर्वं त्र्यहं केन्द्रविनिर्गतेऽब्जे शुभैरदृष्टेऽप्य-
 कृतेत्थशाले ॥ स्तन्याल्पताभीश्च सकष्ट-
 वृद्धिः क्रूरान्वितेऽस्मिन् किल लाघवं च ॥ २७ ॥

अथ दुग्धाल्पतादोषमाह-पूर्वं त्र्यह इति । पूर्वं त्र्यहं
 जन्मदिनात् प्राक् त्र्यहमध्ये कार्श्यदिने अब्जे चन्द्रे केन्द्रा-
 दिनिर्गते कीदृशेऽशुभैरदृष्टे तथ शुभैरित्यशाले अकृते सति
 स्तन्याल्पता दुग्धाल्पत्वम् । सर्वाः सकष्टवृद्धिः कष्टेन वर्धमा-
 नश्च स्यात् । अस्मिन् चन्द्रे क्रूरान्विते लाघवं शरीरकार्श्यं
 स्यात् ॥ २७ ॥

पीडाकिंभागे तरणौ कुजस्य विलग्रहदो-
परि चारुपंथाः ॥ पुण्ये भुवि क्रूरहतेऽथ कष्टं
वक्रेत्यशाले तनुपुण्यपत्योः ॥ २८ ॥

पीडाकींति । आकिंभागे शनित्रिंशांशे । त्रिंशांशो भाग-
शब्देन पारंपर्यामिदं गुरोरीति परिभाषितत्वात् । तरणौ सूर्ये
सति दृष्टौ पीडा स्यात्कष्टेन वर्धते इत्यर्थः । कुजस्य विलग्रह-
दोपरि लग्नसंबन्धिहृदोपरि चारुपंथाः शोभनमार्गश्चेत्तदा विशेषेण
पुण्ये पुण्यसहमे शुर्व चतुर्थे शूः हतं किते च रुददृष्टि
अथ तनुपुण्यपत्योः लग्नेशपुण्यसहमेशयोः वक्रेत्यशाले
वक्रिणा ग्रहेण इत्यशाले कष्टम् ॥ २८ ॥

एकादशे पुण्यसहे तदांशे क्रूरहते क्रूरशशी
सराफे ॥ कष्टं जडत्वं पिटकादिरोगा एवं
त्रिकेऽपि क्रमशो विभाव्यम् ॥ २९ ॥

एकादशोति । एकादशपुण्यसहमेशे लग्नादेकादशे कष्टम् ।
पुण्यसहमेशे क्रूरहते क्रूरयुतोक्षिते जडत्वम् । क्रूरशशी सराफे
चंद्रे क्रूरान्निष्ठते पिटकाः विस्फोटादिरोगाः । एवं त्रिकेऽपि
क्रमशः फलं वाच्यम् ॥ २९ ॥

चन्द्रे सपापेऽपि च पापहृदे दृष्टयेकवालस्य
शुभस्य हीने ॥ मात्रोज्झितो वर्त्मनि जीव-
तीति सूर्ये च पित्रा परपोष्यमेवम् ॥ ३० ॥

अथ येन पितृभ्यां त्यज्यते तद्योगमाह-चंद्रेति । सपापे चंद्रे पापयुक्ते इक्ष्वालस्थितस्य शुभस्य दृष्ट्या हीने मात्रा वर्त्मनि उद्भिन्नतस्त्यक्तः व्यभिचारजन्यत्वादिति भावः । तथापि परपोष्यापत्यं जीवति । अथवा पापस्य हृदास्थे शेषं प्राग्बत् । तथाविधे सूर्ये पित्रा त्यज्यते ॥ ३० ॥

द्युजातके द्विस्थविधुं चतुर्थेऽधिकारहीनो-

ऽवनिजोऽर्कदृष्टे ॥ पश्यंस्तनुं त्याजयतीति

मन्दे नक्तं शुभेऽब्जेन शुभेत्यशाले ॥ ३१ ॥

योगांतरमाह-द्युजातकोति । दिवाजन्मानि चतुर्थेऽवनिजो मामः द्विस्थविधुं द्वितीयस्थं चंद्रं पश्यन् सन् तनुं जातं शरीरं त्याजयति पिता त्यजतीत्यर्थः । कीदृशे चतुर्थे । अर्कदृष्टे अर्कात्सप्तमे दशमे वा सतीत्यर्थः । कीदृशोऽवनिजः अधिकारहीनः स्वगृहोऽथवाधिकारहीनः । योगांतरमाह-मन्द इति । नक्तं रात्रौ जन्मानि मन्दे गर्भा तादृशे भौमसदृशे पिता त्यजतीत्यर्थः । अस्यापवादमाह-शुभ इति । अब्जे चंद्रे शुभे इक्ष्वालादिशुभस्थाने शुभेत्यशाले शुभग्रहेण कृतैत्यशाले न त्यजतीत्यर्थः ॥ ३१ ॥

दिवा दिनेशे निशि सूर्यपुत्रे विनाशितं क्रूर-

युतीक्षणाभ्याम् ॥ भ्रांतिः पितुर्जारभवो

जनन्या चन्द्रेऽह्नि भौमेन यमेन रात्रौ ॥ ३२ ॥

अथ पितृभ्रांतियोगमाह-दिवेति । पितृभ्रांतौ पितृभ्रमे दिवा जन्मानि दिनेशे सूर्ये क्रूरयुतीक्षणाभ्यां विनाशितं सति पितृ-

भ्रांतिः कस्माज्जात इति भ्रम इत्यर्थः । तथा निशि रात्रौ जन्मानि सूर्यपुत्रे शनैश्चरे तादृशे जनन्या जारभवो वाच्य इत्यर्थः । योगांतरमाह—चंद्रोति । अद्वि दिवा जन्मानि चंद्रे मौमेन युते तथा रात्रौ चंद्रे यमेन शनिना युतेक्षिते जारभवो वाच्य इत्यर्थः ॥ ३२ ॥

तुर्येश्वरस्तुर्यमिनेश्वरेऽर्कं वीक्षेत पत्युः सहमं तदीशः ॥ शौर्यं प्रजायाः सहमेश्वरश्चेत्तदान्यजातः खलु वेदितव्यः ॥ ३३ ॥

इति कर्मप्रकाशिकायामरिष्टाध्यायः ॥ ६ ॥

योगांतरमाह—तुर्योति । तुर्येश्वरः तुर्यं चतुर्थभवनं तथा इनेश्वरः सूर्यराशीश्वरः अर्कं तथा तदीशः पितृसहमेशः पितृसहमं तथा शौर्यसहमं प्रजायाः सहमेश्वरश्चेर्दाक्षते तदा बालः खल्विति निश्चयेन अन्यजातो वेदितव्यः ॥ ३३ ॥

इति कर्मप्रकाशिकावृत्तावारिष्टाध्यायः ॥ ६ ॥

अथारिष्टमंगाध्यायः ।

यच्छंति ये चायुरिहार्यमाद्या विभागशस्तानापि वीक्ष्य सम्यक् ॥ आयुःप्रमाणं घनमल्पकं वा कुर्वीत दुर्वीत्यसपाक्यमेतत् ॥ १ ॥

अथारिष्टमंगाध्यायो व्याख्यायते । तत्र दुर्वीत्यमाचार्यमतमाह—यच्छंतीति । अर्यमाद्याः रव्यादयः सूर्योऽर्यमा भग-

स्वष्टेत्याभिधानात् वक्ष्यमाणप्रकारेण विभागशो यत् वायुः-
प्रमाणं पठन्ति तानापि भागान् वीक्ष्य घनमल्पकं चायुःप्रमाणं
वेदेत् एतदुर्वीत्यसवाक्यम् ॥ १ ॥

त्रैराशिकेशोरशुभैः शुभैर्वा मिश्रैर्नरो जीवति
यौवनांतम् ॥ लग्नत्रिराशीश्वरपुण्यनाथसूर्य-
विनष्टैः पतितैर्विशेषात् ॥ २ ॥

अथारिष्टभंगदोषमाह—त्रैराशिकेशैरिति । त्रैराशिकेशैः अशुभैः
शुभैर्वा अविनष्टैर्नरो यौवनांतं जीवति लग्नत्रिराशीशौ द्रेष्का-
णेशः पुण्यनाथः पुण्यसहमेशः सूर्यश्च एतैर्विशेषात् विनष्टै-
रपीति योगे यौवनांतं जीवतीत्यर्थः ॥ २ ॥

लग्ने गुरौ तत्रिकगेऽथ केन्द्रे विशुद्धशुक्रस्य
दृशा च जीवेत् ॥ केन्द्रे सुतेऽध्वन्यसिते
सर्वायै ज्ञेन्द्रोस्तनार्वाज्यदृशा द्युजन्मा ॥ ३ ॥

योगातरमाह—लग्न इति । गुरौ लग्न लग्नमध्ये तत्रिकगे लग्न-
द्रेष्काणस्थे विशुद्धस्य वक्रास्वादिदोषो तस्य शुक्रस्य दृशा
सहिते । सहार्थे तृतीया । यौवनांतं जीवेत् । अथवा विशुद्ध-
शुक्रस्य दृशा सहिते गुरो केन्द्रे यौवनांतं जीवेत् । योगातर-
माह—केन्द्र इति । केन्द्रे सुते पंचमे अश्विनि नवमे सर्वायै ऋषिभे
असिते शनावापि ईज्यदृशा सहिते द्युजन्मा तदा जीवेत् ।
योगातरमाह—ज्ञेन्द्रोरिति । ज्ञेन्द्रोः सृष्टचंद्रयोः तर्ना ईज्यदृशा
सहितयोः जीवेत् ॥ ३ ॥

लग्नेदुशुद्धौ त्रिकपेषु सत्सु शुद्धेष्वनस्तेश्च-
धिकारवत्सु ॥ जीवत्यवक्रेषु बलोच्चसंस्थ-
ग्रहेत्थशाले शशिनो विशेषात् ॥ ४ ॥

लग्नेदुशुद्धाविति । लग्नेद्वेः शुद्धिः क्रूरदृग्योगराहित्यं तस्मिन्-
साति त्रिकपेषु प्रागुक्तेषु त्रैराशिकेषु शुद्धेषु पापदृग्योगराहिते-
अनस्तेषु असूर्यराश्मिप्रविष्टेषु अधिकारवत्सु स्वगृहोच्चादिस्थि-
तेषु अवक्रेषु वक्ररहितेषु सत्सु जीवति । योगांतरमाह-
बलोति । बलिनश्चंद्रस्य बलोच्चसंस्थेन ग्रहेण सहेत्थशालेन
विशेषाज्जिवति ॥ ४ ॥

कुजेक्ष्यवर्धिष्णुविधौ सकष्टं दिवाधिकं भूप-
रिगेऽतिभौमे ॥ न वर्धतेऽथाब्जपतौ सपापे
लग्नाधिपे चान्यतरैः शुभैश्च ॥ ५ ॥

अथ कष्टवृद्धियोगमाह—कुजेक्षीति । कुजेक्षितेऽवर्धिष्णुविधौ
कुजस्य दशा वर्धमाने क्षीणे चंद्रे कुजेन दृष्टे सति सकष्टं
वर्धते । तत्र विशेषमाह—दिवेति । दिवा जन्मनि प्रागुक्त-
योगे अधिकम् । पुनर्विशेषमाह—भूपरिग इति । भूपरिगे द्वित्रि-
भागे भौमे द्वितीयतृतीयस्थानस्थे अतिकष्टेन वर्धते इत्यर्थः ।
अथ वर्धनयोगः । न वर्धत इति । अथाधिकन्यूनविशेषमाह ।
भूपरिगते अब्जपतौ चंद्रराशीशे सपापे लग्नाधिपे च सपापे
अन्यतरैः लग्नराशीशमित्रैः शुभैः पापैश्च दृष्टेन वर्धते काश्येन
जीवतीत्यर्थः ॥ ५ ॥

लग्नेऽर्कजोर्वीसुतयोर्विशुद्ध्या बलिष्ठयोर्दीर्घ-
मुपैति वृद्धिम् ॥ द्युभे द्युखेटैरशुभैः शुभैर्वा
लग्नांवरस्थे त्रिकपे सुखे च ॥ ६ ॥

अथ दीर्घवर्धनयोगानाह—लग्नेति । लग्नेऽर्कजोर्वीसुतयोः
शनिभौमयोः संवर्धिन्या विशुद्ध्या दृग्योगराहित्येन कारणेन
दीर्घं जरां वृद्धिं उपैति । कीदृशयोस्तयोः बलिष्ठयोः स्वगृहो-
घादिस्थयोः मकरस्थयोरिति यावत् । योगांतरमाह—द्युम इति ।
द्युखेटैः दिनबलिष्ठग्रहैः शुभैरशुभैर्वा द्युभे दिवा बलिष्ठराशौ तथा
त्रिकपे प्रागुक्ताष्टत्रैराशिकपे लग्नांवरस्थे लग्नदृग्मस्थेऽथवा सुखे
चतुर्थे दीर्घं वर्धते । कचिरसुत इत्यापि पाठः ॥ ६ ॥

येऽष्टौ किलायुःप्रसवो मताः प्राक् तैः केन्द्र-
गेश्वाऽपतितैरपापैः ॥ अक्रूरदृग्भिः शुभदृ-
ग्भिरेवमायुःप्रदैः पश्यति पुत्रपौत्रान् ॥ ७ ॥

योगांतरमाह—येऽष्टाविति । अष्टौ लग्नेशल्लप्तेत्याद्यः षाण्डुः-
प्रदाः प्राङ्मता उक्ताः तैः केन्द्रैः पदष्टव्ययराहितैः अपापैः
शोभनैः अक्रूरदृग्भिः क्रूरदृग्भिः एवंविधैर्ग्रहैः पुत्रपौत्रान्
पश्यति ॥ ७ ॥

केन्द्रेऽथवा तन्निकटेऽर्कविध्वोर्बृद्धो भवत्या-
त्मगृहेऽर्हणीयः ॥ खेऽञ्जे शुभे वा भुवि
सद्रहेषु गुरो स्वहृद्दे शनिहृद्देऽर्के ॥ ८ ॥

योगांतरमाह-केंद्रेति । केंद्रेऽथवा तन्निकटे पणफरेऽर्केविध्वोः
चंद्रार्केयोस्तादृग्वृद्धो भवति । अथवात्मगृहे स्वीयक्षेत्रे अर्ह-
णीयः पूज्यो भवतीत्यर्थः । योगांतरमाह-खेति । अञ्जे चेंद्रे
खे दशमे वा शुभे वा लग्ने तदा वृद्धो भवति । योगांतरमाह-
शुवि चतुर्थे सद्गृहेषु सत्सु वृद्धो भवति । योगांतरमाह-गुरौ
स्वहृद्गणे वृद्धो भवति । सूर्ये शनिहृद्गणे संति योगः ॥ ८ ॥

लग्नेऽथ खेऽर्के शुभदृश्यपापे लग्ने सिते
चेज्यदशा विधौ वा ॥ ज्ञेन्द्रोश्चतुर्थास्तगयो-
विशुद्धे पुण्ये तदीशेऽथ तनौ चिरायुः ॥ ९ ॥

इति कर्मप्रकाशिकायां जीवननिर्णयः सप्तमः ॥ ७ ॥

योगांतरमाह-लग्नेति । अर्के लग्ने वा खे दशमे शुभदृष्टे
पापरहिते चिरायुर्भवति । योगांतरमाह-ईज्यदशा सहिते
सिते बुधे वा तादृशे लग्नस्थे चिरायुः । योगांतरमाह । बुधेन्द्रोः
क्रमेण चतुर्थास्तगयोश्चिरायुः । विशुद्धेति । पुण्ये पुण्येभ्यो
तथा लग्ने विशुद्धे पापदृग्योगरहितो चिरायुः ॥ ९ ॥

इति कर्मप्रकाशिकावृत्तौ अरिष्टभङ्गाध्यायः ॥ ७ ॥

अथ शरीराधिकाकारः ।

अथ वर्णाकृतिः ।

शरीरवर्णाकृतिरात्मचेष्टा गुणादृकाणाधिपते
विभाव्याः ॥ यथास्वरूपः स भवेत्तदात्मा
जातः किल स्याद्यवनोक्तमेतत् ॥ १ ॥

अथ शरीराधिकारो व्याख्यायते-शरीरेति ॥ तत्र शरीरं
तदाकृतितत्प्रकृतिद्रेष्काणेन बोध्यम् । द्रेष्काणंशाश्च शीतो
रूक्ष इति प्रागुक्तत्वात् । तस्य जातस्य शरीरादिकं तत्स्वरूप-
मित्यर्थः । लग्नवांशकतुल्यतनुः स्यादित्यपरे । तस्माद्दृक्का-
णाधिपतेर्गुणा विभाव्याः । स यथास्वरूपं जातः तदात्मा
भवेत् । एतद्यवनेनोक्तम् ॥ १ ॥

श्यामः स्थूलकपोलदंतवसनघ्राणोऽल्पतारो-
ऽल्पवाग्रम्यश्मश्रुवाङ्मुखश्चलमतिः क्रुद्धा-
ननः कौतुकी ॥ दीर्घाक्षो जनवत्सलस्तनु-
वपुः सर्वप्रियो नम्रवान् शृंगारी शुभशौरि-
धातुरशुभे तस्मिन्पुरा व्यत्ययात् ॥ २ ॥

किमेतदित्याह । श्यामः श्यामवर्णः । स्थूलकपोलदंतव-
सनघ्राणः । दंतवसनं ओष्ठः । अल्पे तारके कनीनिके यस्य ।
अल्पवाक् पारमितवचनः । रम्यश्मश्रुः दृश्यकूर्चः । अवाङ्मुखः
अधोमुखः । चलबुद्धिः कोपाविष्टमुखः । कौतुकी कुतूहला-
सक्तः । दीर्घाक्षः । जनवत्सलः कृशशरीरः । सर्वप्रियः । विनय-
शीलः । शृंगारी भूषणप्रियः रसिको वा । शुभशौरिधातुः
शुभः स्वगृहोच्चादिस्थः शनिः तस्यासौ धातुर्गुणः ।
तस्मिन् शने अशुभगे नीचार्भगे व्यत्ययात्फलं वाच्यम्
अश्याम इति ॥ २ ॥

वाग्मी सुजिह्वः परलोकभीरुर्धर्मी सुरार्चा-
प्रवणः प्रियात्मा ॥ औन्नत्यकांक्षी निजदार-
तुष्टो ज्ञानोपदेशी गुरुधातुजः स्यात् ॥ ३ ॥

अथ गुरुस्वरूपमाह—वाग्मीति । वाग्मी वक्ता सु-
परलोकभीरुः धर्मी सुरार्चनप्रवणः प्रिय आत्मा यस्य सः
औन्नत्यकांक्षी प्रतिष्ठाकामुकः निजदारतुष्टः एतादृशो
गुरुधातुजः ॥ ३ ॥

रक्ताक्षः सितरक्तवर्तुलमुखः सुघ्राणदंतच्छदः
शूरः पिंगशिरोरुहः पृथुशिरा धीरो बृहन्ना-
सिकः ॥ कोपाविष्टमुखः स्वकृत्यशिथिलो
दीर्घांगुलिः साहसी सर्वार्थप्रवणः परस्वहरणे
निर्भीः कुजान्मानवः ॥ ४ ॥

अथ कुजधातुजमाह—रक्ताक्षेति । रक्ताक्षः सितरक्तवर्तुलास्यः
सुघ्राणदंतच्छदः शूरः पिंगकेशः बृहच्छीर्षः धैर्यवान् बृहन्ना-
सिकः सक्रोधमुखः स्वकृत्ये शिथिलः दीर्घांगुलिः साहसी सर्व-
कार्यप्रवीणः परस्वहरणे निर्भीश्चैरः कुजधातुजः एतादृशः
स्यात् इहापि पूर्ववत्सर्वं व्यत्ययाद्बोध्यम् ॥ ४ ॥

तेजस्वी सितगर्भदृक् सुवदनो सेव्यो जिता-
रिर्बृहच्छीर्षो दीर्घरवः क्षणाशुभशुभो धन्यो-

ऽर्कधातुः पुमान् ॥ स्वक्षः सूतृतवाक् सदो-
ज्ज्वलमुखो ह्रस्वश्रवाः पीवरो युक्तभ्रू रुचि-
रोरुकः प्रियरतिर्गीतप्रियः शुक्रजः ॥ ५ ॥

अथार्कधातुफलमाह-तेजस्वीति । प्रतापी श्वेतवर्णः गर्भ-
तेऽक्षिणी यस्य सः तथा सुन्दरः असेव्यः न सेव्यो यस्य स
तथा प्रभुरित्यर्थः । निर्जितारिः बृहच्छीर्षः दीर्घग्वः अव्यवस्थि-
तचित्तः धनधान्याढ्यः एतादृशोऽर्कधातुः पुमान् स्यात् । अशु-
भेऽर्के पुरा व्यत्ययादिति बोध्यम् । अथ शुरुधातुफलमाह-
स्वक्षेति । शोभनाक्षः सूतृतवाक् उत्तमवाक् सर्वदा प्रसन्नास्वः
ह्रस्वकर्णः पुष्टः युक्तभ्रूः रुचिर्गुणः ऊरु यस्य प्रियस्त्रीकः
गीतप्रियः एतादृशः शुक्रधातुजः स्यात् अशुभे पुरा व्यत्यया-
दिति बोध्यम् ॥ ५ ॥

दीर्घास्यो लघुदर्शनश्च भिन्नवर्णोऽल्पश्मश्रुः
शुभवदनः सुतीक्ष्णनासः ॥ स्वल्पांगः सुदृ-
ढमतिः परत्र भीरुः सौम्यात्मा गुरुजनपूजको
दयालुः ॥ ६ ॥

अथ बुधधातुफलमाह-दीर्घास्य इति । दीर्घास्यो बृह-
न्मुखः । लघुदर्शनोऽल्पदृष्टिः । चित्रवर्णः । स्वल्पकूर्चः शोभन-
मुखः । कीरवन्नासा यस्य । स्वल्पगात्रः । शास्त्रेषु दृढमतिः ।
परलोकभीरुः । गुरुमक्तः । दयावान् । एतावानेतादृशो बुध-
धातुजः स्यात् अशुभे व्यत्ययः ॥ ६ ॥

गौरच्छविः शुभवचा रुचिरप्रमाणः सुम्भु-
 रल्पमतिरध्वरतिश्च शीतः ॥ कूटप्रियः प्रक-
 टकृत्यकूटस्वर्हिंस्रः शृंगारवान् बहुरिपुः
 शशिनोऽतिभीरुः ॥ ७ ॥

इति कर्मप्रकाशिकायामष्टमः शरीराधिकारः ॥ ८ ॥

अथ चंद्रधातुफलमाह—गौरच्छविरिति । गौरकांतिः । मधु-
 रवचनः । सुरुचिरप्रमाणः । नातिह्रस्वः नातिदीर्घश्च । सुम्भुः
 शोभनकूर्चः । हीनबुद्धिः । अध्वरतिः । शीतप्रकृतिः । कूट-
 प्रियः । प्रकटकृत्यकृत् प्राकट्यकर्ता । अस्वर्हिंस्रः स्वकार्य-
 नाशको न भवति । शृंगारी । बहुरिपुः बह्वरिः । अतिभीरुः
 एतादृशश्चंद्रधातुजः स्यात् अशुभे व्यत्ययः ॥ ७ ॥

इति श्रीकर्मप्रकाशिकावृत्तावष्टमः शरीराधिकारः ॥ ८ ॥

अथायुर्दायाधिकारः ।

सूर्येन्दुलग्नसहमानि कुहूश्च राकाभागेः क्रमेण
 पुरुषायुषि पंचकं स्यात् ॥ दृष्टो य एष्वधि-
 कृतेस्तदवातराशिर्हिंलाज इत्यभिहितः स हि
 ताजिकज्ञः ॥ ९ ॥

अथायुर्दायाधिकारो व्याख्यायते । तत्रादौ हिंलाजनिर्णयः ।
 सूर्येन्दुलग्नोति—सूर्यः चंद्रः । लग्नम् पुण्यसहमम् गतपर्वतकर्म

चेति इदं पंचकं पुरुषस्यायुर्ज्ञानार्थं विचारणीयम् । एषु पंचकेषु
योऽविपतिभिर्दृष्टः स हिल्लाजः । वक्ष्यमाणप्रकारेण ताजिकज्ञैः
कथितः ॥ १ ॥

जाते दिवा गंगनलांभविलंग्रगोऽर्क-
पुंसि स्त्रियां च नवरंभ्रमंदेषु पुंसि ॥
एकेन चाधिगतभाधिकृतेन दृष्टे
हिल्लाजकृत्स च ददाति बलासमायुः ॥ २ ॥

जातेत्यादि दिवाक्रममाह । आदौ रविस्तदनंतरं लग्नात्पू-
र्वोक्तानुक्रमेण यदा निशि जन्म तदायं क्रमः तथा आदौ
चंद्रः पश्चालग्रं तदनंतरं जननादिनाइतपर्वतलग्नं ग्राह्यं तदनु-
पुण्यं तदनु पर्वतलग्नं एवं चतुर्णां मध्ये एकः को वा हिल्लाज
इत्यत्रापेक्षयाह—ग्रह्यां गविरिति । जन्मलग्नात्पश्चमैकादश-
स्थानस्थो रविर्हिल्लाजसंज्ञो जय उक्तस्थानाभावे एतत्स्थाने
चेन्न भवति तदा नग्नं पुरुषगणौ लग्नात्सप्तमाष्टमनवमस्थो
भवति तदा रविरेव हिल्लाजः । यदि सूर्याभावे सति तदा लग्नं
ग्राह्यं तल्लग्रं तदीशोऽपि यदा पापग्रहदृष्टियुक्तो न तदा लग्नं
हिल्लाजः उक्तरीत्या लग्नं चेन्न भवति तदा पुण्यसहस्रम् । तद-
प्युक्तवन्न भवति तदा गतपीणिमानं लग्नं ग्राह्यम् । तदापि
पापयुतदृष्टं वा वटीशोऽपि तदा दिवसे रविः राशौ चंद्रो
हिल्लाजसंज्ञः अयं दिवाक्रमः । अधिकृतमाधिकृत इत्यस्यार्थः ।
अधिकृतानि च मानि च अधिकृतमानि अधिकृतमाना जन्म-

लग्नपुण्यसहमपर्वीतलग्नानां योऽधिकृतः सः पापेन युक्तदृष्टो न
भवति यस्य जन्मलग्नादेः स हिल्लाजो ज्ञेय एष्वधिकृतैस्तद्रा-
शिपैर्दृष्टः स राशिरेव हिल्लाजसंज्ञकः ॥ २ ॥

पूर्वं रविलग्नगतो विभानुचन्द्राढ्यलग्नं गत-
पर्वभागम् ॥ दिवाक्रमोऽयं निशि चेन्दुरादौ
लग्नं च वीन्द्रक्युगांतपर्व ॥ ३ ॥

पूर्वं रविलग्नग इति । स्पष्टार्थोऽयं श्लोकः ॥ ३ ॥

रात्रौ विधौ सकलकेन्द्रसुतायरंध्र-
दुश्चिक्यगोयुवतिभे फलदस्तथैव ॥

ताभ्यां विना खलु विलग्नमथो तदीशः

क्रूरो बली न पतितो न च वक्रदग्धः ॥ ४ ॥

अयं रात्रिविक्रममाह—रात्रौ विधाविति । जन्मलग्नात्तृतीयै-
कादशकेन्द्रस्थः पंचमस्थो वा चंद्रः अष्टमगः स्त्रीराशौ चेतसोऽपि
गृह्यते । यदा चंद्रराशिस्वामिहृद्देश्चन्द्रेणशानां मध्ये यः
स्वाधिकारे स्थितः चंद्रः तं चंद्रं खलुत्तः पश्यति स चंद्रो
हिल्लाजः एवं चेन्न तदा जन्मलग्नं क्रूरशुद्धं तदीशोऽपि बलवान्
शुभस्थानगस्तदा लग्नं ग्राह्यम् । तस्य च पंचाधिकारिणस्तेषां
मध्ये यः स्वाधिकारी भूत्वा लग्नं पश्यति तदा लग्नप एव
हिल्लाजः एवं सर्वत्र योजनीयम् । यदा जातानां हिल्लाजस्य न
संभवस्तदा ते स्वल्पाद्युप इति धीष्यम् ॥ ४ ॥

तस्माद्दत्ते सहस्रमेव पुरोक्तरीत्या
 तस्माच्च पूर्णतिथिदर्शगतं विलग्नम् ॥
 सूर्याशकोऽस्य तु दिवोदितपूर्णमायां
 चंद्राशको निशि दिवा रविदर्शगायाम् ॥ ५ ॥

तस्मादिति । सूर्याशकोऽस्य तिथि पर्व यस्य जातस्या-
 युर्निर्णये दिवा सूर्याशकः उदितः रात्रौ चंद्राशकः उदितः
 तथापि पर्वणो विशेषः पूर्णिमास्या तु निशि दिवा चंद्र
 एवायुःप्रदः दर्शगाया निशि दिवा रविरेव आयुःप्रदाने
 ब्राह्म इत्यर्थः ॥ ५ ॥

सर्वैश्च तैरशुभसौम्यद्वगित्थशाले-
 रल्पायुरेव हि विपर्ययतश्चिरायुः ॥
 हिल्लाजभाग इह दग्धफलारूपदश्वे-
 देकांशकेन गणयेन्मनुजस्य वर्षम् ॥ ६ ॥

सर्वैरिति । पूर्वोक्ता ये पंच सूर्यादयः आयुःप्रदास्तैः
 पापैरित्यशालितैः स्वल्पायुः शुभैत्यशालितस्तदा चिरायुः । तेषां
 स्वत्तलुत्ताना मध्ये यादृशं बलं तादृशं बलं तादृशमायुः
 प्रयच्छन्ति । इह हिल्लाजो दग्धश्चेत्तदा वर्षं वर्षं प्रति अंशं
 गणयेत् । सौऽशः क्लृप्त्याने आगतः शूरेण शत्रुणा दशा दष्टः
 तत्र वर्षेऽरिष्टं वदेत् यदि शुमानां तेजो नपाति तदा ज्ञेयम् ॥ ६ ॥

हिल्लाजभागमशुभं भ्रमयेत्तदादे-
वर्षानुवर्षमथ पापपदे यदा स्यात् ॥

तदृष्ट उत्कटदशाथ तदा विनाशो

जंतोर्न चेदुपरि याति शुभस्य तेजः ॥ ७ ॥

हिल्लाजभागेति । हिल्लाजभागमशुभमित्यत्राशंका हिल्ला-
जस्तु सर्वैः प्रकारैः पंचसु वलिष्ठाः इति पूर्वमुक्तं अधुनाऽशुभं
हिल्लाजं भ्रामयेदित्युच्यते । अतः पूर्वापरविरोधः समगतः ।
अतः स्थानबलात्सूर्यचंद्रयोर्हिल्लाजत्वमुक्तम् । तयोर्बलाबल-
विचारो नोक्तः अतः सूर्यचंद्रयोर्भवति जन्मलग्नादीनाम् उक्त-
मवर्षप्रतिपादकानि भवनानि ख १० तनु १ सप्तम ७ दत्तं ४
एतानि मध्यमवर्षप्रतिपादकानि भवनानि आय ११ सुत ५
भृ ४ एतानि अधमवर्षायु प्रतिपादकानि भवनानि ९ । २ । ३
लवुवर्षप्रमितमासायुःप्रतिपादकानि भवनानि ६ । ८ । १२
एते हिल्लाजस्य पंचाधिकारिणः । उदाहरणम् । चंद्रो मेषे
द्वाविंशतिभिरंशैः स्थितः । तदा भौमो राशीशः चंद्रराशेरुच्चं
भकरः अत उच्चेशः शनिः इद्देशो भौमः द्रेष्काणेशः शुक्रः
नवांशेशः शुक्रः एतेषां स्वाधिकारीशः खत्तखुत्तः दृशः बलं
दृग्बलं दृग्बलं करोतीति दृग्बलकरः हिल्लाजस्य दृग्बलकरः
हिल्लाजदृग्बलकरः स चासौ उच्चगश्च हिल्लाजदृग्बलकरोच्चगः ॥७॥

केचिद्दिवा नृजनने तरणावयोग्ये
 चंद्रो दिवाप्यवन्तिलग्रगयोपिदृक्षे ॥
 नक्तं विधावनुचिते तपनश्चतुर्थः
 पंचद्विकेषु नयमाधिकृतश्च पुंसि ॥ ८ ॥

केचिदिति । केचिदाचार्या एवं वदन्ति । दिवा अयोग्ये सूर्ये
 चंद्रोऽपि द्रष्टव्यः स्त्रीराशिमाश्रित्य चंद्रो लग्ने चतुर्थे वा भवति
 तदा चंद्रो हिल्लाजः । गत्रौ अयोग्ये चंद्रे सूर्यो निरीक्ष्यः सोऽर्कः
 स्वाधिकारे भूत्वा ४।५।२।९। एतत्स्थानस्यः सन्पुरुपरशौ तदा
 सूर्यो हिल्लाजो ज्ञेयः ॥ ८ ॥

चंद्रो भवेन्न यदि योग्यतया हिल्लाज-
 स्तच्चंद्र एव स इव भ्रमतः करोति ॥
 साहायिकं मृत्तिकृतश्च शशी हिल्लाजः
 क्रूरस्तनौ मुथशिलोऽस्य दिवार्क एवम् ॥ ९ ॥

चंद्रो भवेदिति । यदि चंद्रः अयोग्यतया हिल्लाजो हिल्लाजो
 न भवेत्तदा हिल्लाज इव चंद्रं भ्रामयेत् । यदा हिल्लाजोऽगुप्तो
 भवति तस्मिन् वर्षे चंद्रोऽपि भ्रमणरीत्याऽगुप्तश्चेत्तदा विशेषे-
 णारिष्टं बोध्यम् । यदि हिल्लाजश्चंद्रलग्नेनापापनेत्यशालं
 चेद्भवति तदारिष्टकृत् । शुभदृग्योगं विना भ्रमणेऽरिष्टम् । एत-
 द्दिवा सूर्यो ज्ञेयः ॥ ९ ॥

हिल्लाजद्वग्वलकरोच्चगखत्तखुत्तोऽ-
 व्दानुत्तमानि खंतनुद्युंनगोऽधिकारी ॥
 शुद्धः शुभोऽनधिकृतः खलु मध्यमानि
 वक्रो विरश्मिरशुभो ददतेऽधमानि ॥ १० ॥

हिल्लाजेति । हिल्लाजस्य ये पंचाधिकारिणस्तेषां मध्ये ये
 स्वाधिकारिणो भूत्वा हिल्लाजं पश्यन्ति ते खत्तकुत्ताः । तेषां
 मध्ये योऽधिकारी लग्न १ सप्तम ७ दशम १० गः शुभदृष्टिः
 पापदृष्टिवार्जितश्चेत्स्वकीयांनि उत्तमानि वर्षाणि ददाति । स
 चेत्स्वाधिकारहीनः तदा मध्यमानि । स हिल्लाजः उक्तस्थाने
 वक्रो सूर्यरश्मिगः क्रूरेण पीडितस्तदाऽधमानि वर्षाणि
 ददाति ॥ १० ॥

आंये सुते भुंवि शुभो ह्याधिकारवान्स
 मध्यानि तानि तु लघून्यधिकारहीनः ॥
 दग्धोऽशुभे क्षिंतियुतः किल वक्रगामी
 नीचो ददाति लघुवर्षपदे च मासान् ॥ ११ ॥

आयेति । सदलीलः स्वाधिकारी भूत्वा एकादशपंचमच-
 तुर्यगः शुभदृग्युतोऽशुभयोगरहितः तदा मध्यमानि वर्षाणि स
 चेदधिकारहीनस्तदा लघुवर्षाणि ददाति स चेद्दग्धः क्रूरितः
 नीचगः वक्रस्थस्तदा लघुवर्षांक्ततुल्यमासान्ददाति ॥ ११ ॥

मार्गद्वितीयसंहजेषु शुभाधिकारी
 दत्ते लघून्यनधिकृच्च तदुक्तमासान् ॥
 क्रूरार्दितो दिशति माससदृग्दिनानि
 पष्ठाष्टमव्ययगतो लघुसंज्ञमासान् ॥ १२ ॥

मार्गेति । सः आयुःप्रदः यदि स्वाधिकारे भूत्वा द्वितीय-
 तृतीयनवमगः बली अशुभदृग्योगरहितस्तदा स्वीयानि लघु-
 वर्षाणि अधिकारहीनो मासान् । स च क्रूरितो दग्धो वा
 तदाः लघुवर्षोक्तमासान्दिनानि सस्वाधिकारी भूत्वा शुद्धपड-
 ष्टादश ६ । ८ । १२ गस्तदा मामान्दिशति ॥ १२ ॥

मासप्रमाणदिवसानधिकारवाह्यः
 क्रूरार्दितो दिनसमानि मुहूर्तकानि ॥
 दत्ते शुभोऽशुभगतोऽपि हि स्वत्तखुत्तः
 स्वान्यब्दकान्युरुलघूनि यथोदितानि ॥ १३ ॥

मार्गेति । सोऽधिकारहीनः लघुवर्षमित्तानि दिनानि स
 दग्धः दिनायुक्तः बली नीचगस्तदा स्वलघुवर्षमितान् मुहूर्तान्
 ददाति शुभाशुभप्रकारेण स्वकीयान्युत्तमाधमहीनानि आयु-
 वर्षाणि स्वत्तखुत्तो ददाति ॥ १३ ॥

लम्पस्मंरांवरंचतुर्थसुतायंसंस्थो
 यः स्वत्तखुत्तदृगसौ लघुवर्षदायी ॥

वक्री विरश्मिरशुभोऽब्दसमांश्च मासां-

च्छेषर्क्षगश्च विबलोऽस्तमितो दिनानि ॥ १४ ॥

लभेति । यः स्वाधिकारी भूत्वा लग्नसप्तमदशमचतुर्थपंच-
मैकादशगः शुद्धः खत्तखुत्तं पश्यति । सोऽपि स्वकीयानि
लघुवर्षाणि ददाति । स चेद्वक्री अस्तं गतः कूरितो वा एषु
लग्नसप्तमदशमैकादशस्थानेषु गतः तदा लघुवर्षमितान्मासान्
ददाति । स चेदन्यर्क्षगतः २ । ३ । ६ । ८ । १२ एषु गतः
शुद्धस्तदा लघुवर्षमितान्मासान् ददाति अस्तंगतो वक्री
तदा दिनानि ॥ १४ ॥

पुत्रायमार्गसहजैकंगताः शुभाः स्यु-

र्मध्याब्ददाः खतनुतुर्यमदेषु मध्याः ॥

क्रूराश्च तेषु किल हानिकराः ससौम्याः

सौम्येक्षिता न खलु तेऽपि विनाशयन्ति ॥ १५ ॥

पुत्रायमार्गति । दलीलद्रष्टापि दलीलायुर्वर्धयति इति पूर्व-
मुक्तम् । तत्र विशेषमाह । यदि म शुभग्रहस्तस्मात् खत्त-
खुत्तात् ५ । ९ । ११ । ३ एषु गतः स्यात् तदा पूर्वोक्तानि
वर्षाणि ददाति । म चेत् १० । १ । ४ । ७ एषु गतः
दलीलात् शत्रुदृष्ट्या च पश्यति तदा तदर्थं वर्षमासदिनं
मुहूर्तादि वर्धयति । तेषु पापाः खतनुतुर्यमदेषु पापाः ।
यथोक्तलघुवर्षमासादिहानिकराः अर्थान्पुत्रायस्थानादिषु ते

पापाश्चेद्दलीलमित्राणि तदोत्तमवर्षावर्धहानि कुर्वति । पापाः
सौम्यसाहेताः सौम्यदृष्टाश्चेद्भवन्ति तदा हानिं न कुर्वति ॥ १५ ॥

राह्वास्यगो दिशति सांघ्रिमिहाब्दवृन्दं

पुच्छस्थितश्चरणवर्जितखत्तखुत्तः ॥

सर्वेऽनृजुस्वगृहसप्तमनीचसंस्थाः

सक्रूरसप्तमदृशो बलदा न ते स्युः ॥ १६ ॥

राह्वास्यग इति । राहोर्मोर्ग्यांशः राहोर्मुखं तत्र स्थितो दलीलः
लघुवर्षचतुर्थांशमितानि वर्षाणि वर्धयति । स चेत्पुच्छस्थितः
केतुयुक्तस्तदा लघुवर्षाणां चतुर्थांशमितां हानिं करोति । ते
आयुषः ते वृद्धिकर्तारो ग्रहाः यत्र शुभाः तदा ते वर्धयन्ती
यदा ते पापाः तदा हानिं कुर्वति ॥ १६ ॥

स्वाब्दप्रदे तु मकबूलिनि खत्तखुत्ते

क्रूरः क्षमो भवति नास्य फलं निहंतुम् ॥

सौम्यश्चतुष्टयसुतांध्वत्तीयं आयु-

दत्ते परो न स च वा मकबूलसंस्थः ॥ १७ ॥

स्वाब्दप्रदेति । दलीले मस्तुत्वति नति हानिकर्ता ग्रशे-
त्सोऽपि हानिं कर्तुं न शक्नोति शुभप्रदो लग्नयुक् चतुष्टयसुता-
! ध्वत्तीयस्थानेषु गतः तदा आयुर्वर्धयति पापो न वर्धयति
इति यदुक्तं तत्र । किं त्वपापश्चेन्मकरूच्ये तत्रार्धहानिं करोति
इयमेव तत्कृता वृद्धिः ॥ १७ ॥

क्रूरादितोऽर्कशशिनोश्च विनाशनाय

क्रूरः सखा भवति चान्यतरस्य कृतः ॥

क्रूरद्वयांतरगतो न विनाशनाय

केंद्रे स्वयं न तु हिलाज इहापि नैव ॥ १८ ॥

क्रूरादितेति । कृतः स्वाधिकारवान् क्रूरः क्रूरादितार्कश-
शिनोर्हीनयोरपि एतादृशयोर्यदार्कचंद्रयोरन्यतरस्य सखा मित्रं
स्यात् मित्रदृष्टिस्थानस्थः स्यात् स हानिकर्ता क्रूरश्चेत् क्रूरद्व-
यांतरस्थः स्यात्तदापि हानिकर्ता न भवति स हिलाजः हिलाजः
स्वयं केंद्रे क्रूरोऽपि केंद्रस्थितः तदापि हानिं करोत्येव ॥ १८ ॥

सार्कोऽर्कहीन ऋतुदः खलु खत्तखुत्तः

क्रूरोऽपि सम्भवति तस्य दिनस्य पोषा ॥

नीचस्थितस्तु बलहानिकरोऽस्य पत्युः

पूर्वोक्तपंचभिरसौम्यहर्तैर्विपत्तिः ॥ १९ ॥

सार्क इति । सूर्ययुक्तो दलीलः सूर्यहीनायुर्वर्षमितानि,
वर्षाणि लब्धायुषि वर्धयति क्रूरोऽपि सः खत्तखुत्तः सार्कः
सन् तस्य सूर्यस्य लघुवर्षमितस्य दिनस्य पोषा भवति न
आयुर्हानिकरो भवति शुभो वर्धयतीति किं चित्रम् । स
वृद्धिकर्ता शुभः स्वराश्यधिपः यदि नीचे स्थितः स्यात्तदा

लब्धायुषि हानिं करोति । अथ पूर्वोक्ताः पंच नृयादयो ये
च क्रूढताः स्युस्तदा जंतुग्नायुः स्यात् ॥ १९ ॥

खार्केभांशांगपंडाः पंडगनिधिनंगाक्षिद्विपाः
शैलवाणाः श्रेष्ठाः सार्धत्रहोत्रिद्वयमितिलंबयुगे-
भांश्चिसार्धत्रिवेदाः ॥ वीणांन्व्यर्धाग्ररांमा-
थ्रम इनमुखाव्योमगानां समाः स्युर्मध्या
गोभूशरांश्शिरशिशिखंभुजांके भर्खांशीह
नीचाः ॥ २० ॥

खार्केति । स्पष्टार्थोऽयं श्लोकः ॥ २० ॥

श्रेष्ठः श्रेष्ठं मध्यमो मध्यमस्त्वं हीनो हीनं वर्ष-
मासादि दत्ते ॥ एकीकृत्वा शेषमेतद्यथोक्तं
कुर्यादायुर्हायनानां प्रमाणम् ॥ २१ ॥

इति श्रीकर्मप्रकाशिकायां परनाम्नि मनुष्य-
जातके आयुर्दायाधिकारो नाम
नवमोऽधिकारः ॥ ९ ॥

श्रेष्ठः श्रेष्ठमेति । स्पष्टार्थोऽयं श्लोकः ॥ २१ ॥

इति मनुष्यजातके आयुर्दायवर्णने नवमोऽधिकारः ॥ ९ ॥

अथ दशानयनाधिकारः ।

संपश्यतो जननलग्नगभोग्यभागां-
स्तस्माद्दशा भवति यस्य च यस्य तस्य ॥

हृदाधिपस्य धुरि तस्य दशाप्रवेशो
ज्ञेयोऽथ वा दृग्यमस्य च धातुरीक्षः ॥ १ ॥

अथ दशानयनाधिकारो व्याख्यायते । तत्राद्यः खंड-
खाद्यमतेनाहर्गणः साध्यते उक्तं च । 'शाकोऽगवसुशरो-
५८७ के १२ गुणश्चैत्रादिमाससंयुक्तः । त्रिंश ३० दृणस्ति-
थियुतः पृथगिषु ५ सहितो द्विधा भक्तः ॥ पंचोदधिनवमनु-
१४९४५ भिर्लब्धेनोनभाजितः पंडगर्नदैः ९७६ । लब्धाधिमा-
सार्कादिनैराधिकोऽधो रुद्र ११ संगुणितः ॥ स्वरनववेद ४९७
युतोऽधस्यगतिथिरुद्रै १११५७३ रासफलविहीनः । त्रिखनग
७०३ फलात्तावमरोऽत्रोनोहर्गणोऽर्कादिः संपश्यत इति ॥' जन्म-
लग्नगतभोग्यभागान्संपश्यतः यस्य धुरि गृहे हृदास्थितस्य
दशाप्रवेशस्तेन दशा ज्ञेयाः । अस्यार्थः । लग्नमध्ये जन्मसमये
यस्य हृदा वर्तते तस्य हृदांशेषु ये लग्नभोग्यांशास्तत्र भोग्या
हृदांशास्तान्मितवर्षावधि तस्य दशा ज्ञेया । तदग्रे ये हृदांशा-
स्तत्संख्याकानि वर्षाणि तस्य दृशस्य दशा एवमग्रेऽपि ।
हृदाधिपं यास्मिन्नवांशे ये ग्रहा पश्यन्ति तस्मिन्वर्षे तद्वातुफलं
वक्ष्यमाणं दृशस्यापि बोध्यम् ॥ १ ॥

उदाहरणम् ।

जाता बुधस्य किसिमा शुभद्वयुतोऽस्ति

शुक्रः सुंतापेगृहगः सुंहदंवरस्थः ॥

जीवः कुजश्चरणद्वक्समदृष्टिराकिः

पश्यंत्यमीष्यभिदधीत पृथक्फलानि ॥ २ ॥

अत्रोदाहरणम्-जातेति । जन्मसमये मेषलग्नत्रयोदशांशैरु-
पलक्षितमासीत् । बुधस्य किसिमा प्रवृत्ता नाग ५ मितानि वर्षाणि
तत्फलं ज्ञेयम् स च शुभद्वयुतोऽस्ति लग्नात् सुत ५ भवगेन ११
सितेन दृष्टः सुह ५ दंवरस्थेन १० गुरुणा भौमेन चरणदृष्ट्या दृष्टः
शनिना सप्तमदृष्ट्या दृष्टः तेषां फलानि वक्ष्ये ॥ २ ॥

ज्ञे ज्ञानपंडितकलालिखनादि दृष्ट्या

जीवस्य सत्पुरुषसौहृदगौरवादि ॥

श्रीस्त्रीसुतार्थगुरुतादिदशा सितस्य

सौरौ तु रोदनफलं कुमुवस्तदाभम् ॥ ३ ॥

अथ बुधदशाफलमाह-ज्ञे ज्ञानेति । ज्ञे बुधदृष्टे ज्ञानं पांडित्यम् ।
गुरुदृष्टे बृहत्पुरुषंभ्यः स्थानप्राप्तिर्वा लाभः । शुक्रदृष्टे लक्ष्मी-
गौरवम् । शनिदृष्टे दुःखं रोदनं पुत्राणां मृतिः अन्यदप्यशु-
भम् । भौमदृष्टे वद्विभयं विदेशगमनम् । शनियुक्तौ भौमः दशा-
धिपं पश्यति चेत्कष्टपित्तरक्तधिकारादिरुकृत्स्यात् । एवं बलानु-
मानेन सर्वत्र बोध्यम् ॥ ३ ॥

दिग्दंतिविश्वंगुणंपक्षनवेशंसांके-

शैलां द्युजन्मनि दशासु समा ग्रहाणाम् ॥

सूर्योशनोबुधविधुंतुदकेतुचंद्र-

मंदार्चितक्षितिभुवां क्रमशो भवाः स्युः ॥ ४ ॥

दिग्दंतीति । सूर्यादीनां निसर्गदशावर्षाणि खेः १० शुक्रस्य

८ बुधस्य १३ राहोः । केतोः २ चंद्रस्य ९ शनेः ११ बृहस्पतेः

१२ भौमस्य ७ अयं दिवा जन्मनि क्रमः ज्ञेयः ॥ ४ ॥

चंद्रार्किजीवकुजसूर्यसितज्ञराहु-

केतवीश्वरा निशि किलेति शैराद्रिसंख्याः ॥

अंतर्दशास्तदनुपातवशाद्दशासु

सर्वासु तत्पतिसमानफलं प्रकल्प्यम् ॥ ५ ॥

अथ रात्रिजन्मनि क्रमः—चंद्रार्कीति । चंद्र १० शनि ८

गुरु १३ मंगल ३ सूर्य २ शुक्र ९ बुध ११ राहु १२ केतु ७

एषां योगः ७५ । दशासु त्रैराशिकेन सर्वेषामंतर्दशाः । तत्पति-

धातुजं फलं तस्मिन्वर्षे योज्यम् । अथ हृद्दशाज्ञानार्थं क्रमः ।

चक्रं च लग्नस्य राशिभोग्यांशमारभ्य क्रमेण यावदायुस्तावन्मिता

दशा ज्ञेया तद्गतांशेषु तस्मिन्गतास्तद्गताः तद्गताश्च ते अंशाश्च

तद्गतांशास्तेषु तद्गतांशेषु तस्मिन् आयुषि गता वर्तमाना ये

अंशाः ते यस्मिन्न्यस्मिन्नंशे यस्य यस्य ग्रहस्य यादृशा दृष्टिः

तदंशसंबंधेन तादृशं फलं वाच्यम् । एतस्य साक्ष्यर्थं साहा-

ग्यार्थं च हिल्लाजवंद्रयोः प्रत्यंशभ्रमणेन लग्नस्य मुंयाभ्रमणेन
 च यावदिष्टवर्षपर्यन्तं गणाचिन्त्वा शुभपापसंज्ञाच्छुभाशुमफलं
 साहाय्यं तस्य नाक्षी वर्षप्रवेशलग्नं तस्मादापि प्रत्यंशं एको
 दिवसः धनेन क्रमेण यस्मिन्वर्षे यस्मिन्दिने शुभाशुभतहसी-
 रदृष्टिसंयोगस्तस्मिन्दिने शुभाशुभं फलं वाच्यम् । तद्वर्षलग्नादिदं
 साक्षित्वेन ग्राह्यम् । यतः जन्मकालिका दशास्मात्प्रवलास्ति ॥५॥

सूर्ये दशापरिदृढे स्वबले स्वतुंगे

राज्यं कुलोचितमुपैति पदस्य लाभः ॥

स्वर्क्षदृकाणनिजहृद्गते च मध्यं

नीचेऽरिभागमुपगे रूगकीर्तिदौस्थ्यम् ॥ ६ ॥

अथार्कादीनां फलान्याह-सूर्येति । स्पष्टार्योऽयं श्लोकः ॥६॥

चंद्रे फलं रविवदाढ्यबले च भौमे

सेनापतित्वमसुहृद्विजयोर्धनाप्तिः ॥

मध्ये पुरोक्तमिह मध्यममेव हीने

नीचत्वमाप्तकलहो रूगकीर्तिभीत्यः ॥ ७ ॥

चंद्रेति । चंद्रस्य बलं रविवत् । बलवति भौमे सेनापति-
 त्वम् । अग्रे सुगमम् ॥ ७ ॥

सौम्ये दलीलवति शास्त्रकलादिनार्थः

सेवाफलं नरपतेः सुतसौख्यलाभः ॥

वार्त्तादिवृद्धिरिह मध्यवले च हीने
दारिद्र्यदुर्गतिरुर्गातिजनापवादाः ॥ ८ ॥

सौम्ये इति । स्पष्टार्थोऽयं श्लोकः ॥ ८ ॥

जीवे पूर्णवले गुणी सुखधनः ख्यातः सुत-
प्रीतिभाङ्मान्यो व्यूढकुटुंबधृग्धुरि सतां
संप्राप्तविद्यांतरः ॥ मध्ये पूर्वमुपक्रमात्फल-
मिह प्रीतिः सुहृद्भिर्नृपहीने दौस्थ्यमकीर्ति-
रतिरतिर्भीतिश्च धर्मं भवेत् ॥ ९ ॥

जीवे इति । स्पष्टार्थोऽयं श्लोकः ॥ ९ ॥

शुक्रे चातिवले वलं हि वपुषि स्त्रीसौख्यम-
व्याकुलं पुत्राप्तिः प्रथिता अशेषविषयप्राप्तिः
सुखाः संपदः ॥ मध्ये यत्र कृतं फलं च सकल
मध्यं तु हीने भवेद्द्वेष्यस्त्रीस्वसुखी पराङ्मु-
खसुहृद्दुस्थश्च हास्यो जनैः ॥ १० ॥

शुक्रे इति । स्पष्टार्थोऽयं श्लोकः ॥ १० ॥

पूर्णं शनो स्वकुलतुल्यजनाधिपत्य-
मारामवेद्मजलसंश्रयकारिता च ॥

मध्ये तु मध्यमुदितं सकलं च हीने
निष्कर्मतार्थसुतबंधुविनाशनानि ॥ ११ ॥

पूर्णं इति । स्पष्टार्थः श्लोकः ॥ ११ ॥

एवं च राहुशिखिनो भ्रुवते फलं हि
ज्ञात्वा दशासु किल मध्यदशासु चैवम् ॥
सम्यग्विचार्य ग्रहहृद्गतिं ग्रहाणां
दृष्टिं युतिं च विदधीत सुधीर्नृजन्म ॥ १२ ॥

इति कर्मप्रकाशिकायां मनुष्यजातके दशा-
वर्णने दशमोऽधिकारः ॥ १० ॥

एवं चेति । एवं शनिवद्राहुकेत्वोः दशाफलं वाच्यं दशा-
पातिः कस्मिन्स्थाने तिष्ठति केन युतः इति कर्माजीवोक्तरीत्य
नृजन्मनि सम्याग्विचार्य दशांतर्दशाफलं वाच्यम् ॥ १२ ॥

इति कर्मप्रकाशिकावृत्तौ दशांतर्दशावर्णने

दशमोऽधिकारः ॥ १० ॥

अथ निधनाधिकारः ।

यत्रांशके विकलपापपदे हिलाजः
पापेक्षितः प्रतिशरद्भ्रमणादुपैति ॥
तत्राद्यवर्षगणनान्निधनं विभाव्यं
तस्मादुपैति निगदेदवसानवेलाम् ॥ १ ॥

तद्भागान्तमहःकृतं विनिहितं जन्माद्युराशावधः
 कृत्वा रुद्र ११ गुणं द्विनंदक्रतुभि ६९ लं-
 ब्धावमाहान्वितैः ॥ भूयोऽधः कृतमंगशून्य-
 दशभिर्लब्धं खरामैर्हतं राशेरूर्ध्वगतादपा-
 स्यमथ तं स्वर्वाग्निभिः संभजेत् ॥ २ ॥
 तल्लयं मुनिहस्तिवाणसहितं शाकं भवेच्चोद्धृतं
 मासाः खज्वलनैर्हतं च दिवसास्तच्छेषमेवं
 कलाः ॥ तन्मध्ये निहिता घटी विषटिकाज-
 न्मद्युजानिश्चितं रिष्टं स्याच्च ततोऽशतोऽ-
 कगुणितार्त्विशुद्धता रुग्दिवा ॥ ३ ॥

अथ निधनाधिकारो व्याख्यायते—यत्रांशके इति ।
 तत्र खंडखाद्यमतेनार्हगणानयनं पूर्वमेवोक्तं यत्रांशक इति
 तद्भागान्तमिति तल्लयमिति च खंडखाद्याहर्गणं प्रसाध्य
 प्रतिभागं वर्षमिति रीत्या हिल्लाजो यस्मिन् भागे पापेक्षितो
 भवति स भागः हिल्लाजभागाद्यावति हिल्लाजः तत्तद्भावसंख्या-
 तावत्तसीररीत्या यद्वर्षादि तदस्य मते सावनेति दिनकृतं
 जन्मकालेष्टकालयोर्योऽहर्गणः तं जन्मकालाहर्गणे योज्यारिष्ट-
 कालिकः खंडखाद्योऽहर्गणो भवति तस्मादहर्गणाद्यान्यवमानि
 अहानि तैरयं योज्यः चंद्राहर्गणो भवति तस्माद्येऽधिमासास्ते
 खराम ३० इत्याश्चंद्राहर्गणाच्छोष्याः शेषं सौराहर्गणो भवति

तं पृथ्वधिकशतत्रयेण विभज्य लब्धानि वर्षाणि खंडस्वाद्यं
 शके योज्यानि इष्टशकी भवति शेष खदहनै ३० भक्तं सौर-
 मासादि तस्मिन् शके तादृशो मध्यमसूत्रागरेणो भवति । उदा-
 हरण अहर्गणः सावयव १५०१९१ । ५ । ८ त्रिखात्रिभि-
 ७०३ गुणितो जातो १०५५८४३।७८ भक्ते लब्धं १५२५७८
 पृथक् स्थाप्यं १५२५७८ एकत्र गमाभ्रदिग्भि १००६ भक्ते
 लब्धं १५१ सेकं १५२ खगमै ३० गुणितम् ४५६० अनन
 पृथक् स्थितम् १५२५७८ । हीनम् ६४००१८ अश्ररसाग्नि
 ३६० भिर्भक्ते लब्धं गताब्दाः ४११ शेषं ५८ खगमै ३० भक्तं
 लब्धं मासः १ शेषं तिथयः २८।८ ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

यः पीडयेद्विष्टकृतं हिलाजं तद्धातुना मृत्यु-
 रथापमृत्युः ॥ रुजायसा वा स्वगृहे वहिर्वा
 यद्भावगः सोऽस्य च धातुरीक्ष्यः ॥ ४ ॥

यः पीडयेदिति स्पष्ट पवार्थः ॥ ४ ॥

सूर्ये रुजः पित्तभवा नृपाद्वा चंद्रे कफाद्भूतनये
 ऽग्र्यसृग्भ्याम् ॥ सौम्येज्ययोः स्यान्मरणं त्रि-
 दोपात्सिते स्मराच्चांगरुजोऽसुराक्योः ॥५॥

सूर्येति । स्पष्टार्थः ॥ ५ ॥

इति मृतिकरखेचरस्वरूपं प्रतिभवनेश्वरदृ-

ग्युती च बुद्धा ॥ निधनमभिदधीत धीरबु-
द्धिर्यवनमतप्रवरैर्यथोपदिष्टम् ॥ ६ ॥

इति कर्मप्रकाशिकायां निधनवर्णने एका-
दशोऽधिकारः ॥ ११ ॥

इतीति । स्पष्टार्थः ॥ ६ ॥

इति कर्मप्रकाशिकावृत्तौ निधनाधिकारः ॥ ११ ॥

अथ दोषाधिकारः ।

भूर्ध्वं खे वा कूरिता ये च दग्धास्तेभ्यो दोषः
स्यात्स्फुटो भूम्यधोऽन्यः ॥ सूर्येन्दुभ्यां चेति

पापानुसाराद्यक्ताव्यक्तौ दक्षवामाक्षिदोषो ॥ १ ॥

भूर्ध्वमिति । चतुर्थभुक्तांशमारभ्य दशमभोग्यांशावधि
नष्टचंद्रे दग्धे वाक्ष्णोर्दोषः स्पष्टः भूर्ध्वं दशमपर्यंतं चतुर्थ-
भोग्यांशमारभ्य दशमभुक्तांशपर्यंतं एवं चंद्रे वामनेत्रे प्रकट-
दोषः एवं सूर्ये प्रकटो दक्षनेत्रे दोषः एवं व्यक्तौ दोषौ स्तः ।
यदा केवलं नष्टदग्धास्तदा गुप्तदोषः इति सर्वत्र ज्ञेयम् । भूर्ध्वं
खे इति । चतुर्थभोग्यांशमारभ्य दशमभुक्तांशमध्ये यदा नष्टद-
ग्धप्रहाः स्युस्तदा नेत्रं विना वामकरचरणाद्यवयवेषु स्पष्टो
दोषो ज्ञेयः । तथा दशमभोग्यांशमारभ्य चतुर्थभुक्तांशावधि
नष्टदग्धा प्रहाः स्युस्तदा दक्षिणाद्यवयवेषु अव्यक्तो दोषो-
ज्ञेयः । प्रोक्तप्रहाः कूरिताः स्युस्तदा स्पष्टदोषः ज्ञेयः ॥ १ ॥

भौमज्ञाभ्यां पित्तजिह्वारुजश्च शुक्रे नासाव्या-
धिरुक्तो गुदार्तिः ॥ मंदेज्याभ्यां चोपरिस्थे श्र-
वोरुग्वाधःस्थे स्यात्प्लीहुरुग्धात्वसाम्यात् ॥ २ ॥

भौमज्ञाभ्यामिति । स्पष्टार्थः श्लोकः ॥ २ ॥

केपांचिन्मते तु ।

भूर्ध्वं चंद्रे कूरिते नक्तमक्ष्णोर्दक्षस्यार्तिर्भा-
स्करे चापरस्य ॥ मेपे चेंदौ सौम्यदृग्योगव-
ज्यं लग्ने पष्टेशोऽनृजो रुक् शुभेश्च ॥ ३ ॥

केपांचिदन्वेषां ग्रंथकाराणां मते तु भूर्ध्वं इति । भूर्ध्वं चंद्रे
पापपीडिते रात्रिजन्म तदा दक्षिणनेत्रे गेगः । एवं सूर्ये
वामनेत्रे रुक् । पष्टे चंद्रे रूग्दष्टे शुमदृग्योगार्जितेऽपरस्य
वामनेत्रस्य रुक् । पष्टेशो लग्नेशश्च वक्त्री शुभैः पतितैः
स्थानसूर्यैर्दृष्टस्तदा नेत्ररुक् ॥ ३ ॥

एकादर्शाभ्यां विधौ क्रोडयुक्ते तौलिस्थे वा-
रोक्षितेऽनीज्यदृष्ट्या ॥ लग्ने चेंदौ पापयुक्ते-
त्थशाले दीर्घो रोगोऽक्ष्णोः स्वगास्ते च
पापे ॥ ४ ॥

एकादर्शाभ्यामिति । चंद्रः रूग्दष्टः शनियुक्तः एकादर्शाभ्यां
निःश्रुतः तुलास्थेन भौमेनोक्षितः शुभैर्न दृष्टः ऋर्युतदृष्टेत्थशालयान्

लग्ने तदाऽक्ष्णोः दीर्घरोगः । सूर्यः क्रूरयुतदृष्टः लग्नात् सप्तम-
७ गः तदापि रोगः ॥ ४ ॥

पष्ठाधीशे वक्रितक्षेऽक्षिरोगो लग्ने चास्मि-
न्मंददृष्टे कफात्मा ॥ भौमे जीवे भार्गवे ज्ञे
सचंद्रे तापाच्छोफात्कामतः शास्त्रतो वा ॥ ५ ॥

पष्ठेति । पष्ठाधीशे चंद्रे लग्ने विपमोदयराशौ च योगः ।
एवं चंद्रे शनिदृष्टे श्लेष्मविकारेण रोगः । एवंविधे चंद्रे भौम-
दृष्टे युते वेति यावत् । एवं चंद्रे गुरुदृष्टे शोफः रक्तवर्ण
उष्णस्निग्धत्वेन मंदता । एवं चंद्रे भृगुदृष्टे कामात् एवं चंद्रे
बुधदृष्टे शास्त्रतः शास्त्राभ्यासतोऽधः स्यात् ॥ ५ ॥

लग्नादित्याब्जत्रये क्रूरमध्ये लग्नेशेऽर्के
क्रूरिते चोदयेशे ॥ पष्ठे क्रूरे लग्नगे तद्गते
भौमे पष्ठेशे वक्रितेऽस्मिन्विधूर्ध्वम् ॥ ६ ॥

लग्नादीति । लग्नं सूर्यचंद्रौ क्रूरितौ लग्नेशेऽर्के च शोभन-
स्थानसूर्ये लग्नेशौ क्रूरितौ पष्ठस्थाने स्थितौ तदा योगः ।
उदयेशे पष्ठे क्रूरे लग्नगे योगः अग्रे लग्ने पष्ठेशेन युतः भौमेन
वा युतस्तदा योगः । पष्ठेशे वक्रिणि चंद्रे द्वादशेऽतियोगः ॥ ६ ॥

चंद्रादित्यो विक्रमे केन्द्रगो वा
भौमे केंद्रे चंद्रसाम्यक्षगे वा ॥

ऋर्दृष्टे रंध्रपष्ठांत्यगाः स्युः

सौम्याः सूर्येऽस्ते यमर्क्षे तदांधः ॥ ७ ॥

चंद्रादित्याविति । चंद्रार्कां तृतीये केंद्रगौ तदा योगः ।
मौमे केंद्रमध्येऽशुभप्रहराशिगते योगः । रंध्रपष्ठांत्यगताः
सौम्यास्तदा चंद्रार्कां ऋर्दृष्टी तृतीयकेंद्रगौ स्तस्तदा योगः ।
मकरकुंभस्थेऽर्के तप्तमगे योगः ॥ ७ ॥

चंद्रे सूर्ये चांधकारांशमध्ये चक्षुर्नाशोऽञ्जे

सभौमेऽह्नि शुक्ले ॥ युक्ते मंदेनासितेऽर्के च

पुण्ये सौम्यादृष्टे वामकाणो निशायाम् ॥ ८ ॥

चंद्रेति । चंद्रार्कां अंधांशं यदा स्तस्तदा चक्षुर्नाशः ।
शुक्ले पक्षे दिवा जन्मनि सभौमे चंद्रे सति ना पुरुषः वाम-
काणः । कृष्णपक्षे चंद्रे शनियुते रात्रिजन्मनि सूर्ये नवमगे
शुभदृष्टिने वामकाणः ॥ ८ ॥

सूर्ये भ्रुव्वे चाह्नि दक्षाशिकाणश्चंद्रेऽरीशे

भूसुते चातिलग्रे ॥ सूर्याधस्ताज्ज्ञारयोश्चि-

ह्नमक्ष्णोरेकांशे वा भौमशीतांशुयोगात् ॥ ९ ॥

सूर्येति । दिवा जन्मनि भूम्यपरिगेर्जे ऋर्दृष्टे दक्षिणे-
त्रकाणो भवति पक्षेशशंठः ऋर्दृष्टः शुभदृष्टिनेः म्यास्तदा
दक्षिणेत्रकाणो भवति । पक्षेशे भौमे लग्ने सति शुभदृष्टिने

पौषदृष्टे साति पुष्पयुतः काणो भवति । दिवा जन्मनि भौम-
बुधाभ्यामेकोऽपि सूर्योऽधःस्थितः तदा पुष्पचिह्नं भवति ।
चंद्रभौमी एकभागे यदि स्तस्तदा नेत्रे बिंदुः स्यात् ॥ ९ ॥

शुक्रेऽरीशे लग्नगे स्रावणांधो वैवर्ण्यं स्यात्तु-
ल्यदृष्ट्येद्भसाध्वोः ॥ वक्रक्षेऽब्जादित्ययोः
क्रूरदृष्ट्या वक्राक्षः स्यादंत्यपष्टस्थयोर्वा ॥ १० ॥

शुक्रेति । पष्टेशे शुके लग्नस्थे क्रूरदृष्टे जलस्रावणांधः स्यात् ।
चंद्रात्सप्तमगाः क्रूराः स्युस्तदा वैवर्ण्यं स्यात् । चंद्रार्कौ विष-
मोदयराशौ क्रूरदृष्टौ यदा भवेतां तदा वक्राक्षः स्यात् । अंत्य-
पष्टस्थां वा तदापि वक्राक्षो भवेत् ॥ १० ॥

सूर्ये नष्टे वक्रराशिस्थिते च भौमाक्रांत्या वा
कुलीरस्थिरेऽब्जे ॥ नंदांशांतश्चापगे चादि-
मेऽशे नक्तं भानौ चाह्नि मंदेक्षितेऽधः ॥ ११ ॥

सूर्येति । दिवा जन्मनि नष्टेऽर्केऽविषमोदयराशौ भौम-
दृष्टे युते वा वक्राक्षः स्यात् । दिवा जन्मनि नष्टेऽर्के विषमो-
दयराशौ कर्के चंद्रेऽधांशमध्ये योगः राशौ जन्मनि धनुःस्थेऽ-
धांशगते चंद्रे अंधः स्यात् । दिवा भानौ वा धनुःस्थेऽधांश-
गतेऽधो भवति ॥ ११ ॥

क्षीणे चंद्रेऽनीज्यदृष्ट्या किं दृष्टे चापस्थेऽती-
वात्र तत्स्थे द्वये वा ॥ सूर्याब्धे कूर्युग्मा-
दिते च व्योमंस्थेदौ प्रेक्षिते चाल्पदृष्टिः ॥ १२ ॥

क्षीणेति । क्षीणेदौ धनुषि मंददृष्टे गुरुशुक्राभ्यामदृष्टेऽतीवांधः
स्यात् । क्षीणेदौ धनुषि शनियुतशुभैरनीक्षितेऽतीवांधः ।
सूर्याद्वितीये चंद्रे कूर्यादितेऽधः भवति । दशमस्थेदौ पापेक्षिते
शुमदृष्टिर्हानेऽधः स्यात् ॥ १२ ॥

नीचेऽब्जे चांत्यद्विपोः कूरदृष्टे भूमीपुत्रेऽ-
भ्युद्यतेऽर्कास्तगे च ॥ केंद्रेऽर्कद्रोरंधभागेंऽ-
बुराशौ नीचे मंदे चाशुगेऽर्कोपरगे ॥ १३ ॥

नीचेति । नीचगे चंद्रे पटंत्यगते क्रूरेण दृष्टेऽधः । अस्त-
गते भीमे लग्नस्थेऽधः अष्टमगौ चंद्रार्कौ जलराशौ केंद्रेऽधः ।
अस्तगते शनौ नीचेऽर्कग्रहणे जन्म स्यात् तदांधो भवेत् ॥ १३ ॥

अथ कर्णदोषाः ।

सौम्येऽरिपे कुगृहगे शनिना तुरीयं-
दृष्टे रिपौ समदृशा वधिरत्वयोगः ॥

चापस्थवक्रशनिहृद्गवाक्पतो ज्ञे

शुक्रान्विते च रिपुयुष्टजपूर्णविध्वोः ॥ १४ ॥

अथ कर्णदोषानाह-सौम्य इति । पष्ठेशे बुधे पद्मानगे

शनिना शत्रुदृष्ट्या दृष्टे तदा वधिः स्यात् । पृणोदुः समीमः
पष्ठस्थः स्यात्तदापि वधिरो भवेत् ॥ १४ ॥

नक्तं बुधे रिपुगृहे सिते च व्योमंसंस्थिते ॥

उच्चैः स्वरेण शृणुते श्रवणे दक्षिणोत्तरे ॥ १५ ॥

नक्तमिति । रात्रौ जन्म पष्ठस्थो बुधः स्यात्तदोच्चस्वरेण
वामकर्णे शृणोति एवंविधे शुक्ले दशमस्थे वामकर्णे दीर्घस्वरेण
शृणोति ॥ १५ ॥

अथ जिह्वादोषाः ।

ज्ञे कर्कट्यालिङ्गषगे तरणेरधःस्थे

चंद्रोक्षिते रिपुपताविह पापदृष्टे ॥

वर्धिष्णुचंद्रमसि भौमयुते च लग्ने

गुंगस्वरोऽरिपंबुधे रसनाविनाशः ॥ १६ ॥

अथ जिह्वादोषमाह—ज्ञे इति । ज्ञे बुधे कर्कट्याश्विकमीनस्थे
सूर्यादधःस्थे चंद्रोक्षिते गुंगस्वरः स्यात् । पप्लेशोऽबुधे निःशन्दराशो
पापदृष्टे गुंगः स्यात् । आपूर्यमाणे चंद्रे समीमे लग्नस्थे गुंगः
भवाति । पप्लेशे बुधे लग्नस्थे पापदृष्टे गुंगः भवाति । बुधशनी-
त्येकमागस्यौ क्रूरदृष्टौ चेज्जिह्वानाशः भवाति ॥ १६ ॥

सोमात्मजे शनिगृहे धृतगद्गदोक्ति-

मार्गस्थितेऽप्यथ सिते दिवि लल्लरोक्तिः ॥

ज्ञक्रोडयोः समदृशा ७ कफवाक्तथैक-
भागस्थयोरशुभयो रसनाविनाशः ॥ १७ ॥

सोमात्मजे इति । बुधे शनिग्रहे सति गद्गदवाग्भवति ।
बुधे नवमगे शुके दशमस्थे सति लहरोक्तिः भवति । बुधः
शनिना सप्तमदृशा दृष्टस्तदा कफनलहरोक्तिः स्यात् । तथैक-
भागस्थयोः शुभाशुभयोः रसनाविनाशो भवेत् ॥ १७ ॥

अथ कुब्जदोषाः ।

आद्येऽतिमेषु रविजे शशिनि प्रयाते
क्रूरेक्षिते च सहजे स्थितवत्यमुत्र ॥
भूस्थार्कजोपरिगतेऽथ विलग्रनाथे
वकाल्पराशियुजि भूतनये च कुब्जः ॥ १८ ॥

अथ कुब्जदोषानाह—आद्येऽतिमेषु इति । चन्द्रेऽल्पाशगते
तस्माद्द्वितीयगर्शौ प्रथमभागं शर्ना कृग्दृष्टे तदा कुब्जः स्यात्
तथा तृतीयेऽमुत्र अमुष्मिन् चन्द्रे स्थिते चतुर्थगः शनिः
तस्योपरिगे लग्नेजे सति कुब्जः । तथा वकाल्पराशौ मौन-
मेपौ तयोर्लग्नेजे मौमे सति कुब्जः भवति ॥ १८ ॥

अथ कुष्ठयोगः ।

कुष्ठचर्कनिर्गतविधौ च शनीत्थशाले
मेषे वृषेऽथ शनिभौमयुते सशोकः ॥

चंद्रारमंदसितसेवितवारिभेषु

क्रूरार्दितेषु पुनरस्ति सलूतकुष्ठम् ॥ १९ ॥

अथ कुष्ठयोगानाह-कुष्ठचर्कति । चंद्रसूर्याग्निःसृत्य द्युति-
हीनः यावत् शनिना सहेत्थशाली शुभदृग्योगं विना आयाति
तदा कुष्ठी । मेघे वृषे वा चंद्रः शनिभौमाभ्यां युक्तः स्यात्तदा
सशोफः कुष्ठी भवति । चंद्रभौमशनिशुक्रेषु क्रूरार्दितेषु जलरा-
शिस्थेषु सत्सु सजलनीलकुष्ठं भवति । चंद्रभौमशनिशुक्राः
-कर्कटवृश्चिकगतास्तदा लूतकुष्ठम् ॥ १९ ॥

शुके वेज्ये षष्ठे पापदृष्टे शोफो वक्त्रेऽत्ये

शनौ गुप्तदोषः ॥ षष्ठेऽत्ये वा भूमिपुत्रार्कि-

योगे सौम्यादृष्टे गंडमालाव्रणाद्यम् ॥ २० ॥

शुके इति । गुरुः षष्ठशः शुको वा पापदृष्टः चेत् मुखे
शोफो भवति । द्वादशस्थे शनौ सति गुप्तदोषी भवति गुप्त-
स्थाने कुष्ठम् । शनियुक्ते भौमे षष्ठे द्वादशे वा शुभदृष्टिहीने
-सति उभौ उभयत्र वा गंडमालाव्रणाद्यं वाच्यम् ॥ २० ॥

सितशशियुजि वारिपांडुकुष्ठी सममशुभैरिह

खर्जुरंककेऽञ्जे ॥ अजमृगजलगार्किटक्प-

दस्थे वपुषि च सहमे च खर्जुकुष्ठम् ॥ २१ ॥

सितेति । चंद्रशुक्रौ सपापौ जलराशिगौ चेत्तदा श्वतकुष्ठम् ।
 क्रूरयुतचंद्रे नवमगे सति तदा खर्जुकुष्ठम् । मेषमकरजलराशिगः
 शानिः जलराशिगं चंद्रं पश्यति युता वा स्यात्तदा खर्जुकुष्ठम् ।
 तनौ लग्ने पुण्यसहमे जलराशिस्थे मेषमकरजलराशिगे च यदा
 शानिः पश्यति तदा खर्जुकुष्ठं भवति ॥ २१ ॥

अथ मतिभांघदोषः ।

भूमौ भूमिसुतोऽर्कतुर्यगदृशा लग्नांतराक्यं-
 ब्जयोर्ज्ञस्याशेषदृशा बुधार्कजयुतौ लग्ने
 कुजक्षुदृशा ॥ चंद्रार्कांतरसृग्युतौ च सितगौ
 लग्नाधिकृत्यं वरे मंदेऽस्ते च बुधेक्षितेऽब्जकु-
 जयोर्लग्नेऽथ धीविह्वलः ॥ २२ ॥

अथ मतिविह्वलयोगानाह-भूमौ भूमौ चतुर्थस्थ सूर्यः
 शत्रुदृशा पश्यति तदा धीविह्वलो भवति । चंद्रशनी लग्ने बुधः
 पूर्णदृशा यदा पश्यति तदा योगः । बुधशनी लग्ने भूमौ न
 सप्तमदृशा यदा दृष्टा तदा योगः । भूमौ सूर्यचंद्रमोभ्यां साकं
 एकेनेसगफी एकेनेत्वशालः स्यात्तदा योगः । लग्ने चंद्रोऽधि-
 कारी शानिः दशमे सप्तमस्थे बुधदृष्टे योगः । सप्तमस्थेऽर्क
 भूमौ न मूसरीफिते योगः । अथ च सभूमौ चंद्रे लग्नसप्तमं
 बुधः तदा धीविह्वलः भवति ॥ २२ ॥

पूर्णेदौ रविन्दनान्मूसरिफे भौमाच्च सूर्येऽ-
स्तगे क्रूरे लग्नतदीशदर्शिनि शुभा दृष्ट्या च
यः स्यात्तनौ ॥ अह्नचर्को निशि चंद्रमास्त-
दधिपस्याशेषदृष्ट्या द्वयोः शुक्ले चापज्ञप-
स्थमिन्दुमवनीपुत्रे च पश्यंत्यधीः ॥ २३ ॥

पूर्णेदाविति । पूर्णचंद्रः यदा शनिना सहेतराफं करोति
तदा योगः । सप्तमस्थेऽर्के भौमेन मूसरीफिते साति योगः ।
क्रूरयुतं लग्नं लग्नेशं च यदा क्रूराः पश्यन्ति यश्च शुभदृष्टिहीनः
तदा योगः । दिवा जन्मनि सूर्यं सूर्यराशीशं च क्रूरः पूर्ण-
दृशा पश्यन्ति चेद् योगः रात्रौ जन्मनि चंद्रं चंद्रराशीशं च
क्रूरः पूर्णदृष्ट्या पश्यति चेद्धीविह्वलः शुक्लपक्षे च मीनस्थं चंद्रं
भौमः पश्यति तदा योगः सभौमचंद्रलग्ने अथवा भौमेन रिपु-
दृशा चंद्रे दृष्टे योगः ॥ २३ ॥

अथ पातकयोगः ।

क्षीणेऽस्ते गतदर्शपर्वितिथिपा लोके शनौ
पातकी निर्बुद्धिश्च तनौ हिमांशुकुजयोद्भूत-
स्थिते चासिते ॥ नीचे ज्ञे वपुषि द्बुधनेऽब्ज-
कुजयोः केंद्रे च लग्नेश्वरे तस्मान्मूसरिफे च
चंद्रबुधयोर्लग्नेशसंयुक्तयोः ॥ २४ ॥

अथागघातदोषानाह-शनीसराफेति । शनीसराफे चंद्रे
कंपाच्छूलाच्च पक्षाघातो भवति क्षीणैर्दौ शनीसराफे घातः ।
चंद्रोऽस्तंगतः शनिना दृष्टः तदा कफात् घातः । षष्ठः पापः
षष्ठेशः पापपीडितो गुरुदृष्टिहीनः स्यात् तदा घातः स्यात् २६

अथांगशूलमाह ।

पंडंत्यंगार्किभौमयोर्बुधोऽशुभार्दिते रवौ ॥

विधौ च भानुमस्थिते सशूलमंगजा रुजः ॥ २७ ॥

अथांगशूलदोषमाह-पंडंत्यगौ शनिभौमौ यदा तदा सशू-
लागपीडा । रात्रौ जन्मानि अशुभार्दितेऽर्के भूम्यवस्थे योगः ।
भानुमस्थे चंद्रे पापार्दिते योगः ॥ २७ ॥

चंद्रे दग्धे शनिमुसरिफे केद्रसंस्थे न दृष्टेऽ-

हन्यारेणांगजदरजरुजः क्रूरमध्ये च केद्रे ॥

मार्तंडेद्वोरपि पतितयोः संधिशूलं च शुके

मंदाक्रांते वपुषि जघने धातुपापाणिका रुक् २८

चंद्र इति । दग्धे चंद्रे शनिमुसरिफे संधिशूलम् । रात्रि-
जन्मानि दग्धे चंद्रे केद्रस्थेन शनिना दृष्टे संधिशूलम् । अह-
र्जन्मानि दग्धे चंद्रे भौमदृष्टे योगः । लग्नभागतुलाभागयोः क्रूर-
योर्मध्यगते केद्रगे चंद्रे सति योगः । सुयेंद्रोः पतितस्थानस्थयोः
षष्ठात्यगयोर्योगः । मंददृष्टे शुके लग्ने सति पापाणिको
रोगः ॥ २८ ॥

१ अत्र प्रकरण याग इत्यननांगशूलयोग इत्यर्थाऽवसेयः ।

षष्ठस्थपञ्चाधिपतेश्च धातोस्तद्वृत्तस्य
 बलानुसारात् ॥ त्रिग्व्योष्णशीतादिभवा
 भवन्ति संधौ रुजोऽगस्य यदंशगोऽसन् ॥ २९ ॥

पष्ठेति । षष्ठस्थपञ्चाधिपौ अंशांशपौ च तेषां मध्ये यो
 बली तस्य धातुजा शीतोष्णमवा पीडा वाच्या । योगकर्ता
 ग्रहः यस्मिन् यस्मिन्नंगे मेपादिमारभ्य शीर्षं श्रीवेतिगणनया
 यस्मिन्नंगे पतितस्तदंगे पीडा वाच्या । दृश्यादृश्यचक्रार्थं
 वामदक्षिणांगानीति बोध्यम् ॥ २९ ॥

अथ हृदयोदरदोषः ।

क्रूरिते रिपुपतौ दिननाथे हृद्यथोरूपतितेषु
 शुभेषु ॥ मंदभौमगुरुभिर्भुवि पापैः कृष्ण-
 पित्तविकृतेर्त्रणमहि ॥ ३० ॥

अथ हृदयोदरदोषानाह—क्रूरिते । पष्ठेशे चयं क्रूरिते सति
 शुभाः पतितस्थानस्थाः स्युस्तदा योगः । शनिभौमगुरवः
 चतुर्थगाः नीचशत्रुमगताः पापैर्दृष्टाः दिवा जन्म च तदा
 क्रुमिपित्तादित्रणः स्यात् ॥ ३० ॥

कुजसकलदृशार्दिते सुरेज्ये दिनजनने च
 धरात्मजे विनष्टे ॥ अशुभयुजि रिपौ प्रभो
 शुभार्तावलिगरवो हृदि चोदरे च शूलम् ॥ ३१ ॥

कुजोति । गुरौ सप्तमचतुर्थदशमगे भौमेन च द्वादशभागां-
तरदृष्ट्या दृष्टे सति हृदि शूलम् । दिवा जन्मनि पीडिते गुरौ
चतुर्थे वा नष्टेन भौमेन सप्तमेन दृष्टे योगः । षष्ठेशे पापयुते
शुभाः पीडितास्तदा ये गः । वृश्चिके सूर्ये तदा योगः ॥ ३१ ॥

षष्ठेश्वरे शशिनि पापहते विभौमे

लग्नेश्वरे द्रव्यनगतेऽप्यथवार्कपुत्रे ॥

दग्धेऽर्वाणा च पतिते इति लग्ने वा

प्लीहोष्णशीतजह्नो बहुले निशायाम् ॥ ३२ ॥

षष्ठेश्वर इति । षष्ठेश्वरे शशिनि पापहते शुभदृष्टिरहिते
प्लीहरुक् । लग्नेश्वरे नक्षत्रेण करदृष्टे शुभदृष्टिहीने योगः । दिवा
जन्मनि दग्धशनौ चतुर्थे सति योगः । कृष्णे रात्रिजन्मनि
लग्नेश्वरे दग्धे पतितस्थे ये गः ॥ ३२ ॥

सपापभूभागगतंऽथ भूस्थिते

यमार्दितेऽर्के कफरुक्कफाद्विधौ ॥

सितेऽरिपेऽग्नौ सशनौ च पित्ततः

समस्ततुर्येक्षणतोऽस्य वा भवेत् ॥ ३३ ॥

सपापेति । सपापंऽर्के चतुर्थराशिनवमांशगे प्लीहरुक् ।
शनिनां पीडितेऽर्के चतुर्थे कफरोगः । सपापे चन्द्रे चतुर्थराशि-

१ अत्र योगः इत्यनेन हृदयोदरदुःखं इति बोध्यम् । २ अत्र योग
इत्यनेन प्लीहरुग्योग इत्यर्थः ।

नवांशगते कफाद्भोगः । चतुर्थगश्रंद्रः शनिना पीडितस्तदा कफा-
भोगः । पष्ठेशे शुके मेपासिंहधनुःस्थे शनियुते तादृशे शुके
शनिना समसप्तमदशा वा त्र्यहदशा दृष्टे योगः ॥ ३३ ॥

लग्नेऽरीशे वक्रभस्थे च लग्नाधशे वक्रक्षे
द्वयोर्मददृष्ट्या ॥ रंथ्रे शुक्रकोडयोः क्रूरिते-
ऽरो तन्नाथे च द्व्यूनगे तुंदरोगः ॥ ३४ ॥

लग्नेति । विपमोदयराशिस्थिते पष्ठेशे लग्नं लग्नेशे विपमो-
दयराशी सति द्वे मंदः पश्यति तदा तुंदरोगः । शनिशुक्रा-
वष्टमगी यदा तदा तुंदरोगः ॥ ३४ ॥

अथ पंडत्वदोषः ।

शुके शनिना युक्ते दशमे रंथ्रे च शुभदशा
हीने ॥ मंदे पष्टान्त्यगते जलराशौ पंडता
भवति ॥ ३५ ॥

अथ पंडत्वयोगानाह-शुकेति । शानिना युक्ते भृगौ दशमे
शुभदृष्टिहीने पंडः । एवंविधो शुकेऽष्टमे पंडः । जलराशिगते
मंदे पष्ठे द्वादशे शुभदृष्टिहीने पंडः ॥ ३५ ॥

बुधसितदृशा भूमौ सूर्ये रवेर्यहणे शने-
भृगुजशशिनोरूध्वारोहे कुजेऽब्जसितोक्षिते ॥
रविशानिसितज्ञैकस्थित्या हरिभे रवौ दिवा
वपुषि च सिते शिशच्छेदोऽथवाल्परतिर्भवेत् ३६

बुधसितदृशेति । शनेः सूर्यश्चतुर्थो बुधशुक्रदृष्टः सूर्यग्रहणे
जन्म तदा लिंगच्छेदः । अथवाल्परतिः । चंद्रशुक्रयोर्द्वादशैका-
दशगयोः सतोः भौमे च शुक्रचंद्रेक्षिते तदा लोहेन वृषणच्छेदः ।
सूर्यज्ञानिशुक्राश्चैकस्था गुरुणा अदृष्टाः तदा योगः । सिंहे
खौ लग्ने शुक्रः दिवा जन्म तदा जिश्नच्छेदः ॥ ३६ ॥

स्त्रीपुंग्रहौ स्त्रियौ भागे सूर्याग्नेऽस्तांशगः पुमान् ॥
तयोरूर्ध्वं निजांशश्चेत्क्षिपेत्तच्छिन्नमंद्रकः ॥ ३७ ॥

स्त्रीपुंग्रहाविति । स्त्रीपुंग्रहौ स्त्रीराशौ सूर्याद्वितीये अस्मिन्नेव
योगेऽस्तंगतेन पुरुषग्रहेण दृष्टे तदा च्छिन्नमंद्रकः स्यात् ।
शुभः पुरुषग्रहः स चेन्नजौजः क्षिपेत्तदापवादः ॥ ३७ ॥

वक्रर्क्षगे भृगुसुतेऽथ मदस्थितेऽत्र

लग्नस्थलग्नपट्टशा च शनीद्वयगे ॥

भुव्यार्किहृद्गभृगो च रतेषु नार्या

द्वेष्यः सितर्क्षगविधो दयितोऽपरेषाम् ॥ ३८ ॥

वक्रर्क्षग इति । शुके विपमोदयराशौ सति तदाऽल्पवीर्यः ।
शुके सप्तमगे लग्नस्थेन लग्नेशेन दृष्टेऽल्पवीर्यः । शनिचंद्रौ चतुर्थे
स्थाने चेदल्पवीर्यः । शनिहृद्गगते शुके योगे । शुक्रराशौ चंद्रे
सति योगः ॥ ३८ ॥

अथ कामातुरयोगः ।

शुके प्रसूतिगमनान्मिथुनापरार्धे
स्वांगे हरिप्रथमकार्धगते कुगेहे ॥

कामातुरं जनयते झपगे तथास्मिन्
पष्ठेश्वरे कुजहते च मृताल्पसूतिम् ॥ ३९ ॥

अथ कामातुरयोगमाह-शुकेति । शुकोऽवध्यराशौ ५।६।३
स्थितस्तदा कामातुरः अल्पप्रजश्च । शुके मिथुनाक्षिरार्धे वृषांशके
कामातुरोऽल्पप्रजश्च शुके । सिंहस्य पूर्वार्धे कुगेहे पदद्वययोगे
स्थिते कामातुरः । पष्ठेशः शुको भीमदष्टस्तदा कामातुरः मृतप्र-
जोऽल्पप्रसवश्च ॥ ३९ ॥

अथाशोदोषः ।

भूमीपुत्रे शशिरावियुते दर्शपूर्णैककाले
मंदेऽत्यस्ये कुजतनुभुजोर्योगतोऽस्ते दृशा वा ॥
भौमे चालौ गुरुसितदृशा वर्जितेऽतीव लघ्ने
मूर्तो मंदे कुजयुजि मदे सम्यगशोविकारः ॥ ४० ॥

अथाशोदोषानाह-भूमीपुत्रेति । भौमे सूर्ययुक्ते वा चंद्रयुक्ते
प्रातर्पर्वतलघ्ने अशोदोषः स्यात् । शनौ द्वादशे शपदष्टे योगेः
रुप्रेते भौमयुक्ते तदाशोदोषः । लघ्नेशो भौमेन नक्षमदृशा यदा

१ अत्र प्ररूपे योगः शपनेन अशोदोष इत्यङ्गन्तव्यम् ।

दृष्टः स्यात्तदा योगः । लग्ने भौमे वृश्चिके लग्ने गुरुसितदशा
हीने योगः । लग्ने शनौ सप्तमे भौमे अर्शाविकारः ॥ ४० ॥

क्रूरे विनाशनाथे मदगे शुभदृष्टिवर्जितेऽ-
शौरुक् ॥ अह्नयस्तगृहे मंदे चालौ पुण्ये
सभूमिसुते ॥ ४१ ॥

क्रूर इति । क्रूरितेऽष्टमेशे सप्तमगे शुभदृष्टिहीनेऽशौरुक्
दिवा जन्मनि सप्तमे शनौ सति योगः । सभौमे पुण्यसहमे
वृश्चिकगे सत्यशौरुक् ॥ ४१ ॥

अथ व्रणदोषः ।

भूपुत्रे गुरुसितदृष्टिवर्जितेऽलौ
जायन्ते व्रणपिट्कास्तनो विशेषात् ॥
भुव्यस्मिन्नथ च तदंशके सपुच्छे
मंदे चास्तयुजि तथा द्वयोर्व्ययेऽरौ ॥ ४२ ॥

अथ व्रणयोगानाह-भूपुत्रे इति । वृश्चिकस्थे भौमे लग्ने
गुरुसितदृष्ट्या वर्जिते व्रणपिट्काः स्युः । वृश्चिके भौमे चतु-
र्थगे तन्नवांशे वा योगे । केतुयुते मंदे सप्तमगे व्रणादिः ।
शनिभौमयोः षष्ठात्यगयोयोगः ॥ ४२ ॥

१ अत्र प्रकरणे योगः इत्यनेन व्रणपिट्कायोगः इति बाह्व्यम् ।

अथ दद्रुदोषांडदोषो ।

स्निग्धभे धनगते रजनीशे भूमिभागगतभा-
स्करियुक्ते ॥ दद्रुणो भवति भौमसिताब्जे-
रंडवृद्धिरल्लिगे मृत्तिभागे ॥ ४३ ॥

अथ दद्रुदोषांडदोषानाह । तत्रादा दद्रुगेगमाह-स्निग्ध-
भोते । स्निग्धगणयः कर्कशश्चकमीनास्तेषु ग-श्चंद्रः सप्तमभूमि-
नवांशगतः शनियुक्तश्चेद्दद्रुर्भवति । अंडवृद्धिरागः । चंद्र-
शुक्रमौमाः शुश्रिकगताः मृत्तिगाशिनवांशगाश्चतश्च अंड-
वृद्धिः ॥ ४३ ॥

अथ वामनत्वदेषः ।

मंदतुर्यदृशि राश्यपरांशे पूर्वभागधुरि वामृ-
तधाम्नि ॥ खर्वता शुभदृशा रहिते
स्याल्लग्रपेऽल्पतरराशिगते च ॥ ४४ ॥

वामनत्वयोगानाह-मंदोति । चंद्रेऽपरांशे राश्यपरांशेऽप्यभागे
शनिना चतुर्षोदृशा दृष्टे तदा खर्वता । एवं चिधे चंद्रे राशि-
प्रथमभागे शनिना तुर्यदृशा दृष्टे खर्वता । लग्नेऽपरांशेऽप्यभागे
शुभदृष्टेहीने च खर्वता स्यात् ॥ ४४ ॥

अथ खलवाट्योगः ।

हरिधनुरलिकन्यकासु लग्ने सपलिताशिराः

कुजद्विधौ कुलीरे ॥ सुकृतसहमपे च कर्क-
सिहालिमृगगते शुभदृष्टिमंतरेण ॥ ४५ ॥

अथ खल्वाटयोगानाह-हरीति । सिंहधनुःकन्यालग्नेषु सत्सु
खल्वाटः । पुण्यसहमपे मेषकर्कसिंहवृश्चिकगे मृगगे मकरगे
च शुभदृष्टिराहते खल्वाटः ॥ ४५ ॥

अथ मुखदुर्गंधयोगः ।

शनिगृहे शनिहृद्गतोऽपि वा भवति चंद्रगृहे-
ऽप्यथ भार्गवे ॥ अजगते वपुर्पादुगते वधे
रिपुपतौ च मुखस्य विगंधता ॥ ४६ ॥

अथ मुखदुर्गंधदापमाह-शनिगृह इति । शनिगृहे शनिहृ-
गते वा शुके मुखदुर्गंधः । अथवा चंद्रगृहे कर्कगे शुके मुख-
दुर्गंधता । सचद्रे शुके मेषगे लग्ने सति मुखदुर्गंधः । षष्ठेशे
बुधे मुखदुर्गंधः ॥ ४६ ॥

अथ शरीरकाश्ययोगः ।

क्षीणे विधौ विबलता ह्यशुभे सराफे
चारके तदास्तंतनुगे शनिदुष्टदृष्टे ॥
मेषेऽब्जमंदयुजि वाऽनृजुभाजि लग्ने
लग्नांतिमेंऽशुमति केद्रवियुक्तभौमे ॥ ४७ ॥

अथ शरीरकाश्ययोगानाह-क्षीणेति । क्षीणे चंद्रे लग्ने
पापे सराफे सति निर्बलता स्यात् । सूर्यसप्तमगे शनिना

समुद्रशा दृष्टे काश्यम् । शनिचंद्रौ भेषभे यदि तदा काश्यम् ।
 वेषभोदयराशिगते लग्ने काश्यम् । सूर्ये लग्ने द्वादशगे केंद्रहीने
 भौमे काश्यम् ॥ ४७ ॥

चंद्रेऽन्त्यगेंऽगसहमे च समग्रदृष्ट्या

भौमेक्षिते भवति शूलरुजोंऽगभंगः ॥

चंद्रेश्वरे वृष्टति भादिति कीर्तितेऽगे

चंद्रेऽगगेऽसृजि मदे द्वितये तनौ वा ॥ ४८ ॥

अथांगभंगदोषमाह—चंद्र इति । सचंद्रेऽगसहमे द्वादशगे
 भौमेन समग्रदृशा दृष्टे शूलनांगभंगः । चंद्रेश्वरे द्वादशगे भौम-
 दृष्टे योगः । समौमं चंद्रे लग्ने शीर्षश्रीवेत्यादिगणनया चस्मि-
 जंगे पतति तस्मिजंगे पतिते तस्मिच्छेदः । द्विखभावलग्ने
 चंद्रः सप्तमे भौमश्च स्वातां तदांगच्छेदः ॥ ४८ ॥

कुजबुधगुरुसौरिभिः समंतैरुशनसि तुर्यगते-

ऽथि पाणिहानिः ॥ व्ययरिपुगे शनौ च पाप-

दृष्टे शनिकुजयोऽस्तमसौ मुखे खगेऽरौ ॥ ४९ ॥

कुजेति । कुजबुधशनिगुर्वः एकराशिगताः शुके चतुर्यगते
 दिवा जन्मन्ति च पाणिहानिः । पञ्चांत्ये शनौ पापदृष्टे योगः ।
 शनिभौमां राहुमुखे सूर्यः पष्ठे यदा तदा योगः ॥ ४९ ॥

१ अत्र योगः इत्यनेनांगभंगयोग इत्यभ्युपगंतव्यम् । २ अत्र
 पाणिपादहानिः इति योगपदार्थः ।

पुण्येशजीविपतयो मृगकुंभमीने
 जंघाक्षतिः शशानि पूर्णतिथेश्च पष्ठे ॥
 भौमान्विते शनिकुजेंदुगते व्यये च
 पष्ठ्या चलत्यशुभद्वक्तनुपाश्रिते च ॥ ५० ॥

पुण्येशोति । पुण्येशजीवितपतयः मकरकुंभमीने यदा तदा
 जंघाक्षतिः । गतपर्वीतलग्रात्पष्ठे चंद्रे भौमयुते जंघाक्षतिः ।
 शनिचंद्रभौमा द्वादशगताः यदा तदा च याष्टिं गृहीत्वा
 चलति । लग्नेशो व्ययगः पापयुतदृष्टस्तदा योगः ॥ ५० ॥

पष्ठे स्वहृद्गते भौमे जंघादोषोऽतिवक्रभे ॥
 शनाविति महाबाधा रात्रौ जन्म भृशं भवेत् ५१

पष्ठे इति । स्वहृद्गते भौमे पष्ठगे वक्रभे मीनमेपस्थे जंघा-
 क्षतिः । एवंविधे शनौ पष्ठगे महाबाधा रात्रौ जातश्च विशेष-
 पेण खंजः ॥ ५१ ॥

अंगेषु मेषादिषु येषु पापाः कुर्वन्ति दोषं किल
 तेषु दोषः ॥ व्योम्नोऽपि पश्येदिति देहभागं
 पुरैव दुर्वीथसवाक्यमेतत् ॥ ५२ ॥

अंगेष्विति । मेषादिमारभ्य शीर्षं ग्रीवेतिगणनया यत्रांगे
 पापस्तदंगे दोषः दशमसकाशाद्वा शीर्षग्रीवेति गणनाक्रमः ५२

केपांचिदेतन्मतमामयार्थे चक्रस्य पक्षद्वयमंग-
गभागाः ॥ ये भूमिभागाः खलु दक्षिणांगा-
न्याकाशांभागा अपि वामकानि ॥ ५३ ॥

केपांचिदिति । केपांचिन्मतं रोगार्थं भवकस्य भागद्वयं कृत्वा-
तत्र लग्नात्सप्तमभुक्तांशावधि दक्षिणभागः सप्तमभोग्यांशालम्ब-
सुक्तांशावधि वामभागः ॥ ५३ ॥

अथ दोषोत्पत्तिसमयः ।

यैः क्रूरितमंगसादसहमं तैर्लग्नांतःस्थितै-
र्वाल्ये च नभस्मरांतरगतैर्दोषोद्भवो यौवने ॥
वार्धक्ये न तु तुर्यमध्यपत्तितेरस्ते च तुर्यांतरे
संप्राप्तेर्विषदोऽवसानसमये पूर्वोक्तभागाश्रयः ५४

इति कर्मप्रकाशिकायां मनुष्यजातके द्वादशो
दोषाधिकारः ॥ १२ ॥

अथ दोषोत्पत्तिकालावधिमाह-यैर्ग्रहेः पुष्यं क्रूरितं तैर्ल-
ग्नदशमगैर्वाल्ये तैः सप्तमदशमगैर्गौवने तैर्लग्नचतुर्थगैर्गौवने
तैः सप्तमचतुर्थगैर्गते विषदः स्युः ॥ ५४ ॥

इति कर्मप्रकाशिकावृत्तौ द्वादशो दोषाधिकारः ॥ १२ ॥

अथ प्रकृत्याधिकारः ।

हृदाप्रमाणा प्रतिहृद्मन्दसंख्या भवेज्जन्मनि
सर्वभेषु ॥ हृदाधिपो योऽत्र च यस्य तेजः
स तत्पदस्थप्रकृतिर्नरः स्यात् ॥ १ ॥

अथ प्रकृत्याधिकारः । हृदेति । जन्मसमये यस्य ग्रहस्य
हृदास्ति तस्य भोग्यांशमित्या वर्षं ज्ञेयं अत्र यः हृदपः तद्दु-
परि यस्य ग्रहस्य तेजः पताति तत्प्रकृतिर्नरो भवेत् ॥ १ ॥

उदाहरणम् ।

युग्मे विलग्ने किल हृद्भागा वेदायुताः
सञ्च्रुतिभिः कलाभिः ॥ तत्संख्यकाब्दानि
सहाष्टमासैश्चत्वारि यातानि दशेश्वरो ज्ञः ॥ २ ॥

तत्रोदाहरणं दर्शयति—युग्मेति । मिथुनलग्नं १ । २० तत्र
हृदा बुधस्यांशाः तत्र भुक्तांशादिः १।२० भोग्यांशादिः ४।४०
तत्र भोग्यपारिमित्या बुधस्य वर्षादिदशा ४ कला ५ भक्ता-
ल्लब्धं मासादिः ८।१ बुधः ततः फलम् ॥ २ ॥

तद्घातुना शीघ्रवचाः शिशुः स्याद्बाल्येऽपि
जिह्वास्फुरणं दृढत्वम् ॥ भागद्वयोर्ध्वं पतितं
च तेजः कुजस्य तद्घातुफलं तदूर्ध्वम् ॥ ३ ॥

वद्भातुनेति सुगमम् । इद्वपभोग्यांश्मारभ्य अंशद्रया-
दूर्ध्वं भूमिस्य तेजः पतितं तेन वर्षद्गनादूर्ध्वं वर्षमेकं भूमि-
धातुफलं शरीरे शूलं तापः लोहघातः । स राशिर्यास्मिन्नंगे
तत्र ज्ञानव्यम् । अत्र प्रसेगाद्गदाणां धातुजस्य रूपाण्यु-
क्तानि युगमत्वान्न प्रकाशितानि । अग्नेदमवधेयं जन्मका-
लीना ग्रहाः स्वं स्वं धातुजं च फलं स्वहृदादशायां प्रयच्छन्ति
द्रष्टागोत्रप तथैव फलं प्रयच्छन्ति ॥ ३ ॥

सर्वैः स्वधातुसदृशं खलु जन्मकाले

दत्ते ग्रहैः फलमसौ स च येन दृष्टः ॥

लग्नेऽवरेऽथ सबलेऽप्यधिकारयुक्ते

जन्मेकरूपमिह दृष्टिमृते परस्य ॥ ४ ॥

सर्वं इति । जन्मसमये यो दशाधिपः स चाधिकारी वा लग्ने
दशमे वा बलवान् शुभेक्षितः तदा स्वधातुजं फलं स्वहृदाधि-
यावद्दृष्टिस्तावत्फलं प्रयच्छति ॥ ४ ॥

खे भूमिजेऽतिकपटः कटुकश्च हिंस्रः

शुक्रेज्यदृग्युजि घृणी मधुरत्वभाषी ॥

अन्येक्षिते तदनुगं फलमिथ्रभावं

तद्भातुगं फलमिहाहति यो बलाद्भ्यः ॥ ५ ॥

ते भूमिजे इति । स्पष्टार्थोऽयम् । यदा पहवो द्रष्टास्तदा यो
बली तस्य पूर्व फलम् । यदि भिन्नभिन्नां दृष्टिस्तिदां, तस्मि-
न्तस्मिन्काले तत्फलं ददातीति ॥ ५ ॥

शौर्ययोगानाह ।

लग्ने खेऽथ कुजेऽधिकारिणि दृढे रात्रौ रण-
ग्रामणीः शूरोऽहंकृतिमान्दिवा तु कुपितो
रौद्राननः पातकी ॥ जीवे चेतिबलाधिके
नरपतिश्छत्रांकितः कीर्तिमांश्चंद्रे चेज्यसिते-
क्षिते युधि दृढः सर्वे स्वहर्षे सुखी ॥ ६ ॥

लग्ने इति । लग्ने दशमे वा कुजांऽधिकारी सबलः रात्रिजन्मनि
सति रणश्रेष्ठः दिवा जन्मनि एवंविधे कुजे रुद्धमुखः । एवंविधे
गुरौ बलाधिक्ये राजचिह्नांकितः । एवंविधे चंद्रे स्वहर्षबलिनि
गुरुशुकेक्षिते युद्धे दृढः । अथ सर्वे ग्रहाः स्वहर्षपदस्थास्तदा
संग्रामदृढः ॥ ६ ॥

मेघे रवौ चावनिजे दृकाणे पुरःसरः संयति
लब्धकीर्तिः ॥ महत्सादे कुजभस्थितेऽस्य
हृदस्थकेंद्रेऽधिकर्माज्यदृष्टे ॥ ७ ॥

मेघे इति । मेघस्थेऽर्के भौमे द्रेष्णाणे हृदायां वा तदा संग्रामे
पुरःसरः लब्धकीर्तिश्च । शौर्यसहमे कुजग्रहे हृदगे वा केंद्रस्थे-
ज्यदृष्टे शौर्यवान् ॥ ७ ॥

अथ कातरयोगः ।

भौमे परर्क्षपतिते स्वगते च नचि
लग्नाद्दशा भवति संगरकातरः स्यात् ॥

नक्तं शनौ व्योम्नि च शौर्यसादे
सूर्याशुगेऽथे पतितेऽथ साक्ये ॥ ८ ॥

अथ कानरयोगानाह-भौमे इति । भौमेऽरगृहस्थे पतितस्थे
वित्तस्थे रानीचे वा लग्नमनीक्षमाणं तदा संगरकातरः युद्ध-
भीतः स्यात् । रात्रिनन्मनि शनिर्देशमगस्तदा कातरः । शौर्य-
सहमेऽस्तंगते सूर्यसहिते सूर्याद्वितीनगे शनिसहिते योगः ॥ ८ ॥

अथ झकटयोगः ।

लग्ने बुधे निरधिकारिणि भूमिपुत्रे
मंदेक्षिते सुहृदि वाभ्युदिते बुधे च ॥
सूर्येऽथ चंद्रमसि भूसुतधाम्नि शुक्ले-
ऽन्यत्रारगान्मुथशिले च कलिप्रियः स्यात् ॥ ९ ॥

अथ शकटयोगानाह-लग्ने इति । अधिकारहीने लग्ने सप्तमे
वा शनिदृष्टे शकटकर्ता स्यात् । सूर्याग्निःसृते चंद्रे वा बुध-
चतुर्थगे शनिदृष्टे योगः । शुक्ले चंद्रे कर्कस्थे भूमियुतेत्यशालिते
योगः । कृष्णे भेषगृथिकस्थे चंद्रे भौमेन युतेत्यशालिते
योगः ॥ ९ ॥

शत्रुभे नीचभे भौमे वृपलग्नेऽथ संस्थिते ॥
कूरह्ययोगते लग्ने सौम्ये च झकटप्रियः ॥ १० ॥
रंध्रे सहमसादेशे विलग्नेशेऽथ संस्थिते ॥
कूरह्ययोगते सौम्ये भवेज्झकटकर्मकृत् ॥ ११ ॥

भौमः मञ्जुराशिस्थः नीचस्थः वृषस्थः लग्नस्थो वा तदा कलिप्रियः स्यात् । पुण्यसहस्रपे लग्नपे वाऽष्टमस्थे पापद्वयुते शुभद्वययोगरहिते शकटकर्मठः स्यात् ॥ १० ॥ ११ ॥

अथ क्षमायोगः ।

निःशब्दभेऽर्के कुजदृष्टियोगे खेचारसूया-
किंषु चंद्रदक्षु ॥ विलग्नपुत्रांवरलाभसादे
सूर्येदुदृष्टे द्युनिशं क्षमावान् ॥ १२ ॥

अथ क्षांतियोगानाह-निःशब्देति । निःशब्दराशयः कर्क-
वृश्चिकमीनाः एषु स्थितोऽर्कः भौमदृष्टः स्यात्तदा क्षमावान् ।
शनिभौमद्वयाः उपरिगतं चंद्रं पश्यन्ति तदा क्षमावान् ।
लग्नपंचमदशमैकादशस्थितं पुण्यसहस्रं सूर्याचंद्रमसौ पश्यतः
तदा द्युनिशं अहर्दिवसं क्षमावान् ॥ १२ ॥

अथ मुखरयोगः ।

चंद्रज्ञयोभौमसप्तमदृष्ट्या क्षीणे विधौ चार-
युते कुगेहे ॥ लग्ने ज्ञभृग्वोद्युनगारदृष्ट्या
ज्ञाता नरः स्यान्मुखरो विलज्जः ॥ १३ ॥

अथ मुखरयोगः । चंद्रज्ञयोरिति । बुधचंद्रौ भौमेन सप्तम-
दृशा दृष्टौ तदा मुखरः स्यात् । क्षीणेदौ भौमयुते पद्व्ययगते
मुखरः । बुधशुक्रौ लग्नस्थौ सप्तमस्थेन भौमेन दृष्टौ तदा
मुखरः ॥ १३ ॥

अथ लज्जायोगः ।

लग्ने गुराववनिजेज्यदृशाह चंद्रे
सव्ये त्रिभागदृशि चास्य भवेच्च लज्जा ॥
हृद्दृकाणयुजि शीतरुचौ च सौरे
लग्नेशभूमितनये द्युनगेज्यदृष्ट्या ॥ १४ ॥

अथ लज्जायोगानाह—लग्ने इति । गुरौ लग्नगते भौमदृष्टे सति लज्जावान्स्यात् । चंद्रे लग्ने गुरुणा सव्यत्रिभागदृशा दृष्टे लज्जावान् । चंद्रः शनिहृद्द्रेष्काणगो वा लग्ने गुरुणा दृष्टस्तदा लज्जावान् । सभौमे चंद्रे सप्तमगे गुरुदृष्टे सति लज्जावान् ॥ १४ ॥

अथ वाक्पटुसुभगकृपालुयोगः ।

खस्थे विधौ शनितुरीयदृशाथ मंदे
वित्तस्थिते शनिगृहे तरणौ च वाग्मी ॥
ज्ञे सूर्यचंद्रगृहगे प्रथितः सुदृच्च
चंद्रार्कयोर्ज्ञपगयोः सुभगः कृपालुः ॥ १५ ॥

अथ वाग्मियोगानाह—खस्थ इति । चंद्रे दशमगते शनिना तुर्यगतेन दृष्टे वाग्मी भवति । मंदे शनौ वित्तस्थिते द्वितीयगे सूर्ये मकरकुंभस्थे वाग्मी । दिवा जन्मनि बुधे सिंहगते रात्रौ कर्कगते सति प्रथितः सज्जनश्च स्यात् । चंद्रार्कौ मीनस्थौ चैत्रहासितमुखः सर्वदा हृष्टमुखः दयावांश्च स्यात् ॥ १५ ॥

अथ कपटयोगः ।

सज्ञे कुजे कपटकृच्च बुधे बलाढ्ये
 क्रूरान्वितेऽध्वयुजि भूमिसुते तृतीये ॥
 भूकेद्रपेऽथ नवमाधिपतौ च पष्ठे
 मेपे बुधे कपटलेखकरो नरः स्यात् ॥ १६ ॥

अथ कापटचयोगानाह—सज्ञ इति । स बुधे भौमे कपटकृत् ।
 सबले बुधे पापयुते नवमे कपटकृत् । भौमे तृतीयगते शुभद-
 ष्ठीहीने कपटकृत् । चतुर्यभावस्वामिनि पष्ठगते सति योगः ।
 नवमेशे पष्ठे सति योगः । बुधे मेपे योगः ॥ १६ ॥

अथ मिथ्याभाषियोगः ।

अपररात्रकृताभ्युदये विधाववनिजाद्रजति
 ज्ञमसत्यवाक् ॥ ज्ञकुजयोर्दरजेकगकेद्रयोर्वि-
 तथवागपरं जयते जनम् ॥ १७ ॥

असत्ययोगानाह—अपरेति । कृष्णाष्टमीमारभ्य चतुर्दशी-
 पर्यन्तं यावज्जन्मकालीनचन्द्रः भौमान्निर्गत्य बुध प्रति प्रजति
 तदाऽसत्यवक्तृत्वम् । बुधभौमौ केन्द्रौ एकाशे भवतस्तदा
 योगः ॥ १७ ॥

अथ हास्ययोगः ।

युत्यार्किभे ज्ञकुजयोर्जनहास्यकारी

वैहासिकोऽमरपतौ नृपभेऽर्कदृष्ट्या ॥

विस्मापयत्यरिदृशा पतितेन्दुभृग्वो-

र्भोमज्ञयोर्मुथशिले खलु मंडिताभिः ॥ १८ ॥

युत्यार्कोति । बुधमौमयोर्युति शनिग्रहे मकरकुम्भे जन-
हास्यकारी स्यात् । अमरपती सुरी प्रथमपञ्चमनवमरा-
शिगे अर्थान्नेर्षसिद्धधनराशिगे सूर्येण दृष्टे मति योगः ।
चंद्रशुक्रौ परस्परं यदा शत्रुदृष्ट्या पश्यतः तदा जनान्विस्मा-
पयति । बुधभौमी यदा परस्परेत्यशालितौ तदा योगः ॥ १८ ॥

अथ द्रोहयोगः ।

स्वस्थे बुधे तुर्यगते च चंद्रे द्रोहात्परद्रव्यमु-

पाददाति ॥ कुजे तृतीयेऽथ बुधे संचद्रे रिपौ

विलग्नधिपतौ बुधे वा ॥ १९ ॥

अथ द्रोहयोगानाह-स्वस्थे इति । बुधे दशमगे चतुर्थे चंद्रे
च द्रोही भूत्वा परधनापहरणं कुर्यात् । संचद्रे कुजे तृतीयगे
सति योगः । अथ संचद्रे बुधे पप्रस्थानस्थे सति अथवा लग्ना-
धिपे सति योगः ॥ १९ ॥

अथ चौरयोगः ।

चंद्रज्ञारैः शुभदृशमृते केंद्रगैस्तस्करः स्या-

द्भयने मंदे शशिकुजबुधैर्वाक्षिते तु प्रसिद्धः ॥

भौमे केंद्रे गुरुसितदृशा वर्जितेऽस्ते शुभौम-
क्रोडारिंदोरपि रिपुदृशा ज्ञारचंद्रार्कियुक्त्या २० ॥

अथ तस्करयोगानाह—चंद्रज्ञारैरिति । चंद्रबुधभौमाः केंद्रस्थाः
शुभदृष्टिहीनास्तदा तस्करो भवति । गनौ सप्तमस्थे चंद्रबुधभौम-
दृष्टे योगः । भौमे केंद्रस्थे गुरुशुक्राभ्यामदृष्टे योगः । शनि-
बुधभौमाः सप्तमस्थाः लग्नगतं चंद्रं पश्यंति तदा योगः ।
शनिबुधचंद्रभौमा एकराशिस्थस्तदा योगः ॥ २० ॥

अथ पारदारिकयोगः ।

द्वचूनेऽथ खे सितबुधार्किषु चारभृग्वो-
स्तुर्येऽथ खे भृगुसुते शशिसौरिदृष्टे ॥

क्रोडारयोररिगयोर्निजवर्गभौमे

दृष्ट्या रवेः सकलया परदारगामी ॥ २१ ॥

अथ पारदारिकयोगानाह—द्वचून इति । शनिबुधशुक्राः सप्तमं
दक्षमे वा यदा तदा परदारगामी स्यात् । भौमशुक्रौ चतुर्थौ
तदा योगः । शुक्रे दशमगे शनिचंद्राभ्या दृष्टे योगः । शनिभौमौ
षष्ठ्यौ तदा योगः । भौमशुक्रौ स्वकीयवर्गस्थौ सप्तमदृष्टौ तदा
योगः ॥ २१ ॥

अथ प्रसंगात्स्त्रियाः परपुरुपरतियोगः ।

भृग्वारो शनिना ज्युनोद्भवदृशा दृष्टौ सित-

क्रूरभे भौमे पश्यति खेऽमरेज्यभृगुजस्त्रैराशि-
केशोरुद्वक् ॥ दुःस्थं पश्यति वा सितं सुर-
गुरुस्त्रैराशिकेशं कुजं शुक्रं पश्यति भूमिजे-
क्षितभृगुः स्वस्थैस्त्रैराशीश्वरः ॥ २२ ॥

अथ प्रसंगात्स्त्रियाः परपुरुपरतियोगानाह । शुक्रभौमी शनिना
तप्तमदशा दृष्टौ तदा स्त्रियः परपुरुपरताः स्युः । शुक्रः क्रूर-
स्थाने स्थित्वा भौमं पश्यति तदा योगः । यदा शुक्रः त्रैरा-
शिकस्वामी गुरुदशमस्थः भौमदृष्टः तदा योगः । दुष्टस्थानस्थं
शुक्रं गुरुः पश्यति तदा योगः । त्रैराशिकेशं भौमं शुक्रः
पश्यति तदा योगः । त्रैराशिकेशः शुक्रः दशमस्थः भौमदृष्टः तदा
योगः ॥ २२ ॥

कुंभे वा वृषभेऽलिभे रविगृहे जाताश्च या
योपितो ज्ञेयास्ताः परपूरूपेषु निरताः स्वीयः
पतिर्मन्मथः ॥ २३ ॥

कुंभे इति । वृषसिंहवृश्चिकघटेषु जाताः योपितोऽपि पर-
पुरुपरता भवंति ॥ २३ ॥

अथान्यवधूपराङ्मुखयोगः ।

गुरोर्गृहे दैत्यगुरावथानयोः खलघ्नभाजोरथवे-

१ अनेनाधोकेनेव यक्तव्यांशपरिपूर्तिरिति नात्तगर्थ विरचितमिति
ज्ञायते ।

त्थशालयोः ॥ विनारदृष्ट्याऽन्यवधूपराङ्-
मुखस्तनो च जीवे दशमे त्रिगे भृगौ ॥ २४ ॥

अथान्यवधूपराङ्मुखयोगानाह-गुरोरिति । धनुर्मीने शुक्रं
भौमदशा हीने साति परदारपराङ्मुखो भवति । गुरुशुक्रौ ल
दशमे च भौमदृष्टिं विना यदा स्थिता तदा परस्त्रीपराङ्मुखः ।
गुरुशुक्रौ परस्परेत्थशालिता तदा योगः । लग्ने गुरुः तृतीये
दशमे शुक्रः तदा योगः ॥ २४ ॥

अथ दातृत्वयोगः ।

शुक्रार्कयोर्दशमगेंदुदृशा तदानीं
तुर्येक्षणात्क्षितिसुतस्य वृथा व्ययी स्यात् ॥
लग्नेशभौमसहमेशयुतौ च वित्ते
पष्टे शनौ तनुपवित्तपपापदृष्ट्या ॥ २५ ॥

अथ दातृत्वयोगानाह । चंद्रः दशमगः सूर्यशुक्राभ्यां दृष्टः
तदा अतिदानी भवति । सूर्यशुक्रौ चतुर्यदृष्ट्या भौमेन दृष्टा
तदा योगः । लग्नभौमधनसहमेशाः यदा द्वितीयस्थाः तदा
योगः । पष्टगते शनौ योगः । लग्नपधनर्पी यदा पापदृष्टी तदा
वृथा व्ययी भवति ॥ २५ ॥

अथेर्ष्यालुयोगः ।

सूर्याद्वितीयेऽहानि नक्तमार्केः कृते सराफे

तरणीत्थशाले ॥ बुधेऽथ लग्ने त्रिविनेज्यदृ-
ष्टिमीर्ष्यालुरारोशन इत्थशाले ॥ २६ ॥

अथ ईर्ष्यालुयोगानाह-सूर्यादिति । बुधेऽर्काद्वितीये सति
दिवा जन्मनि च तदा ईर्ष्यालुर्भवति । रात्रौ जन्मनि शनितो
द्वितीये गृहे बुधस्तदा योगः । रात्रौ शनिना कृते सराफे बुधे
दिवाकैणेत्यशाले योगः । लग्ने बुधे भौमशुकेत्यशाले गुरुदृ-
ष्टिना दृष्टे योगः ॥ २६ ॥

एवं नरप्रकृतिमंत्रचारियोगा-

ज्ज्ञात्वा पुरेवमथ सत्वरजस्तमांसि ॥

पुंसः शुभं तदनु रूपमथाऽशुभं च

निश्चित्य जातकफलं सुमतिर्विदध्यात् ॥ २७ ॥

इति कर्मप्रकाशिकायां मनुष्यजातके प्रकृति-

कथनं नाम त्रयोदशोऽधिकारः ॥ १३ ॥

एवमिति । अमुना प्रकाशेण दशमे ये ग्रहाः यस्य द्रेष्काणे
यं द्रेष्काणेशं पश्यन्ति तेषां मध्ये गो बलवांस्तस्य सत्त्वादिवा-
च्यम् । एवं पुंसः पुरुषस्य शुभाशुभं निश्चित्य सुमतिः
जातकं विदध्यात् ॥ २७ ॥

इति श्रीकर्मप्रकाशिकावृत्तौ मनुष्यजातके

त्रयोदशः प्रकृत्यधिकारः ॥ १३ ॥

अथोपजीविकाधिकारः ।

अथौ हि मूलमिह तस्य पुरात्तकर्म-

तद्व्यक्तये मतमभापत वर्णनास्ति ॥

चंद्रो गतांततिथिहृद्भुजादिनेशा-

न्निर्गत्य चेन्मुथशिलः स हि कर्मदर्शी ॥ १ ॥

अथोपजीविकाधिकारः ॥ अथे इति । पुरुषमूलं द्रव्यं तद्व्य-
क्तये वर्णनाचार्यमतमभापत गतपर्वातलग्नादयः सूर्यान्निर्गत्य
चंद्रेण चेन्मुथशिलः स्यात्स एव कर्मदर्शी । स चेत्स्वाधिकारेण
भवति तदा गतपर्वातलग्नजद्रेष्काणनवाशराशीनां मध्ये योऽ-
धिकारवान्स कर्मदर्शी एषां मध्ये स्वाधिकारे यदा कोऽपि
न चंद्रः स्वाधिकारे तदा चंद्र एव अग्रे हृद्देशेति वक्ष्यमाण-
राशयः ॥ १ ॥

हृद्देशवत्स निजवर्गगतो दलील-

स्तद्वर्गगोऽथ विधुरात्मवलस्थितो वा ॥

तत्कर्म सौम्यमिति सौम्ययुते ज्ञधातोः

केंद्रस्थितोऽत्र सुतरामिति पुण्ययुक्ते ॥ २ ॥

अत्रैव प्रसंगादुच्यते । यदा हृद्देशः स्वाधिकारे भूत्वा इक्त्वा-
लमः चंद्रेण सहेत्यशाली तदा स एव कर्मदलीलः । स पाप-
ग्रहितः वलवांस्तदा कर्म शुभं वाच्यम् । अप्रोदाहरणम् । स

बुधेन युक्तस्तदा ज्ञायातोः फलम् । एवं केंद्रगे कर्मदर्शनिवे-
शेन पुण्यसहस्रयुक्ते कर्मणे बुधे केंद्रगतेऽतिबुद्धिमान् तेन
कर्मणा पूज्यः ॥ २ ॥

सितहृद्गते सौम्ये कर्मादर्शकसंज्ञिते ॥

नरः स्यात्सूनृताभापी सुभगः पुण्यलक्षणः ॥ ३ ॥

सितेति । कर्मदलीले बुधे गुरुहृद्गते तीभाग्ययुक्तः
स्यात् ॥ ३ ॥

अन्यमते ।

शुके स्मरे सौरिमहीजवर्गे शन्यारहृष्टेऽन्यक-
लघुगामी ॥ तद्भ्रत्सचंद्रो यदि भूमिजश्चेत्तदा
नृनायो व्यभिचारिणो स्तः ॥ ४ ॥

शुके इति । स्पष्टार्थोऽयं श्लोकः ॥ ४ ॥

यदि केंद्रकुजोऽस्य दीपको गुरुहृष्टः प्रभुता
ततो दिशेत् ॥ श्लवत्पृथुतां प्रचंडतां परदा-
राभिगमं च मानिताम् ॥ ५ ॥

यदीति । कर्मदर्शां कुजस्तदा स्वधातुफलं कटुफलं कटुभापी
स्वल्पबुद्धिः । अयं हि केंद्रगः यदि तदा परदारपरिग्रहं करोति ।

भौमः बलवान्केंद्रगः गुरुहृष्टस्तदा योगः ॥ ५ ॥

ज्ञानाविति ज्ञसंयुतेऽनृतं स्वज्ञास्त्रविप्लवी
सुतायगे नृणां कृतं परापवादभागभवेत् ॥

स्वतुंगगेऽत्र कंटके त्रिराशिपे च तद्गते
मृतस्य सस्वभूग्रही विपर्यये तु नीचता ॥ ६ ॥

शनाविति । स्पष्टार्थः श्लोकः ॥ ६ ॥

जीवे चैवं गौरवं नायकत्वं सत्सेव्यत्वं धर्म-
शास्त्रज्ञता च ॥ केद्रे तुंगे तत्रिकेशे तथैव
राजा राज्ञा वा समोऽमुक्तबुद्धिः ॥ ७ ॥

जीवोति । स्पष्टार्थोऽयमपि श्लोकः ॥ ७ ॥

हृद्देश्वरेण हिमगेऽथ कृतेत्यशाले
हृद्देश एव फलदः खलु सौम्यगोऽत्र ॥
पूर्वोदिते दिनपतेः प्रथमं शुभं स्या-
त्पृष्टोदये तदनु राश्मिगते लघुत्वम् ॥ ८ ॥

हृद्देश्वरेणेति । चन्द्रे हृद्देश्वरेण कृतेत्यशाले सति तदा इद्देश
एव कर्मदशा न सूर्यात्पूर्वं उदय नातः तदा प्रथमवयासि ।
यदा सूर्यात्पश्चादुदेति तदोत्तरवयासि । सूर्यराश्मिगतश्चेन्मातृ-
पितृवगुण्येन लघुत्वम् । यदा कर्मदलीलः येन मिलितः यस्य
राशौ वा भवेत्तदा तद्भातुना मिश्रितं तस्य फलं वाच्यम् ॥८॥

यदि शशधरयोगी पूर्णिमाहृद्दनाथो-
ऽर्कगुरुशशिभयुक्तस्तद्गुणी स्यात्प्रसिद्धः ॥
रविजशशिजराशौ विप्रपापंडयुक्तो-
ऽखिलगुणनिलयोऽन्यः स्वाधिकारे ज्ञगुर्वाः ॥ ९ ॥

यदाति । त्यद्यर्थोऽयं श्लोकः ॥ ९ ॥

ज्ञाक्योर्युते झकटकृच्च जनोपकारि

• शुक्रज्ञयो रवियुतेऽपि च हृदनाथे ॥

राजाश्रयो लिपिकृदेवमशेषखेटा

युक्ताः स्वरूपसदृशं फलमादिशन्ति ॥ १० ॥

ज्ञाक्योर्युते इति । कर्मदलीले बुधशानियुते झकटकृद्वति ।
शुक्रबुधयुते राजाश्रयी । एवं सर्वं ब्रह्म युत्या दृश्यं च
स्वकीयं फलं कर्मदलीले प्रयच्छन्ति ॥ १० ॥

हृद्देशः शुभसंस्थो विकूरो दर्शपूर्णमाकाले ॥

जन्मनि लग्नसहायः शुभमशुभश्चाशुभं

दत्ते ॥ ११ ॥

हृद्देश इति । कर्मदलीलः इक्ष्वाकस्यः शुभदृष्ट्या जन्मलग्नं
पश्याति तदा शुभफलदः । एतद्विपर्ययं सत्यशुभफलदः
स्यात् ॥ ११ ॥

अथ कर्मणः प्रकारान्तरमाह ।

चंद्रस्थक्षे च्चास्य भागे प्रवेशं

प्राग्यः कुर्यात्सोऽपि कर्मार्थमीक्ष्यः ॥

सौम्यस्थानेऽसौ दलीलः स्वमाना-

त्सौम्योऽथान्योऽन्यानि दत्ते फलानि ॥ १२ ॥

प्रकारांतरमाह—चंद्रस्थर्क्षे इति । अस्मिन् राश्यंशे चंद्रः तिष्ठति तत्रांशे यो ग्रहः प्राक् प्रवेशं कुरुते सोऽपि बलानुमानात्कर्मदलीलो भवति । असौ इक्ष्वालस्थाने स्वमानात्स्वधातुभवानि फलानि दत्ते अन्यानि विपरीते तद्यथा सकर्मदलीलः सूर्या बलवान् केंद्रगः कंबूली तदा राजा । एवं सर्वेषां फलानि बोद्धव्यानि ॥ १२ ॥

पूर्णिमादर्शयोर्भागे लग्नात्सवलराशिगे ॥

उदये शुभमेतस्य पत्यौ बलिनि सर्वदा ॥ १३ ॥

पूर्णिमेति । गतपर्वातलग्नं जन्मलग्नाच्छुभस्थानस्थं तस्य स्वामी सवलः उदितः अष्टमगहितः इक्ष्वालगः स्यात्तदा जातकस्य गोभनं वृद्धिश्चेति ज्ञेयम् ॥ १३ ॥

धनग्रहे लग्नगते शुभे पुरा नभोगतेऽस्मिन्ध-

नमस्ति यौवने ॥ रवेः पुरःस्थे च तथा

सुतस्थिते दिनेऽपष्टे च नरस्य वार्धके ॥ १४ ॥

धनग्रहे इति । लग्नगः कर्मदलीलः सवलः तदा सः प्राग्ब-
यसि धनं ददाति । दशमस्थे पूर्वोक्तसहिते सति यौवनांते
धनं ददाति । पंचमस्थेऽपि यौवने यदा रवेः प्रागुदितः तदा
प्राग्बयसि । पश्चादुदिते वार्धके धनं ददाति ॥ १४ ॥

वृद्धिं प्रयात्युडुपतिर्निशि जन्मनीज्ये

त्रैराशिके सति निजे त्रिकयुगपत्योः ॥

भागे दृशं क्षिपति कांचनरत्नलाम-

स्तुंगे विधावतिमिथोऽन्यतरोच्चदृष्टे ॥ १५ ॥

वृद्धिं प्रयातीति । अथवा पूर्यमाणे चंद्रे लग्ने सति रात्रौ जन्म तदा बाल्ये धनवृद्धिः । एवं चंद्रे दशमगे यौवने धनवृद्धिः । एवं पंचमेषुपि यौवने । स्वद्रेष्काणगो गुरुः लग्नेद्रेष्काणपपुण्यपापाधिष्ठितांशे दृशं क्षिपति पश्यति तदाकांचनरत्नहयादीनां लामः । उच्चस्थे चंद्रे उच्चस्थेन स्वभेन सप्तमदृशा दृष्टे तदा कांचनादिलामः ॥ १५ ॥

रात्रौ विधौ सितगृहेऽधिकृते युवत्या-

श्र्यक्षे लिपेः कुजगृहस्य बलाद्धनाप्तिः ॥

मंदे कृपिष्वपितृतो गुरुभे कलायाः

सूर्यालये नरपतेः स्वगृहे स्वकीयात् ॥ १६ ॥

रात्राविति । रात्रौ जन्मनि अधिकारवांश्चंद्रः शुक्रगृहे तदा स्त्रीद्वारा धनाप्तिः । एवं चंद्रे बुधगृहे लेखनाद्धनाप्तिः । एवं चंद्रे कुजभे व्यापारतः । एवं चंद्रे शनिभे पितृमातृवचनान्मृतद्रव्यप्राप्तिः । एवं चंद्रे गुरुभे कलातो धनाप्तिः । एवं चंद्रेऽर्कभे नरपतेः सकाशात् । एवं चंद्रे स्वभे स्वकीयाद्धनाप्तिः । बलानुमानादिति सर्वत्र बोध्यम् ॥ १६ ॥

द्युजननेऽधिकृते शशिवद्रवावजगते सविशो-

पमथांबरे ॥ नरपतिर्ज्ञगृहे नयशास्त्रविद्वितथ-

वाग्गुरुहृद्बुधे भृशम् ॥ १७ ॥

द्युजनने इति । दिवा जन्मन्यधिकृतेऽर्कं शशिवत्फलं ज्ञेयम् ।
अन्यत् स्पष्टम् ॥ १७ ॥

चंद्रे त्रिनेतरि बुधस्य गृहेऽथ हृद्दे
वृद्धिलिपेरवनिजस्य च शौर्यवृत्त्या ॥

जीवस्य राजकुलतस्तरणेर्नृपत्वा-

दाकैर्ध्रुवार्थविषयाच्च भृगोर्युवत्याः ॥ १८ ॥

चंद्र इति । रात्रिजन्मनि सति चंद्रो द्रेष्काणेशो बुधगृहे
हृदाया वा स्थितस्तदा लिखनाद्धनप्राप्तिः । एवं भौमगृहे वा
हृदाया वा यदा चंद्रस्तदा शौर्यवृत्त्या । एवं जीवगृहे हृदाया
वा यदा चंद्रस्तदा राजकुलात् । एवं सूर्यगृहे हृदाया वा यदा
चंद्रस्तदा नृपात् । एवं शनिभे कृषिविषयात् । एवं शुक्रभे
हृदाया वा चंद्रे स्त्रीप्रसंगात् ॥ १८ ॥

एवं दिवाकोऽपि गवेषणीयः सूर्येद्बभावादपरे
परीक्ष्याः ॥ द्रव्यत्रिकेशो भवतीति योऽत्र
तस्य प्रमाणेन धनस्य लाभः ॥ १९ ॥

एवमिति । एवं दिवा जनने सूर्यद्रेष्काणेशो विचारणीयः ।
प्रसंगात्पूर्वोक्तमपि दर्शितं कर्मदलीलविषये कर्मदलीलाधिका-
रिणा मध्ये कोऽपि हृद्देशं विना चंद्रेणेत्यशालशान्पूर्व यः चंद्राशं
प्रविशति स कर्मदलीलः स चेन्नष्टग्धः तदा रात्रौ चंद्रः
दिवा सूर्यः तौ यदा निर्वलौ तदा वक्ष्यमाणा ज्ञेयाः । पुण्य-

सहमगतपर्वालश्लेषश्लृतीयेशनयमेशदशमेशाः एते विचारणी-
याः एतेऽपि यदा नष्टग्धाः तदा जन्मकर्महीनमिति
ज्ञेयम् ॥ १९ ॥

शशित्रिकेशोऽभ्युदिते स्वतुंगे चंद्रे च जातः
प्रथितो बृहद्रे ॥ कृतोदयेः कीर्तनकृच्छुभैस्तु
केन्द्रे नृपः खेटवलानुसारात् ॥ २० ॥

शशीति । चंद्रद्रेष्काणेश उदितः स्वोद्यस्थः चंद्रे बलिनि
बृहद्राशिस्ये सति प्रसिद्धः । अस्मिन् योगे शुभाः । उदिता-
स्तदा कीर्तनकृत् । ते बलिष्ठाः चंद्रं केन्द्रस्थं पश्यन्ति तदा
नृपो भवेत् । चंद्रवलानुसारेणेति बोद्धव्यम् ॥ २० ॥

रविशशिसहमेशैर्दशपूर्णशकाभ्यां
त्रितयपरिवृढेशैर्धातुभिः सर्वभानाम् ॥

नृपजलपशुभूमिभस्त्र्यैर्यथाहो

भवति तदनु रूपो वित्तलाभः क्रमेण ॥ २१ ॥

शशीति । अत्र प्रसंगाद्राशिफलान्याह—नृपेति । नृपराशौ
राजकुलाजलस्थलाद्यतुष्पत्सु चतुष्पद्भ्यः भूमौ भूम्यां मर्त्या-
ज्जनादिति योगकर्ता ग्रहो यस्मिन् राशौ तदनुमानेन
फलम् ॥ २१ ॥

द्रव्यपुण्यसहमे यदि केन्द्रे पुण्यभे वपुषि
चोपरि सौम्ये ॥ ईश्वरो हि निजहृद्गते वा
द्रव्यनेतारि शुभे सविशेषम् ॥ २२ ॥

द्रव्येति । यदा द्रव्यपुण्यसहस्रं केंद्रगे नवमगे लग्नं वा तयो-
र्द्वादशस्थे शुभे राजा स्यात् । अस्मिन्नेव योगे निजहृद्गत-
धनस्वामिनि शुभग्रहे सति विशेषेण राजा स्यादेव ॥ २२ ॥

दिनेऽशुमालिनेक्षिते निर्शांद्गुना धनेश्वरे ॥

धनाप्तयो विवत्स्यता विशेषतः स्युरुत्तमाः २३ ॥

दिनेऽशुमालिनेति । दिवा जन्मनि धनेशेऽर्केण दृष्टे रात्रौ चंद्रेण
दृष्टे तत्र चंद्रश्चेद्दर्शमानः स्यात्तदा धनाप्तिः ॥ २३ ॥

लग्नाद्यमंशात्तमिहास्ति यत्र द्रव्येश्वरस्तद्गत-
कार्यपेभ्यः ॥ द्रव्याप्ति ऋक्षग्रहधातुमाना
वलेन तुल्या व्ययगेऽर्थनाशः ॥ २४ ॥

लग्नादिति । लग्नाद्वादशपर्यन्तं यत्र भावे कर्मदलीलः तद्गत-
धातुभ्यो द्रव्याप्तिः ॥ २४ ॥

उक्तस्थानगते त्र्यंशे स्त्रीपक्षादर्थलब्धयः ॥

पुरुषांशे गताः पुंसां राजराशौ जनेश्वरात् ॥ २५ ॥

उक्तस्थान इति । लग्नभोग्यांशाच्चतुर्थभक्तांशावधि स्त्रीभागः ।
चतुर्थभोग्यांशात्सप्तमभुक्तांशावधि पुरुषभागः । सप्तमभोग्यां-
शाद्दशमभुक्तांशावधि स्त्रीभागः । दशमभोग्यांशाद्दशमभुक्तांशा-
वधि पुरुषभागः । एवं स योगकर्ता स्त्रीराशौ तदा स्त्रीजनद्वारा
लामः । एवमेव पुरुषपक्षतः अपि ज्ञेयम् ॥ २५ ॥

केंद्रे श्रेष्ठस्तत्समीपे च मध्यरुयक्षैशोऽब्जे सें-
दुवारे दरिद्रः ॥ षष्ठे चांतेऽतीव दुःस्थोऽति-
धन्यः पुंस्त्रीखेटैरात्मयातैर्नरः स्यात् ॥ २६ ॥

केंद्रेति । चंद्रः केंद्रगः श्रेष्ठः षण्णकरे मध्यम आपोक्तिमे
हीनफलदः । षष्ठांत्यस्थश्चेद्वारिव्यम् । इदं तु देवं रोमकोक्त-
त्रैराशिकेशे चंद्रे साति पुंमहाः पुरुषराशिगताः स्त्रीमहाः
स्त्रीराशिगतास्तदा धन्याः । तत्रापि स्वपदस्थाश्चेदतीव धन्या
ज्ञेयाः ॥ २६ ॥

केंद्रस्थसूर्यशशिनोरपि दक्षिणेन
भौमे दृढे भृगुसुते सुभगोऽतिभोगी ॥
सौम्ये सुबुद्धिरमरेज्यकृतेऽतिदानी
मंदे प्रियः स्थिरधनः पितृमातृत्तश्च ॥ २७ ॥

केंद्रस्थेति । केंद्रस्थसूर्यशशिनोः सकाशादक्षिणगो भौमः
इत्थशाली तदा दृढः । एवं शुके भागी एवं । बुधे सुबुद्धिः ।
एवं गुरौ अतिदानी । एवं मंदे स्थिरधनः ॥ २७ ॥

यत्र दक्षिणहस्तस्था दिशि स्युः पुण्यखेचराः ॥
सौम्याश्चाक्रूरदृग्युक्तास्तदिग्भागेऽर्थलब्धयः २८

चत्रेति । शुभकर्मदलोलाः स्वपदस्याः पापदृग्योगवर्जिताः
लग्नायत्र दिशि स्थिताः तत्र दिशि लाभः मविष्यतीति
ज्ञेयम् ॥ २८ ॥

प्रकारांतरमाह ।

कर्मज्ञानं भूयसां संमतोक्तं यच्चेदानीमुच्यते
तच्चतुर्धा ॥ आज्ञा वार्ता सत्कलाः स्युस्त्र-
योऽर्हाः कर्मोपाया भेक्ष्यमापच्चतुर्थः ॥ २९ ॥

अथ प्रकारातरेणाह—कर्मज्ञानमिति । कर्मज्ञानार्थं बह्वचारीयः
यदुपदिष्टं तत्कर्मज्ञानं चतुर्धा चतुःप्रकारकम् । आज्ञा १
वाणिज्यं २ हेस्तकर्म ३ एते त्रयः कर्मोपायाः श्रेष्ठाः । चतुर्थं
भेक्ष्यम् । एवं चतुर्धा कर्मोपायः ॥ २९ ॥

तज्ज्ञाने खं खेचरोऽब्जः कुजो ज्ञः

शुक्रो वीक्ष्यश्चाथ चत्वार एते ॥

नान्ये यस्मादीश्वरोऽर्कः सलीलो

जीवो धर्मश्चाक्षमः सौरिरज्ञः ॥ ३० ॥

तज्ज्ञान इति । उक्तप्रकारेण दशमस्थानं तस्य स्वामी
भौमशुक्रबुधचन्द्रा निरीक्ष्याः अन्ये ग्रहा न निरीक्ष्याः ॥ ३० ॥

एते केद्रे तत्परे वा शुभस्थाः सौम्यैर्दृष्टाः

कर्मरम्यं दिशन्ति ॥ आपद्योगाद्दुष्कृतानां हि

पुंसां सौम्याऽसौम्यात्कर्मयोगो विदध्यात् ॥ ३१ ॥

एत इति । ग्रहो यस्मिन् राशौ इदं पूर्वोक्तं विचार्य कद्रा-
दीनामन्वेषयेत् १।४।७ । १० तत्परतः पष्ठे पतेषां

१ चित्रवादनादिकम् ।

स्वामिनो निरीक्ष्याः । पुष्पसहस्रमपि गतपर्वातंलग्नं च तस्य
स्वामी । एते निरीक्ष्याः । एते सौम्यैर्दृष्टा युक्ताः शुभराशि-
स्था युक्ताश्च तदा रम्यं कर्म आपद्योगाद्बुधित्तानां जीवानां
कर्मयोगं विदध्यात् ॥ ३१ ॥

कर्मेशे स्वे धाम्नि हृद्दे दृक्काणे कर्म श्रेष्ठं
तुंगगे ख्यातियुक्तम् ॥ वक्रिण्यूनं नष्टदग्धेन
किञ्चित्तस्याभावे राशिधातुः प्रयोज्यः ॥ ३२ ॥

कर्मेश इति । सः कर्मदलीलः स्वगृहस्वहृदास्वद्रेष्काणस्थः
उत्तमं कर्म दिशति । सः उच्चस्थः बली तदा नायकत्वं
ददाति चेद्वक्त्री तदा हीनं कर्म दिशति । नष्टदग्धश्चोद्दिशेषेण
तस्याभावे राशिधातुः प्रयोज्यः ॥ ३२ ॥

जीवस्यर्क्षे कर्मपे कर्मसौख्यं मन्दस्योनं ज्ञस्य
बुद्धा तु नेदोः ॥ लोकात्पूर्वं भास्वतः स्वप्र-
भुत्वं भौमस्यैतादृक्कथेभोगयुक्तम् ॥ ३३ ॥

जीवस्येति । गुरुराशौ कर्मदलीले गौरवं शनिगृहे लघुत्वं
सर्वेषां ज्ञेयम् ॥ ३३ ॥

लग्नस्योपरिगे भवे ससुदयः कर्मग्रहे कर्मणां
चाधःस्थे पतनं प्रधानगणना खेंऽत्ये च दोषा-
गमः ॥ सौम्यस्थे तु शुभं विलोममशुभे

नीचेऽतिकष्टा दशा नीचेऽप्यत्र निजाधिका-
रिणि फलं मध्यं स्वगास्तेऽधमम् ॥ ३४ ॥

लग्नस्येति । लग्नभुक्ताशं एकादशे कर्मेशे तदोत्तम कर्म ।
लग्नाह्वित्याये तदा पतनम् । दशमे तदा प्रधानः । द्वादशे
उत्तमं दोषागमश्च । साम्यराशिगे शुभम् । पापराशिगेऽशुभम् ।
नीचस्थे शैथिल्यं अतिकष्टं च । अत्र निजाधिकारिणि तदा
मध्यमम् । सूर्येण सहास्तंगते तदाऽधमं फलं ज्ञेयम् ॥ ३४ ॥

कर्मग्रहे शुभदशा शुभैर्दृष्टेऽस्ति कर्मणे ॥

अशुभेः शीतकः कर्म आरभ्याथ विमुंचति ३५ ॥

कर्मग्रह इति । कर्मदलीले मित्रदशा शुभेन दृष्टे तदा कर्म
अस्ति पापैर्दृष्टे कर्मदलीले तदा शिथिलं कर्म यदारभते मुंचति
च ॥ ३५ ॥

कर्माधिकारिणि कुजे खलु लाघवं स्या-

दशाविहाग्निसदृशं धरणो तदाभम् ॥

नृत्यादिकं मरुति वारिणि मौक्तिकादि-

वृत्तिर्नखिप्रभृतिकर्म ग्रहर्क्षतुल्यम् ॥ ३६ ॥

कर्माधिकारिणीति । कर्मदलीले भौमे सरोषी व्यवसायी ।
एवमाग्निराशिगे भौमे तदाऽग्निर्म लाहकारसुवर्णकारकुम्भकारादि-
बलानुमानाज्ज्ञेयम् । एवं कुजे भूमिराशौ तदा गृहकर्माणि
गृहवाटिकूपक्षेत्रखनित्रादि । एव कुजे वायुराशौ नृत्यादि-
व्यापारादिक च कर्माणि । एवं कुजे जलराशौ मौक्तिकादिव्य-

बहारं कुर्यात् । विशेषयोगानाह । कर्मदलीलो नरराशौ यदा
तदा मानुषविक्रयी चतुष्पदराशौ अश्वगजादिकर्मप्रदः ।
यद्राशौ तिप्रति तत्तुल्यं फलं वाच्यम् ॥ ३६ ॥

शुकेऽधिकारवति कर्मणि कर्मखेट-
दृष्टे च गीतविषयं त्वनिले कलाध्रम् ॥

भूमौ मणिप्रभृति वारिणि मौक्तिकाद्यं
बह्ना सुवर्णरजतादि करोति कर्म ॥ ३७ ॥

शुके इति । अधिकारवति शुके दशमगे कर्मग्रहदृष्टेऽनिलरा-
शिगे तदा नृत्यसुखम् । एवंविधे शुके भूमिराशिगे सुगंधादि-
वस्तुसुखम् । एवं शुके जलराशिगे मौक्तिकादि । एवमग्निराशौ
शुके सुवर्णरजताना कर्मकरः ॥ ३७ ॥

बुधे कर्मप्राप्ते द्विपदयुजि कर्मग्रहदृशि

प्रबोद्धा शास्त्राणामिति दहनभे नाणककरः ॥

क्षितौ कृष्योर्षीकृन्मरुति विहगा खेटकुशलो

जले नौकूपाद्यं रचयति कृती सूक्ष्मगणने ॥ ३८ ॥

इति श्रीकर्मप्रकाशिकायां मनुष्यजातके चतुर्दशः

कर्मप्रत्ययाधिकारः ॥ १४ ॥

बुधे कर्मप्राप्त इति । बुधे दशमगे द्विपदराशौ कर्मग्रहं
निरीक्षयति तदा शास्त्राणां प्रबोद्धा । अग्निराशौ चेत्राणक-

१ नाणकं नाम द्रव्यव्यवहारार्थं रूपकात्तर्गतो भागः ।

करः । स च भूमिराशौ तदा कृष्यादिकर्मकर्ता । स च वायुराशौ
 तदा खेटकर्मणि पक्षिज्ञाने च कुशलः । स च जलराशौ तदा
 सायात्रिकः कूपाद्यकर्मकर्ता लेखने गणिते च कुशलः ॥३८॥
 इति कर्मप्रकाशिकावृत्तां चतुर्दशः प्रत्ययाधिकारः ॥ १४ ॥

अथाजीविकाधिकारः ।

आजीविका या न भवेन्नराणामुपाधिभूतेन
 वपुःकृतेन ॥ तद्धस्तकर्मैह मतं हि तज्ज्ञैस्त-
 दुच्यते वर्त्म धनागमस्य ॥ १ ॥

अथाजीविकाधिकारः । आजीविकेति । येन कर्मणा नराणा-
 माजीविका भवेत्तदस्तु कर्म इति । तच्छान्त्रज्ञैः काथितं
 तदुच्यते ॥ १ ॥

सूर्येद्रीश्वरहस्तकर्मसहमाधीशो ग्रहो हृदये-
 स्तद्रष्टृनथ लक्षयेच्च सदसद्व्यापारसंचितये ॥
 एषां स्नेहदृष्टीक्षणेन हि शुभव्यापारकृच्चा-
 न्यथा दृष्ट्यानिष्टविचेष्टकः खलु भवेन्नष्टा-
 धिकारास्पदः ॥ २ ॥

सूर्येद्रीश्वरेति । सूर्यचंद्रेश्वराः कर्माधिपा एषा हृदयाः
 द्रष्टारः सदसद्व्यापारसंचितये लक्षयेत् । एषा स्नेहदृष्ट्या शुभं
 अशुभदृष्ट्याऽशुभं एते नष्टाधिकाराः असद्वृहगास्तदाऽसद्व्या-
 पारकृत्पुरुषो भवति ॥ २ ॥

चंद्रेत्यशालिनि रवौ स्वगृहोच्चहृद्दे
व्योमस्थकर्मपदशा नृपतेरमात्यः ॥

भौमेक्षिते सवलकर्मकरो ज्ञगुर्वो-
दृष्ट्या नृपस्य लिपिकृतसुकृतप्रधानम् ॥ ३ ॥

चंद्रेत्यशालिनीति । स्वगृहोच्चहृद्दे रवौ चंद्रेत्यशालिनि दश-
मस्थः कर्मपदः पश्यति तदा नृपतेरमात्यः स्यात् । एवं भौमेन
दृष्टस्तदा सवलकर्मकरः एवं बुधेन दृष्टस्तदा नृपस्य लेखकः ।
एवं गुरुणा दृष्टस्तदा सुकृतकर्मकृत ॥ ३ ॥

एवं शनौ गुरुदृशि क्षितिकर्मकारी
शुक्रेक्षिते गगनलग्नगते नरक्षे ॥

संगीतविद्वधनिरीक्षणतो द्वयस्य
वीणादि वादयति भौमदृशा कुनृत्यः ॥ ४ ॥

एवमिति । एवं शनौ गुरुदृष्टे भूमिक्षेत्रगृहकर्म जानाति ।
शनिः सशुक्रः लग्ने दशमे नृराशौ वा शुक्रदृष्टः तदा संगीतविद् ।
एवं शनिशुक्रौ बुधदृष्टौ तदा वीणामृदंगादि वादयति । एवं
भौमदृष्टस्तदा लघुत्वम् ॥ ४ ॥

एवं गुरौ खलु घृणीच्छति धर्मशास्त्रं
सार्की कुतर्ककृदसौख्यविपादवांश्च ॥
एवं बुधे लिपिकरो गुरुभेऽञ्जयोगा-
दध्यापको रविदृशा लिपिकृतप्रधानम् ॥ ५ ॥

एवमिति । एवं गुरौ कर्माधिकारिणि तदा घृणी दयावान् ।
 एवं शनिसहिते गुरौ कुतर्ककृत् । एवं चन्द्रेत्यशालिते बुधे
 लिखनपटनकृत् । गुरुभे ज्ञयोगाद्दुर्वाविष्टितराशौ बुधचन्द्रेण सह
 मिलाति तदाऽध्यापकः । एवं राविदृष्टस्तदा लेखकमुख्यः ॥५॥

कर्मदर्शी बुधो जीवशुक्रभास्करवीक्षितः ॥

एतद्धातुसमानं हि लिपिं लेखयते नरम् ॥ ६ ॥

कर्मदर्शीति । कर्मदलीलं बुधं गुरुः पश्यति तदा धर्म-
 शास्त्रस्य प्रबोद्धा । एवं गुरुः पश्यति तदा कुमारो महिषो
 प्राप्नोति । एवं कर्मदृष्टस्तदा नृपतेर्लेखकः । एवं चंद्रः पश्यति
 तदा कुकूटकपटेषु प्रवीणः । अथ भौमः पश्यति तदा
 चित्राणि करोति । एवं शनिः पश्यति तदा सच्छिद्रववनानि
 लिखति । एतेऽत्र योगविशेषयोगाः ॥ ६ ॥

कर्माधिकारिणि विधौ शनिनेत्यशाले

भूमौ करोत्युपलकर्म निरीक्षिताभम् ॥

भौमेन चाग्निभवनेऽग्निविधिं तदा भं

जीवेन/जीवभवनेऽर्हति धर्मशास्त्रम् ॥ ७ ॥

कर्माधिकारिणीति । कर्मपञ्चदशौ भूमिराशौ स्थित्वा शनिना
 सहेत्यशाली तदा उपलकर्म करोति । दृष्टिवलेन फलं सर्वत्र ।
 यदावर्कः पश्यति तदा बृहत्पाषाणनिर्मितानि गृहाणि करोति ।
 शुक्रयुतोऽर्कः कर्मेण चंद्रं पश्यति तदा तृणकाष्ठादोना कर्म-
 करः । स कर्मपञ्चदशौऽग्निराशौ भौमेत्यशाली तदाग्निविधं कर्म ।

मितिमाह । कर्मपोर्केण दृष्टस्तदा प्रवराणि शास्त्राणि करोति ।
 कर्मपञ्चदो गुरुदृष्टस्तदा कांस्यादिकर्मेशानिना दृष्टस्तदा लोह-
 कारः । स शुक्रदृष्टः स्वर्णकारः । स बुधदृष्टस्तदा रसायन-
 क्रियाकरः । चंद्रो धनुर्मेनि स्थित्वा जीवेत्यशाली तदा धर्म-
 शास्त्रज्ञः । सूर्येण दृष्टस्तदा तर्कज्ञो वादी च । एवं बुधदृष्टे
 आचार्यः । एवं भौमदृष्टे वैद्यः । मृगराशिस्ये कर्मणे कामारी ।
 शनिना दृष्टे नापितः । एवं भूमिराशिस्यः शानिः पश्यति तदा
 खननकर्म करोति ॥ ७ ॥

बह्वीक्षिते कर्मदलीलखेटे ध्रुवं नरः स्याद्बहु-
 कर्मकारी ॥ तेषां त्वमुं पीडयते भृशं यस्त-
 द्धातुकर्मप्रवणो विशेषात् ॥ ८ ॥

बह्वीक्षिते इति । कर्मगृहे बहुभिर्ग्रहैर्गोक्षिते तदा बहुकर्मकारी
 तत्तीरदृष्टानां मध्ये यस्य तेजः गृह्णाति तद्धातुकर्मणि प्रवीणः
 स्यात् ॥ ८ ॥

सूर्यरश्मिगताः सर्वे पश्यन्तः कर्मनाशकाः ॥
 बुधवर्जमसौ रश्मिस्थोऽलंकर्म समादिशेत् ॥ ९ ॥

सूर्यरश्मिगता इति । ससूर्यरश्मिगतस्तदा कर्म नाशयति ।
 बुधकर्मेशो रश्मिगः तदा लिखनपठनादृष्टिं करोति । बुधं
 विना सर्वे ग्रहाः सूर्यरश्मिगताः कर्मणे पश्यन्ति तदा कर्म-
 नाशः । बुधः रश्मिस्थश्चेदलंकर्मोणतां करोति ॥ ९ ॥

अथ दाणिज्यव्यवसाययोगः ।

लग्ने सिते रूक्षगते स्वहर्षे सौगंधिकः कर्म-
धटेऽत्र सौरिः ॥ मृगस्थमंदस्य दृशा स्वयं
वा मृगस्थितेऽस्मिन्मृगनाभिकारः ॥ १० ॥

लग्ने सित इति । कर्मपः शुक्रो लग्नस्थः शत्रुराशिगतो
हार्षितः तदा सौगंधिकः । तुलास्थः शनिः कर्मपं शुक्रं पश्यति वा
मृगस्थं कर्म शुक्र तुलास्थो मंदः पश्यति तदा कस्तूरिणाकारः
स्यात् ॥ १० ॥

शुक्रे वृषस्थे शनिनेक्ष्यमाणे सौगंधितैलादि-
वाणिग्दलीले ॥ मनुष्यभेऽस्मिंश्च मृगेशपंगौ
सौगंधिको मुस्तकवस्तुनः स्यात् ॥ ११ ॥

शुक्र इति । कर्मेशे शुक्रे वृषे शनिना दृष्टे तदा सौगंधिक-
तैलव्यापारकृद्वाणिग्नस्यात् । शनियुतः कर्मपो मनुष्यराशौ
यदा तदा सुगंधवस्तुवाणिग्नस्यात् ॥ ११ ॥

लग्ने कुजर्क्षभुजि भुव्यसुरेज्यपंगवोः
स्याद्गंधिको व्यवहरत्यगदीनि लोके ॥
सद्रंधवस्तुबलदे भृगुजेऽर्कमंदे
भौमे तु गोयुवतिभार्किदृशा च रक्तम् ॥ १२ ॥

लग्न इति । कर्मेशः शुक्रो मेघवृषस्थो लग्ने गुरुशनिदृष्ट-
स्तदा सौगंधिकः तबले शुक्रे मंददृष्टे सौगंधिकः । कर्मेशं भौमं
कन्यास्थः शनिः पश्यति तदा सौगंध्यकृत् ॥ १२ ॥

अथ फलविक्रययोगः ।

मकरयुजि शनैश्वरे कुलीरे निमिपगतेज्यदृशा
हि दाडिमाद्यम् ॥ व्यवहरति फलोत्कटं किलैवं
वृषगुरौ लघुकर्कगारदृष्ट्या ॥ १३ ॥

अथ फलविक्रययोगानाह-मकरयुजीति । शनिर्मकरस्थः
गुरुदृष्टे वा कर्कगः शनिर्मकरस्थेन गुरुणा दृष्टस्तदा दाडिमानि
विक्रीणाति एवं मकरगः शनिर्मौनगेन गुरुणा दृष्टस्तदा बृह-
स्कलानि विक्रीणाति । वृषगो गुरुलघुराशिगेन कर्कराशिगेन
भौमेन दृष्टस्तदा लघुफलानि विक्रीणाति ॥ १३ ॥

मृगे शनौ कुलीराब्जदृष्टे वल्कमर्थयेत् ॥

ज्ञे जलक्षे च तदृष्टे कर्कटीचारुवल्कलम् ॥ १४ ॥

मृगेशनाविति । मृगस्थः शनिः कर्कस्थेन चंद्रेण दृष्टस्तदा
वल्कलानि विक्रीणाति । बुधः कर्मये जलराशौ वाब्जेन दृष्टस्तदा
कर्कट्यादीनि चारुवल्कलानि विक्रीणाति गर्जराणि च ॥ १४ ॥

गगनगबुधशुक्रयोर्जलोर्वागतशनिवीक्षितयो-
र्द्वली कुटुंबी ॥ बलदमुथशिले यमेऽनृजुस्थे
रविगसितेदुजयोर्वले तु नीचः ॥ १५ ॥

अथ कौटुंबिकयोगमाह—गगनेति । कर्मपः शुक्रः अनृजु-
जलराशिगेन शनिना दृष्टः तदा हली कृषिकरः । एवं शुके
भूमिराशिगेन शनिना दृष्टे तदा गेहं उत्करमृदं विक्रीणाति ।
एव कन्यास्थे शुके मीनस्थेन शनिना दृष्टे तदा तीक्ष्ण उत्कर-
मृदं विक्रीणाति । बुधयुक्ते शुके कर्मपे जलराशिगतभूमिराशि-
गतशनिना दृष्टे तदा कुटुंबी । कर्मपः शुक्रः अनृजुविषमोदय-
राशिस्थेन शनिना मुत्थाशिली तदा कुटुंबी । सितबुधौ रवि-
गतौ बलयुता तदा कुटुंबी ॥ १५ ॥

लग्ने सेऽथ सिते स्थिरर्क्षयुजि भूराशिस्थ-
सौम्येक्षिते विक्रीणाति पटं पटार्धमनिलस्थे
वा तथेकत्र च ॥ मंदे कुंभमृगास्थिते धट्यु-
वत्पृक्षस्थिते ज्ञेक्षिते श्रेष्ठं कोमलमृक्षगेऽत्र
युवतेर्ज्ञेक्षिते स्थूलकम् ॥ १६ ॥

लग्ने खे इति । स्थिरराशिगे शुके लग्ने दशमे वा भूमिराशिगेन
बुधेन दृष्टे तदा पटं पटार्धं विक्रीणाति । एवं स्थिरराशिगे लग्ने
दशमे वा शुक्रः अनिलराशिगतेन बुधेन दृष्टः तदा पटार्धानि
क्रीणाति । एवं स्थिरराशिगे लग्ने दशमे वा शुक्रः अनिलराशि-
गेन बुधेन दृष्टस्तदा पटार्धं विक्रीणाति एवमनिलस्थे शुके
दशमे लग्ने वा स्थिरराशिगतेन बुधेन दृष्टे तदा पटार्धानि ।

बुधशुक्रावनिलराशिगौ लघ्ने दशमे वा तदा पटाधानि । कुम्भ-
मकरराशिगे शनौ कन्याधटगतेन बुधेनेक्षिते तदा श्रेष्ठैवानि-
क्रेमलानि विक्रीणाति स्त्रीराशिस्थः गुरुः बुधेन दृष्टस्तदा
स्थूलपटानि विक्रीणाति ॥ १६ ॥

ज्ञेय्यान्विते मृगगतेऽप्यणुजीर्णमार्को
गोस्थे स्त्रियां गुरुदृशातिपटं जरं च ॥
पट्टांशुकं धटगतेज्यदृशि ज्ञभस्थे
भौमेक्षिते व्यवहरत्यरुणं च वासः ॥ १७ ॥

ज्ञेय्यान्विते इति । ज्ञेय्यान्विते शनौ मकरगे लघुजीर्णानि
पटानि विक्रीणाति । वृपस्थेन गुरुणा दृष्टो मकरगः शनिः
कन्यास्थेनेज्येन वा दृष्टस्तदात्तिजीर्णानि पटानि विक्रीणाति ।
एवं तुलास्यो गुरुः शनिं पश्यति तदा पट्टांशुकं विक्रीणाति ।
बुधराशिस्थः कर्मणः शनिः भौमेन दृष्टस्तदा रक्तत्रखाणि
विक्रीणाति ॥ १७ ॥

जीवे चतुष्पदगते च चतुष्पदस्थ-
रंध्रेशदृशीनि नरोऽर्थककंवलानि ॥
दृष्टः स्वरूपसदृशानि गुरुण्यणूनि ।
वर्णात्मकानि पशुजाविभवोद्भवाणि ॥ १८ ॥

जीवेति । चतुष्पदराशिगो गुरुः चतुष्पदराशिगेनाष्टमेशेन
दृष्टस्तदा कबलानि विक्रीणाति । द्रष्टुः स्वरूप सदृशानि उत्तम-
मध्यमा प्रमान्यूर्णावन्त्राणि तत्तद्दर्णसदृशानि विक्रीणाति ॥ १८ ॥

युग्मम् ।

बुधे कर्मस्वामिन्यनिलयुजि तत्स्थार्कजदृशा
मृगे चैवं मंदे वृषगशशिदृश्यर्थति यवान् ॥
सगोधूमान्स्त्रीस्थे शशिनि तु मसूरादिवृषगे
शनौ खेटादृष्टे धिषणसहिते मिश्रितकणान् १९ ॥

बुध इति । बुधे कर्मपेडनिलराशिगे अग्निराशिस्थशनिना
दृष्टे गोधुमान् । एवं शनौ मकरगे कन्यास्थचद्रेण दृष्टे मसू-
रान् । एव शनौ वृषगे गुरुसहिते ग्रहदृष्टेरहितेऽपि वान्यानि
विक्रीणाति ॥ १९ ॥

तिलान्कन्यायुक्तामरगुरुदृशार्कसहिते
कनिष्ठान्नं तिलं शशियुजि रसस्निग्धविषयम् ॥
विधौ चैवं कन्यायुजि शनिदृशा तंदुलतिला-
न्मृगस्थार्काकिंभ्यां यवयवजधान्येऽर्थति नरः २०

तिलानिति । एवं कन्यायुतग्रहदृशा तिलान्न विक्रीणाति ।
एवं सभौमे शनौ वृषगे कनिष्ठतिलधान्य विक्रीणाति ।
एवं सार्क शनौ वृषभगे गोधुमान्नम् । एवं वृषगं शनिं कन्या-
स्थोऽर्कः पश्यति तदा गोधुमान्नम् । एव सदैव शनौ वृषभे
स्निग्धवस्तुनि विक्रीणाति । एवमिदौ कन्यास्थे शनिदृष्टे

एवमर्काको मकरगौ चंद्रदृष्टौ तदा यवान्याव-
ककलवादीनि च विक्रीणाति ॥ २० ॥

कुंभे मंदे कर्मदेऽब्जालिगेऽब्जे मंडालोके
चर्मभांडं करोति ॥ वायो वक्रारस्य दृष्ट्या
पुराणां चतुष्पाद्ये चात्र मंदेन दृष्टे ॥ २१ ॥

कुंभेति । एवं मंदे कुंभगते तदा गोचर्माणि विक्रीणाति ।
एवं चंद्रे वृश्चिके मंडालोके सति चर्मभांडानि चित्रकर्माणि
च । एवं वृश्चिकगे चंद्रे वक्रितेन वायुराशिगतं भौमेन दृष्टे
तदा जीर्णचर्माण्युपानही च । एवं चतुष्पदगे चंद्रे शनिदृष्टे
तदा जीर्णपादत्राणादि । एवं शनिः मिथुनगेन गुरुणा दृष्टस्त-
दा जीर्णचर्माण्युपानही च । एवं मिथुनगः शनिः बुधेन दृष्ट-
स्तदाऽश्वप्रावरणान् । कर्मपं गुरुं च चतुष्पदराशिगश्चंद्रः
पश्यति तदा आविकचर्माणि विक्रीणाति ॥ २१ ॥

जीवे कर्मबले चतुष्पदगतेऽरीशोक्षिते तत्पदा-
न्युद्गन्यात्यरिपे सितेक्षितपदे ज्ञे गर्दभान्
शीतगो ॥ ज्ञस्थाने सुरभी रवौ शशिपदे
चाश्वान् शनौ तत्पदे छागान्पृष्ठगतेऽस्तपे
च नवमस्त्रीशे स्वचित्ते च गाः ॥ २२ ॥

जीवेति । कर्मपे जीवे चतुष्पदगे, पृष्ठाधिपेन चतुष्पदगेन
दृष्टे राशियोग्यचतुष्पदानि विक्रीणाति । कर्मपौ गुरुः पृष्ठपदः

शुक्रश्चतुष्पदगस्तं पश्यति तदा करभान् । एवं गुरावारे-
 पेण सिताधिकारवार्ति चतुष्पदगेन बुधेन दृष्टे स गर्दभान्वि-
 क्रीणाति । एवं गुरौ बुधवर्गगतेन चतुष्पदगेन चंद्रेण दृष्टे
 सति गां विक्रीणाति । एवं गुरौ राशिपदगेन चतुष्पदगेऽर्क-
 णारिदृशा दृष्टेऽश्वान् । एवं गुरौ सूर्यपदगे चतुष्पदगेन शनि-
 नारिदृशा दृष्टेऽजान् । पश्रुगतेन सप्तमपेन चतुष्पदराशिगेन
 कर्मणो गुरुर्दृष्टश्चेच्छागान् । एवं गुरौ नवमपत्तृतीयेन धनभाव-
 गतेन चतुष्पदगेन दृष्टे सति गां क्षीरं च विक्रीणाति । नवम-
 पेन क्षीरं तृतीयपेन गाम् एवं गुरुश्चतुर्थेऽंशेन चतुष्पदगेन
 समं मृथशिली तदा विडालान् एवं गुरौ चतुष्पदगेन दशम-
 स्थेन बुधेन दृष्टे तदा पतत्रिणं विक्रीणाति । एवं गुरौ भौमदृष्टे
 सति पतत्रिणः श्येनादीन् एवं गुरौ मंददृष्टे पारावततित्तिरि-
 मयूरादीन्विक्रीणाति । एवं गुरौ चंद्रदृष्टे तदा कुक्कुटान् । एवं
 गुरौ जलराशिगे चंद्रेण दृष्टे तदा पानीयकुक्कुटान् । एवं गुरौ
 सूर्येण दृष्टे तदा योग्यपतत्रिणो विक्रीणाति । एवं गुरौ बुध-
 युक्ते जलगेन चंद्रेण दृष्टे लघुमत्स्यान् । एवं कर्मणं चंद्रं गुरुः
 पश्यति तदा बृहन्मत्स्यान्विक्रीणाति ॥ २२ ॥

शुके कर्मदलीलदे सतरणौ क्रीणाति जात्या-
 न्मणीनारस्थेऽनलसंस्थभूसुतदृशा मुक्ताः
 सयुग्मेऽत्र च ॥ साकौ मध्यमिका शनाविति
 जले शुकोक्षिते चाधमा शिप्राश्चंद्रदृशा विना
 परदृशं चाम्बूः कपर्दानि च ॥ २३ ॥

शुक्रेति । कर्मणः शुक्रोऽर्कयुतस्तदोत्तममणीन् विक्रीणाति
परीक्षयति च । एवं शुक्रं जलराशी स्थितं अग्निस्थो भौमः
पश्यति तदा मुक्ताः । एवं शुके मिथुनगे शनियुते तदा मध्य-
विधाः । एवं शनिजलगे शुक्रेक्षिते तदाऽधमाः । एवं शनी
चंद्रदृष्टे शिप्राः । एवं शनिं जलराशिगं नान्यः पश्यति तदा
कर्पादिकानि विक्रीणाति ॥ २३ ॥

सूर्येऽधिकारीणि शिखिस्थधनेऽदृष्टे

सौवर्णिकोऽर्कतनये च शशांकदृष्टे ॥

चापस्थभास्करदृशाजगवित्तपाक्यो-

स्तारक्या हरिधनुःस्थदृशास्य शोद्धा ॥ २४ ॥

सूर्येति । एवं सूर्येऽधिकारीणि वह्निराशिस्थेन धनेऽनेन
दृष्टे तदा सौवर्णिकः । एवं शनी चंद्रदृष्टे तदा स्वर्णरजतादि-
व्यापारं करोति । एवं मेषस्थः शनिर्धनेऽनेन युतः चापस्थे-
नार्केण दृष्टस्तदा तारविक्रयी । धनुःस्थः शनिः सिंहगेनार्केण
दृष्टः तदा अस्य धातुसमृद्धस्य शोद्धा भवेत् ॥ २४ ॥

अथ कारुकयोगः ।

नीचे वके बुधे कर्मदलीले दृष्टिमानतः ॥

कुर्विदस्येश्वरो मंदे मिथुनस्थेऽप्यहर्निशम् २५ ॥

२ शिप्रा नाम शुक्रिका ।

अथ कारुकनृयोगानाह—नीचेति । बुधे कर्मदलीले नीचे वक्रे तदा दृष्टिमानतः कुर्विदस्येश्वरः । एवं मंदे मिथुनस्थे तदाऽहोरात्रं कुर्विदेश्वरः ॥ २५ ॥

ज्ञे चतुर्थे च पूर्वोक्ते सूचिको दृष्टिमानतः ॥

अन्यैरदृष्टे चोर्णाकृद्बहुदृष्टे विचित्रकृत् ॥ २६ ॥

ज्ञे चतुर्थ इति । बुधे चतुर्थे नीचे वक्रगे तदा दृष्टिमानतः सूचिकः । अन्येन दृष्टे तदोर्णाकृत् । बहुदृष्टे विचित्रकर्मकृत् ॥ २६ ॥

कर्मस्थाने कुजदृशि बुधे स्यान्नृराशावयस्कृ-
त्पूष्णा दृष्टे नृपसमुचितास्त्रादिकृद्भार्गवेण ॥

वीणादिज्ञो भवति निपुणः सौरिणेज्येन देव-

स्थानाभिज्ञो हरिधनुरजेष्वेककः काष्ठकर्मा २७ ॥

कर्मस्थान इति । एवं बुधे कर्मेशे मकरगे कुजदृशि नृराशौ तदा अयस्कृतस्यात् । एवं च बुधे सूर्यदृष्टे नृपयोग्यास्त्रादिकृत् । एवं बुधे शुकृदृष्टे तदा वीणादिज्ञः । एवं बुधे शनिदृष्टे तदा भवननिपुणः । एवं बुधे गुरुदृष्टे तदा देवस्थानानि करोति । एवं हरिधनुरजगेन स एककः काष्ठकर्मा स्यात् ॥ २७ ॥

केंद्रे कुजे गुरुदृशीज्यमहजियोर्वा

मेपे हरावथ नरः खलु चर्मकारः ॥

इदौ जहदयुजि तद्वशि चाग्निराशा-
वालस्थकृद्भवति वीक्षकखेटमानात् ॥ २८ ॥

केन्द्रे कुज इति । कर्मदलीले भौमः नीचगः वके भूमिराशि-
स्थेनेज्येन दृष्टस्तदा चर्मकारः स्यात् । एवं भौमे गुरुमपे सिंहे
वा तदा चर्मकारः । एवं नीचगे चन्द्रे बुधहृदायां बुधदृष्टे वद्वि-
राशौ तदा ईक्षकखेटमानादालवालस्थकृत् ॥ २८ ॥

शुकारयोः कर्मकृतोरथैतत्संपश्यतो वैरिदृशो-
त्थशालान् ॥ वस्त्रस्य वर्णोऽमरदेवसंस्थ-
दृष्ट्या च तद्दर्णसवर्णकाभः ॥ २९ ॥

शुकारयोरिति । शुके कर्मपे नीचवक्रगते बुधदृष्टे शुकापेच्छ-
निमानि वस्त्राणि मेघश्यामानि करोति । भौमे गुरुणा दृष्टे
तत्पदराशिस्थेन दृष्टे पीतवर्णानि वस्त्राणि करोति ॥ २९ ॥

भौमे कर्मदलीलदेऽस्थिखनको भूस्थेऽर्कदृष्टे
मणिस्वर्णादिः परिखाकरो गुरुदृशा चार्कैः
सुरंगाधिकृत् ॥ नौकर्मप्रवणश्च खे ज्ञयमयो-
स्तत्स्वामिदृग्युक्तयोः सूर्यादीक्षकधातुसन्नि-
भवलाच्छ्रेष्ठोऽथ मध्योऽधमः ॥ ३० ॥

भौमेति । कर्मपे भौमे नीचगे भूस्थे भूमिराशिगते लोहखनि
खनयति । सूर्यः कर्मपं भौमं यदि पश्यति तदा स्वर्णरीप्या-

करं खनयाति । गुरुः पश्यति तदा परिखाकृत् । शनिः पश्यति तदा सुरंगकृत् । कर्मपो बुधः शनियुतः नीचवक्रस्यः दशमगेन दशमपेन दृष्टो युक्तो वा तदा नौकाकर्मप्रवीणः । यदा शनिरहितस्तदा लघूदुपं च । एतादृशं बुधं रविः पश्यति तदा राजयोग्यां नौकां रचयति । एवं गुरुः पश्यति तदा समुद्रबोहनशीलं सांयात्रिकपात्रं करोति । एवं शनिदृष्टे चारनौकां करोति । एवं भौमदृष्टस्तदा आश्चर्यनौकां नवीननौकां करोति । एवं सौम्ये भौमराशिगेन शुक्रेण दृष्टे उद्यानक्रीडायोग्यां नौकां करोति । शुक्रस्थानगेन चंद्रेण दृष्टे तदा पूर्णनौकां विक्रीणाति । वीक्षकवलानुमानादशमेशेनान्वयः ॥३०॥

खेऽग्नावथार्किकुजयोर्घटयत्ययो हि

दृष्ट्या रवेः प्रहरणं धिपणस्य चित्रम् ॥

इंदो जले किल खनित्रिकमिंदुराशौ

पेटौ सितेक्षुसितभे ज्दृशा कुवस्तु ॥ ३१ ॥

खेऽग्नाविति । मपे शनिः कर्मदलीलः नीचगः आग्निराशिमाश्रित्य कर्मगेन भौमेन दृष्टस्तदा लोहकारः । एवं भौमे वह्निराशिमाश्रित्य कर्मगेन शनिना दृष्टे तदा लोहकारः । एवं शनिभौमौ वह्निस्येनाकेण दृष्टौ तदा शस्त्राणि घटयति । एवं शनिभौमौ खस्येन वह्निस्येनेज्येन दृष्टौ तदा विचित्राणि घटयति । एवं शनिभौमौ जलराशिगेन चंद्रेण दृष्टौ तदा विचित्राणि करोति । एवं शनिभौमौ शुक्रराशिगेन चंद्रेण दृष्टौ तदा

पेटो घटयति । एवं शन्यारौ चंद्रराशिगेन शुक्रेण दृष्टौ तदापि
पेटो घटयति । एवं शन्यारौ बुधराशिगेन शुक्रेण दृष्टौ तदापि
पेटो घटयति । एवं शन्यारौ शुक्रराशिगेन बुधेन दृष्टौ तदा
विचित्रलोहवस्तूनि घटयति ॥ ३१ ॥

केंद्रे ज्ञेदुकुजेषु भार्गवदृशा वीणादि केंद्रं
विना जानीते पणवादि सौम्यसितयोर्दृष्टे स्वके
वा मिथः ॥ नृत्यज्ञोऽस्ति मृगस्थभौमधर-
णीसंस्थज्ञयोश्च स्वभे शुके ज्ञारयुगीक्षिते
न मधुरो वर्गस्थितौ वा मिथः ॥ ३२ ॥

केंद्रेति । चंद्रभौमबुधाः केंद्रगाः शुक्रदृष्टास्तदा वीणादिज्ञः ।
एवं बुधचंद्रभौमाः केंद्रहीनाः शुक्रदृष्टास्तदा पणवादि जानाति ।
एवं बुधशुक्रौ परस्परं दृष्टगतौ स्वहृदा तदा नृत्यज्ञः । बुधरौ
मृगराशिमाश्रित्य भूमिकेंद्रगौ तदा नृत्यं करोति । बुधभौ-
माभ्यं स्वभस्ये शुके दृष्टे तदा मधुरस्वरेण गानं करोति ।
बुधरौ परस्परं वर्गस्थितौ तदा नृत्यज्ञः स्यात् ॥ ३२ ॥

केंद्रच्युतारसितयोर्भियगिंदुदृष्ट्या
जीवाकंभेऽवनिसुते च शशीत्थशाले ॥
भौमज्ञयोस्तु सितभे किल सूतिकाज्ञो
दृष्ट्यंतरेण कुरुते शिखिशालकर्म ॥ ३३ ॥

केद्रच्युतारसितयोरिति । भौमशुक्रौ केद्रयुतौ चंद्रदृष्टौ तदा
 वैद्यो भूत्वा धातुमारणं करोति । एवं कर्मणे भौमे जीवार्कभे
 शशीत्यशाले तदा भिषकू । एवं भौमज्ञयोः सितभे कर्मणे
 तद्गान्धतिकाज्ञः । यदा भौमसौम्यौ सितभे कर्मणौ अन्य-
 दृष्ट्या दृष्टौ तदा इंद्रजालकर्म करोति । भौमः कर्मगः शशिनी-
 त्यशाले तदापि पूर्वोक्तफलं द्रष्टव्यम् ॥ ३३ ॥

दृष्ट्या सितार्कसुतयोर्वृषणार्शजार्ति-

हर्ता रवेर्नयनरोगहरो विधुश्च ॥

तद्धातुरोगहरणो गगनस्थकर्म-

खेटैः परस्परदृशा मृदितास्थिसंधिः ॥ ३४ ॥

दृष्ट्येति । एवं शनिः शुकेण सप्तमदृष्ट्या दृष्टः । एवं
 शुक्रो वा शनिना दृष्टस्तदा वृषणार्शसंबन्धिभूयमानपीडानिवा-
 रणसमर्थः स्यात् । एवं शुके रविदृष्टे नयनयोरंजनकृत् । एवं
 शुके चंद्रदृष्टे तदा रोहकं दूरीकरोति । गगनस्थकर्मखेटैः परस्पर-
 दृशा मृदितास्थिसंधिः स्यात् ॥ ३४ ॥

तनौ स्वगे गगनगतेऽर्कनन्दने रवौ गुरौ मृगयु-

रथ त्रिगे बुधे ॥ कुजेऽध्वगे मूपकारिधीवरो

बुधाब्जयोर्युवतिचापझपे च पंजरी ॥ ३५ ॥

तनाविति । लग्ने कर्मपैडके गगनगतशानिना दृष्टे तदा मृगधुः । एवमके लग्ने गुरौ दशमगे तदा मृगधुः । एवं बुधे तृतीयगे नवमगतभौमदृष्टे तदा शुनो गृहीत्वा औखेटकं करोति । एवं बुधे जलराशिगे तृतीयगे नवमगतभौमदृष्टे तदा धीवरः । एवं बुधे चंद्रयुते कन्याधनुमानगे वक्रिणि सति तदा पंजरी भवति ॥ ३५ ॥

सिते दलीले च चतुष्पदस्थे दृष्टः स्वरूपा-
नुगपक्षवृत्तिः ॥ बुधे तु चैवं तरणेरधःस्थे
वृत्तिं विधत्तेऽन्यतरैर्वयोभिः ॥ ३६ ॥

सिते दलीले इति । सिते दलीले शुके कर्मपे चतुष्पदस्थे नीचगे वृषस्थेन दृष्टे तदा व्याघ्रपंजरी भवति । एवं बुधे कर्म-
दलीले सूर्याधःस्थे तदा बाल्यावस्थायामेव वृत्तिं करोति ३६ ॥

इति खचरवलं युतीक्षणाद्यं भवनवलं च
बुधोऽवधार्य सम्यक् ॥ धनकरमिह जातकेऽ-
भिद्व्यात्किल नरजातिसधर्महस्तकर्म ॥ ३७ ॥
इति श्रीकर्मप्रकाशिकायां मनुष्यजातके हस्त-
कर्माधिकारः पंचदशः ॥ १५ ॥

इतीति । अमुना प्रकारेण खचरवलं ग्रहयोगग्रहदृष्ट्यादिक-
मादौ बुधः सम्यग्विचार्य भवनवलं च तदाश्रितराशिवलं

भावजवलं च विचार्य धनकरं किल इति निश्चयेन नरजाति
सधम हस्तकर्म आभेदध्यात् । तेन कर्मणा धनलाभः । तदनु-
कूलाजोतर्वणोवकलता वा इह हस्तकर्म दिशतीति ॥ ३७ ॥
इति श्रीकर्मप्रकाशिकावृत्तौ हस्तकर्माधिकारः पंचदशः ॥ १५ ॥

अथ दारिद्र्याधिकारः ।

चंद्रे कुजक्षुतदृशार्कशशांकपुण्या-
धीशेषु दृग्विरहितेषु तनाश्च दुःस्थः ॥

अस्ते स्वरे धनगतेऽवनिपेऽपिकेंद्रे

चानीक्षितेऽह्नि रविणा शशिना निशायाम् ॥ १ ॥

अथ दारिद्र्याधिकारो व्याख्यायते । चंद्रे इति । चंद्रं शत्रुदृशा
कुजः पश्यति तदा दरिद्रः । सूर्यचंद्रपुण्यपा लग्नं न पश्यति
तदा दरिद्रः । वा सूर्यचंद्रपुण्यलग्नानि स्वस्वामिदृष्टिरहितानि
तदा दुःस्थः । द्यूनेशे धनगे भूमिस्वामिनि केंद्रादन्यस्ये दिवा
उभावापि सूर्यदृष्टिरहितौ तदा निःस्वः । एवं रात्रौ चंद्रदृष्टि-
रहितौ तदा वित्तहानिः ॥ १ ॥

ऋक्षगे ऋकुवृष्टिदृष्टे पुण्येतराण्यञ्जशु-

भेश्च भिक्षुः ॥ केंद्रच्युते वा त्रिकगे दिवाकै

ऋरादिते स्यात्सततं दरिद्रः ॥ २ ॥

ऋक्षग इति सहससादे चंद्रे ऋदृष्टे शुभैरदृष्टे तदा दारिद्र्यो
भवाति भिक्षुः । चंद्रः शुभः ऋरादितः तदा भिक्षुः । दिवा सूर्ये
केंद्रगृहते द्वितीयनवमगे ऋरादिते सततं दारिद्र्यो भवाति ॥ २ ॥

क्रूरैः केंद्रे केंद्रहीनैश्च सौम्यैरस्ताभ्यस्तैर्दुर्गतः
स्याच्च भिक्षुः ॥ पुण्येन्दुभ्यां क्रूरिताभ्यां
कुजावर्योर्दोर्गुक्त्या खं विना सौम्यदृ-
ष्टिम् ॥ ३ ॥

क्रूरैरिति । केंद्रे पापाः तदा दारिद्र्यः । शून्ये केंद्रे दारिद्र्यः ।
सौम्याः अस्तसमीपगाः तदा दुष्टगतिर्भिक्षुर्भवति । चंद्रपुण्य-
सहस्रौ क्रूरार्दितौ तदा भिक्षुः । चंद्रादशमगे भौमः शनिदृष्ट-
स्तदा दारिद्र्यः । चंद्रादशमः शनिर्भौमदृष्टः शुभदृष्टिहीनः तदा
दारिद्र्यो भवति ॥ ३ ॥

भौमे रिष्कगते विधौ च शनिना युक्ते कुजा-
वेक्षिते हीने सौम्यदृशा व्यये तु सहमेनावज्ञे-
क्षिते क्रूरिते ॥ राकादर्शपयोर्व्ययारिगतयोः
पापैश्च केंद्रस्थितैर्दोः क्रूरखगांतरे रिपुदृशा
क्रूरस्य भिक्षाटनम् ॥ ४ ॥

भौम इति । भौमे रिष्कगते पापेक्षिते तदा दारिद्र्यी । एवं
चंद्रे शनियुते भौमदृष्टे तदा दारिद्र्यः । सौम्यदृशो हीनत्वा-
दुमयत्र द्वादशगे पुण्यसन्नेशे चंद्रदृष्टिरहिते तदा दारिद्र्यः ।
पौर्णिमामावस्यास्वामिनि पञ्चम्ययगे केंद्रगाः तदा दारिद्र्यः ।
चंद्रः कूर्दृष्टः द्वयोः क्रूरयोर्मध्यगतस्तदा दारिद्र्यो भिक्षाटनं
कुर्यात् ॥ ४ ॥

हिल्लजे पतितेऽथ नीचगृहगे क्रूरक्षिते चोडुपे
पापान्मूसरिफेऽथ तन्मुथशिले भौमे सराफे
भृशम् ॥ वित्ते वित्तपताबुभौ च पतिते क्रूर-
श्च युक्तेक्षितौ दुःस्थो नित्यमसौम्ययोः पति-
तयोश्चाकेंदुहदेशयोः ॥ ५ ॥

हिल्लजोति । हिल्लजः पतितस्थानस्थः क्रूरदृष्टस्तदा दरिद्रः ।
हिल्लजः नीचगृहगः क्रूरक्षितः स्यात्तदा दरिद्रः । चंद्रे पापमुथ-
शिले मूसरिफे तदा दरिद्रः । चंद्रे भौमे वली सराफे तदा
दरिद्रः । वित्ते क्रूरिते वित्तपतौ क्रूरस्थानगे एवं च उभावपि
यदा क्रूरयुतौ क्रूरदृष्टौ च तदा दरिद्रः । सूर्येदू हृदपपतितस्था-
नस्यौ अशुभेक्षितौ शुभदृष्टिहीनौ तदा दरिद्रः स्यात् ॥ ५ ॥

केंद्रेः क्रूरशुभान्वितैः प्रथमतो दुःस्थस्ततः
पुण्यतोऽथान्योऽन्यत्रिकगामिनोरपि च त-
त्प्राग्द्वित्रिराशीशयोः ॥ दर्शं पुण्यतिथौ च
पुण्यसहमे क्रूरार्दिते स्वामिषु स्वोच्चस्थेषु
शुभांकितेषु शशिनि क्रूरोच्चसौम्यं गते ॥ ६ ॥

केंद्रोरिति । क्रूराः शुभाश्च केंद्रे तदा पूर्व दरिद्रः पश्चाद्धन-
वान् । द्वितीयप्रथमराशिद्रेष्काणपाः राश्यधिपौ पश्यंतस्तदा
स्थानांतरे धनं ददाति । धनपः प्रथमपत्रिभागस्य प्रथमपेन
दृष्टः प्रथमपौ धनपत्रिभागस्य धनपेन दृष्टस्तदा धनवान् ।

गतपर्वपुण्ये क्रूरिते तत्पत्नी स्वगृहगेषु शुभदृष्टिषु पूर्वं दारिद्र्यः पश्चाद्भनवान् । गतपर्वपुण्ये क्रूरिते तत्पत्नी स्वगृहगेषु शुभदृष्टिषु पूर्वं दारिद्र्यः पश्चाद्भनवान् । गतपर्वपुण्ये शुभे शुभदृष्टे तत्पत्नी पापस्थानगे पापदृष्टे पूर्वं धनवत्ता पश्चाद्दारिद्र्यता । शशिनो क्रूरस्थानगे उच्चगे सौम्यदृष्टे तदा दारिद्र्यं भूत्वा पश्चाद्भनवृद्धिर्माविष्याति ॥ ६ ॥

चंद्राकांतरभागपंचदशकाधीशे बलिष्टे गुरो भूस्थे लग्नगपापदृश्यपि रवौ साके सशुक्रेऽथ वा ॥ दृष्टे चंद्रमसां दिवा दिनपतेर्नक्तं विधौ व्यक्षपे क्रूरे प्रागपरे च कंटकगते स्वामीक्षिते निर्धनी ॥ ७ ॥

चंद्रेति । चंद्रदर्शनसमये क्रूरिते पतितमस्थे चंद्रादित्यांतरं भागः १५ चंद्रराशिस्वामी शुभदृष्टः स्वेषधिकारिणि तदा प्रागशुभं पश्चात्सुखम् । गुरौ चतुर्थगे लग्नगे क्रूरेण दृष्टे पूर्वं शुभं पश्चाद्दशुभम् । कतौ साके चतुर्थगे चंद्रदृष्टे पूर्वमसत्पश्चात्सुखम् । दिनजातके सूर्यः रात्रौ चंद्रः पक्षां त्रिराशिपानां स्वामिरोम्कोक्तौ क्रूरितौ केंद्रगतौ स्वामिदृष्टौ सूर्ये प्राद् निर्धनी पश्चात्सुखी । चंद्रे प्राक् सुखी पश्चान्निर्धनी ॥ ७ ॥

चंद्रार्कविकपे पुरा बलयुते पश्चाच्च्युते क्रूरिते पुण्ये पुण्यपत्नी च कंटकगते शीतांशुनाशार्किणा ॥ क्रूरे वित्तगते प्रभौ च पतिते

दग्धेऽत्यतिथ्योः सतोः क्रूरस्थे च विना कुजं
ग्रहवशात्प्रांते दरिद्रागमः ॥ ८ ॥

चंद्रेति । चंद्रार्कयोर्द्वेष्काणेशो बलयुते क्रूरिते सति पुरा सुखी
पश्चान्निर्धनी । चंद्रार्कयोर्द्वेष्काणेशौ शुभस्थानगौ वलरहितौ ।
पापदृष्टौ तदा प्राक् किंचिद्धनं दत्त्वा पश्चान्निर्धनी । पुण्ये
पुण्यपतौ च क्रूरिते कंटकगते प्राग्धनी पश्चात्सुखी । स्वामी
पतितभस्थः दग्धो वा पर्वतलग्नपौ शुभस्थानगौ तदाऽशुभं
पूर्वं पश्चाच्छुभम् । गतपर्वतलग्नपौ भौमं विना क्रूरितौ तदा-
ऽशुभं पूर्वं पश्चाच्छुभम् । गतपर्वतलग्नपौ भौमं विना क्रूरेण
क्रूरितौ तदा किंचिच्छुभं दत्त्वांते दारिद्र्यं ददाति ॥ ८ ॥

चंद्रे क्रूरमुसरिफे क्रूरमुथशिले शुभं न चाद्य-
तम् ॥ शुभमुसरिफे क्रूरमुथशिले प्राग्भि-
न्नमन्यथा वाच्यम् ॥ ९ ॥

इति श्रीकर्मप्रकाशिकायां मनुष्यजातके षोडशो
दारिद्र्याधिकारः ॥ १६ ॥

चंद्र इति । क्रूरेण मुसरिफे चंद्रे क्रूरेण मुथशिले च शुभ-
दशा हीने नितरां दरिद्रः । चंद्रे शुभमुसरिफे क्रूरमुथशिले तदा
प्राक् शुभं पश्चादशुभम् । कर्मपे चंद्रे शुभमुथशिले क्रूरमुसरिफे-
ददा प्राक् शुभं पश्चादशुभम् ॥ ९ ॥

इति कर्मप्रकाशिकावृत्तौ षोडशो दारिद्र्याधिकारः ॥ १६ ॥

अथ सहजाधिकारः ।

मातुः सुतः प्रथम एव किमेकको वाऽ-

प्यन्ये भवन्ति सहजाः कति वा सुखं तेः ॥

वरं तु वास्य धनिताप्यथ निर्धनत्वं

स्वभ्रातृतो भवति चास्य कति त्रियन्ते ॥ १ ॥

अथ सहजाधिकारो व्याख्यायते । मातुः सुत इति । अथ
मातुः सुतः प्रथमो द्वितीयस्तृतीयः किमेकाकी वा कियन्तो
भ्रातरो भविष्यन्ति भगिन्यो वाऽयं भ्रातृणां द्वेषा वा तेऽस्य
द्वेषारो भविष्यन्ति वा ते कति धनवंतः कति निर्धना वा सर्वे
धनवंतोऽयं निर्धनो वाऽयं धनवांस्ते निर्धनाः तेषां साहाय्या-
द्यं धनी वास्य साहाय्यात्ते धनवंतो वा परस्परजानि धनानि
हरन्तीनि वक्ष्यमाणप्रकारेण ज्ञातव्यम् ॥ १ ॥

भ्रातृक्षेसहमे मिथः पतियुते भूयस्तरा भ्रातर-

श्चैवं भ्रातृगते तु सद्भगपतौ जीवन्ति पुण्ये

शुभे ॥ सूर्याभिर्योगुर्हभौमयोः शशिसुतस्येषां

बले सत्फलं ज्यायो मध्यकनीयसां शशिसि-

तस्य स्यात्स्वतृणां क्रमात् ॥ २ ॥

भ्रातृक्षे इति । तृतीयभावस्वामी तृतीयगो भ्रातृसन्नेशो
भ्रातृसद्भगस्तदा बलिनी भूयो भ्रातरो भविष्यन्ति । भ्रातृसन्नेशे

तृतीयभावगे तदा बलिष्ठे पुण्यसन्नेशे तदा बहवो जीवन्ति ।
 सूर्यशन्योः सवल्योः सतोज्येष्ठस्य शुभम् । बृहस्पतिभौमयोर्ब-
 लेन मध्यमस्य शुभम् । बुधो बलिष्ठः तदा कनिष्ठस्य शुभम् ।
 चंद्रेण ज्येष्ठभागिन्याः शुभम् शुकेण कनिष्ठभागिन्याः सुखम् ॥२॥

लग्ने भ्रातृनवांशपे प्रथमकः खे प्राक् चतुर्थे-
 ऽर्थवान्द्वयने प्रागथ सप्तमे तनुनभोऽतःखेट-
 हीनेऽग्रजः ॥ लग्नस्थैः शुभखेचरैर्द्युजनने
 केचिच्छुभाः सोदराः क्रूरस्तेर्मृतिरग्रजस्य
 सहजाधीशे तनौ नानुजः ॥ ३ ॥

लग्न इति । भ्रातृनवांशपो लग्नस्थः तदा प्रथमः । एवं
 दशमे सति तदा प्रथमः तुर्येऽर्थवान् भवति । अथ सप्तमे तदा
 प्रथमः सप्तमो वा । लग्नदशभाग्यांशावधि कोऽपि ग्रहो नास्ति
 तदा प्रथमः । अथ लग्नस्था शुभग्रहाः दिवा जन्म तदा केचि-
 त्सोदराः शुभाः केचिदशुभाः । लग्नस्थाः पापास्तदा ज्येष्ठानां
 मृत्युं कनिष्ठः पश्यति । सहजेशे लग्ने तदाऽनुजो न भ्रातृ-
 हीनः ॥ ३ ॥

ऽपृक्षे राहुशिरःस्थिते गुरुसितार्कः सेंदुभिश्चे-
 क्षिते भ्रातृणां सहमेऽर्वनौ च बहवः पुण्या-
 न्विता भ्रातरः ॥ तत्राथे बहुसूतिकेऽवनिन-

भोयाते तथैव गुणाः पुंसीज्यज्ञकुजाकिंभिः
शनिसितैर्धन्या भगिन्यः स्त्रियाम् ॥ ४ ॥

ऋक्षे इति । तृतीयपस्त्वृतीयस्थः पुण्यसहस्रं पश्यति तदा
बहवो भ्रातरः । राहुं तृतीयस्थानस्थितं लग्नात्सूर्यासितगुरुचंद्राः
पश्यन्ति तदा बहवः पुण्यान्विताः भ्रातरः । भ्रातृसन्नचतुर्थ-
स्वामी बलवान्स्वयमपि तदा बहवो भ्रातरः । भ्रातृसहस्रमपः
बहुप्रसूतिराशिगस्तदा बहवो भ्रातरः । भ्रातृसन्नपश्चतुर्थ-
स्तदा स्वल्पा भ्रातरः । अर्थ दशमे तदा बहवः । पुरुषराशि-
संबंधो भ्रातृभाग्यविषये द्रष्टव्यः । गुरुचंद्रकुजशनिकुधा
बलिनः स्त्रीराशौ स्थितास्तदा भगिन्यो बहवः राशिमितैर्ध-
न्या भगिन्यः पुरुषराशौ भ्रातरो बहवो धन्याः ॥ ४ ॥

भ्रात्रीशे सवले सिते शुभयुते भौमे नवांशा-
धिपे लग्ने खे सहजेश्वरे सहस्रपे चानेकशः
सोदराः ॥ शुके योपिति जामयः शशिवले
मंदाकुजाच्च स्वसुर्वृद्धायाः शुभमिदुभे सित-
गते लब्ध्वा बलीन्मानतः ॥ ५ ॥

भ्रात्रीशे इति । सवले शुके भ्रात्रीशे शुभयुतदृष्टे तदा
बहवो भ्रातरः । भौमे नवांशाधिपे तृतीयनवांशे भौमे बहु-
प्रसवराशौ लग्ने दशमगे वा तदा बहवो भ्रातरः । सहजपे
सहस्रपे च लग्ने दशमे वा तदानेकशो भ्रातरः । एवं शुके स्त्री

राशिगे बलिनि चंद्रे सति जामयः धन्या भगिन्यः । एवं
शनिचंद्रौ बलिनौ वृद्धभगिनीतो भाग्यम् । एवं चंद्रारौ बलिनौ
स्त्रीराशौ तदा वृद्धभगिनीतो भाग्यम् । शुक्रश्चंद्रगृहे बली तदा
लघुभगिनीतः शुभम् ॥ ५ ॥

पापैर्लग्नवांशतत्प्रथमतद्वचंशेश्वरैर्विक्रमे
जायंते न सहोदरा यदि भवंत्याशु म्रियंते ततः ॥
स्त्रीभेऽर्काकिंमहीसुतेश्च पतितैर्मृत्यौ च सभ्रातृपे
सकूरे सहमे च सोदरमृतिश्चैवं स्वसृणामपि ॥ ६ ॥

पापैरिति । लग्नगतसुसहदेशस्तस्मात्पूर्वापरसुसहदेशौ तृती-
यस्थानगौ तदा नैव भ्रातरः यदि भवंति चेदाशु म्रियंते ।
अनिभौमार्काः स्त्रीराशिस्थाः यदि नभस्थाः बलरहिताश्चेद्भ्रातरो
नैव । भ्रातृपे मृत्युगते तदा भ्रातृसुखं न । भ्रातृसहमे शनियुते
रूग्णारिदशा दृष्टे तदा भ्रातरो म्रियंते । भ्रातृसन्नकूर्युतं तदा
भ्रातृणां मृतिः । एवं पूर्वोक्तयोगाः स्त्रीराशिमाश्रिताम्बदा-
भगिन्यो नैव स्युः स्युश्चेतासां मृतिश्च स्यात् ॥ ६ ॥

सूर्याक्योर्बुधभौमयोर्भृगुमहीसुन्वोस्तृतीय-
स्थयोर्मृत्युज्येष्ठकनिष्ठसोदरलघुस्वप्नाश्रयः
स्यात्क्रमात् ॥ सर्वेस्तेरशुभैश्च दग्धपतितैः

१ सर्वसहोदरेभ्योऽपि ज्येष्ठा । २ स्वस्मादेव ज्येष्ठा ।

। ३ कनिष्ठभगिन्याः ।

सर्वात्ययः क्रूरितेऽप्येवं लग्नसुखांतरालतनु-
खांतरस्थेर्भुवोऽर्धोऽशपाः ॥ ७ ॥

सूर्याक्योरिति । शन्यकौ महजगौ बलाहितौ तदा ज्येष्ठभ्रा-
तृविनाशः । बुधारी सहजगौ निर्वलौ तदा कनिष्ठभ्रातृनाशः ।
शुक्रारौ सहजगौ निर्वलौ तदा लघुभगिन्या अत्ययः । तेः
सर्वेदग्धैः क्रूरितैर्नोचस्थानगैस्तदा सर्वपामत्ययः । लग्नचतुर्थमध्ये
वादि पापा भवन्ति तदा भ्रातृणामशुभम् । लग्नदशममध्ये-
ऽप्येवम् । सहजनवांशपः सहमं च भूमेरधश्चतुर्थस्थानादधः
पंचमादिस्थस्तदा भ्रातृणामशुभम् ॥ ७ ॥

भ्रातृभ्रातृपतौ बलिन्दुदयपभ्रातृर्धनाप्तिर्भवे-
देवं तत्सहमे पतौ बलयुते लग्नेश्वरे निर्वले ॥
भ्रातृणां स्वधनं च विक्रमपतौ सद्देश्मगोऽब्जा-
न्विते क्रूरान्मूसरिफोदिते च सहजेः प्रीति-
र्मिथः स्यात्सदा ॥ ८ ॥

भ्रातृभ्रातृपताविति । भ्रातृसन्नपः तृतीयगः लग्नपश्च एते
बलिनः उदिताः शुभदृष्टास्तदा भ्रातृतो धनाप्तिः । भ्रातृसन्न-
तदीशश्च बलिनौ लग्नेशो दुर्बलस्तदास्य धनं भ्रातरो गृह्णन्ति ।
सहजपः शुभस्थानगः उदितो वा सचंद्रः ऋणेण मूसरिफस्तदा
सहजानां प्रीतिरेकत्रावस्थानामीति ॥ ८ ॥

भ्रातृस्थे बलिनि ग्रहे द्वयसुखं द्विज्जाजहृष्ट्या-
धिका प्रीतिस्तत्सहमे तृतीयनवमायस्थे

तदीशे तनौ ॥ दृग्वीर्ये दिशति प्रयाति गुरुता
 भ्रातृप्रदः सव्यया वर्धते सहजाः सुतस्थसहमे
 सर्वे भुजाः स्वानुगाः ॥ ९ ॥

भ्रातृस्थे इति । सहजस्थो ग्रहो बली तदा भ्रातृणा सुखम् ।
 भ्रातृस्थेन ग्रहेण पूर्णदृष्ट्या हिल्लाजो दृष्टः तदाऽधिका प्रीतिः ।
 भ्रातृसन्नवृतीयनवमायस्थं शुभदृष्टमशुभहीनं भ्रातृसन्नपो लग्ने
 तदा तेषां सुखम् । लग्नसहजपयोरन्यः कश्चिद्बली स्वोच्चस्थो
 भूत्वोभयारत्थशालं करोति तदा भ्रातृष्वतीवोत्कर्षः स्नेहश्च ।
 सहजपसहमपयोर्लग्नेशात्सव्ययास्तदा भ्रातरो वर्धते स सह-
 मपः पचमस्थः तदा भ्रातरः सुभगाः ॥ ९ ॥

वित्तस्थे सहमे त्रिगे धनपतौ स्वभ्रातृवर्गा-
 स्त्रिभे लग्नभ्रातृनवांशेषश्च बलिभिर्ज्येष्ठांत-
 रस्थानुजाः ॥ धन्याः स्युर्विपरीतगे गतधनाः
 स्त्रीशे तु वैरं व्यये त्र्यक्षे चाकियुते महीसुत-
 दृशा राठेज्यंयुक्ते शुचे ॥ १० ॥

वित्तस्थे इति । द्वितीयगो भ्रातृसहमधनपः सहजगः तदा
 स्वातुगाः सहजाः । सहजनवाशेशाः वृतीयनवमगा बलिष्ठाः तदा
 ज्येष्ठानुजाः धन्याश्च भवंति । एतस्माद्विपरीतगाः तदा गतधनाः

भ्रातरः । भ्रात्रेशो व्ययगे परस्परं शत्रवः । शनियुते तृतीये
मिमदृष्टे राहुयुते शोकाय ते भ्रातरो निमित्तं भवेयुः ॥ १० ॥

तुर्येऽत्ये सहमे यमार्यममहीपुत्रेदुदृष्ट्या
मिथो वैरं तैर्झकटश्च लग्नपञ्चशीज्यारेक्षणाञ्च
त्रिपे ॥ लग्नान्मूसरिफेऽरिगस्य च तुलागो-
स्थे त्रिगारेक्षिते सूर्ये शुक्रविदोश्च सर्वसहजा
भ्रातृच्छलाद्वैरिणः ॥ ११ ॥

तुर्येऽत्ये इति । सहमे चतुर्थे द्वादशे शनिस्वर्धमौमचंद्रदृष्टे
तदा मिथो वैरम् । एवं सहमेशो लग्नपंचंद्रगुरुमौमैर्दृष्टे तदा
झकटम् । तृतीये शो लग्नेशं मूसरिफं करोति तदा वैरम् । सह-
जपे पञ्चगते तुलावृषमाश्रित्यतृतीयांगारेण दृष्टे वैरम् । भ्रातृ-
स्थानाद्बुधशुक्रौ चतुर्थे तदा भ्रातरः उक्तं न कुर्वति ॥ ११ ॥

व्यक्षे क्रूरयुतौ धने च सहमे भानोरधः क्रूरि-
ते पृष्ठस्थेऽत्र शनेर्दशागतधनश्चांत्ये नृपक्षे-
पकाः ॥ दूरस्था नवमस्थिते त्रितनुपा दृष्ट्या
च सादप्रभोः सादस्याथ दृशा च विक्रमगते
क्रूरे च ते विह्वलाः ॥ १२ ॥

व्यक्षे इति । तृतीयगृहे क्रूरयुते सहमे च तदा गतधना
भ्रातरो भवन्ति । भ्रातृसहमे धनगतं क्रूरितं सूर्यादधःस्थं तदा

भ्रातृकपटेन वरम् । सहजसहमं षष्ठस्थं शनिना क्रूरितं तदा
 भ्रातरो भवनप्रायाः । सहजसन्नक्रूरयुतं षष्ठस्थं तदा भ्रातरो
 नीचकर्माणः । सहजसहमे व्ययगे स्वामिदृष्टे राज्ञा दूतो भवति
 पुण्यसन्नक्रूरिते लग्नादूरस्थे तदा भ्रातृणा मेलापकं न करोति ।
 लग्नपो भ्रातृस्थानं न पश्यति सहमपः सहमं न पश्यति तदा
 एकस्थानावस्थायित्वं न भवति । नवमे भ्रातृसहमे सादेशेन
 त्रितनुगृहस्थेन दृष्टे तदा भ्रात्रोरेकदेशावस्थानं न । विक्रमग-
 वक्रूरेण सहमे दृष्टे तदा भ्रातरः विह्वलाः स्युः ॥ १२ ॥

भूर्ध्व स्थिते तनुनवांशपतौ हि तस्मा-
 द्यावत्तनुर्गणनया सममंतरक्षैः ॥

भूमेरधःस्थितवतीह तनोस्तमेवं

संख्या भवंति सहजा द्वितनौ द्विरूपाः ॥ १३ ॥

भूर्ध्व स्थिते इति । कुत्यत्तेनोक्तम् । लग्नमुसल्लहस्वामी
 भूर्ध्व तिष्ठति तदारंभलग्नपर्यंतं यादानाशयः वा तत्संख्याकान्
 भ्रातृनेव वदेत्तन्मध्ये यावत्यो द्विःस्वभावराराशयस्तत्र तत्र
 द्वौ द्वौ । अथ सः भूमेरधोलग्नान्नादारभ्य तदवधि यावन्तो राश-
 यस्तावत्संख्यातरः ॥ १३ ॥

भ्रात्रंशके पितृगृहे सहमस्य भागे

तस्याधिपे पुरुपभे पुरुपे पितुश्च ॥

भ्रातुः शुभं भवति भे युवतौ च शुके
 स्वस्थो रतिर्ग्रहबलादिति कुत्थसेनः ॥ १४ ॥
 इति कर्मप्रकाशिकायां मनुष्यजातके सप्तदशः
 सहजाधिकारः ॥ १७ ॥

भ्रात्रशके इति । भ्रातृनवांशराशिः पितृगृहे सहमस्यन-
 वांशे तस्याधिपे सहमाधिपे पुरुपरशौ स्वयं पुंग्रहाः तदा
 पितृमातृणामतीव सौख्यम् । स चेच्छुक्रः स्त्रीराशौ तदा
 पितृमगिन्याः सुखम् । इत्यादि ग्रहबलादुन्नेयम् ॥ १४ ॥
 इति कर्मप्रकाशिकावृत्तौ सप्तदशः सहजाधिकारः ॥ १७ ॥

अथ पित्रोररिष्टाधिकारः ।

पितृसहमे तदीशतुर्याधिपतदाधिष्ठितखेटम-
 दसूर्यैः ॥ पितुरथ स्वस्वनाथमातृसादाधि-
 पतिभिराढ्यतमैर्वलं जनन्याः ॥ १ ॥

पितृसहमे इति । पितृगृहं पितृसहमं तदीशौ च तत्र
 स्थिता ग्रहाः रविशनी च तेषां शुभाशुभत्वेन पितुः शुभाशुभे
 एवमेव दशमं दशमेशश्च मातृसहमं मातृसहमेश एषां शुभत्वेन
 श्रातुः शुभाशुभं वाच्यम् ॥ १ ॥

स्त्रीभे केंद्रे शुभस्थे शशिनि समनृभेऽकेंदु-
 युक्त्या कुजेद्रोर्जावालोके च नीरुकुजगृहग-

तनौ ज्ञे च चन्द्रे बलाढ्यौ ॥ लग्नेऽर्के स्वांश-
कस्थे शुभदृशि युवतौ ज्ञाब्जयोगे नृराशौ
जीवेद्वौर्लग्नखस्थार्कसमशशिदृशा शीघ्रमेव
प्रसूते ॥ २ ॥

स्त्रीमे इति । स्त्रीराशौ शुभस्थे चन्द्रे केंद्रे सति मातुः
शुभम् । समराशिस्थचंद्रः विपमराशिस्थमर्कं पश्यति तदा मातुः-
पितृसुखम् । वियोगेन कुजेद्वौर्जीवालीके रोगराहित्यं शीघ्रं
प्रसूतिश्च । बुधो भौमराशिमाश्रित्य लग्ने तिष्ठति चंद्रो बलयुतः
तदा शीघ्रं प्रसवः । स्त्रीराशौ ज्ञाब्जयोर्योगे शुभेर्दृष्टे शीघ्रं प्रसवः ।
जीवेद्वौ लग्नगौ दशमगेन सूर्येण दृष्टो तदा शीघ्रं प्रसवः । दशमगे
सूर्ये चंद्रस्य सप्तमदृशा दृष्टे तदा शीघ्रं प्रसवः ॥ २ ॥

चंद्रेऽत्यगे मूसरिफेऽथ झपाद्रवीदु-
लग्नेश्वरेष्वंशुभवाकितभस्थितेषु ॥
शुक्रेंदुभानुषु मृगेंद्रघटालिगेषु
केंद्रे शनौ च विपमेण चिरात्प्रसूते ॥ ३ ॥

चंद्रेऽत्यगे इति । द्वादशगश्चंद्रः क्रूरेण दृष्टः तदा विलंबेन
प्रसूतिः । द्वादशगश्चंद्रो मीनगेन क्रूरेण मूसरिफः तदाऽतिकष्टेन
प्रसवः । सूर्यचंद्रलग्नाः वक्रिताः क्रूरस्य राशिगास्तदा कष्टेन
प्रसवः । शुक्रः सिद्धे शुक्रचंद्रौ कुंभे भानुर्वृश्चिके तदा कष्टेन

मसवः । शनिः केंद्रे तदा कष्टेन स्थिरा प्रसृतिः । चंद्रो वक्र-
राशौ चतुर्थे कूराः पश्यन्ति तदा योगः ॥ ३ ॥

पित्र्ये गृहेऽथ सहमे बलिनीकृवाले

तुर्ये गुरौ तदाधिपेऽथ पितुः प्रभुत्वम् ॥

आद्ये च तत्सहमगे प्राथितः पिता स्या-

त्स्वाच्चैः स्वहर्षगविधौ पितृमातृसौख्यम् ॥ ४ ॥

पित्र्ये इति । पित्र्ये गृहे सवले सहमे ईकृवाले चतुर्थगे
गुरौ पितुः प्रभुत्वम् । एवमेव मातृसहमात्तदा दशमान्मात्राधिपे
बलिनीकृवालेऽपि मातृसहमपे बलिनि सति पितृमातुः प्रभु-
त्वम् । पितृसहमे सौम्यदृष्टे एकादशगे तदा पिता प्रासेद्धः ।
स्वोच्चैः स्वहर्षगः चंद्रः तदा पितृमातृसौख्यम् ॥ ४ ॥

सौम्यग्रहौजसि गते सहमद्वयोद्ध

व्योमस्थसूर्यगुरुसौरिषु तूर्यदक्षु ॥

सूर्यर्क्षगेऽर्कतनयेऽह्नि शुभानि पित्रोः

शुक्राब्जयोः सुहृदवेशणतस्तु मातुः ॥ ५ ॥

सौम्यग्रहौजसीति । मातृपितृसहमे सौम्यदृष्टे शुभस्थानगे
तदा मातृपितृनायकत्वम् । दशमगाः सूर्यगुरुशनयः चतुर्थस्थं
मातृसहमं पश्यन्ति तदा योगः । विहगः शनि शुभस्थानगः

१ वक्रो नाम भीमः तस्य राशिर्दक्षिणः । २ कष्टप्रसवयोग इत्यर्थः ।

३ मातृपित्रोः प्रभुत्वयोगः ।

दिनजातके मातापित्रोः शुभं तद्धनं च । व्ययगौ चंद्रशुक्रौ
चतुर्थस्थौ मातृमन्त्रं पश्यन्तिस्तदा मातुः सुखम् ॥ ५ ॥

सूर्ये व्ययेऽनाधिकृते पितृमातृखेटे
नीचौ जनी सुहादे नीचविधौ च माता ॥
केंद्रे च्युते शशिपतौ जनकः सुहृत्पे
रिष्फेरविक्षितविधाषधमा सवित्री ॥ ६ ॥

सूर्ये व्यये इति । अधिकारहीने सूर्ये व्ययगे दिवा पितुः
शुभम् । मातापितृदलीलौ व्ययेशनीचस्थितौ तदा पितरौ
नीचौ । नीचगौ चतुर्थे तदा मातृनीचत्वम् । केंद्रयुतोऽधिका-
ररहितः चंद्रपस्तदा माता नीचसेवकी च । चतुर्थेशे व्ययगे
पिता । द्वादशगं चंद्रं सूर्यः पश्यति तदा माता नीचमेविनी
भवेत् ॥ ६ ॥

सूर्यस्य वज्रहमुश्लहयोश्च सादे
कूरेक्षितेषु रिपुभे जनको हि नीचः ॥
माता विधोः शरविलग्ननवांशपेन
भास्वद्युजांत्यपतिनी च पिता भुजिष्यः ॥ ७ ॥

सूर्यस्येति । पितृसहस्रपस्य द्वादशाशनवमांशानामधिपाः
षष्ठस्थाः क्रूरदृष्टास्तदा पिता नीचः । दिवा जन्मनि एव चंद्र-
मातृसहस्रद्वादशांशनवमांशानामधिपाः क्रूरिताः शत्रुगा नीचगा
वा तदा माता नीचा । रात्रौ एवमन्यथापि द्वादशाधिपेन युते
सूर्ये पिता भुजिष्यः दासः ॥ ७ ॥

पित्रोरुपर्यंशुभतेजसि पापदृष्टे

हृदे च कुत्सिततनू पितरौ द्विपापे ॥

तुर्ये शुभेषु पतितेषु विदेश्यनीचौ

स्त्रीभे शनौ कुजयुते द्वितयं भुजिष्यम् ॥ ८ ॥

पित्रोरुपरीति । पित्राधिपयोरुपर्यंशुभस्य तेजः पापदृष्टौ
दलीली तदा मातापितरौ कुत्सितांगौ । द्विपापे चतुर्थे शुभाः
षष्ठाष्टमव्ययगाः तदा विदेश्यौ नीचौ । रात्रौ शनिः स्त्रीरा-
शिगः कुजयुतः शुक्रः पुंराशिमः पापयुतस्तदा भुजिष्यौ ॥८॥

राकाकुहूदयरवीन्दुकृतेत्थशालैः

ऋरैः स्वनीचपतितैः पितरौ न तुल्यौ ॥

वक्रक्षैर्गौरुपरि लग्नपभागमेक

दृश्यौ न चेदिनतनू रजनीशदृग्भिः ॥ ९ ॥

राका इति । गतपर्वातलग्नं रवीन्दुभ्यां स्वनीचपतिताः
ऋराः इत्थशालं कुर्वति तदा समानजातिकौ पितरौ न । वक्र-
क्षैः ऋरैर्लग्नपस्यांशोपरि तेजः क्षिपति तदा तौ दृश्यौ न ।
चंद्रसूर्यलग्नानि यदि न स्वामिदृष्टानि तदा न दृश्यौ समान-
जातिकौ ॥ ९ ॥

सूर्ये कुजस्य दिवसे निशि वा सितस्य

हृदे विधौ च पितृवैरमसौम्यदृष्ट्या ॥

सादे तयोर्व्ययंगते तनुतूर्यसाद-

नाथार्कसौरिष्ठु मिथः समदृक्षु चैवम् ॥ १० ॥

सूर्ये कुजस्येति । माताभिन्नोः परस्परं स्नेहः । असुखं वा तेषां योगाः । दिनजातके सूर्यः भौमहृदाया रात्रिजातके सितस्य हृदपं चंद्र सौम्या न पश्यन्ति । तदा झकटः चौर्यं च । पितृ-मातृसहसं द्वादशस्थं शुभदृष्टिरहितं तदा जातकेन सह वैरं करोति । लग्नेशश्चतुर्थभवः पितृसन्नपः शनिस्सूर्ये दिनजातके परस्परं सप्तमदृष्ट्या पश्यन्ति तदा वैरं करोति । पिता एव लग्नपः दशमपः मातृसन्नपः चंद्रश्च रात्रौ जन्म परस्परं सप्तम-दृष्ट्या पश्यतः तदा वालो मात्रा सह वैरं करोति ॥ १० ॥

तुर्ये रवौ कुजयुते पितरौ सुतेन

द्वेषोन्मुखौ रविनवांशपतौ कुगेहे ॥

क्रूरेशिते च तनयं त्यजतो घ्नतस्तु

मंदेज्ययोरुपरिगोर्ध्वगयोर्मिथः खे ॥ ११ ॥

तुर्ये इति । चतुर्थगोर्जकः भौमेन सह शुभदृष्टिर्वर्जितः तदा मातापितरौ सुतेन सह द्वेष्यौ । दिनजातके सूर्यमुसलहस्वामी लग्नात्पष्ठव्ययगतः क्रूरैः शत्रुदृशा दृष्टः तदा नातकं त्यजति । शनिगुरु दशमे परस्परमंशैः कृत्वा ऊर्ध्वगौ तदा जातं त्यजतः ॥ ११ ॥

पितृग्रहेण समतुर्यदृशा विलग्ने

जाताधिकारिणि च पितृगृहेऽस्तमाप्ते ॥

जातो विनश्यति च दुःस्थचरो भ्रुवोऽधः
पक्षद्वयाधिकृतमूसरिफेऽन्यपोष्यः ॥ १२ ॥

पितृग्रहेणेति । पित्रेशः पितृसहस्रपः सप्तमदृष्ट्या चतुर्थ-
दृष्ट्या लग्न पश्यति तदा जातकं मृतं त्याजयति । मातापितृ-
ग्रहे यो ग्रहः स्वाधिकारी अस्तगः तदा जातो नश्यति । पीडिते
ग्रहे पंचमगे पितृग्रहेण मूसरिफे तदाऽन्यपोष्यः भवेत् ॥ १२ ॥

साकेदुराशिधनगेन सितेन पित्रो-
र्वित्तातिरर्कगुरुतुल्यदृशा तदप्यम् ॥
क्रोडेऽर्कसौम्यदृशि जातकखेचरेश्च
पित्र्येभ्य ऊर्जिततरैर्धनपे च रंध्रे ॥ १३ ॥

साकेद्वेति । अर्केश्चेदुश्चाकेदू अर्केदुभ्यां सादेतः साकेदु-
श्चासौ राशिश्च साकेदुराशिः नाकेदुराशिधनगे शुके सूर्ययुते
कर्कराशिस्थे वा राशिधनगे तदा शुभदृष्टे पितृद्रव्याप्तिः । शुके
कर्कराशिस्थिते कामी । सचंद्रकर्कराशिगे शुके धनगते तदा
मातृपक्षाद्धनाप्तिः । एवं शुके सूर्यगुरुभ्यां सप्तमदृष्ट्या दृष्टे
तदा धनाप्तिः । सूर्यः मित्रदृष्ट्या शनिं पश्यति तदा पितृ-
द्रव्यं प्राप्नोति । जातकखेचरः पुण्यलग्नपादिल्लाजाः पितृग्रहाः
सूर्यशनिचतुर्थदशमशुक्रचंद्रभावसहस्रपेभ्यः जातकखेचराः
अधिकबलाः धनपवात्तिष्ठति धनपेऽष्टमपेऽष्टमे सति तदा जातकः
पितृद्रव्यं लब्धमापि नाशयति ॥ १३ ॥

अंत्येऽर्कवद्गृहशनेश्वरयोश्चतुर्थे
 क्रूरान्वितेऽथ तद्वेक्षितसूर्ययुक्ते ॥
 वित्ते रवावशुभिते सितगोरधःस्थे
 मंदेऽर्कमूसरिफिते च पिता हि वैरी ॥ १४ ॥

अंत्ये इति । सूर्यस्य द्वादशांशराशिद्वादशस्थाने क्रूरिते
 पितृद्रव्यं नाशयति । यादे शनिर्द्वादशस्थः तदा पितृद्रव्यं
 नाशयति । ऋश्चतुर्थगः पीडितः सौम्यदृष्टिरहितः तदा पितृ-
 द्रव्यं नाशयति । सूर्यश्चतुर्थगः क्रूरदृष्टः तदा पितृद्रव्यं कार्यं
 च नाशयति । द्वितीयगः सूर्यः क्रूरितः तदा पितृवित्तं नाश-
 यति । द्वितीयगश्चंद्रः क्रूरितः मातृवित्तं नाशयति । रात्रौ
 मंदेऽर्केण मूसरिफे तदा पिता वैरी ॥ १४ ॥

सभौमभानौ शशिसर्वदृष्टे मंदेऽर्कयुक्ते च
 कुजेऽतिमस्थे ॥ जातो वृथा नाशयते पितुः
 स्वं मातुस्तथा शुक्रशशांकयुक्ते ॥ १५ ॥

सभौमेति । सभौमेऽर्के चंद्रेण सप्तमदशा दृष्टे पितृवित्तं वृथा
 नाशयति । पष्ठेऽर्के मातृद्रव्यं नाशयति । पष्ठेऽर्के द्वादशगेन
 भौमेन दृष्टे शुभदशा हीने पितृद्रव्यं नाशयति । सभौमे चंद्रे
 सूर्येण पूर्णदशा दृष्टे मातृद्रव्यं नाशयति । पष्ठगे चंद्रे द्वादश-
 गेन भौमेन दृष्टे तदा मातृद्रव्यं नाशयति । एवं शुक्रतोऽपि
 ज्ञेयम् ॥ १५ ॥

तुर्ये तत्सहमे पत्नौ च शुभगे पित्रोर्धनाप्तिः ।
 सुतात्सहष्टे तरणौ दिवा च गुरुणा त्र्यंशोक्षिते
 ब्यंशगे ॥ रात्रौ खे सशनौ शुभे तु सहमे
 तुर्येश्वरे केंद्रगे मंदे सूर्यसुसहहेऽब्जसितयोः
 खे चेंदुदृष्ट्या कुजे ॥ १६ ॥

अथ पितृद्रव्यप्रदयोगाः । तुर्ये इति । तुर्ये शुभे पितृसहर्मे
 शुभस्थानगं शुभयुतग्रहदृष्टं तत्पत्नी शुभयुतदृष्टे तदा पिता
 पुत्रद्वारा धनं प्राप्नोति । सूर्ये शुभहृद्गे दिवा जन्मानि तदा
 पितृस्वम् । सूर्ये गुरुनवांशगते गुरुणा त्रिभागपद्भागदृशा
 दृष्टे तदाऽस्य कार्यसमये पित्रोः शोभनकालः । रात्रौ शनिर्द-
 शमे तदा पित्रोः शुभम् । मातृपितृसहमे बलिनि शुभैर्दृष्टे पाप-
 दृष्टिरहिते मातृपित्रारूपा कुलता । तुर्यपे केंद्रे बलिनि तदा
 शुभम् । उच्चगे सति प्राधान्यपदप्राप्तिश्च । मंदे सिंहनवांशगते
 तदा पितुः शुभम् । चंद्रशुक्रौ दशमगौ तदा मातापित्रोः
 शुभम् । खेंद्रे भीमे स्वपदगे चंद्रदृष्टे पित्रोः शुभम् ॥ १६ ॥

अथ पित्रोः कष्टयोगः ।

दग्धेः सूर्यशशांकहृदपतिभिः , क्रूरोक्षितैः
 सूर्यपे क्रूरे द्यूनगृहे रवीद्विरिदृशाकेंद्रोरिह
 क्रुरयोः ॥ सूर्याक्योर्धनिशं क्रमाद्विबलयोः

पित्रोर्वयोदुर्गतिर्मदे भास्करसंमुखे पितृगदः
सैदौ कुजे मातृरुक ॥ १७ ॥

अथ पित्रोः कष्टयोगानाह-दग्धेति । सूर्यशशाकहृद्पाः
क्रूरिता दग्धाः शुभदाष्टिनीनाः तदा मातापितरौ निरुद्योगिनौ
भवतः । सूर्येणो सप्तमगे क्रूरिते सूर्येद्रुभ्यामारिदृशा दृष्टे तदा
पित्रोः कष्टम् । अर्केद्रोः क्रूरित्यशालिनोर्मातापित्रोः कष्टम् ।
सूर्ये सप्तमगे क्रूरिते मातुः कष्टम् । दिनजातके सूर्यो रात्रा
शनिश्च बलहीनौ दग्धौ क्रूरितौ तदा पितुः कष्टम् । रवेः शनै-
श्चरः सप्तमः तदा पितुरोगः । चंद्रे भौमे मातृरुक माता कष्टेन
जीवति ॥ १७ ॥

सूर्येद्रो रविजेऽह्नि सीदति पिता पूर्णाकुहू-
मध्यगे भौमे चाशुभहृद्गे द्विजपतौ माता
परप्रेष्यभुक् ॥ सूर्याब्जर्क्षगता शुभे द्वयगता
दोःस्थ्यं द्विषष्टान्त्यगे तद्भावाधिपतौ रुजा
नयनयोर्भौमाकिं दृष्ट्यापदः ॥ १८ ॥

सूर्येद्रोरिति । सूर्याद्वादशगे शनी दिवा जन्म तदा पिता
मृत्युं प्राप्नोति । गतपर्वातलगे भौमे चंद्रः ऋहृदाया तदा
माता परसंचरी । सूर्येद्रोर्भे सिंहकर्क क्रूरिते पितृमात्रोः कष्टम् ।
सूर्यचंद्राश्रितराशिषी दग्धौ क्रूरितौ तदा पितृमातृकष्टम् । सूर्य-
चंद्रमुसल्लहेशौ द्विषष्टान्त्यगतौ पितृमात्रोर्नेत्ररोगः । चेद्रौमश-
निभ्यां दृष्टौ तदाऽपवादः ॥ १८ ॥

अथ पित्रोर्मृत्युयोगः ।

सूर्याक्षर्योः शशिसौरिवित्सु च सुहृद्वारेण
युक्ते क्रमात्पित्रोर्मृत्युरथाष्टमे पितृपतो क्रूरे-
क्षितेऽल्पस्थितिः ॥ भौमाकोपरिगेऽह्नि सा
पितृवधः केंद्रे रवौ वक्रितः स्वांशेऽपेन युते
च शन्यभिसुखे तद्रे कुजे कष्टतः ॥ १९ ॥

अथ पित्रोर्मृत्युयोगानाह-सूर्याक्षर्योरिति । सूर्यशनी चतुर्थे
समौमौ शुभदशा हीने तदा पितृमरणम् । चंद्रभौमबुध-
शनयः चतुर्थगाः शुभदृष्टिहीनास्तदा पितृमरणम् । चतुर्थशे-
ऽष्टमगे लग्नाच्छुभदशा हीने क्रूरेक्षिते योगः । अर्काद्वादशगे
मौमे खड्गेन पितृवधः । केंद्रगे रवौ वक्रिते स्वनवांशपेन युते
तदा पितृमरणम् । मंदसम्मुखे रवौ शुभदशा हीने तदा
मृत्युः । सूर्यगृहे भौमे कष्टतो मृत्युः । चंद्रगृहे भौमे शुभ-
दशा हीने मातृमरणं वेदितव्यम् ॥ १९ ॥

स्वं स्वं स्थानमपेक्षितौ शुभयुतौ पित्रोश्च
मृत्युप्रदौ पित्रीशौ तत्सहमाधिपौ च हृदपौ
लग्ने च मृत्युस्तयोः ॥ शीतांशौ तरणेरसौ-

१ अत्र श्लोके अर्थसंबंधेन पादपट्टकेऽपि न दोषः
अर्थकपरिनिष्ठतत्वात् ।

म्यमिलिते वमुश्च पूर्णातरा मातुर्मृत्युरदोगृ-
हे शनिकुजाक्रान्तेऽनृजौ तत्पतौ ॥ सा देशे
च विलग्नसादृशे तन्नाशः पथि क्रूरिते
कुस्थाने सहमेऽस्य हृदपतिते क्रूरे तदल्प-
स्थितिः ॥ २० ॥

स्वामिति । आपूर्यमाणे चन्द्रे क्रूरिते तदा पितृमरणम् ।
क्षीयमाणे चन्द्रे क्रूरिते तदा मातृमरणम् । मातृपितृगृहे चन्द्रे
शनिकुजाक्रान्ते यागः । पितृमातृगृहपौ वरुणीभूत्वा स्वं स्वं
स्थानं पश्यन्तौ क्रूरितौ च तदा योगः । पितृगृहेशः सहमपश्च
क्रूरितौ अशोभनस्थाने सहमे चानयोर्हृदपे पतिक्रूरिते तदा
मातापित्रोरेल्पस्थितिः ॥ २० ॥

पितृगृहपितृरंध्रपेत्थशाले रविशशिनोः पति-
तस्थयोस्तदन्तः ॥ अहनि तनुगतं कुमृत्यु-
रारेऽर्कदृशि मंदस्थकुजाब्जयोजनन्याः ॥ २१ ॥

पितृगृहेति । पितृगृहेशः पितृगृहादष्टमेशेनेत्यशाली चन्द्रार्कौ
पतितभागौ तदा मातापित्रोर्निर्धनत्वम् । दिवा जन्मानि लग्नगे
भौमेऽर्केण शत्रुदशा दृष्टे शुभदशा हीने पितुर्मरणम् । मंदे
भौमे सप्तमगे मातुर्मृत्युः ॥ २१ ॥

शशिनि च कुजसंयुते कुगेहे भवति मृतिः
प्रसवक्षणे जनन्याः ॥ क्षयिशशिकुजयोगतः
पतेः प्राङ्गिशि च रवीन्दुगे पिता म्रियेत ॥ २२ ॥

शशीति । सभौमे चंद्रे शनिपतितभागे शुभदशा हीने तदा
 सप्तसमये मातुर्मृत्युः । कुगेहे क्षीणचंद्रे भौमयोगे पितुः प्राक्
 मातुः मृत्युः । रात्रिजन्मानि खौदुगते भौमे कुगेहे तदा पिता
 म्रियते ॥ २२ ॥

सक्रूरमातृपितृसादसमथदृष्ट्या-

ऽन्योन्यं पितुर्मरणमादित एव मातुः ॥

साकौ रवौ क्षितिसुते, रविवामगे च

पित्र्ये गृहे शशिनि सूर्यसुते जनन्याः ॥ २३ ॥

सक्रूरिति । सक्रूरे मातृपितृसहमेऽन्योन्यं समानदोषिः तदा
 पितृमरणात्पूर्वं मातुर्मृत्युः । सूर्ये शनियुते तदा पितृमरणं
 सूर्याद्वितीये भौमे तृतीयचतुर्थपंचमषष्ठ्ये वा योगः । चतुर्थ-
 स्थाने चंद्रे शनौ वा तदा मातुर्मृत्युः ॥ २३ ॥

भूपुत्रः पितृगृहराश्यसम्मुखश्चे-

देकांशांतरमुभयोः पितुर्विनाशः ॥

आये स्यात्सहमपतिस्तु मंदयुक्तो

भागैकांतरमनयोरसंशयस्तत् ॥ २४ ॥

इति श्रीकर्मप्रकाशिकायां मनुष्यजातके पित्रोर-

रिष्टाधिकारोऽष्टादशः ॥ १८ ॥

भूपुत्र इति । भौमो दशमस्थः पितृगृहमामयोरैकांशांतरत्रा
 तदा पितुर्विनाशः । पितृसहमपः एकादशगः शनियुतः

तयोरप्येकांशातगमिति कृत्वा वर्षोत्तरं पितृमरणम् । यथाशां-
तरं तत्तत्समानि वर्षाणीति ज्ञेयम् ॥ २४ ॥

इति श्रीकर्मप्रकाशिकावृत्तौ अष्टादशः पितृगंडाताधिकारः १८ ॥

अथ स्त्रीजातकाधिकारः ।

पुंसः फलं यदिह कीर्तितमायुराद्य-
माद्यैस्तदेव किल योषिति कल्पनीयम् ॥

भर्तृस्थितिप्रणयसंततिशीलसौख्या-
स्तस्यास्तु पंच यवनाभिहितानि पश्येत् ॥ १ ॥

अथ स्त्रीजातकं निरूपयते—पुंस इति । इहास्मिन् ग्रंथे
पुरुषस्यायुगद्य कृत्वा पूर्वराचार्यैर्यत्कीर्तितं तदेव किलेति
निश्चयेन योषिति त्रिणा कल्पनीय तासां तु पुनः भर्तुः स्थितिः
प्रणयो विनयः संततिः शीलसौख्यानि पंच यवनेराभिहितानि
पश्येत् ॥ १ ॥

लग्नास्तभर्तृसमेश्वरभार्गवाणां
योगे मिथो गृहगमे च तनौ शुभायाम् ॥
सद्भर्तृका निराधिकारिकुजार्कियुक्ता
वैधव्यभागभवति सौम्यदृशांतरेण ॥ २ ॥

लगास्तेति । लग्न अस्तं सप्तमं भर्तृसहमशुकाः एषामधिपा
एतेषां परस्परमस्थाने सति योगो वा तदा स्नेहः शुभं च । एषां
कुजार्कियोगश्चेद्वैधव्यं शुभदृष्टिराहित्ये सत्येवेतद्बोधयम् ॥ २ ॥

लज्जास्तपप्रणयसादपमित्रभेषु
 सौम्येषु सोडुपतितेषु पतेः प्रिया स्यात् ॥
 एतैस्तु पापयुतदृग्भिरसौम्यता च
 शुक्रस्य सप्तमगसौरिमहीजयोश्च ॥ ३ ॥

लज्जास्तपेति । लज्जास्तपसंप्रसहमपाः शुभस्थानगाः शुभयुता-
 स्तदातिप्रिया भवति । विपर्यये वैरम् । शुक्रात्सप्तमगौ शान-
 मौमौ तदा वै भर्तृकासंमता ॥ ३ ॥

द्वौ भर्तृभाक्तनुपतौ पतितेऽनृजौ च
 पष्टेऽस्तपे मुथशिलेऽभिजा सशत्रुः ॥
 शुक्राब्जयोरति च दुर्भगतामुपेति
 मिथैस्तु मिश्रफलमूह्यमहोऽनुसारात् ॥ ४ ॥

द्वौ भर्तृभागेति । तनुपः पतितभस्यः वक्रगस्तदा भर्तृप्रिय-
 तायोगः । अस्तपः पष्टेन मुथशिली तदा भर्ता अनुभवति ।
 एवं शुक्राब्जयोरतिव दुर्भगतां मामेति । सप्तमेऽः पष्टगतो
 मिश्रगः शुभैर्दृष्टः तदा मिश्रफलम् । चंद्रशुक्रौ पष्टेन मुथशि-
 लितौ शुभेन तु न मुथशिलितौ मिश्रगृहीतौ तदा मिश्रफलम् ॥

शना लग्ने शुके धुनयुनि कुजाकिंस्थसदने
 नभस्यज्ञे जीवे क्षणविरहिते चाप्रसवभे ॥

पातिर्भर्त्रमहमपातिपरस्परक्षेत्रगो यदा तदा समौरया साध्वी
 च । सर्वेषु ग्रहेषु निचनिग्रहर्षस्थानगतेषु नाम नदादिगतेषु
 समौरया साध्वी च भवति ॥ १० ॥

इति श्रीऋषभमयाशिवृत्तौ मनुष्यजातके षष्ठीनविंश
 श्रीजातकाधिकारः ॥ १९ ॥

अथ मिश्रप्रकीर्णाधिकारः ।

प्रायेण दुर्वोधममानसं यद्गृहक्षभावोजसि मि-
 श्रदृश्ये ॥ तदुच्यते किञ्चिदिव प्रकीर्णविनि-
 र्णयः संशयहृत्समासात् ॥ १ ॥

प्रायेणेति । स्पष्टोऽर्थः ॥ १ ॥

एको गृहे पुण्यवतां हि यावज्जीवं सुखी
 तद्विपरीतकोऽन्यः ॥ दुःखी तृतीयो धनधाम्नि
 जातो नीचान्वये स्यान्नृपतिश्चतुर्थः ॥ २ ॥

॥ एको गृहे इति । जातकं चतुःप्रकारम् । एके राज्ञो गृहे
 जायंते यावज्जीवं राज्यं कुर्वन्ति । अन्ये अधमकुले जायंते
 तदाऽधमा दरिद्राः । अपरे राजकुले जाता अपि यावज्जीव
 अधन्या भवंति । केचिदधमकुलोत्पन्ना अपि राज्यं कुर्वन्ति
 एवं चतुर्धा जातकं ज्ञेयम् ॥ २ ॥

केंद्रे विलग्नेशरवीदवश्चेत्कृतेत्थशाले मकबू-

लसेटैः ॥ केंद्रस्थितैरुत्तमजन्मसौख्यमाजन्म
तद्व्यत्ययतो विलोमम् ॥ ३ ॥

केंद्रे इति । लग्नेशसूर्यचंद्राः केंद्रगास्तद्राशिस्वामिभिः कंबूल-
केंद्रगैः लग्नेरित्यशाठभाजस्तदा राजकुलोत्पन्ना आजन्म
कुर्वन्ति । लग्नेशसूर्यचंद्रा इंदुवारस्याः कैश्चिदप्यनित्य-
दरिद्रोत्पन्ना चावजीवं दरिद्रा एव ॥ ३ ॥

लग्नेशचंद्रोष्मरुचोऽथ केंद्रे तदीशयोगा
पतितस्थपापैः ॥ पापाश्च ते चेत्पतितेश्वराः
स्युः प्राग्भद्रमग्रे च दरिद्रभाजः ॥ ४ ॥

लग्नेशेति । लग्नेशचंद्रसूर्याः केंद्रस्थास्तद्राशिस्वामिनः पति-
तस्थैः इत्यशाठिनो वा पतितस्थानस्वामिभिः दूरेरित्यशाठिनः
तदा राजकुलोत्पन्ना अपि दरिद्राः भवंति । राज्यं चादौ
लब्ध्वा राज्यात्प्रतिनिवर्तते ॥ ४ ॥

हीना विलग्नेशदिनेशचंद्रास्तत्केंद्रसौम्यैश्च
तदीशयोगः ॥ सौम्याश्च ते चेत्पतितेश्वराः
स्यू राजा भवेन्नीचकुलेऽपि जातः ॥ ५ ॥

हीना इति । लग्नेशसूर्यचंद्राः हीनबला नीचस्थाः पतित-
स्थानगाः वा तद्राशिस्वामिनः शुभयुक्ताः केंद्रगाः शुभेत्य-
शाठिनस्ते चेत्पतितस्थानेश्वरास्तदा नीचकुले ज्ञानोऽपि राजा
भवेत् ॥ ५ ॥

तयोरप्येकांशातगमिति कृत्वा वर्षोत्तरं पितृमरणम् । यथाशा-
तरं तत्तत्त्वमानि वर्षाणीति ज्ञेयम् ॥ २४ ॥

इति श्रीकर्मप्रकाशिकावृत्तौ अष्टादशः पितृगंडांताधिकारः १८ ॥

अथ स्त्रीजातकाधिकारः ।

पुंसः फलं यदिह कीर्तितमायुराद्य-
माद्यैस्तदेव किल योषिति कल्पनीयम् ॥

भर्तृस्थितिप्रणयसंततिशीलसौख्या-
स्तस्यास्तु पंच यवनाभिहितानि पश्येत् ॥ १ ॥

अथ स्त्रीजातकं निरूप्यते—पुंस इति । इहास्मिन् ग्रंथे
पुरुषस्यायुराद्य कृत्वा पूर्वैराचार्यैर्यत्कीर्तितं तदेव किलेति
निश्चयेन योषिति स्त्रीया कल्पनीयं तान्ना तु पुनः भर्तुः स्थिति-
प्रणयो धिनयः संततिः शीलसौख्यानि पंच यवनैरभिहितानि
पश्येत् ॥ १ ॥ ~

लग्नास्तभर्तृसहमेश्वरभार्गवाणां

योगे मिथो गृहगमे च तनौ शुभायाम् ॥

सद्भर्तृका निरधिकारिकुजार्कियुक्ता

वैधव्यभागभवति सौम्यदृशांतरेण ॥ २ ॥

लग्नास्तेति । लग्नं अस्तं सप्तमं भर्तृसहमशुक्राः एषामधिपा-
एतेषां परस्परसंस्थाने सति योगो वा तदा स्नेहः शुभं च । एषा-
कुजार्कियोगश्चैधव्यं शुभदृष्टिरहित्ये सत्येवैतद्बोध्यम् ॥ २ ॥

लग्नास्तपप्रणयसादृशमित्रभेषु
 सौम्येषु सोढुपतितेषु पतेः प्रिया स्यात् ॥
 एतैस्तु पापयुतद्विभरसौम्यता च
 शुक्रस्य सप्तमगसौरिमहीजयोश्च ॥ ३ ॥

लग्नास्तपेति । लग्नभास्वपंसहमपाः शुभस्थानगाः शुभयुता-
 स्तदातिप्रिया भवति । विपर्यये वैरम् । शुक्रात्सप्तमगौ शान-
 मौर्मा तदा वै भर्तृकासंगता ॥ ३ ॥

द्वौ भर्तृभाक्त्तनुपतौ पतितेऽनृजो च
 पष्टेऽस्तपे मुथशिलेरिभुजा सशत्रुः ॥
 शुक्राञ्जयोरति च दुर्भगतासुपैति
 मिश्रैस्तु मिश्रफलमूह्यमहोऽनुसारात् ॥ ४ ॥

द्वौ भर्तृभागिति । तनुपः पतितभस्यः वक्रगस्तदा भर्तृप्रिय-
 तायोगः । अस्तपः पष्टेन मुथशिली तदा मर्ता शत्रुमर्ता ।
 एवं शुक्राञ्जयोरतिव दुर्भगतां प्राप्नोति । सप्तमैः पष्टगतो
 मिश्रगः शुभैर्दृष्टः तदा मिश्रफलम् । चंद्रशुक्रौ पष्टेन शुभशि-
 लितौ शुभेन तु न मुथशिलितौ मिश्रदृशो तदा मिश्रफलम् ॥

शना लग्ने शुके युनयुजि कुजाकिंस्थसदने
 नभस्यज्ञे जीवे क्षणविरहिते चाप्रसवभे ॥

पतिर्भर्तृमहमपतिपरस्पर्क्षेत्रगो यदा तदा ससौख्या साध्वी
च । सर्वेषु ग्रहेषु निजनिजहर्षभ्यानगतेषु नाम नंदादिगतेषु
ससौख्या साध्वी च भवति ॥ १० ॥

इति श्रीकर्मप्रवाशिवृत्तौ मनुष्यजातके एतेनविंशः
स्त्रीजातकाधिकारः ॥ १० ॥ —

अथ मिश्रप्रकीर्णाधिकारः ।

प्रायेण दुर्बोधममानसं यद्गहर्क्षभावोजसि मि-
श्रदृश्ये ॥ तदुच्यते किञ्चिदिव प्रकीर्णविनि-
र्णयः संशयहृत्समासात् ॥ १ ॥

प्रायेणेति । स्पष्टोऽर्थः ॥ १ ॥

एको गृहे पुण्यवतां हि यावज्जीवं सुखी
तद्विपरीतकोऽन्यः ॥ दुःखी तृतीयो धनधाम्नि
जातो नीचान्वये स्यान्नृपतिश्चतुर्थः ॥ २ ॥

ॐ एको गृहे इति । जातकं चतुःप्रकारम् । एके राज्ञो गृहे
जायंते यावज्जीवं राज्यं कुर्वति । अन्ये अधमकुले जायंते
तदाऽधमा दरिद्राः । अपरे राजकुले जाता अपि यावज्जीवं
अधन्या भवंति । केचिदधमकुलोत्पन्ना अपि राज्यं कुर्वति
एवं चतुर्धा जातकं ज्ञेयम् ॥ २ ॥

केंद्रे विलग्नेशरवीन्दवश्चेत्कृतेत्थशाले मकबू-

लखेटः ॥ केंद्रस्थितैरुत्तमजन्मसौख्यभाजन्म
तद्व्यत्ययतो विलोमम् ॥ ३ ॥

केंद्रे इति । लग्नेशसूर्यचंद्राः केंद्रगास्तद्राशिस्वामिभिः कंबूल-
कृतोपः केंद्रगैः लग्नेरित्यशालिमात्रस्तदा राजकुलोत्पन्ना आजन्म
राज्यं कुर्वन्ति । लग्नेशसूर्यचंद्रा इंदुवारस्थाः कैश्चिदप्यनित्य-
शालाः दरिद्रोत्पन्ना बाबजीवं दरिद्रा एव ॥ ३ ॥

लग्नेशचंद्रोष्मरुचोऽथ केंद्रे तदीशयोगा
पतितस्थपापैः ॥ पापाश्च ते चेत्पतितेश्वराः
स्युः प्राग्भद्रमग्रे च दरिद्रभाजः ॥ ४ ॥

लग्नेशेति । लग्नेशचंद्रसूर्याः केंद्रस्थास्तद्राशिस्वामिनः पति-
तस्थैः इत्यशालिनो वा पतितस्थानस्वामिभिः ह्यैरित्यशालिनः
तदा राजकुलोत्पन्ना अपि दरिद्राः भवन्ति । राज्यं चादौ
लब्ध्वा राज्यात्प्रतिनिवर्तते ॥ ४ ॥

हीना विलग्नेशदिनेशचंद्रास्तत्केंद्रसौम्यैश्च
तदीशयोगः ॥ सौम्याश्च ते चेत्पतितेश्वराः
स्यू राजा भवेत्नीचकुलेऽपि जातः ॥ ५ ॥

हीना इति । लग्नेशसूर्यचंद्राः हीनवला नीचस्थाः पतित-
स्थानगाः वा तद्राशिस्वामिनः शुभयुक्ताः केंद्रगाः शुभेत्थ-
शालिनस्ते चेत्पतितस्थानेश्वरास्तदा नीचकुले जानोऽपि राजा
भवेत् ॥ ५ ॥

शुभातको पुण्यरवी यदि स्तः केंद्रे बलिष्ठः
शुभयुक्तदृष्टौ ॥ रात्राविषादुश्च बृहत्प्रमाण-
गभ्येति जातो विपरीततोऽन्यत् ॥ ६ ॥

शुभातको इति । दिवा जन्मनि यदा रविः पुण्यसहस्रकै-
प्रणाः पल्लयुतः शुभयुतदृष्टः तदा महत्त्वं प्राप्नोति । एवं रात्रि-
जन्मनि पुण्यचंद्रो केंद्रगो बलयुतौ शुभयुक्तदृष्टौ तदा महत्त्वं
प्राप्नोति । एतद्विपरीत्य लघुत्वं प्राप्नोति ॥ ६ ॥

कर्माथं बहुविधभंगयो हि पूर्वे-
निर्दिष्टाः प्रकटफलार्थमत्र तासाम् ॥
सांकर्यादनवगमोऽथ सम्यगीक्ष्य
संदेहच्छिदुरमिदं प्रकीर्णकोक्तम् ॥ ७ ॥

अथालंकारमाह ।

श्रीसिद्धिकोक्तमुरुतंत्रनिहाऽञ्जवृदा-
दर्थोदविदुमुपजीव्य मदुक्तिशुक्त्या ॥
जातं वृजन्मफलमौक्तिकमेतदेव
लब्ध्वा गुणैः सहृदयोरसि हारलीलाम् ॥ ८ ॥
जिज्ञास्ये जन्मफलं निधिमिव यदि की-

त्रैलोक्यक्षितिपालमौलिसकलव्यापारपारंगमः
 प्राग्वाटान्वयधुर्यभूपसचिवः श्रीचंडासिंहा-
 ह्वयः॥ श्रीमान्शोभनदेव इत्यभिजने तस्या-
 भवत्सज्जनः श्रीसामंत इति प्रशांतसुमति-
 स्तस्मादभूदंगभूः ॥ १० ॥

तस्यात्मजः समजनिष्ट कुमारसिंह-
 नामा प्रमाणितगुरुर्गिरिमाध्यगेहः ॥
 तत्सूनुना गणकभृंगमुदे स्मरेण
 गंधोऽभ्युदाध्रियत ताजिकपद्मकोशात् ॥ ११ ॥

इति श्रीकुमारसिंहात्मजसमरसिंहसमुद्धृते कर्मप्रका-
 शिकाभिधे प्रकीर्णाधिकारो विंशः ॥ २० ॥

कर्मार्थमित्यादिच्छं ताः स्पष्टार्था एव ॥७॥८॥९॥१०॥११॥

इति श्रीमनुष्यजातके कर्मप्रकाशिकावृत्तौ
 प्रकीर्णाधिकारो विंशः समाप्तिमगात् ॥

इति मनुष्यजातकं संपूर्णम् ।

अथ मनुष्यजातकस्य स्वकृतोदाहरणमाग्भ्यते ॥ ॥ हेरुंबं
गिरिजापतिं ग्रहपतिं लक्ष्मीपतिं शारदा नत्वा ग्रंथचमत्कृतिं
सरलताद्युक्तिं मनालोफ्य च ॥ कृतोदाहरणं तु जातकमिदं
विद्वन्मुदः कारुणं बालानां हितकाम्यया विशदंतीं नीतं
सतामग्रतः ॥ १ ॥ श्रीदध्यङ्कुलैरिवानृतवपुः श्रीमाञ्जुदाशं-
करस्तस्येदं तनयेन शास्त्रानिपुणेन व्योमसंचारिणाम् ॥ मत्यो-
न्मध्य मनुष्यजातकमिदं प्रोल्लेखितोदाहृतिः श्रीमच्छ्रीधरपं-
डितेन विदुषा बालोपकाराय वै ॥ २ ॥ देवदत्तनाम्नः कस्य-
चित्पुरुषस्य जन्मसमये ग्रहभावादि प्रदर्श्यते तत्रादौ जन्मका-
लश्च संवत् १८२२ शके १७८७ चैत्रे मासि शुक्ले पक्षे
तिथौ २ सौम्यवासरे घ ० प १६ अश्विनीभे
घ ११ प. २६ । वैधृतियोगे घ. १० प. ३७ कीलवकरणे
एवमादिपंचांगशुद्धौ तदिने श्रीमन्मार्तण्डमडलोद्यादिष्टव. ४८
प ५९ समये देवदत्तस्य जन्म । अत्र निपेककालात्स्पष्टज-
न्मेष्टम् ४८ । ४३ । जस्योदाहरणमग्रे प्रदर्श्यते ।

जन्मांगचक्रम्.

सूर्यादयो ग्रहा स्पष्टा स्यु

सू	च	म	बु	बृ	शु	श	रा.	के
११		२	११	८	०	०	६	०
१७	२२	७	२	८	२५	९	९	९
२८	५	९	३३	१६	३६	२३	३३	३३
९	९	१६	५६	४२	५५	४६	५५	५५
५९	८४	२७	१००	२	२९	४	३	३
२१	१८	१४	३०	४६	५३	१२	११	११

शोष्यं तदंशाः १५ । ७ । २८ अंकलवे सूर्यस्योच्चबलं
१७ । २८ । जानं । एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ।

प्रथमाधिकार श्लोक १३ उच्चनोच्चक्रमम् ।

सू.	घं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ग्र.
०	१	९	५	३	११	६	उ.
१०	३	२८	१५	५	२७	२०	
६	७	३	११	९	५	०	नी.
१०	३	२८	१५	५	२७	२०	

अथ हृदावलमाह । सूर्यः ११ । १७ । २८ बुधहृदायां
सूर्यस्य बुधः शत्रुः अत एव शत्रुहृदावलं ० । ३ । ४५

प्रथमाधिकारे चतुर्दशश्लोकमारभ्य एकोन-
विंशतिपर्यन्तं हृदाचक्रम् ।

शे.	वृ.	मं.	कं.	सि.	कं.
८ वृ.	८ शु.	६ बु.	७ मं.	६ वृ.	७ बु.
६ शु.	७ वृ.	६ शु.	६ शु.	५ शु.	१० अ.
८ बु.	८ वृ.	५ वृ.	६ बु.	७ श.	४ वृ.
५ मं.	५ श.	७ मं.	७ वृ.	६ बु.	७ मं.
५ श.	२ मं.	६ श.	४ श.	६ मं.	२ श.

तु.	वृ.	घं.	मं.	कुं.	मी.
६ श.	७ मं.	१२ वृ.	७ बु.	७ बु.	१२ शु.
८ बु.	४ शु.	५ शु.	७ वृ.	६ शु.	४ वृ.
७ वृ.	८ बु.	४ बु.	८ शु.	७ वृ.	३ बु.
७ शु.	५ वृ.	५ मं.	४ श.	५ मं.	९ मं.
२ मं.	६ श.	४ श.	४ मं.	५ श.	२ श.

अथ द्বেष्काणचलम् । सूर्यः ११ । १७ । २८ द्वितीये गुरु-
ष्काणे स्थितः सूर्यस्य च गुरुः शत्रुः अत एव शत्रुचलं
० । २ । ३०

प्रथमाधिकारे विंशतिश्लोकोक्तं द्वेष्काणचक्रम् ।

	मे	वृ	मि.	क.	सि.	क.
१०	मं	बु.	वृ.	शु.	श.	सू.
२०	सू.	चं.	मं.	बु.	वृ.	शु.
३०	शु	श	सू.	सो.	मं.	बु.
	वृ.	वृ.	ध.	र.	कुं.	मी.
१०	सो	मं.	.	वृ.	शु.	श.
२०	शु.	सू.	सो.	मं.	बु.	वृ.
३०	वृ.	शु.	श.	सू.	सो.	मं.

अथ नवमांशचलम् । सूर्यः ११ । १७ । २८ गुरुनवमांशे
स्थितः सूर्यस्य गुरुः शत्रुः अत एव शत्रुचलं० । १ । १५ एवं
सर्वग्रहाणां बोध्यम् ।

पंचगणिवलचक्रम् ।

स	च	म	कु.	गु	शु	श	ग्र
० ७ ३०	० २२ ३०	० ७ ३०	० ७ ३०	० ३ ३०	० ०२ ३०	० ७ ३०	गृ
० १७ २२	० १८ ४४	० ६ ३९	० १ ३७	० २ ६८	० १६ ४९	० १ १०	ल
० ३ ४६	० ११ १६	० ११ १६	० ७ ३०	० १६ ०	० ३ ४६	० ७ ३०	लृ
० २ ३०	० २ ३०	० २ ३०	० २ ३०	० ० ३०	० १० ०	० २ ३०	श्रे
० १ १६	० १ १६	० १ १६	० १ १६	० १ १६	० ३ ४६	० ३ ४६	न
० ३२ २९	० ६६ १४	० २८ ९	० २० २२	० ६१ ४३	० ६६ ४२	० २२ २६	यो
८ ७	१४ ३	७ २	६ ६	१२ ६६	१४ १२	६ ३६	ब

क्रमाद्धर्षस्थानवलं ज्ञेयम् । द्वितीयं स्वगृहे स्थितत्वात्सूर्या-
 दिग्रहाणां हर्षवलम् । अत्र तु सूर्यस्य स्वगृहेऽभावः अत एव
 हर्षवलं न स्यादिति । तृतीयं हर्षवलं दिवा जन्मनि . पुरुषग्र-
 हाणां हर्षवलं अत्र तु रात्रौ जन्म अत एव सूर्याद्धर्षवलं न
 स्यात् । चतुर्थं हर्षवलं जन्मलग्नमारभ्य चतुर्थग्रहपर्यन्तं सप्त-
 ममारभ्य दशमपर्यन्तं च स्त्रीग्रहाणां हर्षवलम् । शेषग्रहेषु
 पुरुषग्रहाणां हर्षवलम् । अत्र तु पुरुषग्रहः सूर्यः पुरुषग्रह
 पतितः अतः हर्षवलं स्यात् । अधोलिखितकोष्ठके सूर्यादिग्र-
 हाणां हर्षवलं प्रत्येकस्थाने पंचपंचेति परिमाणतो विंशतिसं-
 ख्याकं यदा भवेत् तदा तत्पूर्णं स्यात् ततो न्यूनं चेदपूर्णमि-
 त्यवगन्तव्यम् । उक्तं च पद्धतिभूषणे । ' हर्षान्विता हर्षपदे
 पंचविंशोपका मताः । हर्षस्थानचतुष्कस्यः खेटः स्यात्पूर्णा-
 हर्षितः ॥ १ ॥ ' इति ।

प्रथमाधिकारे त्रिंशत्तमश्लोकोक्त हर्षवलचक्रम् ।

सू	च	म	बु	बृ	शु	श	
९	३	६	१०	११	५	१२	स्थानात् बलम्
५	४ ०	१ ८	३ ६	९ १०	२ ७	१० ११	स्वग्रहात् बलम्
सू	०	म	०	बृ	०	०	दिवा जन्मानि पुरु षग्रहाणा बलम्
०	च	०	बु	०	शु	श	रात्रौ जन्मान स्त्री ग्रहाणा बलम्
४।५ ६।१० ११।१२		४।५ ६।१० ११।१२		४।५ ६।१० ११।१२			पुरुषग्रहे पुरुषग्र हाणा बलम्
०	१।२ ३।७ ८।९		१।२ ३।७ ८।९		१।२ ३।७ ८।९	१।२ ३।७ ८।९	स्त्रीग्रहे स्त्रीग्रहा णा बलम्

उदाहरणहर्षवलचक्रम् ।

सू	च	म	बु	बृ	शु	श	ग्र
०	०	०	०		५	०	म्या
०	०	०	०	५	०	०	स्व
०	५	०	५	०	५	५	दिवारात्री
५	०	०	०	०	०	०	पुरुष स्त्री
५	५	०	५	५	१०	५	याग

दिने सूर्यमोग्यांशाः १२ । ३३ । चंद्रभुक्तांशाः २२ ।
 ५ । युताः ३४ । ३७ । जाताः सूर्यचंद्रयोर्मध्ये राशिर्न स्यात्
 ३४ । ३७ । अयं सूर्योनचंद्रो जातः अत्र तु लग्नभुक्तांशा-
 २८ । १८ दिति अत एव लग्नभुक्तांशाः २८ । १८ पिंडमध्ये
 योज्यं जातं ६२ । ५५ । धनलग्नस्य संस्कारो जातस्ततो
 लग्नाद्वितीयभवनं मकरमारभ्य त्रिंशदंशैरेकराशिकल्पनया अत्र
 तु द्विराश्यांशाः ६० । पिंड ६२ । ५५ । मध्ये शोधिताः
 शेषं २ । ५५ । मीनं न शुध्याति अत एव मीनलग्नं पुण्यसहमं
 ११ । २ । ५५ ॥ अथ राशौ चंद्रमोग्यांशाः ७ । ५५ । सूर्य-
 भुक्तांशैः १७ । २८ । युताः २५ । २३ चंद्रार्कयोर्तरस्थ-
 राश्यं १० शैः ३०० । युताः ३२५ । २३ । जातश्चंद्रोन-
 सूर्यः । अत्र चंद्रार्कयोर्मध्ये लग्नमस्त्यतो लग्नमोग्यांशाः
 १ । ४२ । प्रोक्तानामंशानां मध्ये ३२५ । २३ । शोधिताः
 शेषं ३२३ । ४१ । ततो लग्नाद्वितीयभवनं मकरमारभ्य
 दशराश्यांशाः ३०० । अंशसमूहे शोधिताः शेषं २३ । ४१ ।
 वृश्चिकराश्यांशाः ३० । न शुध्यन्त्यतो वृश्चिकत्रयोर्विशत्यंशांशे
 विश्रांतिर्जाता ७ । २३ । ४१ । इदं पुण्यसहमम् ॥ अथ सुगम-
 प्रकारेण पुण्यादिसहमानयनमुक्तं संज्ञार्तत्रे । 'सूर्योनचंद्रान्वित-
 मादि लग्नं बिंदुर्कयुक्तं निशि पुण्यसंज्ञम् । शोध्यर्क्षशुद्धाश्रय-
 मान्तराले लग्नं न चेत्सैकभमेतदुक्तम् ॥' अत्रोदाहरणम् । स्पष्टः
 सूर्यो राश्यादिः ११ । १७ । २८ । स्पष्टचंद्रो राश्यादिः ० ।
 २२ । ५ । लग्नं राश्यादिः ८ । २८ । १८ । दिवा जन्मनि

चंद्रमध्ये सूर्यः शोधितः शेषम् १। ४। ३७। शोध्यर्क्ष इति शोध्यते न्यूनः क्रियते यो ग्रहः स शोध्यस्तस्य राशि शोध्यर्क्ष यस्मिन्ग्रहे शोध्यो ग्रहः शोध्यते स शुद्धचाश्रयो ग्रहस्तस्य भं राशिः अनयो राश्यादिग्रहयोर्मध्ये शोध्यग्रहराश्यादिमारभ्य शुद्धचाश्रयग्रहराश्यांशावाधि मध्ये चेल्लग्रं न स्यात्तदैतत् सर्वत्र सहममेकराशिसहितं कार्यं यदि तयोर्मध्ये लग्नं स्यात्तदैकराशि-युतं न कार्यमित्यर्थः । अत्र तु सूर्यराशेः सकाशात् चंद्रराशि-पर्यंतं लग्नं नास्ति अतः सैकम् १ युतं २। ४। ३७। लग्नं ८। २८। १८। युतं ११। २। ५५। जातं पुण्यसहमं रात्रौ जन्मनि सूर्यात् ११। १७। २८। चंद्रः ०। २२। ५। ऊनं १०। २५। २३। जातं अत्र चंद्रराशेः सकाशात् सूर्य-राशिपर्यंतं लग्नं भवति अतः सैकं एकराशियुतं न कार्यं एवं सर्वत्रापि बोध्यम् ॥ लग्नं ८। २८। १८। युतं ७। २३। ४१। जातं पुण्यसहमम् ॥

अथ पुण्यादिसहमचक्रम् ।

पुण्य विद्या	पशुः	बधन	पिता	माता	भ्राता	दाराः	सुतः	शत्रुः	मित्र	
७	११	८	७	२	९	१०	११	४	७	८
२३	२	१३	१४	६	२४	२७	६	१४	२७	१३
४१	५५	४३	१०	२३	४७	११	२६	२९	४६	४३

दिवा जन्मनि द्वात्रिंशत्सहस्रसार्णीचक्रम् ।

चतुर्थाधिकारोक्तं सहस्रचक्रम् ।

	एतेयुक्ताः	एतभ्यः	एत ऊनाः	
१	लग्नयुत.	चंद्रात्	सूर्य	पुष्यं
२	लग्नयु.	सूर्यात्	चंद्रं	वित
३	लग्नय.	विद्यासहमात्	पुष्यसहस्रं	प्रणयः
४	लग्नयु.	पुष्यसहमात्	भौमं	शौर्यं
५	लग्नयु.	गुरु.	पुष्यसहस्रं	यशः
६	लग्नयु.	धनभावात्	धनस्वामि	स्व
७	लग्नय.	पुष्यात्	शनि	वधनं
८	लग्नयु.	शनिः	सूर्य	पेत्तुकं
९	लग्नयु.	शुक्रात्	चंद्र	मातृकं
१०	लग्नयुते.	जीवात्	शनि	भ्रातृकं
११	लग्नयु.	शनिः	गुरुं	विभूतिः
१२	लग्नयु.	सितात्	सूर्य	दाराः
१३	शनिपु.	अष्टमात्	चंद्र	मरणं
१४	लग्नयु.	नवमात्	नवमस्शानि.	अधा
१५	लग्नयु.	असितात्	सितं	आशा
१६	लग्नयु.	सूर्याज्ञात्	सूर्य	नृपः
१७	लग्न.	नीमात्	शनि	अरिः
१८	लग्न.	गुरुतः	इंद्र	सुतः
१९	लग्न.	भगुनात्	इंद्र	पुत्रि.
२०	लग्न.	भौमात्	शुभ	कर्म

२१	लग्न.	गुरुतः	भीमं	क्षमा
२२	चंद्रयु.	जीवात्	सूर्य	गुरुता
२३	लग्न.	यमात्	जीव	जीवः
२४	लग्न.	लग्नात्	चंद्रं	गदः
२५	लग्न.	गुरोः	पुण्य	मित्रं
२६	लग्न.	सितात्	शानि	उद्धाहः
२७	लग्न.	भूसुतात्	सितं	श्रुतं
२८	लग्न.	सुज्यात्	शानि	वासना
२९	बुध.	गुरोः	पुण्यं	बल
३०	बुध.	गुरोः	पुण्यं	वपुः
३१	लग्न.	भीमात्	बुध	व्यापारः
३२	लग्न.	चंद्रात्	शानि	हस्तक्रिया.

रात्रौ जन्मनि द्वात्रिंशत्सहस्रारणीचक्रम् ।

चतुर्थाधिकारोक्त सहस्रचक्रम् ।

	एते युक्ताः	एतेभ्यः	एते ऊनाः	
१	लग्नयु.	सूर्यात्	चंद्र	पुण्यं
२	लग्नयु.	चंद्रात्	सूर्य	वित
३	लग्नयु.	पुण्यसहमात्	विद्यासहस्रं	प्रणयः
४	लग्नयु.	भीमात्	पुण्य	शीर्य
५	लग्नयु.	पुण्यसहमात्	गुरु	यशः
६	लग्नयु.	धनभावात्	धनस्वामि.	स्व
७	लग्नयु.	शानितः	पुण्यं	बंधन
८	लग्नयु.	सूर्यात्	शानि	पितृकं
९	लग्नयु.	चंद्रात्	शक्र	मातृ.

१०	लग्नयुत.	जीवात्	शनि	भ्रातृ.
११	लग्नयुत	गुरुतः	शनि	विभूतिः
१२	लग्न.	सितात्	सूर्य	दाराः
१३	शनियुक्.	अष्टमात्	चंद्र	मरणं
१४	लग्न.	नवमात्	नवमस्वामि.	अंधा.
१५	लग्न.	असितात्	सितं	आशा.
१६	लग्न.	चंद्रोच्चात्	चंद्र	नृपः
१७	लग्न.	मीमात्	शनिं	अरिः
१८	लग्न.	गुरुतः	इंद्र	सुतः
१९	लग्न.	भृगुजात्	इंद्र	पुत्री.
२०	लग्न.	बुधात्	मीमं	कर्म.
२१	लग्न	गुरुतः	मीमं	क्षमा.
२२	सूर्ययु.	गुरुतः	चंद्र	गुरुता.
२३	लग्न.	जीवात्	यम	जीवः
२४	लग्नयु.	लग्नात्	चंद्र	गदः
२५	लग्नयु.	पुष्यसहमात्	गुरुं	मित्रं
२६	लग्नयु.	सितात्	शनि	सोढाहः
२७	लग्नयु.	भूमतात्	सितं	श्रुतं
२८	लग्नयु.	शानितः	सुरेज्यं	धातना.
२९	बुधयु.	पुष्यात्	गुरुं	बलं
३०	बुधयु.	पुष्यात्	गुरु	वपुः
३१	लग्नयु.	मीमात्	बुधं	व्यापारः
३२	लग्न.	शानितः	चंद्र	हस्ताज्या.

अथ पंचमाधिकारोक्तानिपेककालोदाहरणमाह-जन्मलग्नो-
 चंद्रांशाः ११३ । ४६ । १५ । एभ्यो द्वादशभिर्भक्त्वा लब्धं
 दिनं ९ शेष ५ । ४६ । १५ । चतुर्विंशत्या गुणिताः १३८ ।
 ३० । जातं द्वादशभिर्भक्त्वा लब्धं होरादि ११ । ३२ । ३० ।
 पूर्वानांतं दिनं ९ युक्तं इदं द्विस्थं ९ । ११ । ३२ । ३० ।
 चतुर्विंशत्या गुणिताः २२० । ३० । पंचदशभिः भक्तं लब्धं
 होरादि १४ । ४२ । २८ । एतत् चंद्रमसि भुवस्तलवर्तिनि
 पृथक्स्थेऽस्मिन् ९ । ११ । ३२ । ३० । हीनं ८ । २० ।
 ५० । २ । अष्टममासि ध्रुवं २४५ । २१ । १७ । अनुपात-
 दिवसादि ४ । ८ । ५४ । भुवस्तलवर्तिचंद्रलग्नात्पंचमस्थान-
 स्थितत्वात् ध्रुवमध्ये योज्यं २५० । ६ । ११ । एते मूलध्रु-
 वांकाः तेषां मध्ये पृथक्स्थंहीनांका ८ । २० । ५० । २ ।
 युतं २५८ । २७ । १ । २ । इदं त्रिंशद्दृतं ३० । लब्धं
 मासादि ८ । १८ । २७ । १ । पुनर्नित्यानंदेनोक्तम् ।
 'व्यंगान्जांशाः पृथक् त्रिघ्नाः खान्ध्याप्तोना इनोद्धृताः ॥
 खतत्वा २५० ढ्या हि तिथयो गर्भाजन्मावधिस्थिराः ॥'
 इति । अस्पोदाहरणम् । जन्मलग्नोचंद्रांशाः ११३ । ४६ ।
 १५ । पृथक् द्विधा स्थाप्य एकत्र त्रिघ्नाः ३४१ । १८ । ४५ ।
 जातं इदं खान्धि ४० । आप्तफलम् ८ । १३ । ४ । एते पृथक्-
 स्थेभ्यो हीनांकाः १०५ । ३३ । ११ । एतं द्वादशोद्धृताः
 लब्धम् ८ । २० । ४६ । खतत्वमित २५० ध्रुवके युताः
 २५८ । २० । ४६ । जातं पूर्वतुल्यदिनानि स्युः अस्य संवत्

१९२१ । शके १७८६ । आपादशुक्ल १४ चंद्रे प्रातः सूर्य-
 ३ । ३ । ३० । ५२ । गतिः ५७ । ५ । रविभोग्यकालः
 ४६ । ५ । ५ । अत्र जन्मचंद्रः ० । २१ । ४० । ३९ ।
 एतदेव लग्नं अस्य मुक्तकालः १२४ । २२ । ३७ । उभयो-
 यागः जातं १७० । २७ । ४२ । मध्योदयो घटि २६ ।
 ८८ । मुक्तभोग्ययोर्मध्ये योज्यं २८ । ५८ । २७ । अस्य
 ६० । षष्टिभागे लग्नं ४७ । ३८ । २७ । जातं अत्र समये
 निपेकः इष्टम् । अस्मिन् समये रविः ३ । ४ । १६ । ११ ।
 गतिः ५७ । ५ । चंद्रः ८ । २८ । १९ । ५६ । ग ८४४ ।
 ३४ । लग्नं ० । २२ । ३६ । २६ ॥

अथ स्पष्टजन्मेष्टानयनमाह । निपेकशशी ८ । २८ । १९ ।
 ५६ । जन्मलग्नं ८ । २९ । ४३ । ५२ । अनयोरंतरांशाः १ ।
 २३ । ५५ । निजलग्नस्य ३३६ । उदयेन गुणिताः ६० ।
 षष्टिभक्ताः लग्नं ० । १५ । ४० । जन्मेष्टमध्ये ४८ । ५९ ।
 हीनं जातं स्पष्टजन्मेष्टम् ४८ । ४३ । २० । अस्मिन् समये
 सूर्यः ११ । १७ । २८ । ९ । चंद्रः ० । २२ । ५ । ५३ ।
 लग्नं ८ । २८ । २० । १९ ॥ पुनः निपेकेष्टसाधनमाह-
 जन्मचंद्रः ० । २२ । ५ । ५३ । निपेकलग्नं ० । २२ । ३६ ।
 २६ । अनयोरंतरांशाः ० । ३० । ३३ । मेषलग्नोदयेन
 गुणिताः २३७ । ६० । षष्टिभक्ताः लग्नं ० । ४ । १ । ३५ ।
 अत्र लग्नात् चंद्र ऊनः कृतः अत निपेकेष्टमध्ये ४७ । ३८ ।
 २७ । हीनं जातं निपेकेष्टं ४७ । ३४ । २५ । ४० । अस्मिन्

समये सूर्यः ३ । ४ । १६ । ८ । चंद्रः ८ । २८ । १९ ।
 लग्नं ० । २२ । ९ । २६ । पुनः निषेकशाशिः ८ । २
 १९ । ० जन्मलग्नं ८ । २८ । २० । १९ । अनयोस्तरी
 ० । १ । १९ । धनलग्नोदयेन गुणिताः ३६० । पुनः ६०
 पष्टिभागे लब्धांकाः । १४ । ४० । अत्र लग्नात् चंद्रोर्न ब
 एव जन्मेष्टमध्ये ४८ । ४ । ५० । दिनं जातं जन्मेष्ट
 ४८ । ४३ । ५ । १५ । अत्रार्कः ११ । १७ । ९ । २८ । चंद्रः ०
 २२ । ५ । ९ । लग्नं ८ । २८ । १८ । ५४ । एवं पुनः पुनः
 संस्कारः क्रियते जन्मचंद्रः ० । २२ । ५ । निषेकलग्नं ० ।
 २२ । ५ । समतुल्यत्वात् जन्मेष्टम् । ४८ । ४३ । स्पष्टमिति
 ज्ञेयं एवं सर्वत्र बोध्यम् ॥

अथ पंचाधिकारिचक्रम् ।

भौमः	राशीशः
शनिः	उच्चेशः
भौमः	हृद्देशः
मृगुः	द्रुक्काणेशः
मृगुः	नवांशेशः

मध्यायुश्चक्रम् ।					स्पष्टायुश्चक्रम् ।				
च.	म.	शु.	श.	यो.	च.	मं.	शु.	श.	यो.
३९	६६	४५	४३	१९३	९०	३३	११	२१	७५
६	०	०	०	६	९	०	३	६	७
०	०	०	०	०	१०	०	०	०	१५
०	०	०	०	०	१५	०	०	०	०

अथायुर्निर्णयनवमाधिकारोक्तमुदाहरणमाह । तत्रादौ
 रात्रौ जन्म चंद्रो मेषे मानराशौ सूर्यः धनलग्नः
 गतपर्वतमिथुनलग्नं एते हिल्लजस्य
 स्वाधिकारिणः । उदाहरणम् चंद्रो मेषांशाः २२ । ५ अस्य
 भौमो राशीशः चंद्रराशेरुच्चं मकरं उच्चेशः शनिः हृद्देशो भौमः
 द्रेष्काणेशो भृगुः नवांशेशो भृगुः एतेषां मध्ये यः स्वाधि-
 कारी सः खत्तखुत्तः अत्र तु भृगोः स्वद्रेष्काणे स्थितत्वात्स्वा-
 धिकारीशो भृगुरेव अत एव भृगुः खत्तखुत्तः पुनः शनिः
 एकादशस्थाने उच्चस्थितः हिल्लजं चंद्रं पश्यति सः खत्तखुत्तः
 अत्र तु हिल्लजसंज्ञकश्चंद्रः अत्र तु आयुःप्रदा ग्रहाः । चंद्र-
 भौमभृगुशनयः आयुःप्रदाः रात्रौ जन्मानि चंद्रो हिल्लजः अतः
 एव चंद्रः मध्यमायुर्वर्षप्रदः ३९ । ६ । अयं चंद्रः केतुसंयुक्तः
 अतः चंद्रदत्तायुर्वर्षेभ्यः चतुर्थांशहानिः ९ । १० । १५ । जातं
 २९ । ७ । १५ । पुनः ऋदृशा चंद्रः दृष्टः अतः अर्धहानिः
 १५ । ९ । जातं ९ । १० । १५ ।

अथ नवमाधिकारे श्लोकः २० उत्तममध्यमादिवर्षप्रदाश्च

सू	च.	म. बु.	बृ.	शु.	श	ग्रहाः	
१२०	१०८	६६	७६	७९	८२	६७	केन्द्रादिस्थानानि उत्तमा वर्षाणि १ । ७ । १० ।
३९	३९	४०	४८	४३	४६	४३	मध्यमानि वर्षाणि ४ । ६ । ११ ।
१९	२६	१६	२०	१२	८	३०	अधमानि वर्षाणि २ । ३ । ९ ।
१९	२६	१६	२०	१२	८	३०	नेष्टमासाः ६ । ८ । १२ ।
१९	२६	१६	२०	१२	८	३०	अतिनष्टदिनानि
१९	२६	१६	२०	१२	८	३०	नेष्टातिनेष्टमुहूर्ताः

एवं चंद्रस्य स्पष्टायुः । पुनः हिल्लाजस्य पंचाधिकारि
भौमशनिशुक्राः आयुःप्रदाः तेषां वर्षाणि भं० ६६ शु०
श० ४३ एवं क्रमेण प्राप्तवर्षाणि हानिसंस्कारः भृगुमध्ये
वद्धानिः शुक्रस्य स्पष्टायुः ११ । ३ । शनिभौममध्ये
जाता भौमस्य वर्षाणि ३३ । शनेः वर्षाणि २१ । ६ ।
प्राप्तवर्षाणि चंद्रभौमशनिशुक्राणां सर्वेषां योगे जातं पर
सुवर्षमासादि ७५ । ७ । १५ । एवं रीत्या सर्वत्र बोध्यम्